

Kapadokya Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

2002-2019 SEÇİM DÖNEMLERİNDE SİYASETTE KADIN TEMSİLİ: MERSİN ÖRNEĞİ

Vildan ATEŞ

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2023

2002-2019 SEÇİM DÖNEMLERİNDE SİYASETTE KADIN TEMSİLİ: MERSİN
ÖRNEĞİ

VİLDAN ATEŞ

Kapadokya Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2023

TEŞEKKÜR

Ülkemizde kadınlar toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle çalışma hayatı, siyaset ve sosyal yaşam gibi birçok konuda geri planda kalmak zorunda bırakılmışlardır. Toplumumuzda, kadınlar önce anne sonra eş ve sonra çalışan birey olarak kabul görmektedirler. Siyaset söz konusu olduğunda kadınların siyasal katılımları erkeklere oranla az olması kadınların toplumdaki temsilini ve haklarının gerektiği kadar konuşulmamasına ayrıca gerekli çözümlerin üretilmemesine neden olmuştur. Bu sebeple kadının siyasetteki temsili üzerine araştırmalar yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışma ile 2002-2019 Seçim Dönemlerinde Siyasette Kadın Temsili: Mersin ili Örneği incelenerek kadınların siyasal temsilde sayıca artmasının kadın sorunlarının önündeki engellerin kaldırılması ve çözümü bakımından önemine vurgu yapılarak mütevazı bir katkı sunulması amaçlanmıştır.

Bu çalışmayı yürütürken ışığıyla yolumu aydınlatan, engin bilgi ve tecrübesiyle gelişmeye katkıda bulunan değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi CAN ULUSOY'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca kıymetli jüri üyelerim Doç. Dr. ERHAN ARSLAN ve Dr. Öğr. Üyesi BÜLENT ÖZÇELİK'e beni sabırla dinledikleri için teşekkür eder saygılar sunarım. Tezimi yazarken benden desteğini esirgemeyen, varlığıyla güç ve cesaret bulduğum değerli eşim AHMET, kızlarım LİNA ve NAZLİCAN'a her zaman yanımda oldukları ve sabır gösterdikleri için teşekkür ederim. Yüksek lisansa başladığım günden itibaren beni cesaretlendiren MERVE KAPLAN'a teşekkür ederim. Mersin siyasetinde aktif rol alan ve değerli zamanlarından fedakarlık ederek bana yardımcı olan siyasetçilerimize saygılarımı sunarım.

VİLDAN ATEŞ

ÖZET

ATEŞ, Vildan. 2002-2019 SEÇİM DÖNEMLERİNDE SİYASETTE KADIN TEMSİLİ: MERSİN İLİ ÖRNEĞİ, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2023.

Günümüz siyasetinde siyasi partiler, iktidar olmak ya da iktidarda pay sahibi olma mücadelelerinde amaçlarına ulaşabilmek adına farklı siyasal iletişim stratejileri geliştirmektedir. Siyasi partilerin daha fazla seçmene ulaşabilmek için izledikleri stratejilerin başında kadına yönelik ürettikleri politika ve söylemlerle kadın seçmeni etkilemeye çalışmaları gelmektedir. Siyasi ve kamusal alanda ötekileştirilen kadın, siyasi partilerin cinsiyetçi ideolojilerle eşitsizliğin en belirgin olduğu alanı oluşturmaktadır. Bu çalışmada kamusal-özel alan, toplumsal cinsiyet ve siyasal katılım ele alınarak Türk kadınının siyasal temsilde geçmişten günümüze verdiği mücadele incelenmiştir. Bu çalışmada Türk kadınının Atatürk devrimleriyle siyasette yer bulmasına ve Atatürk'ün gerçekleştirdiği bu devrimlerle kadınların siyasi temsille kurulan bağları üzerinden onlarca yıl geçmesine rağmen çok fazla ilerlenememesinin sebep ve sonuçlarına odaklanılmıştır. Çalışmada nihai sonuç olarak kadınların düşük orandaki temsili dikkat çekmektedir. Bu soruna ilişkin siyasi partilerin kota, pozitif ayrımcılık ve benzeri uygulamalarının sonuçları detaylandırılmıştır. AK Parti'nin iktidar olduğu 2002-2019 yılları arasında seçimlerde Meclis'e girebilen AK Parti, CHP, MHP, HDP ve İYİ Parti üzerinden yapılan değerlendirme ile kadın politikalarının cinsiyet eşitsizliğinin azaltılmasına yönelik girişimleri hakkında bilgiler verilmiştir. Muhafazakâr bir gelenekten gelen AK Parti'nin, yirmi yıllık iktidarı sürecinde kadınların siyasal temsildeki oranlarını yükseltmek için desteklerinin bu oranlara olan katkısı ve diğer partileri etkileme noktasındaki sonuçlar analiz edilmiştir. Mersin genelinde kadınların siyasi temsiline bakıldığında genelden çok farklı olmadığı, yerel aktörlerin de erkek egemenliğinde devam ettiği görülmektedir. Kadınların yerel siyasetteki siyasi temsili, milletvekili adaylığından başlayarak belediye başkanlığı ve belediye meclisi üyeliklerine kadar düşük bir oranda devam etmektedir. Bunun sebepleri olarak kadınların siyasal temsilde isteksiz olması mı yoksa erkeklerin egemen olmasından mı kaynaklandığı elde ettiğimiz veriler ışığında değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Toplumsal Cinsiyet, Feminizm, Siyaset, Siyasal partiler, Kota.

ABSTRACT

ATEŞ, Vildan. *WOMEN'S REPRESENTATION IN POLITICS IN 2002-2019 ELECTION PERIODS: SAMPLE OF MERSIN*, Master's Thesis, Nevşehir, 2023.

In today's politics, political parties develop different political communication strategies in order to achieve their goals in their struggle for power or to have a share in power. At the beginning of the strategies they follow in order to reach more voters, they try to influence women voters with the policies and discourses they produce for women. Women, marginalized in politics and public sphere, constitute the area where inequality is most evident with the sexist ideologies of political parties. In this study, the struggle of Turkish women in political representation from the past to the present has been examined by considering the public sphere, the private sphere, gender and political participation. It has been focused on the reasons and consequences of the fact that they found a place in politics with Atatürk's Revolutions and that women could not progress too much despite decades of ties to political representation with these revolutions brought by Atatürk. As a final result, the low representation of women draws attention. The results of quotas, positive discrimination and similar practices of political parties regarding this problem are detailed. In the 2002-2019 elections, when the AK Party was in power, information was given about the attempts of women's policies to reduce gender inequality, with the evaluation made on the AK Party, CHP, MHP, HDP and İYİ Party. In order to increase the ratio of women's political representation in the 20-year ruling period of the AK Party, which consists of a conservative tradition, the contribution of their support to these ratios and the results of influencing other parties were analyzed. When we look at the political representation of women in Mersin, it is seen that it is not much different from the general and local actors continue to be dominated by men. The political representation of women in local politics continues at a low rate, starting from the parliamentary candidacy to the mayor and city council memberships. The reasons for this were evaluated in the light of the data we obtained, whether it was the reluctance of women in political representation or the dominance of men.

Keywords: Public Gender, Feminism, Politics, Political Parties, Quota

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
TABLolar DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: TOPLUMSAL CİNSİYET, KURAMLAR VE KADIN.....	4
1.1. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET	7
1.1.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerini	8
1.1.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Eşitsizliği	10
1.2. KAMUSAL VE ÖZEL ALANIN KAVRAMSALLAŞTIRMASI	11
1.2.1. Habermas'ın Kamusal Alan Özel Alan Yaklaşımı	11
1.2.2. Hannah Arendt'te Kamusal Alan, Özel Alan ve Toplumsal Alan	12
1.2.3. Richard Sennett Kamusal Alan ve Özel Alan	13
1.3. İSLAM'DA KADIN	15
1.4. MODERN SİYASAL DÜŞÜNCEDE KADINA BAKIŞ.....	17
1.5. FEMİNİZM	21

1.5.1. Birinci Dalga Feminizm.....	23
1.5.2. İkinci Dalga Feminizm.....	24
1.5.3. Üçüncü Dalga Feminizm	25
1.5.4. Dördüncü Dalga Feminizm.....	25
1.5.5. Dünyada Kadın Haklarının Gelişimi.....	26
1.5.5.1. ABD’de Kadın Hakları	27
1.5.5.2. İngiltere Kadın Oy Hakkı Hareketi.....	28
1.5.5.3. Almanya İşçi Kadınların Mücadelesi.....	29
1.5.5.4. Fransa Kadın Hakları Bildirgesi.....	29
1.6. TÜRK FEMİNİZMİ VE TARİHSEL SÜREÇ	30
1.6.1. Osmanlı Dönemi’nde Feminizm	30
1.6.2. Cumhuriyet Dönemi’nde Feminizm	32
1.6.3. Tarihsel Süreçte Kadın Dernekleri.....	34
 2. BÖLÜM: SİYASET, KADIN VE SİYASİ PARTİLER	38
2.1. SİYASET.....	38
2.1.1. Siyasal Katılım	40
2.1.2. Temsil Hakkı.....	43
2.1.3. Siyasal Temsil	45
2.2. SİYASET VE KADIN.....	47
2.2.1. Osmanlı Dönemi’ndeki Kadının Siyasetteki Yeri	49
2.2.2. Türkiye’de Kadınların Siyasal Hayat Tarihçesi.....	50
2.2.3. Siyasette Kadın Katılımı ve Temsilini Etkileyen Faktörler	55
2.2.3.1. Toplumsal Engeller	55
2.2.3.2. Politik Engeller.....	56

2.3. SİYASİ PARTİLER.....	58
2.3.1. Siyasi Partilerin Aday Belirleme Yöntemleri	60
2.3.2. Kota Uygulamasının Cinsiyetçi Siyasete Etkileri	62
2.3.3. Adalet ve Kalkınma Partisi	65
2.3.3.1 AK Parti Dönemi’nde Kadının Toplumdaki ve Siyasetteki Yeri.....	66
2.3.3.2. AK Parti’de Eşitlik Politikası.....	70
2.3.3.3. AK Parti Dönemi’nde Kadına İlişkin Politikalar	73
2.3.4. Cumhuriyet Halk Partisi.....	77
2.3.5. Milliyetçi Hareket Partisi	78
2.3.6. İYİ Parti.....	80
2.3.7. Halkların Demokratik Partisi	82
2.4. SİYASİ PARTİLER VE PARTİ PROGRAMLARI.....	84
3. BÖLÜM: MERSİN ÖRNEĞİ	87
3.1. YEREL SİYASET, YEREL TEMSİL VE KADIN.....	87
3.2. KENTSEL SİYASET VE KATILIMCI DEMOKRASİ	88
3.3. MERSİN KURULUŞU VE TARİHÇESİ	89
3.3.1. Mersin Nüfus Yapısı	91
3.4. MERSİN ÖRNEĞİ	92
3.4.1. Mersin Özelinde Genel Seçimler	93
3.4.2. Yerel Seçimler.....	99
3.4.2.1. Belediye Başkanlığı	99
3.4.2.2. Belediye Meclis Üyeliği.....	103
3.4.3. 2018 Genel Seçimine Göre Parti Karşılaştırması.....	108
3.4.4. Mersin Özelinde Genel ve Yerel Seçimlere Göre Parti Karşılaştırması ..	110

3.5. ARAŞTIRMANIN DEĞERLENDİRİLMESİ: MÜLAKATLARIN ANALİZİ.....	111
SONUÇ	116
KAYNAKÇA	122
EK.1 ORJİNALLİK RAPORU.....	142
EK-2. ETİK KURUL İZİN FORMU.....	143
EK-3. MÜLAKATLAR	144
EK-4. MÜFİDE İLHAN	166

KISALTMALAR DİZİNİ

AK Parti: Adalet ve Kalkınma Partisi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

HDP: Halkların Demokratik Partisi

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

DBP: Demokratik Bölgeler Partisi

KA-DER: Kadın Adayları Destekleme Derneği

BM: Birleşmiş Milletler

AB: Avrupa Birliği

KADEM: Kadın ve Demokrasi Derneği

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

YSK: Yüksek Seçim Kurulu

DP: Demokrat Parti

YAZKO: Sınırlı Sorumlu Yazar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi

TİP: Türkiye İşçi Partisi

DSP: Demokrat Sol Parti

CEDAW: Declaration on the Elimination of Discrimination against Women

SHP: Sosyal Demokrat Halkçı Parti

KEFEK: Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu

KSGM: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo.1 Seçim dönemlerine göre Milletvekili Sayıları.....	47
Tablo.2 Mersin Sancağı Etnik ve Dinsel Dağılım (1900).....	89
Tablo.3 (3 Kasım 2002) Genel Seçim Partilere Göre Aday Dağılımı.....	94
Tablo.4 (22 Temmuz 2007) Genel Seçim Partilere Göre Aday Dağılımı.....	94
Tablo.5 (12 Haziran 2011) Genel Seçim Partilere Göre Aday Dağılımı.....	95
Tablo.6 (7 Haziran 2015) Genel Seçim Partilere Göre Aday Dağılımı.....	96
Tablo.7 (1 Kasım 2015) Genel Seçim Partilere Göre Aday Dağılımı.....	97
Tablo.8 (24 Haziran 2018) Genel Seçim Partilere Göre Aday Dağılımı.....	98
Tablo.9 (28 Mart 2004) Yerel Seçim Partilere Göre Belde Belediye Başkan Sayıları.....	99
Tablo.10 (28 Mart 2004) Yerel Seçimlerinde Partilere Göre İlçe Belediye Başkanları.....	100
Tablo.11 (29 Mart 2009) Yerel Seçim Partilere Göre Belde Belediye Başkan Sayıları.....	100
Tablo.12 (29 Mart 2009) Yerel Seçimlerinde Partilere Göre İlçe Belediye Başkanları.....	101
Tablo.13 (30 Mart 2014) Yerel Seçimlerinde Partilere Göre İlçe Belediye Başkanları.....	102
Tablo.14 (31 Mart 2019) Yerel Seçimlerinde Partilere Göre İlçe Belediye Başkanları.....	103
Tablo.15 (28 Mart 2004) Yerel Seçim Partilere Göre Belediye Meclis Üye Sayıları.....	104

Tablo.16 (29 Mart 2009) Yerel Seçim Partilere Göre Belediye Meclis Üye Sayıları.....	105
Tablo.17 (30 Mart 2014) Yerel Seçim Partilere Göre Belediye Meclis Üye Sayıları	105
Tablo.18 (31 Mart 2019) Yerel Seçim Partilere Göre Belediye Meclis Üye Sayıları	106

GİRİŞ

Kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik sadece gelişmekte olan ülkelerin değil, gelişmiş ülkelerin de günümüzde dahi gündemini meşgul eden bir konu başlığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadın ve erkeğe yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinin toplumdan topluma değişiklik göstermesine rağmen kadına genellikle ev içi rollerin sahiplenilmesi biçilirken erkeğe de evin geçimini sağlaması amacıyla dışarıdaki hayatın bir parçası olan roller biçilmiştir. Yüzyıllarca bu rollerin benimsenmesi, modern hayata geçişle birlikte kamusal ve özel alanın birbirinden ayrılmasıyla kadınlar, insan hakları çerçevesinde birey olarak kabul edilmek için daha sonra ise erkeklerle eşit haklar kazanabilmek için mücadele etmiştir. Kadınların hak mücadelesi, bilinçli başkaldırıları 17 ve 18. yüzyıllara dayanmasına rağmen 19. yüzyılın sonlarından başlayarak 20. yüzyılda ivme kazanmıştır.

Kadınlar, başlattıkları bu mücadelede erkeklerin egemen olduğu dünyanın norm ve değerlerine, cinsiyetçi politikalarına karşı dayanışma içerisinde yürüttükleri hak arayışının sonucunda başarılı olabilmıştır. Buna rağmen tam anlamıyla bir eşitlikten söz etmek günümüzde dahi mümkün görülmemektedir. Birçok gelişmiş ülkede ve ülkemizde kanunlar önünde eşitliğin sağlandığı fakat fırsat eşitliği bakımından tam bir eşitliğin olmadığı farklı alanlarda kendini hissettirmektedir. Kadın-erkek eşitsizliğinin en belirgin olduğu alan ise siyasettir. Siyasette kadınların yetersiz temsili dünyanın birçok ülkesinde problem olduğu gibi ülkemiz siyaset arenasında da fazlasıyla kendini hissettirmektedir. Türk kadını, birçok gelişmiş batılı ülkeden önce seçme ve seçilme hakkını elde etmesine rağmen aradan geçen bunca yıl temsil oranını yükseltememiş; düşük temsille siyasette yer almıştır. Ancak 2000’li yılların başında ivme artmaya başlamış olsa da olması gereken seviyelerden epeyce uzaktadır.

Çalışmanın ana sorunsalı Türkiye’de cinsiyet eşitliği konusunda yasal açıdan hiçbir farkın olmadığı fakat siyasi partilerin aday belirleme süreçlerinde kadın-erkek eşitliğini gözetmedikleri gözlemlenmektedir. Birçok siyasal partinin tüzüğünde yer almasına ve kadınların siyasal katılımına yönelik pozitif ayrımcılık vurgusuna kadar varan güçlü kadın söylemlerine rağmen kadınların siyasal temsil mekanizmalarında yetersiz kalmalarının nedenleri Mersin örneği üzerinden tartışılmış ve bu süreç tezin sorunsalı olarak belirlenmiştir.

Bu çalışma, kadınların siyasal katılımlarının düşük oranlarda olmasındaki temel sebepleri tespit ederek sorunları açığa çıkarmayı hedeflemektedir. Yetersiz temsilin ülkenin siyasal kültürüyle arasındaki bağları ve yerel dinamiklerin bu duruma etkileri üzerinden tartışılacaktır. Böylece açığa çıkan sorunların belirlenmesinin kadınların siyasal temsillerini artırmaya yönelik çözüm üretilebilmesi açısından işlevsel olacağı düşünülmektedir. Çalışmanın konusu olan Mersin örneği üzerinden yapılacak olan değerlendirme ile bu alandaki akademik literatüre katkı sunulması amaçlanmaktadır.

Bu çalışmada, yöntem olarak nicel ve nitel araştırma teknikleri kullanılmıştır. Birincil kaynaklardan faydalanılarak kadınların siyasal temsil konusundaki literatür araştırmasında elde edilen kaynaklar incelenmiştir. Yerel basının kadınların yerel siyasetteki haberlerinden yararlanılarak temsil oranları ile ilgili bulgular değerlendirilmiştir. Bu bulgular TÜİK ve YSK gibi kurumların verilerinin çokça yer aldığı çalışmada elde ettiğimiz veriler üzerinden yorumlanmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan derinlemesine mülakat yöntemi kullanılarak yapılan görüşmelerin, söz konusu partilerde parti içi eşitsiz katılımın arka planı incelenmiştir. Çalışmanın kapsamı 2002-2019 tarihleri arasında yapılan genel seçim ve yerel seçimlerle sınırlandırılmıştır. Ayrıca çalışma Mersin ili ve mecliste grup kurabilen beş partiyle sınırlandırılarak AK PARTİ, CHP, MHP, HDP ve İYİ PARTİ ele alınmış; incelenmiştir. Bu çalışmaya mahalle muhtarları dâhil edilmemiştir. Böylece bu çalışmada kadınların siyasal temsille yerel ve genel siyasete katılımları arasındaki ilişkinin boyutlarına ve sayısal temsildeki yetersizliğin sebeplerine daha fazla netlik kazandırılacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde toplumsal cinsiyet kavramları bütün boyutlarıyla ele alınarak incelenmiştir ve toplumsal cinsiyetin kadın-erkek üzerindeki etkileri ortaya konulmuştur. Kamusal alan ve özel alanın ayrışmasıyla birlikte ortaya çıkan toplumsal cinsiyet rollerinin etkileri ve kadına bakış ele alınmıştır. Daha sonra İslam'da kadın, modern düşüncede kadın algısının nerede konumlandırıldığı mercek altına alınmıştır. Ayrıca birey olarak kadının siyasal yaşamdaki rolünün feminizm akımları ile arasındaki ilişki ve Türk feminizminin tarihsel süreç içerisindeki gelişimleri incelenerek çalışmaya zemin oluşturulmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde “Siyaset, Kadın ve Siyasi Partiler” başlığı altında kadınların siyasetle arasındaki bağ üzerinden öncelikle siyasetin temel kavramlarının açıklanması, akademik çalışmalardan elde edilen verilerle siyasetin anlamlandırılması sağlanmıştır. Temel kavramların kadınların siyasete katılımında etkilerine yer verilmiştir. Osmanlı’dan günümüze kadar olan süreç içerisinde Türk kadınlarının siyasetle olan ilgileri üzerine yapılan akademik çalışmalar, istatistik veriler ve yasal düzenlemeler incelenerek bunların etkileri araştırılmıştır. Bir diğer alt başlıkta siyasi partiler incelenmiş, çalışmaya konu olan AK Parti, CHP, MHP, HDP ve İYİ Partinin kısa tarihsel süreçleri ve kadınlara yönelik yaklaşımları detaylandırılmıştır. Söz konusu siyasi partilerde aday belirleme süreçleri hükümet ve parti programları üzerinden kadının konumlandırıldığı yer tespit edilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise Mersin ilinin kuruluşu, demografik ve coğrafik yapısının anlatıldığı kentsel siyasetin yapı taşları yer almaktadır. Mersin özelinde siyasi partilerin kadın tutumlarının incelendiği ve siyasi partilerin çatısı altında yer alan kadın siyasetçilerin nicelik olarak oranları incelenmiştir. Yerel siyaset ve genel siyasetteki kadın temsil oranların TÜİK ve YSK verilerine göre değerlendirilerek yorumlandığı bölümün devamında yerel siyasette yer alan kadın ve erkek siyasetçiler ile yapılan mülakatlarda kadınların siyasal temsilde sayısal olarak yeterli düzeylere çıkamamalarının sebepleri açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Mülakat analizlerinin yapıldığı bu bölümde sonuç ve önerilere de yer verilmiştir.

1. BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET, KURAMLAR VE KADIN

Günümüzde, modern toplumların cinsiyet ilişkilerini anlayabilmek için geleneksel toplum yapısındaki ilişkileri bilmek gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet ilişkileri geleneksel toplumlarda inanç ve kültürel değerler üzerinden ilerlemiştir. Modern toplumlarda ise bu durum ekonomi ve üretim ilişkileri üzerinden ilerlemektedir. Geleneksel olan tarım toplumu ve modern toplumların oluşmasına sebep olan sanayi devrimi belirleyici olmuştur. Feminist kuramcılarının bazıları geleneksel tarım toplumlarında kadın ve erkeğin statüsünün eşit olduğunu ve kadınların bazı dönemlerde anaerkil toplumların egemen olduğunu savunmuşlardır. Bu kuramcılara göre kadınların doğurganlığının onların saygınlığını daha fazla arttırdığını belirtmiştir (Arat, 1986: 21). Tekeli bu durumda “Kadınlar daima tarihin her döneminde ezilen bir grup oldukları savı geçerli değildir.” tespitinde bulunmuştur. Anaerkil kabul edilen avcı ve toplayıcı dönemde toplumun kadın merkezli olduğu ancak yerleşik hayata geçişte özel mülkiyetin, ataerkil ailelerin, sınıfların ve devletin ortaya çıkmasıyla değişmiştir (Tekeli, 1988:30). Sanayileşme ile birlikte kadınların kamusal alanda yer almasıyla ve görünürlüğünün artmasıyla cinsiyete dayalı iş bölümü yeniden biçimlenerek toplum, modern topluma evrilmiştir. Bu durum kadına, annelik ve ev kadınlığı rolünün yanında bir sorumluluk daha yükleyerek hem çalışan kadın hem de ev içi sorumluluklarını yerine getiren kadın durumuna getirmiştir. Günümüz modern toplumunda kadın kamusal alanda kendini ispatlamaya çalışırken ataerkil yapının devam ettiğini görmek mümkündür.

Toplumsal cinsiyet kuramları sosyolojide yer alan ve neredeyse her alanda karşımıza çıkan kadın ve erkeğin toplumsal rolleri, farklı kimlikler oluşturmaktadır. Kadın ve erkek arasındaki sosyal bölünmelere yol açan cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları farklı kuramlarla ele alınmıştır.

Psikanalitik Kuram, cinsiyet rollerinin temel alındığı ilk kuramlardan Psikanalitik Teorisi Sigmund Freud tarafından geniş açıdan değerlendirilerek bilinçaltının davranışlar üzerinde etkisi olduğunu kuramın en önemli ilkesi olmasına rağmen bilinçaltının test edilmesi bakımından elverişsiz olduğunu belirtmektedir (Şıvgın, 2015:12). Freud toplumsal cinsiyetin oluşumunda libido kavramını merkeze alarak

libidonun biyolojik ve toplumsal cinsiyeti yönlendirmesini biyolojik temelini cinsel enerjiden kaynaklandığını belirtmektedir (Zeybekoğlu, 2013:42). Bireylerin üç yaşından itibaren cinselliklerinin farkına vararak kimlik oluşum sürecinde ebeveynleriyle özdeşleşmeler yani anne ve baba ile özdeşleşme sonucunda cinsiyet rollerinin belirlendiğini vurgulamaktadır (Freud, 1999: 81).

Bilişsel Gelişim Kuramı, Piaget bilişsel gelişim kuramında çocukların yaş grupları arasında birbirinden farklı nitelikte özelliklerin olduğuna ve bilişsel gelişim süreçlerinde hiyerarşik basamaklar halinde ilerlediği düşüncesinden yola çıkarak bilişsel gelişim kuramı ortaya çıkmıştır. Lawrence Kohlberg, Piaget'in bilişsel gelişim kuramını kullanarak toplumsal cinsiyet üzerine geliştirilen kuramda çocuklar bilişsel olarak olgunlaştıkları dönemde kendilerini kız ya da erkek olarak değerlendirdiği sınıf ayrımına göre hangi sınıfta ise ona göre davranışlar sergilemektedir. Bu teoriye göre biyolojik ya da toplumsal olarak değil çocukların betimlemesiyle gelişmektedir. Kohlberg bilişsel gelişimin, toplumsal cinsiyet kimliğinin oluşmasında çocukların kendilerini hangi sınıfta ise (kız-erkek) doğru tanımlamasının sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Çıtak, 2008:14).

Bu kuramda toplumsal cinsiyetin oluşumu, çocukta bu bilincin oturması üç evrede gerçekleşir. İlk olarak cinsiyetin etiketlenmesine bağlı olarak kız veya erkek oluşunun farkında olmadığı 2 ile 3,5 yaş aralığıdır. İkinci evre cinsiyetin kararlılığı 3,5 ve 4,5 yaşları arasındaki dönemde fiziksel farklılıkların gözlemlendiği ve bu farklılıklardan etkilendikleri dönem sayılmaktadır. Cinsiyetin değişmezliği ilkesini kazandıkları üçüncü evrede 4,5-7 yaşları arasında öğrenilerek fiziksel özelliklerin etkisinin olmadığı bir dönemdir. Cinsiyet ve fiziksel özelliklerin birbirinden farklı olduğunu, cinsiyetin kesinlikle değişmeyecek bir özellik olduğunu anladıkları bu döneme tekabül etmektedir. Bu dönem çocukların cinsiyet ve davranış arasındaki tutarlılığa işaret etmektedir (Dökmen, 2009).

Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı, Sandra Lipsitz Bern tarafından geliştirilen sosyal öğrenme ve bilişsel gelişim kuramlarının üzerine inşa edilmiştir. Şema bilişsel bir yapı ve bireylerin algısını kontrol eden yönlendiren çağrışımlar ağı olarak, kültürel yapı içerisinde gelişen kadın-erkek rollerini gözlemleyen çocuklar kendilerine uygun olanı sergilemektedirler. Bu kurama göre algı organizasyonunda bulunarak yeni terimler

eklenerek özümsemesi ve farklılaşan durumu algılanıp yeni kodlar oluşturmaya sebep olur. Toplumsal cinsiyet şemasına göre çocuklar kendi kültürlerindeki kadın ve erkek tanımlarını kavraması sonucu davranışlarını bulundukları kültüre uyarlamaya çalışırlar. Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı aracılığıyla çocuklar cinsiyetlerine uygun terimleri seçerek öğrenmiş ve benlik kavramının oluşmasında etkili olmuştur (Bern, 1981).

Sosyal Öğrenme Kuramı, iki farklı öğrenme süreci üzerinden gerçekleştiğini belirten Bandura, edimsel koşullanma ve model alma olarak değerlendirmiştir. Bu kurama göre cinsiyetlerine uygun davranışların ödüllendirilip, uygun olmayan durumlarda cezalandırılmasıyla tekrarlanmadığı gözlemlenmiştir. Model alma öğrenme şeklinin ebeveynlerini taklit etme sonucu elde edilen davranışlardır. Aynı zamanda bu öğrenme modelinde, dışsal faktörlerin de etkili olduğu gözlemlenmektedir (Günaydın, 2011). Çevresel davranışların çocuğun bilinçaltında yer edinmesi sonucunda gözlemleyerek elde ettiği veriler üzerinden hangisinin cezalandırılıp hangisi ödüllendiriyorsa ona göre kodlamalarda bulunarak uygun davranışlar sergileyebilmektedir. Örneğin bir erkek çocuğunun ev işlerinde yani kadına atfedilen işlerden birinde annesine yardım etmesi sonucunda annesinin onu azarlayarak göndermesiyle bir daha böyle bir istekte bulunmayacağı düşünülmektedir.

Sosyal Rol Kuramı, sosyal rol kuramında en dikkat çekici özellik toplumsal cinsiyet dayatmasıyla oluşan sosyal ve siyasal davranışların kadın ve erkek tarafından biyolojik cinsiyetine göre sosyal rolü sahiplenmesidir (Eagly, 2000). Yani bireylerin toplum tarafından onaylanmış kalıp davranışları uygulamaları üzerine inşa edilmiştir. Bu kurama göre toplumsal rollerin kadın ve erkeğe yüklenmesinde aile rol almaktadır (Kamışlı, 2018). Kadının toplum beklentisini karşılamak adına üstlendiği rolü ev yani özel alan içindeki sorumluluk olarak düşündürülen görevleri yerine getirmek için sergilediği performansı ile kadına has kalıp yargıların sergilenmesidir. Bu durumun sonucunda yüklenen sorumlulukların yerine getirilmesi için hapsedildiği zamanın yetersizleşmesi ve kamusal alana olan yabancılığın verdiği özgüven eksikliği siyasal hayata katılma cesaretinin kalmayıpna sebep olabilmektedir. Erkeklerin ise başat rolü olarak empoze edilen ihtiyaç duydukları kaynakları sağlamak ağır basan rollerini uygulamaları beklenmektedir. Böylelikle erkeğe atfedilen kamusal alanın toplumsal

roller çerçevesinde pekişen tecrübenin hâkimi olarak kendilerine özgü sabit kalıp yargıları sergileyerek geliştirirler.

1.1. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Cinsiyet, biyolojik ve evrensel bir kavram olarak toplumdan topluma değişmeyen, toplumsal cinsiyet ise evrensel olmayan toplumdan topluma dahası zaman ve mekânda bile farklılıklar gösterebilen toplumun, kültürün yüklediği anlam ve beklentilerin toplamı anlamını taşımaktadır (Dökmen, 2009:20). 1968 yılında Robert Stoller'in çıkardığı "Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet" adlı eserinde kadını ve erkeği birbirinden ayırt etmek için kullanılmıştır ayrıca bu terimi sosyolojiye kazandıran ise Ann Oakley'dir (Gürhan, 2010:59).

Cinsiyet kavramı, erkek ve kadın arasındaki fiziksel ve biyolojik farklılıkları anlamı taşımaktadır. Dişiliği ve erilliği ayırt eden doğuştan gelen özelliklerdir. Yılmaz, cinsiyeti "Kadın ve erkek arasındaki evrensel biyolojik farklılıklar." olarak tanımlamıştır (Yılmaz, 2018:56). Dökmen ise cinsiyeti, bu durumda kadını ve erkeği ikili bir sınıflama üzerinden değerlendirmek gerektiğini belirtir (Dökmen, 2003:21). Demirbilek cinsiyet kavramını; atfedilen bir statü, toplumdaki bireye atfedilen bir konum ve bu statü üzerinde hiçbir kontrol gücüne sahip olmadığını belirtir (Demirbilek, 2007:13). Toplumsal cinsiyet kavramı ise cinsiyetle paralellik gösterse de birbirinden farklı olgular olduğu, biyolojik ve sosyal anlamları birbirinden farklı olan, cinsiyet üzerinde hiçbir gücümüzün olmadığı biyolojik durumken, toplumsal cinsiyet, kadınlık ve erkeklik değerleri üzerinden bireysel sorumlulukların davranışsal kalıplarını temsil etmektedir (Yılmaz, 2018:56). Toplumsal cinsiyet, sosyal çevrenin dayatmasının sonucu olarak tezahür eder (Vatandaş, 2007:29-56). Toplumsal yaşam içerisinde fizyolojik farklılıkların, toplumsal rollerin, kültürel yapının, psikolojik ve sosyal özelliklerin, eşitlik ve eşitsizlik gibi olguların şekillendirdiği geniş kapsamlı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Dökmen, toplumsal cinsiyeti; cinsiyetin birbiriyle ilişkili olduğu, toplumsal cinsiyetin kültürel yönlendirmelerle cinsiyet üzerindeki etkilerinden dolayı ayırt etmenin güçlüğüne değinmektedir (Dökmen, 2012:20). Toplumsal cinsiyet olgusu egemen toplumsal düzenin beklentileri kadınlık ve erkeklik hakkındaki toplum tarafından oluşturulan pratiklerin inşası anlamı taşımaktadır.

Toplumsal cinsiyet, bir bireyin dünyaya kız veya erkek olarak gelmesi sonucunda cinsiyetine göre alınan kıyafetlerden, oyuncaklarına kadar ve meslek seçimlerine kadar sosyal çevrenin egemen algısı dayatılarak oluşmuş bir kavramdır (Dökmen, 2009). Toplumsal cinsiyet kavramı, toplumsal yaşam içindeki konum, fizyolojik farklılık, toplumsal sorumluluklarımız ve rollerimiz, kültürel ve sosyal özelliklerimiz açısından eşitlik ve eşitsizlik gibi çok geniş bir alan üzerinde hakimiyet kuran bütün hayatın bu kodlar üzerine kurulmasıyla bazı konularda ilerlemenin önünü tıkayan geniş kapsamlı bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet yaşamın her alanında biyolojik rollerimize göre ilişkiler, sosyal yapıda ve değerinde kendini hissettiren "ikili dünya" olarak ortaya koymaktadır (Koray, 2011:16). Savcı'ya göre toplumsal cinsiyet erkek ve kadın arasındaki hiyerarşik durumdan etkilendiğine vurgu yapar, bu durumun ataerkil toplum yapısı, siyasi biçimi ve toplumsal üretim sistemiyle doğrudan ilişkili olduğunu belirtir (Savcı, 1999:130). Kılıçarslan ve Işık toplumsal cinsiyeti sosyolojik olarak değerlendirirken erkekliğin çeşitli kültürlerdeki farklılığa göre yükümlülükleri ve davranışlarını belirten bir terim olduğunu antropolojik olarak farklı toplumlarda yetişen bireylerin farklı roller yüklenmesiyle farklılıklar gösterdiğini belirtmişlerdir. Örnek olarak ise büyükşehirde yetişen bir bireyle küçük bir yerleşim yerinde yetişen bireylerin, atfedilen roller arasındaki farklılığa vurgu yapmışlardır (Kılıçarslan Cesur ve Akkuş, 2016). Toplumsal cinsiyet evrensel olmayan, toplumdan topluma değişkenlik gösteren cinsiyet konumu ya da cinsiyet kimliği olarak tanımlanmıştır (Berktaş, 2012). Buradan hareketle toplumsal rollerimizin bize atfettiği kültürel kadınlık ve erkeklik kimlikleri üzerinden inşa edilen ve ataerkil toplum yapısında kadının olumsuz özellikleri hayatın her alanında kendini gösterdiği gibi siyasi katılım alanında da kendini göstermektedir.

1.1.1 Toplumsal Cinsiyet Roller

Toplumsal etkileşim toplumsal yapının sonucu olarak ortaya çıkar. Bireyler ve gruplar arasındaki düzenli ilişkiler ise toplumsal yapıyı ortaya çıkarır. Bir toplumdaki toplumsal etkileşim statü, roller ve toplumsal ağın doğmasına zemin hazırlar (Bozkurt, 2013). Statü benlik kavramıyla yakın ilişki içerisinde olup kişinin toplum içerisinde işgal ettiği konuma denk düşmektedir. Kişinin doktor, polis veya öğretmen oluşu kişinin statüsünü belirler (Turner, 2000:13). Statü aynı zamanda hukuksal, siyasal ve kültürel ölçütlerle değerlendirilerek düzenlenen toplumsal tabakalaşma olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Genellikle rol kavramıyla birlikte kullanılır fakat birbirinden farklı anlamlar taşımaktadır (Marshall, 2000). Burada belirtmek gerekir ki doğuştan gelen statüler olduğu ve bunlar üzerinde kişinin etkisi olmadığı ya da çok az etki edebileceği statülerdir. Örneğin; kız veya erkek, zenci veya beyaz olmak gibi hiçbir etkimizin olmadığı ya da kazanılmış statülerden kişinin kendi iradesi ve yeteneği sonucunda elde ettiği öğrenciyken öğretim üyesi durumuna yükselmesi örnek verilebilir. Statü ve roller madalyonun iki yüzü gibi olduğunu ve bulunulan toplumun kültürü içerisindeki normların oluşumunda rollerin etkisinin büyük bir yeri olduğu düşünülmektedir. Bu roller kültürden kültüre değişkenlik gösterebilmektedir. Rol terimi, tiyatrodan etkilenilerek sosyolojide kullanılan bir terimdir (Vargel, 2016). Rol, sosyal yapı içerisinde kişinin içinde bulunduğu konumunu ve sorumluluklarını diğer kişilerle etkileşimini yönlendiren davranışlarının toplamıdır. Kadına ve erkeğe atfedilen farklı rollerin sonucunda toplumsal cinsiyet kavramı ve toplumun yazdığı senaryo gereği oynamasını beklediği durum olarak açıklanabilir (Dökmen, 2012:28).

Toplumsal cinsiyet rolü, çocuğun dünyaya gelmesiyle kız veya erkek olarak etiketlendikten sonra cinsiyetin kültürel anlamlarını öğrenip kazanması sonucunda yerine getirmeleri beklenen davranışlardır. Kadın ve erkekte göstermeleri beklenen davranışların kalıp yargılar oluşturmalarına buna bağlı olarak; çocukluktan başlayarak bu kalıp yargılara maruz bırakılması sonucunda kadın ve erkeğe karşı gelişen önyargıların oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Cinsiyet kalıp yargılarının özelliği değişmeyen ve farklı kültürlerde birbirleriyle benzerlikler gösterebilirler. Kadınlardan beklenen iyi bir anne ve eş olmaları, erkekte ise ailesini geçimini sağlayan güç gerektiren işlerin yapılması, eş ve çocuklarını koruması beklentisi cinsiyet kalıp yargılarının sonucudur (Saraç, 2013:28). İş hayatında da bu rollerin uzantısı devam etmektedir. Modern toplumlar bu hiyerarşik ayrımı biyolojiyle ilişkilendirerek örneğin, kadının çocuk yetiştirmeadaki duygusallığı; erkeğin askerlikteki dayanıklı ve güçlü olmanın biyolojik değil toplumsal kalıp yargıların sonucu olduğu görüşündedir. Yani toplumsal olanın biyolojiye transferi olarak meşrulaştırılmasıdır (Sancar, 2014:23-24). Kültürün habercisi olan toplumsal rolleri kadınlık ve erkeklik tümüyle kültürün bir ürünü olarak gören Bingöl, farklı zaman ve farklı yerlerde değişkenlik gösterdiği herhangi bir coğrafyada kadından ve erkekte beklenen rolün farklılığına değinerek birbirini tutmayabildiğine

vurgu yapmaktadır (Bingöl, 2014:23). Toplumlar genellikle zaman içerisinde kendini kurmak ve devamını sağlamak üzere belirlediği güzergâhlarda doğada hazır olanla kültürel durumların eklenmesiyle biçimlenir. Bu güzergâhlardan üreyen toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek rollerinin özdeşleşmesi sonucu genellikle kadın aleyhine gelişen eşitsizliklerin başkahramanıdır.

1.1.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Eşitsizliği

Gelişmiş ve demokratik ülkelerin çoğu kadın ve erkek arasındaki eşitliği sağlama idealindedir. Ancak dünyanın hiçbir yerinde tam anlamıyla eşitlik olmadığı bu konunun sürekli gündemde oluşundan anlaşılabılır. Örneğin; gelişmiş ülkelerde halen konuşulan maaş eşitsizliği, karar mekanizmalarında söz sahibi olabilmek, siyasete eşit katılım ve kota gibi konuların konuşulması bunların yeterli düzeyde olmadığı anlamı taşımaktadır. Eşitliği nasıl tanımlamak gerektiğini belirlemek en zor olanıdır. Sadece günümüz koşullarında kadına ve erkeğe tanınan eşitliğin bireyin doğumundan itibaren maruz kaldığı toplumsal rolleriyle şekillenmektedir. Bir aile içerisindeki çocukların eğitim haklarının eşit sağlanması durumunda bile kadın ve erkeğe atfedilen roller, meslek seçimindeki kararlarını dahi etkilemektedir. Bu durumda fırsat eşitliğine tek bir açıdan bakıldığında sorunu fark etmek mümkün olmayacaktır. Kılıçarslan ve Akkuş'un belirttiği gibi kadınlara erkeklerle eşit fırsatlar sunulması halinde bile aynı sonuçları beklemek toplumsal yapının gelişmeden beklenmesi gerçekçi olmayacaktır (Kılıçarslan, Cesur ve Akkuş, 2016). Cinsiyet eşitliğini farklı kavramlar üzerinden değerlendirmek mümkündür. Bunlardan ilki, kadın ve erkeklerin aynı olduğunu varsayan eşitlik kavramı üzerinden kadınların erkekler gibi davranmaya zorlanmasıdır. Kadın ve erkeklerin eşit olduğu varsayımı erkeklik davranışlarını bir norm olarak gördüğü eleştirisini doğurmaktadır. Bu durumda kadın ve erkeği farklı değerlendirmek gerekir ve bu farklılıklara göre eşit değer verilmelidir. Bir diğeri ise mevcut cinsiyet ilişkilerinin zaman içinde dönüştürülmesi önem kazanmaktadır.

Tarih boyunca kadınların daha edilgen olduğunu ve kadın-erkek ilişkileri sonucunda erkeklerin daha güçlü olması kadınların kamusal alandan uzak tutulmasına sebep olmuştur (Kandiyoti, 2015:125). Kadın ve erkek arasındaki bu ilişki biçimi

kadınları daha muhafazakâr bir tutum içinde evle sınırlandırırken erkeği de egemen anlayışın ürünü olarak kamusal alanda yer almasına neden olan erkek dili ürünüdür.

1.2. KAMUSAL ALAN-ÖZEL ALAN KAVRAMSALLAŞTIRMASI

Kamusal alan özel alan kavramsallaştırmasının toplumsal cinsiyet eşitliği üzerinde önemli bir etkisi olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda Jürgen Habermas, Hannah Arendt ve Richard Sennett'in kamusal alan yaklaşımları üzerinden bir değerlendirme yapılarak kadınların kamusal alandan dışlanması ya da ötekileştirilmesi arasındaki bağın netleşmesine zemin hazırlanacaktır. Kamusal alan özel alan tartışmaları genellikle farklı yaklaşımlardan, siyasal ve tarihsel dönemlerden hareketle kavramsallaştırılmaktadır. Öncelikle Habermas'ın kamusal alan hakkındaki düşüncelerine yer verilecektir.

1.2.1. Habermas'ın Kamusal Alan Özel Alan Yaklaşımı

Habermas'a göre kamusal alan özel bireylerin bir araya gelerek toplandıkları ve konuştukları yer kamusal alanın önemli bir parçası olan gövdeyi oluşturmaktadır (Habermas, 2004:95). Habermas toplumda burjuva kamusunu incelediği araştırmada fark ettiği yapma etme durumlarının oluşumundaki kodları bulmaya çalışırken üç önemli nokta dikkatini çekmektedir. Bunlardan ilki “normatif eylemler” topluma uygun davranışlar sergilemek, ikinci olarak “stratejik eylem” bireylerin amaçları doğrultusunda hareket etmesi ve üçüncü olarak Habermas'ın en çok üstünde durduğu “iletişimsel eylem” siyasal söz söyleme olarak belirlediği bu üç durumunda birbiriyle ilişkili olduğunu belirtmektedir. Yurttaşların genel fayda sağlayacak konuların kısıtlanmadan bir araya gelerek örgütlenme, fikirlerini ifade ederek yayma özgürlüğünü garanti altına alınmış olarak tartışabildiklerinde ancak kamusal gövde biçiminde davranmış olacakları ve muhataplarını etkilemesi için de özgü araçlara ihtiyaç duyacakları anlamı taşımaktadır (Habermas, 2004:95). Habermas'ın kamusal alanında yurttaşların bir araya geldiği iletişime geçtiği tartışma ve konuşma alanı olarak iletişim araçlarından gazete, dergi, televizyon, radyo gibi araçlara ihtiyaç duymasıyla medya ve kamusal arasındaki ilişki çıkmaktadır. Medyayı kamusal alanın bir parçası olarak görürken kamusal alandaki

mücadele biçimlerini olanaklı kılması bakımından önem kazanmaktadır. Habermas'ın tarihsel okumasına göre kamusal alanın varlığından orta çağda söz etmenin mümkün olmadığı ancak yönetici prenslerin mührünün kamusal olduğuyula ilişkilendirmektedir. Orta Çağ'da iktidarın bir kamusal temsiliyeti söz konusudur ancak Habermas kamusal alanın gerçek bir kamusal alanı ifade etmediğini belirtmektedir (Habermas, 2004:97). Kamusal alanın ve kamuoyunun ilk kez 18. yüzyılda yönetici prenslerinden özel hane masraflarını ayırması ile birlikte kamusal ve özel birbirinden ayrılmış olduğunu belirtmektedir. Bu dönemde feodal tabakalaşmalar neticesinde soyluların kamusal otorite olarak parlamento, hukuki kurumları temsil etmesi ve ticaretle uğraşan burjuvanın da devletten bağımsız bir özel alan yaratmasının sonucu, toplumsal yeniden üretim ve siyasal gücün ayrışmasını ifade etmektedir. Habermas'ın okumalarına göre kamusal alanın ayrılması burjuva toplumunun çıkmasıyla birlikte düşünülmesi gerektiğini belirtmektedir (Habermas, 2004:97-98).

Habermas kuramında kamusal alan ve özel alanın birbirinden ayrılmasının kesin hatları olmadığını, gerektiğinde aralarında geçişkenliğin olduğunu belirtmektedir. Evliliğin bir samimiyet alanı olması sebebiyle özel alan içinde değerlendirirken, evlilik içinde stratejik davranışlar söz konusu olduğu takdirde özel alanın dışına çıkmış olur. Habermas ailenin çöküşü emeğin metalaşması ve dilin yok olmasını iletişimin tüketim aracı haline dönüşmesine değinirken, asıl olanın kamusalılık olduğu ve kamusal aklı açıklamak için kullanmaktadır.

1.2.2. Hannah Arendt'te Kamusal Alan, Özel Alan ve Toplumsal Alan

Arendt kamusal ve özel alanla ilgili görüşlerini etik bir perspektiften ele alarak Antik Yunan dönemine götürmektedir. Kamusal alan özel alan tartışmalarını Aristo'ya atıfla sadece kendine ait bir yaşam sürdüren ve yaşamını fakirleştiren insanın idiot olduğunu düşünmektedir. Aristo'nun Antik Yunan siyasetin dışında kalmış siyasete ilgi duymayan insanları idiot olarak nitelendirmesi Arendt'i bu düşünceye sürüklemiştir. Ancak idiot anlamını bugünkü anlamdan ziyade sadece kendine ait yaşamı olan anlamında kullanmaktadır (Kerestecioğlu, 2011:159). Arendt'e göre kent-devletin doğmasıyla kamusal alan özel alan ayrışması olduğunu ve her yurttaşın iki var oluş düzenine ait olduğunu belirtmektedir (Arendt, 2005).

Arendt kamusal alan, özel alan kent-devletin ortaya çıkmasına dayandırırken ayrıca toplumsal alanın varlığından ve modern dünyanın ürünü olduğundan bahsetmektedir. Toplumsal alanı kamusal ve özel alan arasında konumlandırarak olumsuzluğunu ön plana çıkarmaktadır. Arendt'in modern dünyada toplumsal alan ile kamusal alan arasındaki mesafenin daha kısa olduğuna ve bazen de birbirine karışabildiğini belirtmektedir (Arendt, 2005). Arendt kamusal alanı en geniş açıya sahip herkesin görebileceği, duyabileceği alan olarak tanımlar ayrıca kamusal alan içinde özel olarak bize ait olan dışında herkes için ortak olduğu bir dünyayı ifade etmektedir.

Arendt özel alan konusundaki düşüncenin mülkiyetle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bir insanın tümüyle özel bir yaşam sürdürmesinin birçok şeyden mahrum kalmasına ve başkalarıyla ortak bir yaşamdan daha kalıcı bir şeyler bırakmanın olanağını özel alanın dışına çıkmakla mümkün kılınacağını belirtmektedir. Ayrıca Arendt mahremiyet alanının özel alana tekabül ettiğini ve bu durumun da Geç Roma Dönemi'nde olduğu fakat modern dönemden öncesinin bilinmediğine dikkat çekmektedir (Arendt, 2005:78).

Arendt; iş, emek ve eylemlerin kamusal alanda gerçekleşebildiğini, insanın tek başına yaşamasının bir anlam ifade etmediğini, insanın toplumsal alanda var olması durumunda hem kendini hem de yaşamını zenginleştireceğini vurgulamaktadır.

1.2.3. Richard Sennett Kamusal Alan ve Özel Alan

Sennett kamusal alanı farklı bir açıdan ele almış ve Geç Modern Dönem'in kamusal alanın içinin boşalması ve mahremiyete dönüşü üzerinden değerlendirmiştir. Sennett'te göre geç modern dönemin insan ilişkileri anlamında zayıf kalmasıyla kendilerini yeniden kurmasının kamusal insanın çöküşüne sebep olduğunu belirtmektedir. Sennett'e göre kamusal ve özel alanın çocukluk döneminde keşfedildiği, sabit durmayan fenomenler olarak görmektedir. On yedinci yüzyılın sonlarına kadar çocukların ve erişkinlerin birlikte oyunlar oynadığı bir yer olduğunu ancak on sekizinci yüzyılın başlarında bu durumun değişerek çocuk ve erişkinlerin oyunlarının birbirinden ayrılması, çocuklara bazı oyunların yasaklanması sonucu kamusal alanın sadece erişkinlerin tekeline geçmesiyle şekillenmektedir. Erişkinlerin kamusal alan dışında oyun oynayamaması ve kamusal alanının erişkinlerin oyun alanı olarak belirlenmesiyle sınırlar

belirlenmiş olur. Erişkinlerin oyun alanı olarak belirlenen eylemlerini bu alanda gerçekleştiren insanların kamusal insan olarak cisim kazanmış olduğunu belirtmektedir. Kamusal insanın kendini takdim ve ifade etmesi durumunda kamusal aktörün kimlik kazanması olarak görmektedir (Sennett, 2010:129-149).

Sennett kamusal aktörün 18. yüzyılda artık kamusallığını yitirmiş ve hatta kamusal insandan söz etmenin mümkün olmadığını belirtmektedir. Günümüzde kamusallığın formel yükümlülüklerle dönüştüğünü, insanların devletle olan ilişkisinin teslimiyet ve kanıksayıcı bir ruh durumuyla gerçekleştiğini belirtmektedir. Kamunun zayıflamasıyla sadece politik ilişkilerin değil aynı zamanda insan ilişkilerinin de zayıfladığını vurgulamaktadır. Geç Modern Dönem'i şehir mekanlarının bozulduğu ve kamusal alana katılımın olurlarına bırakıldığı, kent tasarımının etkili olduğu bir dönem olarak tasvir etmektedir (Sennett, 2010:16).

Richard Sennett'in mahremiyet ideolojisinin, bireylerin karakterlerini açığa vurma korkusunun, savunma amacıyla duygularının gizlenmesinin bireyleri pasifleştirdiğini böylece kamusal insanın yok olmasına sebep olduğunu belirtmektedir. Mahrem bir toplumun kişinin dışındaki faktörlerin bile etkili olarak anlam kazanmasının kişilik sorunlarına dönüştürüldüğünün altını çizmektedir (Sennett, 2010:285).

Kamusal insanın çöküşünü mahrem toplumlardaki narsizm ve cemaat duygularına bağlamaktadır. Narsizimdeki bencillik duygusunun ve cemaatteki kendinden olmayı ötekileştirmenin ayrışmalara yol açtığını ayrıca cemaatlerin insanları kamusalıktan uzaklaştırdığını belirtmektedir. Kamusal alan ve özel alan ayrışmasındaki belirgin sınırların ortadan kalktığını daha çok özel alan modeline benzeştirdiğini düşünmektedir. Kişiliğin kamusalı gölgesi altına almasıyla özel alanın her yere sızması durumu bireyi cemaatlerin yıkıcılığına teslim ettiği kanaatinde dir.

Kamusal alan ve özel alan tartışmalarında ele aldığımız düşünürlerin her biri farklı dönemlerin siyasal ve toplumsal koşulları üzerinden değerlendirme yaparak kamuya açıklık getirmeye çalışmışlardır. Habermas'ın burjuva kamusunu anlatması, kadın kamusu ile ilgili herhangi bir ipucu vermemesi kadın kamusunun olmadığı anlamı taşımaktadır. Arendt; kamusal alan ve özel alanı etik değerler üzerinden ele almış, kadın kamusu olarak bütüncül yaklaşımından dolayı kadın kamusunu dışladığı söylenemez.

Sennett ise neoliberal düzenin üretim ilişkilerini, siyaset doğrultusunda kamunun ve kamusal insanın çöktüğü Geç Modern Dönem'in kent tasarımlarının insan ilişkilerini olumsuz etkilediğini belirtmektedir.

1.3. İSLAM'DA KADIN

Dinlerin toplumsal düzeni sağlaması, kültürel norm ve değerleri etkilemesi bakımından önemli bir yere sahip olmasının yanı sıra kadının statüsü bakımından da önemlidir. Ancak erkek egemen düşünceyle dinin yorumlanması kadın karşıtı söylemlerin ortaya çıkmasının ve sosyal düzenin de bu durumdan etkilenmesi sorun oluşturmaktadır (Geçer vd.,2017:500). Bilindiği üzere İslam dininin ana kaynağı Kur'an ve ikinci olarak da Hz. Muhammed (S.A.V.)'in sözleri, uygulamaları ve açıklamalarıdır. Kur'an, Hz. Muhammed hayatta iken yazılmıştır ancak Hz. Muhammed'in hadisleri ise daha sonra yazılmıştır. Bu sebeple çok dikkat edilmeli ve Hz. Muhammed (S.A.V.)'in sözlerinin Kur'an'la asla çelişmediğini bilmek gerekmektedir. Ayrıca Kur'anı referans alarak bir konuda hüküm verebilmek için o konuyla ilgili bütün ayetlerin incelenmesi sonucunda doğru görüşün ortaya konmuş olunacağı söylenebilir.

İnsanlığın başlangıcı ve cinsiyet olgusu üzerinden Kur'an ve yorumlarda kadın konusunu ele almak, yaratılış olgusuyla hareket etmek bakımından önemlidir. İnsanın yaratılışından mahiyetine, değerinden yeryüzünde bulunuş sebebine kadar geniş perspektifli bir konuyu içermektedir. Kadın ve erkek ayırımı kronolojik öncelik ve sonralığından dolayı hiyerarşik üstünlük olarak mı değerlendirmek gerektiği, kadın yaratılış bakımından erkekte daha değersiz ikincil olmak için mi yaratıldığı tartışılmaktadır. Ayrıca kadın ve erkek olarak iki cins yaratılmasında gaye ve hikmet gereği olduğu sorularının cevapları kadın sorunlarını farklı açılardan aydınlatabilmek için önem arz etmektedir. Allah'ın vahi yoluyla indirilen ve günümüze kadar hiçbir değişime uğramadan gelmiş ve kıyamete kadar da devam edecek Kur'an, bütün öğretilerin üzerine düşünce geliştirebilmek adına bütün anlamlarını kendi içinde tutarlı ve çeşitli şekilde tekrarlar (Zümer, 23-39Akt. Durmuşoğlu, 2007). İnsanın sorumluluk bilincinde olması ve bilinç uyanıklığıyla Kur'an insanın yaratılış gerçeği olarak Adem ve Havva kıssasını

farklı ayetlerde temsili olarak göstermektedir (Taha, 113:2, Bakara, 30-37:15, Hicr, 26-33:38, Sad, 71-76 Akt. Durmuşoğlu,2007).

Kur'an insanın yaratılışı konusunda cinsiyet ayırımına girmeden, insan ile halife konusuna odaklanmakta aynı hak ve yükümlülükler her iki cinse emanet edilmektedir. Kur'an insanın topraktan ve balçıktan yaratıldığını defalarca ifade ederken nasıl gerçekleştiğine dair detay vermez. Çünkü yaratılıştaki teferruatlardan ziyade önemli olan yoktan var edilmek, yaratılışı kimin ve niçin gerçekleştirdiğidir. Kur'an'da Adem'in nasıl yaratıldığı, eşinin ismi ve yaratılışla ilgili bir bilginin olmaması hakkında ancak klasik tefsirlerde rivayetler üzerinden ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Havva'nın temsilinde kadının yaratılması ile ilgili yorumlarda Havva'nın Adem gibi topraktan değil de Adem'in kaburgasından yaratılması kadının bir eğri kemikten yaratılması görüşüyle kemiği düzeltmeye çalışırsan kırarsın olduğu gibi kabul ederek ondan istifade edersin hadisine dayandırılmaktadır (Buhar-ı Nikah, 115). Bir diğer yoruma göre tıpkı Adem gibi insan cinsinden yaratılmış yorumlarıdır.

Kadın konusunu temele alan çalışmaların, kadın konusunda feminizmin etkisinde kalarak Kur'an'da ataerkil izler üzerinden değerlendirmeler ile ele aldıklarını belirtir. Kur'an'ın ilk muhatap aldığı toplumun ataerkil örfünden makul ölçülerde etkilenecek buna ataerkil yorumlar getirilmesinin garip olmayacağı düşüncesindedir. Adem ve Havva'nın yaratılışı Adem'e eş olarak ikincil konumu insan fitratında ataerkinin varlığını çağrıştırmaktadır (Fidan, 2005).

Kadının erkekten sonra yaratılması ve topraktan yaratılmamasıyla kadının ikincil olmasına zemin hazırlamaktadır. Havva'ya isim veren Adem'in, kronolojik konumlandırmaya, yaratılış özüne, fıtratta narin ve kırılgan yapısıyla erkeğin güçlü yapısı ile hiyerarşik üstünlüğü birincil/ikincil tam/eksik, güçlü /güçsüz gibi dikotomilerle yaratılış, hikmet ve gayesi dışına çıkarılır. Bu ikincil durumun bugünkü kadın erkek arasındaki çatışmaya düzenek hazırladığı gibi İslam'ın da payı olduğu düşünülmektedir. Berktaş'a göre biyolojik ve kutsal zaman arasındaki karşıtlıkta, biyolojik zamanda kadınların erkekleri doğurduğuna kutsal zamanda ise erkeğin kadını doğurduğunu ve olayları kronolojik önceliğiyle hiyerarşik konumlanmanın sonucu olarak "önce gelen sonrakinin sahibi olur" görüşündedir (Berktaş, 1995).

İslam'da kadın konusunu anlayabilmek için yaratılışla ilgisi bakımından kısaca değindiğimiz ve kadının değerine bakışına zemin olacağı kanaatiyle günümüzdeki yaklaşımı değerlendirilecektir. Ayrıca anlamak bakımından İslam dışı öğretiler ve dini gerektiği gibi yaşamayan toplumlara bakmanın elverişli olması bakımından önemlidir. Örneğin, Cahiliye Dönemi'nde kadınların değersiz ve utanılacak varlıklar olarak görülmüştür (Kutub, 1994).

İslam'da, insan olmaları bakımından kadın ve erkek arasında hiçbir fark olmadığı, ikisinin de Allah'ın emir ve yasaklarına tabi olduklarını belirtilmektedir. Her iki cinsinde yeryüzüne gönderilme amaçları Allah'ı tanıyıp ona ibadet etmeleridir. Kur'an'da kadın ve erkeğin birbirlerinden farklı fizyolojik ve psikolojik yapılarına göre biri diğerinden üstün ya da diğeriyle eşit sayılmamıştır ancak birbirlerinin tamamlayıcısı olarak görülmektedir. Kadın ve erkeğin birbirine ihtiyaç duyduklarının altı çizilmektedir (Azhap, 35, Nisa, 32 Akt. Durmuşoğlu, 2007).

İslam'ın kadın-erkek eşitliğine temel insani bir hak olarak aralarında hiçbir farkın olmadığını belirtmektedir. Sosyal hayatta eşitlikten önce adaletli olunması gerektiğini, adaletin eşitliği ve farklılığı dikkate alarak hareket etmeyi gerektirdiğini belirtir.

İslamiyet'ten önce Arap toplumları olsun diğer toplumlar olsun kadının ezilen, haksızlığa maruz kalan, zulme uğrayan durumu İslamiyet'in daha adaletli oluşunu ve hatta İslamiyet'in doğuşuna yakın bir dönemde Fransa'daki bir kongrede kadının insan olduğu tartışmalarına bakılacak olursa İslamiyet'in kadın hakları konusunda daha hassas olduğu düşünülmektedir (Topaloğlu, 2013).

İslamiyet'in daha önce de açıkladığımız gibi kadına ve erkeğe bakışı arasında bir fark olmadığı fakat eşitliği bağlamında birinin diğerinden değeri üstün ya da aşağı olmadığını sadece eşitliği tepkisel yaklaşımın bir ürünü olarak görmektedir. Modern kültürün kutsadığı kadın erkek eşitliği konusu feminist hareketlerin etkisi altında kalarak değerlendirildiği için yanlış sonuç vermektedir. Kadın ve erkeğin biyolojik ve sosyo-kültürel roller bakımından eşit değil ama eşdeğer olduğuna işaret etmektedir.

1.4. MODERN SİYASAL DÜŞÜNCEDE KADINA BAKIŞ

Siyasetin belirleyici aktörlerinin erkekler olmasında kadim dünyanın ataerkil ideolojinin kadını kamusal alandan dışlamasına ve dolayısıyla siyasetin dışına itilmesine sebep olmuştur. Doğa-kültür düalizminde ataerkil yapı kadını doğurganlığı sebebiyle doğayla bütünleştirerek özel alana eve ve dolayısıyla aile içinde kalarak çocuk doğurma rollerine hapsedilmiştir. Erkeği de uygarlık ve kültürün yaratıcısı olarak kamusal alana yani otorite kullanmak, yönetmek, siyaset yapmak gibi imkânları içinde barındıran roller yüklenmiştir (Berktaş, 2016).

Sorunun kökenleri Antik Yunan'da siyasetin kurumsallaştığı demokrasinin doğuşuna kadar götürmek mümkündür. (Kadınların, kölelerin ve çocukların siyasetten dışlandığı) Kadınların vatandaş sayılmadıkları ve kamusal alana çıkmaya, yönetmeye elverişli olmadıkları düşüncesi hâkimdir. Bu anlayış ancak 17 ve 18. yüzyılda insan hakları ve özgürlük düşünceleri eşliğinde sorgulanmaya başlamıştır (Berktaş, 2016). Geleneksel yaklaşımda kadına biçilen rolün evle sınırlandırılması ve erkeğin dışarıdaki işlere yönlendirilmesi egemen olan modern siyasal düşüncede de hâkimiyetini korumuştur (Bozatay ve Kutlu, 2014:139).

Modern siyasi düşüncenin altı düşünürü üzerinden yapacağımız değerlendirmede günümüz siyasal pratikleri ve şekillendiren sivil toplum kurgusunda kadına biçilen rollerin yakın ilişki içerisinde oldukları görülmektedir.

Thomas Hobbes, toplum sözleşmesi üzerinden yaptığı değerlendirmede aile ve evlilik konularını politik bir boyuttan ele alır. Aile ilişkilerinin toplumsal normlarla düzenlenmesi gerektiğini belirtir ve sivil topluma geçişte aile reisliğinin babaya verilerek aile bireylerinin temsilinin de bu durumda babaya geçmiş olmasından söz eder. Evlilik ilişkisi Hobbes'un kuramına göre sivil toplumda bireylerin hangi rolleri üstlendiğini belirten politik bir ilişki olarak görülür. Erkekler kamusal alanda birbirleriyle toplumsal sözleşme yapmış ve sivil topluma geçmiş olurken kadınlar da evlilik yoluyla kocalarıyla bir sözleşme yapmış sayılır. Buna göre sözleşmenin her yerde geçerli olduğu ve bu sözleşmenin kadının kocası tarafından yapılacağı esastır. Bu durum gösteriyor ki devletin vatandaşlığın, hak ve yükümlülüklerin yer aldığı sivil toplumda kadının yeri olmadığı eril bir düşünce yapısıdır (Mutlu,2017).

John Locke, karı koca ilişkisini evlilik ve siyasal ilişkiler olarak iki boyutuyla ele alarak sivil toplum öncesinde eşit ve özgür olduklarından dolayı istedikleri şekilde ilişki kurabileceklerini fakat birlikteliğin bir siyasal kimliği olmayacağını belirtir. Evliliğin siyasal kimlik kazanması sivil toplum içinde kazanarak aile içindeki rollerin şekillenmesi de bu duruma bağlanmaktadır. Buna göre sivil toplum içerisine kadının mülkiyeti kocasına geçer ve karı koca ilişkisinde erkeğin lehine gelişir. Böylece aile birliğinin kanuni temsilcisi erkek olur. Locke doğa durumunda kadın ve erkeği eşit tutarken sivil toplum ve siyasal ilişkilerde kadını dışlamaktadır (Çaha, 2010:30-31).

Hegel'in kadın siyaset ilişkisi konusundaki düşünceleri diğer düşünürlerden çok farklı olmadığı gibi kadınların dış dünyaya açılacak aklın kadınlarda yeterli potansiyelde olmadığından aile içinde kaldıklarını düşünmektedir. Erkek aklının aile ilişkilerini, sivil toplumu ve hatta devleti yönetmeye varan aklın erkekte olduğunu evrenselliği, özgürlüğü, bencilliği içerdiği için yüceltmektedir. Kadın doğasının ise yakınlığı, doğallığı, özveri ve şefkatin zayıflık olarak görülmesi bu nedenle aile içinde kalmasına gerektiğini düşünmektedir. Hegel, kadınların bu doğaları gereği kamusal alanda hiçbir zaman varlık gösteremeyecekleri düşüncesindedir (Dağdelen, 2021).

Aydınlanma Çağı'nı önemli kılan her olguyu insan aklı üzerinden değerlendirerek akılla açıklanamayan hiçbir şeyi kabul etmemeleri ile ön plana çıkmaktadır. Aydınlanma felsefesinin modern bilim ve insan aklının birleşmesiyle parlak bir gelecek doğmasından daha olağan bir şey olmadığıdır (Cevizci, 2012:324). Bu dönemin ruhunu yansıtan eşitlik ve özgürlük, siyasal alanındaki uyanışın, aydınlanan dünyada "Kadının yeri olacak mı?" dönemin çok tartışılan konusu olmuştur.

Aydınlanma filozoflarından Jean Jacques Rousseau, aydınlanmacı düşüncenin içinde yer almasına rağmen aydınlanmacı düşüncüyü reddetmektedir. Ayrıca ilerlemenin aklın ışığında bilim ve sanayinin gelişimiyle olacağı düşüncesine karşılık, eşitlik ve özgürlük konusunda doğa haline geri dönülmesini savunmaktadır. Kadın konusunda erkeğe doğanın bahsettiği ataerkil konum üzerinden değerlendirmektedir. Kadının aile içindeki yerinin erkeğine göre belirlenerek otoritenin erkeğe ait olması ve asla eşitliğin olmaması gerektiğini düşüncesindedir. Ayrıca erkeğin kadın üzerinde tam bir yetkisi olmasını savunmaktadır ve kadının bu yetkileri talep etmemesi gerekmektedir. Çocuklar

için ise yaşamlarının ilk döneminde ihtiyaçları karşılandığından dolayı borçlandırarak ikinci dönemde hizmet etmeleri gerektiğinin altını çizmektedir (Rousseau, 2005:9). Rousseau'ya göre kadınların “kural tanımazlığı” bir toplumun yok olması pahasına büyük ve düzensizliğin en önemli kaynağının kadınlar olduğunu düşünmektedir. Aydınlanmacı düşüncede modernliğin temelindeki aklın, doğaya geri dönüşünü sağlayacak olan aklın da sadece erkeğe ait olduğu düşünülmektedir. Ayrıca insan yeteneklerini doğada ve özgür koşullarda eğitim almasıyla mümkün olduğu için fırsat eşitliğine ihtiyaç duymaktadır. Bu fırsat eşitliğinin erkekler arasında olması gerektiğini düşünmekte ve kadınları bu eşitliğin içinde görmemektedir. Rousseau evlilik konusunda çiftlerin eşit eğitim almamaları gerektiğini belirtir. Kadın, zayıf karakterli olması sebebiyle evlenmeden önce babasının, evlendikten sonra ise eşinin dinini benimsemelidir. Çünkü dini konularda kendi kararını verebilecek yetenek ve kapasitesinin olmadığı kanaatindedir. Kadını erkeğin tamamlayıcısı olarak değerlendirirken kadının erkeğin hoşuna gitmek için uğraşması gerektiğini düşünmektedir. Rousseau da kadın sadece erkeğe fayda sağlaması gereken bir araç olarak görmektedir (Durakbaşı, 2000:66).

Immanuel Kant, karakteri ve aklı ikincil bir durumda değersizleştirerek, kadını güzel ve estetik bir varlık olarak incelemiş, bedenini ön plana almayı tercih etmiştir. Kant'taki güzellik duygusunu kadın üzerinden ele alırken; narin, alımlı, zarif karakter olarak kibar olmaya yakın özellikleri sıralamaktadır. Yücelik duygusunu da erkeğe atfetmeyi uygun bulmuştur. Kadın ve erkekteki bu niteliklerin daha üst bir seviyeye ulaşabilmesi bakımından birleştirilmesinin gerektiğini düşünmektedir (Kant, 2010:32). Kant evlilik için, kadın ve erkeğin tamamlanabilmesi bakımından önem arz etmektedir. Çiftler arasındaki gerçek duyguların yani hassasiyet ve nezaketin sadece evliliğin ilk döneminde olabileceğini savunmaktadır (Kant, 2010:48). Akıl ve ahlak alanındaki düşünceleriyle felsefe tarihinin önemli bir konumunda bulunan Kant'ın kadınları sadece estetik bir varlık olarak, zevk verici bir konumda değerlendirmesi düşündürücüdür.

Arthur Schopenhaur; kadınlar konusu üzerine en acımasız düşünceleriyle kötümser felsefenin Alman filozofu, kadın ve erkek arasındaki ontolojik farklardan hareketle kadın ve erkek arasında oluşan aşkı, cinselliği irade kavramıyla birlikte düşünmektedir. Bütün insanların bütün hareketlerinin sebebini insanların ulaşmaya çalıştığı nihai sonucun aşk ve eşeysel üreme olduğu kanaatindedir (Schopenhaur,

2017:314-315). Kadının erkekte aradığı cesaret, sağlam irade dürüstlük gibi karakter özelliklerin ön planda tutulmasına karşılık erkek için ise; bedensel güzelliğin bütün karakter özelliklerinin önünde geldiğini düşünmektedir (Schopenhaur, 2014:36). Kadının fiziksel yapısının erkekten daha küçük olmasını aşağılayarak bir erkeğin aklının cinsel güdülerıyla bulanıklaştığında ancak bir kadını arzuladığı düşüncesindedir (Schopenhaur, 2014:30). Çok eşliliği savunan Schopenhaur, kadında adalet duygusunun eksik olduğu güçsüz cinsiyeti nedeniyle de kurnazlık konusunda gelişmiş olduğunu ifade eder. Kadınları aşağılamanın ve kadının değerinin tamamen ortadan kaldıran kadına duyulacak iyimser duygunun doğanın zorlaması olduğunu düşünen aydınlanma dönemi filozoflarından olması kadın hakları direnişinin ne denli zorlu bir dönemden geçtiğinin göstergesidir.

Görüldüğü üzere birbirinden farklı konularda, çalışmalarda bulunan düşünürlerin aynı zamanda farklı bakış açıları olmasına rağmen inşa edilen yeni felsefi ve toplumsal yapıda kadına yer vermeyerek kadın konusunda birleşmeleri dikkat çekicidir.

1.5. FEMİNİZM

Feminizm kadınların konumunun; eşitsiz, ikincil olduğunu, ezildiğini, sömürüldüğünü, kendini baskı altına alan düzenin algılanışı, politik olarak tanımlaması ve ona karşı mücadele yöntemlerinin geliştirmesi olarak tanımlanabilir (Örs, 2018:416). Michael feminizmi; kadınların, erkek egemen dünyanın norm ve değerlerine, cinsiyetçi politikalarına karşı dayanışma içerisinde başlattıkları mücadele olarak tanımlamıştır (Michael, 1993: 6-7).

Bu tanımlar üzerinden feminizmin doğuşu ve tarihsel sürecine baktığımızda Christine de Pizan'ın (1405) “Kadınlar Kentinin Kitabı” adlı eserin varoluşu Orta Çağ'da bu eşitsizliği fark etmesiyle başlatılabilir. Ancak bilinçli bir başkaldırı 17 ve 18. yüzyıllarda kapitalizmin ortaya çıktığı ve geliştiği dönem içerisinde üretimin aileden çıkarak kamusal alana taşınması ev ile işin birbirinden ayrıldığı bir döneme denk düşmektedir. Ev ve işin birbirinden ayrılması erkeklerin üretime katılması, kadınların da ev ile özdeşleştirilerek üretimden dışlanmasıyla başlamıştır. Burjuvanın sınıf olarak ilan edilmesi, eşitlik ve özgürlük düşüncelerini geliştirmiştir. Bu düşünceler doğrultusunda insan hakları kuramı ortaya çıkmıştır. Eşitlik, özgürlük, adalet gibi ideallerin onları kapsamadığını fark eden kadınlar ancak 19. yüzyılda feminizme kitlesel bir nitelik

kazandırarak toplumsal bir harekete dönüştürebilmişlerdir (Örs, 2018:417). Feminizm, temelde kadının hak ve özgürlükleri üzerinden inşa edilen özelde cinsiyetçi, cinsiyetli ve cinsel tartışmalar çerçevesinde şekillenmiştir.

Feminizm, kadınların eşitsizliğe uğradığının ve ezilen bir gruba ait olduklarının bilincine varması ile ortaya çıkmıştır. Kamusal ve özel alandaki konumlarını sorgulayan kadınların, eşitlik kavramının tüm bireyleri kapsayan evrensel bir ilke olmasına rağmen kadınları kapsamadığını anlamaları uzun sürmemiştir. Bu eşitsizliğin farkına varan kadınların, değişim için kadınlar arası dayanışma ve örgütlenmeyle mümkün olabileceği fikrini doğurmuştur. Batıda kadın hareketlerinin başlaması feminist grupların oluşmasını sağlamıştır. Bu ekseninde her ülkenin sosyolojik, tarihsel, siyasal ve kültürel koşulları doğrultusunda farklı coğrafyalarda aynı amaçla yayılmaya başlamış, birçok ülkenin sosyo-kültürel yapısına uygun özellikler barındırmaktadır (Çakır,1996:21). Kadınlar, politik bir program çerçevesinde hedef ve stratejilerini belirleyerek geleceğe ilişkin alternatif bir vizyon temelini kadınlar arasındaki dayanışma yoluyla oluşturmaya çalışmışlardır. Feminizm; düzenin algılanışı, ona karşı çıkmanın politik yolları ve oluşturulmak istenen toplum modelleri açısından kendi içerisinde farklılıklar göstermektedir (Örs, 2018:418). Rönesans, Reform, Aydınlanma, Sanayi Devrimi ve kapitalizm gibi faktörler feminizmin ortaya çıkmasındaki tarihsel sürecin zeminini oluşturmaktadır. Bu faktörlerin etkileriyle kadın ve erkek arasındaki eşitsiz, adaletsiz, biyolojik ve sosyo-kültürel farklılıklar ekseninde 18. yüzyılda İngiltere’de ortaya çıkmıştır. Feminizmin ilk bilimsel ve akademik eseri Mary Wollstonecraft tarafından 1792 yılında yazılan “A Vindication of the Rights of Women” (Kadın haklarının Savunması) olmuştur (Sezgin, 2014:6). Bu eser temelde; kadın ve erkeklerin eşit hak ve özgürlüklere sahip olması gerektiğini, adalet, eşitlik ve özgürlüğün evrensel kavramlar olduğu cinsiyetler üzerinden değerlendirilmemesi gerektiğini detaylandırılmıştır (Gökhan, 2010:37). Amerikan Bağımsızlık Bildirisi, Fransa’nın İnsan Hakları Bildirgesi ve Doğal Haklar Teorisi’nde geliştirilen haklar çerçevesinde feminist hareketlerin gelişimi kronolojik olarak üç dalga halinde değerlendirilebilir. Ancak günümüzde feminizmin dördüncü dalgasının varlığı üzerine söylemler geliştirilmiştir.

Feminizmin; içinde bulundurmuş olduğu kavram ve kuramların şartlara göre değişim göstermesi ve dönüşmesi nedeniyle net bir tanıma sahip olmadığı ve bu durumdan kaynaklı, tarihsel olarak da başlangıcının ne zaman olduğu netlik

kazanmamıştır. 19. yüzyıldan günümüze kadar olan süreç dört dalgayı içinde barındırmaktadır. Bu noktadan hareketle feminizmin dört dalgası farklı ideolojik perspektiflerin gelişimi, tarihsel süreç içinde kadınların hak ve taleplerindeki dönüşümü, kadınların doğrudan veya dolaylı amaçlarına göre sınıflandırılmıştır (Taş, 2016:166).

Birinci dalga feminizmin talebi; kadınların oy kullanma hakkı, yasalar önünde eşit haklara sahip olmak ekseninde temellenmiştir. Birinci dalga feminizmin referans noktası erkeklerle eşit hak ve statü sahibi olmak üzerinden şekillenerek kamusal alan- özel alan tartışmaları çerçevesinde eğitim hakkı, çalışma hakkı ve oy kullanma hakkı gibi eşitlik söylemleri perspektifinde gelişmiştir. İkinci dalga feminizm kadınların biyolojik kimliği sebebiyle karşılaştığı eşitsizlikler, kadın bedeni üzerindeki tahakküme karşı, kadını referans almaktadırlar. Erkekler üzerinden yapılan kıyaslama yerine başka bir cins olduğunu kabul ettirmek için söylem geliştirilmiştir. Üçüncü dalga feminizmin temel referans noktası kadın kimliği üzerine inşa edilmiş cinsiyetçi, cinsiyetli ve cinsel söylemlere karşı mücadeleyi kapsamaktadır (Çaha, 1996:44). Dördüncü dalga feminizm ise kadınların talepleri dijital ve sosyal ağlar vasıtası ile global olarak gelişimi üzerine inşa edilmiştir (Taş, 2016:164).

Görüldüğü üzere feminizm; çağa, coğrafyaya, mekâna ve ideolojik argümanların yapısına göre şekillenmesi ile farklılaşarak kategorilere ayrılmış ve feminizmin dört dalgasını oluşturmaya zemin oluşturmuştur. Her dalga farklı akımlar, talep, fikir ve çözüm önerileri getirmesi sebebiyle kendini sorgulamasına, bazen de kendi söylemleri ile çelişmesi ve çatışmasına neden olmuştur.

1.5.1. Birinci Dalga Feminizm

19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında kadınların kolektif olarak bir araya gelmeleri, erkeklerle eşit haklara sahip olmak için mücadeleye başlamaları değişik coğrafyalarda, değişik biçimlere bürünmüş siyasal hak arama süreci feminizmin birinci dalgasını oluşturmıştır. Tarihsel ve toplumsal olarak önem arz eden birçok olgunun bu dönemde meydana gelmesi, devrimci ve evrimci hareketlerin kutsallaştırdığı kavramlar üzerine inşa edilmiştir (Taş, 2016:166). Birinci dalga feminizmin felsefi arka planını akıl, ilerleme, adalet, özgürlük ve eşitlik gibi kavramlar üzerine kurmaktadır. İlk dönem feminizm dalgasını, batılı beyaz üst ve orta sınıf kadınların kamusal alanın dışında

kalması ve kamusal alana erkeklerle eşit bir şekilde dâhil olma isteklerinden dolayı batılı kadınların başlattığı düşünülmektedir. Kadınların yaratılış bakımından erkeklerle akıl ve muhakeme konusunda eşit olduğu kadın vücudu ve erkek vücudu arasındaki biyolojik farkların insan olmakla cinsiyet arasında bir ilişki bulunmadığını savunmuşlardır. Bu durumda kadınların eğitim alabilmesi ve yasal hak talebinde bulunmaları birinci dalga kadın hareketinin temel konusu olmuştur (Aktaş, 2006).

Farklı coğrafyalarda farklı şekillerde dile getirilen kadınlar; erkeklerle arasındaki eşitsizliği ilk olarak eğitim, oy hakkı ve kamusal alanda varoluş mücadelesi olarak vermiş, bu haklara sahip olunduğunda sorunların çözüleceğini düşünmüşlerdir. Birinci dalga feminizmde kadınların mücadelesi dernekler kurarak kolektif bir şekilde hareket etmeleriyle dikkat çekmektedir. Birinci dalga feminizminde döneme damgasını vuran; Judith Sargent Murrey 1790 “Cinsiyetler Arası Eşitlik Üzerine (On The Equality of Sexes)” Fransa’nın Olympe de Gouges 1791 “Kadın Hakları Bildirisi” ve 1792 tarihli Mary (İngiltere) Wollstonecraft’ın “Kadın Hakları Savunusu (A Vindication of Rights of Woman)” temel eserleri sayılmaktadır (Sezgin, 2014: 6).

1.5.2. İkinci Dalga Feminizm

Birinci Dünya Savaşı sonrası birçok ülke birinci dalganın talebi olan hukuki ve siyasal haklarını kazanarak sonuçlanmış ve ikinci dalga feminizm, Simone de Beauvoir’ın 1970 yıllarındaki yapıtları ortaya çıkana kadar sessiz kalmıştır. Bu yapıtlar feminizmin tekrar canlanmasına vesile olmuştur. Simone de Beauvoir’ın fikirleri birinci dalga ve ikinci dalga arasındaki bağı kurmaya çalışarak kadının kültürel ve politik konumunu varoluşçu felsefenin kavramları ve feminizmin amaçlarına uyacak şekilde dönüştürmüştür.

İkinci dalga feminizmin temel kavramlarını ve söylemlerini motto olarak kabul etmiş ve bu mottolara yüklenen anlamlar üzerinden ilerlenmiştir. Bilinç yükseltme, kız kardeşlik, kadın doğulmaz kadın olunur ve kişisel olan politiktir gibi kavramlar çerçevesinden kadınların kaderi olarak kabul edilen rolleri sorgulanmıştır. Birinci dalga feminizmde kadının rolleri erkek model alınarak şekillenirken ikinci dalga feminizmde kadınlara özgü modeller üzerinden roller talebinde bulunulmuştur. İkinci dalga feminizminde, birinci dalga feminizminin yasal kazanımlarının eylemsel olarak hayata

geçmesi için mücadele edilmiştir. İkinci dalga feminizmi, kadınlar ve erkeklerin birbirinden farklı oldukları üzerinde durmuştur. Toplumsal cinsiyet rollerinin kurgulanması, bilinç yükseltme, alternatif yaşam biçimleri, aile ve toplum yaşamında iş bölümünün yeniden gözden geçirilmesi gerekliliği gibi konuları su yüzüne çıkarmaya çalışmıştır. Ayrıca ataerkil düzen içerisinde kadın üzerindeki sistematik baskıya karşı koyulmasına vurgu yapılmaktadır (Örs, 2018: 437).

1.5.3. Üçüncü Dalga Feminizm

1990'lı yılların başında birinci ve ikinci dalga feminizmde çözüme kavuşmayan, tartışılan, karşı çıkılan konulara kadınların maruz kaldığı sorunları mikro düzeyde temellendirirken makro düzeyde talepler de geliştirilmiştir. Üçüncü dalga feminizm birinci ve ikinci dalga feminizme kıyasla daha radikal ve keskin sınırlar koymaktadır. İkinci dalga feminizmi eleştirerek kadınları tek tip evrensel kalıp yargılar üzerinden değerlendirdiği coğrafi farklılıkları, sosyo-ekonomik, kimlik, ırk ve etnisiteyi göznetmediği ve bu durumun kadınların kendilerine özgü sorunlarının fark edilmesine engel olduğuna işaret etmektedirler. Üçüncü dalga feministler ikinci dalga feminizmdeki evrensel kız kardeşliğe eleştiri getirerek standart kuralları uygulamanın eşitsizliği doğuracağı düşüncesindedirler (Sezgin, 2014: 12). Kadınlar arasında farklılıkların bulunduğu etnik, mezhep, coğrafya, sınıf ve din olarak birçok farklılığın olduğunun göstergesidir (Altuntaş, 2012: 17). Üçüncü dalga feminizm bu kültürel, sınıfsal ve etnisitelere bağlı olan kadınların aralarındaki temel farklılık üzerinden çözüm bulmayı amaçlamaktadır (Türkoğlu, 2015: 12).

Üçüncü dalga feminizm kadın konularını daha geniş bir bakış açısı ile ele alarak güncel konulara siyasal, ekonomik, çevresel ve sosyal konular üzerinden odaklanmış; farklılıklara, bireysel ezilmişliklere, sosyo-kültürel çeşitliklere odaklanmasıyla feminizmin gelişim ve dönüşümüne büyük katkı sağlamıştır.

1.5.4. Dördüncü Dalga Feminizm

Birinci, ikinci, üçüncü dalga feminist argümanları, söylemleri ve bütün kavramları post modern çağda, dönemin ruhuna uygun olarak dijital mecralardan ifade etmesi, feminist grupların amaçlarına uygun içeriklerle sunulmasına odaklanmıştır. Genellikle feminizmin ilk üç dalgası üzerine bilimsel çalışmalar yapılmakta olsa da dördüncü dalga

feminizm de yaygınlık kazanmaktadır. Dijital ve sosyal medyanın gelişimine paralel olarak dördüncü dalga feminizminin 2018 yılında ortaya çıktığı düşünülmektedir (Çelikkol, 2022).

Günümüzde sosyal medya platformlarının etkisi, gücü, hızlı ve kolektif olarak organize edebilme kabiliyeti sebebiyle feminizmin dijital yollarla strateji geliştirmesine, zamana, mekâna ihtiyaç duymadan toplumsal eylemler ve söylemleri kolektif bilince dönüştürme gücüne sahiptir (Akan ve Gürhan, 2020:9). Sosyal ağlar üzerinden yapılan feminist direniş, dayanışma ve örgütlenme tarzını değiştirerek kadın sorunlarını sanal ortam üzerinden dile getirmiş, geniş etki alanı bulmuştur. Feminist ideolojiyi empoze etmesine imkân sağlamıştır. Genellikle Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube üzerinden feminist grupların amaçları doğrultusunda kadının bedeni, cinsel kimliği, hakları, statüsü, ataerkil yapı ve cinsellik gibi kavramların feminist ideoloji perspektifinde toplumsal bilinçlendirme gayesindedir. Kadının güçlenmesine yönelik çalışmaları çevirim içi ağlar üzerinden yapması sebebiyle “hashtag feminizm” olarak da adlandırılmaktadır (Kaya, 2018:567).

1.5.5. Dünyada Kadın Haklarının Gelişimi

İnsanlık tarihi ile kadınlık tarihini birbirinden farklı düşünmemek gerektiği ancak insana dair hak ve eşitlik konusu üzerine kadın üzerinden sayısız kaynak bulunmaktadır. Bu da gösteriyor ki kadın tarih boyunca doğuştan var olması gereken insan haklarına ulaşması için sürekli mücadele vermek zorunda bırakılmıştır.

Kadınlar, 1789 Fransız Devrimi ile başlayan erkeklerle eşit haklara ulaşma gayesi ile verdiği mücadelede ancak 20. yüzyılın başlarında gerçek anlamıyla kimlik kazanabilmiştir. Devrimin yaydığı eşitlik, özgürlük kardeşlik duyguları doğrultusunda kadın hareketine güç kaynağı olmuştur. Kadınlar, İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi’nden yola çıkmış kendilerinin de insan olarak görülmesi ve yurttaşlara verilen hakları kadınlar için talep etmişlerdir. Devrimci gazeteler aracılığı ile bir araya gelmeye imkân bulan kadın grupları toplumsal sorunları tartışmış kadın ve erkek eşitliği üzerinden fikir paylaşımlarında bulunulmuştur (Arat, 2010: 39).

8 Mart 1857 tarihinde New York’ da bir grup çalışan kadının eşit işe eşit ücret talebi kadın haklarının daha gür bir sesle dile getirilmesi tarih sahnesinde önemli adımlardan biri olarak görülmüştür. Kadın hakları kavramı 19. Yüzyılda kadın

hareketlerinin başlaması ile önem kazanarak dünya genelinde birçok kurum ve kuruluşta kadın sorunları ve karşılaştıkları ayırımcı muamelenin giderilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar doğrultusunda 1945 yılında kurulan Birleşmiş Milletler Teşkilatının ana organlarından biri olan Ekonomik ve Sosyal Konseye bağlı olarak 1946 yılında çalışmaya başlayan Kadının Statüsü Komisyonu kadının toplumdaki statüsünü yükseltmek ve kalkınmadan eşit pay almalarını sağlamak komisyonun temel hedefleri arasında olmuştur. Kadının Statüsü Komisyonu üye devletlere raporlar sunarak kadın haklarının acil çözüm bekleyen sorunlar olarak devletlerin gündemine taşınmasını amaçlamıştır (Doğru, 2001: 4). 1952 yılında ILO örgütünün genel konferansında Annelik Koruması Sözleşmesi sunulmuştur. Bu sözleşmede tüm kadınların iş gücünde ve anne çocuk sağlığı ile güvenliğini daha ileri taşıyarak iş yerlerindeki annelerin ve anne sağlığının daha iyi bir hale getirilmesine yönelik hükümetlerin üzerine düşen görevlerin önemine dikkat çekilmiştir. Kadınların üreme rolleri sebebi ile ekonomik güvenlik sorunu yaşamamaları gerektiğine ve gerekli önlemlerin alınması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. 1970'li yıllarda kadının durumu uluslararası bir kimlik kazanmış görünmektedir (Makal, 2001: 119)

1.5.5.1. ABD'de Kadın Hakları

ABD'de kadınların eşit haklar mücadelesi kölelik karşıtı mücadele ile birlikte uzun yıllar sürdürülmüştür. Kadınların hak ve eşitliği için gerçekleştirilen en eski eylem Seneca Falls toplantısıdır. 19-20 Temmuz 1848 yılında 68 kadın ve 42 erkek tarafından imzalanan Declaration of Sentiments (Duygular Bildirgesi) Amerikan Bağımsızlık bildirgesine uyumlu bir şekilde hazırlanmıştır. Bildirge despot olarak erkeği işaret etmektedir. Bu toplantının iki önemli noktası bulunmaktadır. Birincisi kadınların ilk kez dayanışma ve ortaklık duygusu içerisinde karşılıklı destek vermeleri, bir diğeri ise erkeklerin de bu bildirgeyi imzalayanlar arasında bulunması onların da adalet isteğini paylaşmaları bakımından önemlidir. Bu bildirmede kadınların doğal haklarının niçin ihmal edildiği, hakları ihlal edilen kadınların yönetime rıza göstermeyeceği, oy verme, eğitim hakkı ve ayrıca çalışan kadınların erkeklerle eşit işe eşit ücret istediklerini belirtmişlerdir.

Kadınların yaşamı aile ile sınırlandırılmış, evli kadınlar ise kocasına bağımlı olarak görülmüş, evli kadınların vatandaşlıktan çıkmış gibi (kadının, mülkü üzerindeki bütün

haklarına ya da kazandığı paraya el koyması) muamele görmüştür. Bu da yasaların erkeklere verdiği hakların kadınların özgürlüklerine el koymalarına neden olan yasanın kadınları cezalandırdığı anlamı taşımaktadır (Donovan, 1992: 26).

Feminist hareketler ABD'de köleler ve kadınların birlikte başlattığı, mücadelenin 1866'da anayasa değişikliğiyle siyahî erkeklerin oy hakkı kazanmasının ardından kadınlar 1889'da iki dernek kurmuşlardır. Elisabeth Cady Stanton, National Woman Suffrage Association (Kadınlara Oy hakkı Ulusal Birliği) Derneğini kurmuş ve dernekte kurucu lider olmuştur. Lucy Stone da American Woman Suffrage Association 'ın kurarak kurucu lider olmuştur. Bu derneklerde Seneca Falls Bildirisi'ni de kaleme alan Stanton ve Susan B. Anthony ile birlikte çeşitli konferanslar düzenlemişler, kadınları örgütlemek için çalışmışlardır. İyi bir örgütleyici olan Anthony, 1866'da siyahî erkeklerin oy kullanma hakkı kazanmasının ardından 1872 yılındaki ilk kongre seçimlerinde kendisi de oy kullandığı için yasaları çiğnediği gerekçesiyle suçlanmıştır. Anthony'nin kendini savunma biçimi, düşünceleri Liberal Teorinin içindeki çelişkilerine dikkat çekmektedir (Donovan, 1992:45-46). ABD'de 19. yüzyılın sonlarında Liberal feministlerin eşit hak talepleri ve Marksistlerin sınıf mücadelesi paralelinde gelişmiştir. Kadınların oy hakkının anayasada yer alması 1920 yılında gerçekleşebilmiştir (Örs, 2018:422).

1.5.5.2. İngiltere Kadın Oy Hakkı Hareketi

İngiltere'de feminist hareketler 17 ve 18. yüzyıllarda orta sınıf kadınlarının ideali olarak özel koşullarda doğmuştur. 18. yüzyıl feministleri kadın-erkek kimliklerini sorgulamış, bugünkü adıyla toplumsal cinsiyet bağlamında ele almışlardır. İngiltere'de kadınların mülkiyet ve velayet hakkı mücadelenin temel konusu olmuştur. Bu süreçte kadınların eğitim ve çalışma haklarının bulunması kadınların erken dönemde işçi sınıfı ile birlikte radikal eylemlerde bulunmalarına ve bunu deneyimlemelerine neden olmuştur. İşçi sınıfının mücadelesi sonucunda erkek işçilerin oy hakkı kazanması, kadınların oy hakkından mahrum bırakılması ile bu dönemdeki mücadeleye oy hakkı hareketi damgasını vurmasına sebep olmuştur. 1867 yılında kadınların oy hakları için imza kampanyaları başlatarak, John Stuart Mill'in Avam Kamarasına sunduğu yasa önerisi parlamenterleri etkilemeyi amaçlamıştır. Fakat kadın hareketinin başarılı olmaması üzerine 1900 yılından itibaren farklılaşarak daha radikal eylemlerde bulunmuşlardır. İngiltere'de feminizm 1903 yılından itibaren Sosyal Demokrat Partilerin ilgisizliği

üzerine yasal ya da yasal olmayan her türlü yola başvuracaklarını belirtmişlerdir. Açlık grevlerinde bulunmuş, polisle çatışmış, duvarlara yazılar yazılmış ve hatta parlamentonun sıralarına kendilerini zincirleyecek kadar radikal hareketlerde bulunmuşlardır. Buna rağmen, ancak 1918 yılında 30 yaş üstü, mülk sahibi ya da mülk sahibinin eşi, üniversite mezunu olan ya da haftada 5 pound gelir sahibi olan kadınlara siyasal haklar tanınmıştır (Rowbotham, 1977:1614-1640).

1.5.5.3.Almanya İşçi Kadınların Mücadelesi

Avrupa'daki işçi hareketlerinin Fransa'dan Almanya'ya kaymasına 1871 Paris Komünü yenilgisi sebep olmuştur. Bu işçi hareketleri, Almanya'da kapitalizmin doğurduğu emek gücünün artmasında rol almış ve diğer ülkelerden farklı olarak sosyalist bir çizgide gelişmiştir. Kadının ezilmesinde sınıf ve toplumsal cinsiyeti temele alan sosyalist feministlere karşı August Bebel, Clara Zetkin, Rosa Lüksemburg ve Alexandra Kollantai gibi Marksistler, kadınların kurtuluşunu komünist program içine “kadın sorunu” olarak yerleştirmişlerdir. Sosyal Demokrat Parti Lideri Bebel’in desteklediği, kadınlara eşit hak tanınmasını ve kadınların da bu hakları kazanabilmesi için ekonomik baskılardan kurtularak elde edebileceklerini savunmuş bunun da ancak sosyalizmle mümkün olacağının altını çizmiştir. August Bebel’in 1878’de yazdığı “Kadın ve Sosyalizm” adlı kitabında kadınların endüstri alanına girmelerini ve ekonomik özgürlüklerin kazanılmasının önemine değinirken, işçi sınıfı ile birlikte hareket etmeleri gerektiğini savunmaktadır. Almanya’da sanayileşmenin hızlanması sonucunda olumsuz çalışma koşullarına, düşük ücretlere karşı işçi sınıfının mücadelesine kadın işçi sınıfı da dâhil olmuş ve kendilerini işçi sınıfı hareketi içinde tanımlamıştır. Sosyalist kadın önderlerinden Clara Zetkin, eşit haklar için mücadele eden kadınları “burjuva kadın hareketi” olarak nitelendirerek onlara karşı cephe almıştır. 1. Enternasyonal’de sosyalist çizgiden 2.Enternasyonal’de parti, işçiler ve özerk kadın hareketi arasında fikir ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Zetkin’e göre sosyalizmin sadece proleter kadınların zafere ulaşacağı doğrultusundadır (Coole, 1993:167). Clara Zetkin Alman İşçi Kadınları dergisi çıkartmıştır. 8 Mart Dünya Kadınlar Günü olarak kabul edilmesinde büyük pay sahibi olan Zetkin, 1910 yılında Kopenhag’da düzenlenen toplantıda 2. Kadın Enternasyonal’inde 1857 yılında New Yorklu kadın işçilerin greve girdikleri günün

Uluslararası Kadın Günü olarak kabul edilmesini istemiştir. Ancak Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmesi 65 yıl sonra 1975 yılında ilan edilmiştir (Çakır, 2007: 430).

1.5.5.4.Fransa Kadın Hakları Bildirgesi

Fransa’da kadınların mücadelesinin başlatan tartışmalar 1790’da aydınlanma düşünürü Marquis de Condorcet ve Olympe de Gouge’un 1791 Anayasasının kabulünden önce Kral ve Kraliçeye gönderdiği mektup ivme kazandırmıştır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’ne cevaben yazdığı Kadın Hakları Bildirgesi’nde, kadınlara da insan haklarının tanınması ve kadınlara oy hakkı istemektedir. Ancak 1793 Anayasasında genel oy hakkının dışında bırakılmışlardır. Olympe de Gouge bu isteklerinden ve siyasetle uğraşmasından dolayı giyotine gönderilmiştir. 1793 yılında Fransa’da kadın kulüplerinin faaliyetleri ve siyasetle uğraşmaları yasaklanmıştır (Çakır, 2007: 426).

Fransa’daki işçi hareketi üzerinde büyük etkisi olan Proudhon görüşüne göre, kadınların siyasal haklarının verilmesi, ailenin en temel ilkesi olan kocanın otoritesini sarsacağı yönündeki düşüncesiyle kadını aileye feda etmiş. Fransız solunun feminizme karşı tutum almasına neden olmuştur. 1884’ten itibaren kadınların sendikal hareketlerine girmeleri zorlaşmıştır (Tekeli, 1982:73).

1.6. TÜRK FEMİNİZMİ VE TARİHSEL SÜRECİ

Türkiye’de kadın hareketi ve Türk feminizmine baktığımızda birçok yazarın cumhuriyetin kurulması ve sonrasını değerlendirmenin tarihsel süreç bakımından eksik ve yetersiz olacağı düşüncesiyle Osmanlıdan başlayarak ele almanın daha doğru olduğuna kanaat getirmişlerdir. Osmanlı-Türk modernleşmesinin Avrupa karşısında gerileyen Osmanlı İmparatorluğu’nun bu durumu uygarlık kaybı olarak algılaması çözüm bulma noktasında toplumsal ve siyasal arayışlara girmesine neden olmuştur. Cumhuriyet Dönemi feminizmi de yine aynı kaygılar ekseninde Türk modernleşmesi doğrultusunda değişen ve gelişen karakteri ve yapısı, elde edilen kazanımlar gerçekleşen yasal düzenlemeler değerlendirilmektedir.

1.6.1. Osmanlı Dönemi’nde Feminizm

Günümüzde olduğu gibi Osmanlı Dönemi’nde de kadınlar kadın olduklarından dolayı önlerine çıkan yasal ve kurumsal sorunlara karşı mücadele etmiş maruz kaldıkları

cinsiyet üzerinden uğradıkları ayrımcılığa çeşitli yollarla karşı çıkmışlardır (Çakır, 2011:89).

Osmanlı imparatorluğunda 19. yüzyılda başlayan ulus-devlet kurma amacına hizmet eden ideolojik, politik ve kültürel dönüşümlerle modernleşme çabası içerisinde cinsiyete yönelik yeni fikirlerin çıktığı bir döneme tekabül etmektedir. Tanzimat ve II. Meşrutiyet Dönemlerinde modernleşme çabasındaki reformcu erkeklerin dünya ile uyumlu yeni toplum yaratma fikri kadınların rol ve statüleri üzerine tartışmış ideal toplum, modern aile, güçlü devlet ve modern kadın-erkek ilişkisinin nasıl şekillenmesi gerektiğini tartışanların kurucu seçkin erkekler olduğu dikkat çekmektedir (Sancar, 2011:81-85). Dönemin egemen görüşü modernleşmenin batılılaşmayla mümkün kılınacağı, kadınların erkeklere göre geri kalmışlığı İslam üzerinden değerlendirerek farklı görüşler çerçevesinde ele alınmıştır. Batıcı düşünürler İslam dininin kadınlar üzerindeki baskılar, yasaklar ve tutucu alışkanlıkların kadınların geri kalmışlığına sebep olduğu düşüncesi etrafında toplanmışlardır (Kurnaz, 1991: 69). Meşrutiyet Dönemi'nde "Müslihiddin Adil İktisat Dersleri" adlı eserinde "feminizm" başlıklı bölümünde kadın ve erkeklerin yaşamın her alanında iş bölümüne vurgu yaparak kadınların ilim, sanayi ve siyasette yer almaları gerektiğini, feminizmi eşitlikle bir tutmaktadır (Toprak, 2000). Bir diğer egemen düşünce akımı olan İslamcı düşünürler İslam dininin kadınları baskılayan bir unsur olup olmadığı konusunda tartışmışlardır. Dönemin Terakki dergisinin kadınlar için çıkartılan haftalık eki olarak Terakki'yi Muhadderat'ta yayımlanan yazılarda Asr-ı Saadet Dönemi'ndeki kadınların olumlu yönlerini ön plana çıkaran ayrıca İslam dünyasında önemli yeri olan alim-şair kadınların haklarının dini kaynaklarla İslam arasındaki bağ üzerinden meşrulaştırmıştır. Kadın haklarını İslamiyet üzerinden savunan ilk kadın romancı Fatma Aliye, Osmanlı'da başlayan kadın hareketindeki farklı bakış açıları ve savunuları çerçevesinde kadın haklarını İslami kaynaklara atıflar yaparak savunmuştur (Akşit, 2010). Osmanlı'da feminizm dergi ve dernekler üzerinden kadınların mağduriyetlerini dile getirmiş olan Fatma Aliye genellikle sorunları aile üzerinden ele almıştır. Birçok konuda yazan Fatma Aliye feminizm ve feminenliği birbirinden ayırmadan kadınlara hitap etmiştir. Yeni Osmanlıcı anlayışla Müslüman kadınların geri kalmadığını Avrupalı kadınlara ispatlama çabasıdadır (Çakır, 1994: 29). Fatma Aliye'nin kadın haklarını savunma anlayışı üçüncü dünya feminizminin karakteristiği

taşıdığı ve ilham kaynağı olması bakımından önemlidir. Fatma Aliye'nin muhafazakârlık ve kadın haklarını birbiriyle ilişkilendirerek İslam, kadınların kamusal varlığını daraltmaktan ziyade önündeki engelleri kaldırdığına vurgu yapmaktadır. Fatma Aliye İslam dininin, kadınların toplumda lider roller üstlenmesinde bir sakınca olmadığını ispatlama çabası ve İslam'da kadının güçsüzleştirilmesi algısının Fars'ın etkisi olduğu kanaatindedir (Akşit, 2010:57-58). Bir diğer kadın hakları savunucusu Ulviye Mevlan; Kadınlar Dünyası dergisi ve çevresinde gelişen kadın haklarını savunmanın din, ırk, etnik kökeni gibi unsurların meşrulaştırmasına ihtiyaç duymadan savunulması yönündedir. Dünyada kadın hakları bakımından en geniş çerçevedeki bütün hakları talep etmeleridir. Örneğin; çok eşliliğin yasaklanması, evlilik yaşının yükseltilmesi, eğitim, iş olanakları, eşit koşulda vatandaşlık, boşanma hakkı gibi temel kadın haklarını savunmaktadırlar (Sancar, 2011: 104). Feminizm, Osmanlı'nın modernleşme ürünü olarak seçkin erkekler tarafından başlatılan modern kadın olgusundan hareketle dergi ve dernekler etrafında şekillenen kadınların ezilmişliği düşüncesinin yanı sıra ülkenin kalkınmasında gerekliliğine inanılan milli bir mesele olarak ele alınmıştır.

1.6.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Feminizm

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde kadın hakları tartışmaları cumhuriyet devriminin ardından batıcı düşünceden etkilenmiş, Kemalist ideoloji toplumda kadının konumunu belirleyen yasalarla düzenlenmeye çalışılmıştır (İmançer, 2006: 40). Cumhuriyet Dönemi'nde kadın hareketi Kemalist feminizm ya da Devlet feminizmi olarak da adlandırılan hareketin 1923 yılında Kadınlar Halk Fırkası kurmak için Nezihe Muhittin önderliğindeki girişimlerine kadınların seçme ve seçilme hakkından yoksun olması nedeniyle izin verilmemiştir. 1924 yılında parti programında değişiklikler yapılmış ve Türk Kadınlar Birliği adı altında derneğe dönüştürerek faaliyetlerde bulunmuşlardır. 1935 yılında kadınlara yasal hakların verilmesi sonucu Türk Kadınlar Birliğine ihtiyaç kalmadığı gerekçesiyle kendi kendini lav etmiştir (Berber, 2011:24-25). Atatürk, kadın-erkek arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırmak ve Türkiye'nin medeni görünümünü dünya kamuoyuna tanıtmak adına yasal düzenlemeler yapmıştır (Şengül, 2015: 25). Atatürk kadınların toplumsal alanda görünürlüğünün ulusun yükselmesi için katkı sağlayacağı kanaatindedir. 1926 Medeni Kanun'u kadınlara evlilikte resmi nikâh hakkı, tek eşlilik, kadının boşanma hakkı, miras hakkının erkekle eşit olması, evlilik yaş

sınırlandırması (18 yaş) gibi haklar verilmiştir (Çaha, 1996: 111). Kadınların siyasi hakları 3 Nisan 1930'da belediyelere seçme ve seçilme hakkı olarak 26 Ekim 1933'te ise köy ihtiyar heyetine ve muhtarlık seçimlerine girebildikleri tarihtir. 5 Aralık 1934 tarihinde ise Türk kadını tam anlamıyla bütün yasal haklarına kavuşmuştur (Kaplan, 1998: 172). Erken Cumhuriyet Dönemi'nde kadınların eğitim, sosyal ve siyasal birçok hak kazanması toplumun ilerlemesi bakımından önemli bir gösterge olarak görülmüştür. Cumhuriyet feminizmi ve Osmanlı feminizminin en büyük ortak noktası kadınlara verilen haklar batılılaşma adına araçsallaştırılmıştır. Cumhuriyet Dönemi Feminizmi, dünyada 1960'larda başlayan ikinci dalga feminizm Türkiye'de 1980'lerde bağımsız kadın hareketinin kadına verilen hakları gerekli ama yetersizliği üzerinden mücadele ettiği döneme tekabül etmektedir. 1980 askeri darbesinin hâkim olduğu dönemde feminizmin gelişimi için devletten bağımsız yazarlar, sanatçılar, gazeteci ve politikacılardan oluşan bir grup; feminist konulu eserlerin Türkçeye çevirisini yapmaya başlamışlardır. Bu dönem kadın kimliği üzerinden cinsiyetler arasındaki eşitsizlikler sorgulanmış, kadınlar tarafından kurulan sivil toplum kuruluşları aracılığıyla tepki göstermişlerdir (Şengül, 2015: 27). 1980 yılında İkinci Dünya Kadın Konferansı'nda "Eylem Programı ve Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi" imzalanmıştır. 1985 yılında Türkiye bu sözleşmeyi kabul ederek yasalaştırmıştır (Arat, 2010: 87). Türkiye'de ilk kez 1983 yılında İstanbul'da YAZKO tarafından gazeteciler cemiyetinde düzenlenen sempozyumda Türkiye'de feminist kavramının benimsetmek ve feminizmi savunmak için kamuoyunda dile getirilmiştir (Kayhan, 1999:50). YAZKO'nun yayınladığı Somut dergisi Ankara ve İstanbul'da en çok takip edilen dergi olmuştur. 1980'lerde birçok dernek kurulmuş Sosyalist Feminist Kaktüs, İnsanca Yaşam için Kadın Derneği, Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği gibi derneklerin kurulmasıyla kadın konusu kitapların, televizyonun ve medyanın konusu olduğu yoğun bir dönemdir (Arat, 2010: 88) (Sezgin, 2014: 39). 1997 yılında siyasal alandaki eşitsizliğini gündeme alan Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA_DER) kurulmuştur ancak dernek feminist olmadığı iddiasındadır (Kılıç, 1998: 359-360). Kadınların bilinç yükseltme toplantıları yine 1980 yıllarına söz etmeye değer bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu toplantılar önceleri evlerde yapılmaya başlanmıştır. Ancak daha sonra sayıların artmasıyla 1985 yılında metropol sinemasında yapılan toplantı ilk kez kamusal düzleme taşınması bakımından önem addetmektedir (Bora ve Günel, 2002: 15-20). 1989 yılında bir araya gelen Ankaralı

ve İstanbullu feminist kadınların 1. Feminist Hafta Sonu Toplantısı yaparak toplantı sonunda Kadınların Kurtuluşu Bildirgesi yayımlamaları kadın hareketi açısından önemli bir yere sahiptir. Ayrıca kadınların örgütlü hareket etmeleri bakımından, İstanbul’da 1989 yılında “Cinsel Tacize Hayır” kampanyası başlatarak kadınların kendilerini savunmaları için mor iğneler satılmıştır (Kayhan, 1999:54). 1990 yılları feminizm yönünü kadınlar arasındaki farklılıkları ön plana çıkardığı bir döneme denk gelmektedir. 90’larda kadın sorunları teşhis edilmiş, sorunların çözümünün bilinciyle kadın hareketi Türkiye’de kurumsallaşmaya başlamıştır. Devlet bünyesinde “Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü” ve “Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı” kurulmuştur. Ayrıca kadın sivil toplum kuruluşu Uçan Süpürge kurulmuştur. Bu dönemde kadın hareketi kent merkezli olmaktan çıkarak cinsiyeti sorgulayan yerel kadın sorunlarını gündeme getiren birçok sivil toplum örgütü ülke genelinde de farklılıkları ön plana çıkarmışlardır. Öncelikli konuları kadın bedeni ve kimliği olmuştur. Feminist akımların kadınların modernleşerek kurtulacağı düşüncesi Türkiye’de kadın hakları arama konusuna farklı görüşlerin ortaya çıktığı “modernist vesayeti” eleştiren yaklaşım radikal feministlerden değil de İslamcı ve Kürt feministlerden gelmesi dikkat çekici bir konu olmuştur. Bu dönemin ürünü olan İslamcı feminizm ve Kürt feminizmi bu eleştirilerin odağına modernleşmeci kadın hakları savunucuları koyarak; yereldeki kadın sorunlarına ve Türk olmayan kadınları kapsamadığı iddiasında bulunmuşlardır (Sancar, 2014:303). Feminizmin yeni hak talepleri 1990’lardan başlayarak 2000’li yıllarda da baskılanan şiddete uğrayan kadın bedeni üzerinde ağırlık kazanarak devam etmiştir. ABD’nin savaş politikaları neticesi Müslüman kitleler arasındaki örgütlenme ideolojik yenilenmenin kadın hareketi bağlamındaki gelişmeler İslamcı kadın hareketinin çıkmasına zemin hazırlamıştır. 2002 yılında başlayan AK Parti Dönemi’nde muhafazakâr ideolojisi gereği kadın-erkek eşitliğini doğrudan savunmamış ancak kadının insan hakları konusunda bazı yasal reformlar yapmıştır. AK Parti kadının insan haklarını belli bir ölçüde benimsemiş ve bazı noktalarda İslamcı/dinci kadın örgütleriyle güçlü iş birliği, kültürel ve politik etkilenmeler doğrultusunda kendi ideolojisiyle birleştirerek ele almıştır.

1.6.3. Tarihsel Süreçte Kadın Dernekleri

Kadın dernekleri de kadın dergileri gibi kadınlar tarafından kurulan kadın haklarını geliştirmek için mücadele etmenin önemli bir yolu olmuştur. Bu dernekler

hakkında bilgi ve kaynak edinmek dergilere nazaran daha sınırlıdır. Serpil Çakır'ın yaptığı çalışmaya göre Osmanlı'da kadın dernekleri öncelikle soylu ve zengin kadınların kendilerini tanıtmaya ve kimlik oluşumuna katkı sağlayacağı düşünülerek kendi adlarına hayır vakıfları ve yardım dernekleri olarak kurulduğu görülmektedir. "Kadını Uğraş" olarak kurulan derneklerden 1898'de Selanik'te kurulan Şefkat-i Nisvan, 1908'de yine Selanik'te kurulmuş olan Osmanlı Kadınları, Şefkat Cemiyet-i Hayriyesi ve bu cemiyette gayrimüslim kadınların da yer alması dikkat çekmektedir. Hizmet-i Nisvan Edirne'de kurulmuş, İstanbul'da Fukaraperver Cemiyet-i Hayriyesi, Müslüman Kadınlar Birliği ve Asker Ailelerine Yardımcı Hanımlar Cemiyeti gibi dernekler kurulmuştur (Çakır, 1994: 45). Bu derneklerin kurulduğu dönemin olağanüstü çalkantılar, savaşlar, göç ve şiddet olaylarının yaşandığı bir coğrafyada sağladığı toplumsal yarar ve elde ettiği meşruiyet anlamında önem taşımaktadır. Savaşlar, nüfus mübadelesi Birinci Dünya Savaşı ve Ermeni Tehciri gibi nedenlerin sonucunda büyük nüfus hareketlerinin olduğu kitlesel travmaların arka arkaya gelmesiyle kadınlar arasındaki dayanışmayla yaraların sarılması için uğraşılıyor ve bu durumda evin dışına çıkmaları meşrulaştırıyor ve yaptıkları işlerin karşılığında söz sahibi olma isteklerinin kaynağını oluşturuyor (Sancar, 2011: 96-97).

Kadınların kurduğu yardım amaçlı derneklerin yanı sıra kadınların çalışmasına olanak sağlayan mesleki eğitim edinebilecekleri, kültürel ve bilimsel alanda gelişebilecekleri dernekler de kurulmuştur. Ayrıca kadın haklarını savunan ve feminist faaliyetlerde bulunan dernekler, ülke sorunları ile ilgilenen siyasal alanda çalışma yürüten derneklere de rastlanmaktadır (Kutlar, 2008: 14-20). II. Meşrutiyet Dönemi'nde kurulan Cemiyet-i Hayriye-i Nisvan, okul açmak, yetim ve yoksul kız çocuklarına yardım etmeyi ve onları okutmayı amaçlayan bir örgüt olmuştur. 1913 yılında kurulan Osmanlı Türk Hanımları Esirgeme Derneği de benzer şekilde yardım yapmak için kurulmuş bir dernek olarak karşımıza çıkmaktadır. 1916'da Enver Paşa'nın himayesinde kurulan ve üyeleri arasında kadın bulunmayan Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi kadınların istihdamını geliştirmeyi amaçlamaktadır. Kurucuları arasında Halide Edip'in bulunduğu Asri Kadın Cemiyeti kadınların kültürel çalışmaları geliştirebilecekleri bir örgütlenme olmuştur. Ayrıca bu dernek Sultanahmet'te bir hastane kurmuştur (Çakır, 1994: 50-54). Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-i Nisvan Cemiyetinin kurucusu Ulviye Mevlan feminist perspektifle faaliyette bulunan ilk dernek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulviye

Mevlan ve Halide Edip'in birlikte hareket ettiği bir grup kadın tarafından kurulan Teali-i Nisvan Cemiyeti ve Esirgeme Derneği gibi dernekler de kız sanayi mekteplerine yardım etmek ve güzel sanatlarda ilerletmeyi amaçlamışlardır. Dernek başkanı Süleyman Paşa'nın kızı Sabiha Hanım, genel sekreterliğinde ise Milliyetçi ve Türkçülükle bilinen Nezihe Muhittin, Ulviye Mevlan tarafından cemiyetler kanununa göre kurulan ve onay alan ilk dernek olmuştur. Bu derneklerde kadınların, özgürlükleri eski hayat biçimlerine ve gelenekçi yapılara karşı mücadele etmeyi amaçlamış feminist örgütlenmeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu derneklere ikinci yıl katılanlar arasında Fatma Pakize, Sarıya Lutfi, Sıddıka Alırıza, Aziz Haydar, Belkıs Şevket, Nimet Cemil, Şükufe Nihal, Yaşar Nezihe, Sara Arif gibi isimler bulunmaktadır (Kutlar, 2008: 14-20).

Ülke sorunlarına katkı sağlamak amacıyla kurulan derneklerde, siyasi partilerin kolları gibi çalışmalarda bulunan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kadın, şubeleri en etkin olarak çalışanlar arasında yer almaktadır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kadınlar şubesi ve Teali-i Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyeti cumhuriyetin kurulmasından itibaren Türk Ocaklarında kadınlara konferanslar düzenlemiş yeni siyasal sürecin hem bir parçası hem de öncülük yapan bir örgütlenme olmuştur (Çakır, 1994: 56). 1908'de Fatma Aliye tarafından kurulan Nisvan-ı Osmaniye İmdat Cemiyeti ülke savunmasına destek olmayı amaçlamıştır. Hilal-i Ahmer Hanımlar Heyeti ise Balkan Savaşı, göçmenlerine destek sağlamak amaçlı kurulan önemli bir yere sahiptir.

Millî Mücadelenin örgütlenmesi sürecinde orduya para ve yardım toplayan Anadolu Kadınlar Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Donanma Cemiyeti, Hanımlar Heyeti, Hanımlar Şubesini kuran Nezihe Muhittin donanma ihtiyaçlarını karşılamak amaçlı kurulmuştur (Çakır, 1994: 72). Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan Cemiyeti ve Kadınlar Dergisi kadrolarının gelişiminin ise daha sonraki CHP Kadın Kolları içerisinde yer alarak dönüştüğü görülmüştür. Mustafa Kemal'in kardeşi Makbule Hanım'ın destekleri doğrultusunda Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti kadınların ulusal inşa projesine katkı sağlayan önemli örgüt olmuştur. 5 Aralık 1919'da Sivas Kongresi'nin ardından kurulan derneğin başkanlığını Sivas Valisi Reşit Paşa'nın eşi Melek Hanım yürütmüştür. Nizamnamede, Osmanlı topraklarının bir bütün olarak parçalanamayacağı Rum ve Ermeni müdahaleleri durumunda her türlü direniş ve savunmada bulunulacağı herhangi bir saldırı olmadığı takdirde bu halkların vatandaşlık haklarına saygılı

olunacağını belirterek, bütün İslami hanımların derneğin doğal üyesi olarak kabul etmişlerdir (Tekeli, 1982: 203).

1919'da Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Sivas Numune Kız Mektebinde toplanan bir grup kadın tarafından kurulmuş, Türk Kadınlar Birliği 1924'te Nezihe Muhittin öncülüğünde kurulan ve o dönemde çok ses getiren bir gelişme olarak görülmüştür (Kurnaz, 1996: 116-119).

Milli Mücadele Dönemi'nde kadın dernekleri, genellikle coşkulu konuşmalar yaparak halkı milli mücadeleyi desteklemeleri konusunda etkilemeye çalışmışlardır. Halide Edip, Meliha Hanım, Sabahat Hanım ve Naciye Hanım'ın yaptığı konuşmalarda memleketin işgalini kınayıp kadınları da vatani müdafaaya çağırmaktadırlar. Dâhiliye Vekaletine, İstanbul'daki itilaf devletleri ve Amerikan Senatolarına işgalin önlenmesi, sulh istedikleri yönünde toplu telgraflar çekmişlerdir (Taşkiran, 1973:68-80). 19. yüzyılın ortalarından başlayan ve Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar olan süreçlerde savaşların, göçlerin katliamların olduğu bir dönemde kadın derneklerinin varlık göstermesiyle kendilerini ispatlama çabaları sonucunda tanınma ve hak taleplerinde bulunmuşlardır. Osmanlı ve Türkiye toplumunda kadınların kendini ispat ve yararlılıklarını Milli Mücadele Dönemi'nde ortaya çıkan kadın dernekleri devlet kurma sürecinde ikincil rol üstlenerek ortaya koymuşlardır (Sancar, 2011: 101).

2. BÖLÜM

SİYASET, KADIN VE SİYASİ PARTİLER

Siyaset, kadın ve siyasi partiler üçgeninde konunun alt yapısını oluşturmak ve kavramsal çerçeve oluşturabilmek önem arz etmektedir. Çalışmanın bu bölümünde iki başlık altında ele alacağımız kadının siyasetle ilişkisi ve kadının siyasi partilerle ilişkisinin temeline ait sorunlu noktaların tespiti, çözümünde fayda sağlayacak kavramlar ve siyasetteki argümanlar üzerinden değerlendirmek gerekir. Birinci başlıkta siyasetin anlamı, siyasal katılım, siyasal temsil ve temsil hakkının kadınla olan bağlantısı üzerinden kavramsal çerçeve oluşturarak çalışmaya zemin hazırlanacaktır.

Ayrıca aynı başlık içerisinde Türk kadınının siyasetle olan ilişkisinin tarihsel olarak bağları Osmanlı'dan başlayarak katılım mücadelesini ele almanın günümüz siyasi arenasında varlığının gelişim gösterip gösteremediği açısından değerlendirmek anlamlı olacaktır. Türk kadınının siyasal arenada ulusal ve yerel siyasete yaklaşımı, karşılaştığı engellerin geleneksel cinsiyetçi rollerin etkisini açığa çıkarmak amaçlarımız arasındadır.

Bu bölümün bir diğer başlığı olan siyasi partiler mecliste grubu olan beş parti üzerinden kapsam sınırlandırılmıştır. AK Parti, CHP, MHP, HDP ve İYİ Parti partilerinin kısa tarihçeleri ve kadının siyasetteki hak ettiği konuma ulaşmasında parti yaklaşımları detaylandırılacaktır.

2.1. SİYASET

İnsanlar varoluş evresinde ilk ihtiyaç duydukları beslenmeyi toplayıcılık ve avcılıkla sağladıktan sonra ikinci temel ihtiyaç olarak güvenlik ve korunmaya gereksinim duymuşlardır. Korunma ve güvenlik ihtiyacı bakımından belirli kuralların getirilmesi insanlar arasında birtakım hiyerarşik konumlanmaları doğurmuştur. Bu kuralların bir otorite tarafında düzen içerisinde kullanılması, zaman içerisinde toplumu yönetmek açısından farklı isimlerle kendini göstermiştir. Zamanla bu otorite; oligarşi, monarşi ve demokrasi gibi toplumu yönetme ve güvenliği sağlayan egemen olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyaset, insanların hayatlarını düzenleyen genel kuralları yapan koruyan ve değişimini sağlayan faaliyetler olarak tanımlanmıştır (Heywood, 2011: 22). Ayrıca siyaset “hükmetme sanatı ve devlet yönetme etkinliği”, güvenlik ve çıkar odaklı zorunlu

etkinlik, ahlaki ve kamusal etkinlik, uzlaşma ve mutabakat olarak değişik şekillerde tanımlanmıştır (Taşkın, 2014: 29-32).

Siyaset kavramından çıkardığımız anlam bakımından nasıl bir toplum arzuladığımız şekillenir. Siyaseti, güç kullanma ve araçları ele geçirerek yönetme-hiyerarşik ve otoriter toplum arzusunda olduğumuzu gösterir. Siyasete, konum ve çıkarları farklı insan grupları bir araya gelerek sorunlara çözüm üretildiği süreç olarak bakılırsa eşitlik arzusunda demokratik bir toplum istendiği anlamı taşımaktadır. İkinci seçenek kadınların lehine siyasal katılımı kadın erkek eşitliğini sağlayan demokrasi anlayışına daha uygun görünmektedir (Üşür, 2000:199).

Siyaset kuramcılarının siyaset tanımlamaları genellikle iki ekseninde ilerlemektedir. Tarihsel bağlamda siyaset tanımlamalarında kadının içinde olmadığı kavramsallaştırmaların olduğu görülmektedir. Siyaset, iktidarı ele geçirme ve sağladığı imkanlara sahip olmanın toplumdaki bireyler arasında çatışma olarak irdelendiğinde hüküm etmek, siyasal iktidarı ele geçirmek, karar almak, gibi kavramlar etrafında biçimlenmektedir (Kapani, 1999:17).

Siyaseti, çatışmacı olarak kavramsallaştıran Machiavelli ve Hobbes'un "güç mücadelesi ve iktidarı ele geçirme" çatışmacı biçimde ele aldıkları görülmektedir. Erkek egemen anlayışın gölgesinde biçimlenen siyaset yapmak ve gücü ele geçirmek için Hobbes'un "İnsan insanın kurdudur." ve Machiavelli'nin "Amaca giden her yol mübahtır." sözlerinden anlaşılacağı üzere yalnızca başarı ve tahakküme odaklanan araçsal siyaset anlayışının pozitivizm arasında bir bağ olduğu görülmektedir. Pozitivizm insanı ve toplumu politik öznenen daha ziyade şekillendirilebilir nesneler olarak görmüş; bu yaklaşım despotizm, paternalizm ve otoriterizm olarak ortaya koyulmuştur. Bu siyaset anlayışının öğelerinden biri olan elitizm ve bunun sonucu olarak çoğunluğun dışlanması/aşağılanması normal karşılanmıştır (Bağce, 2007:25).

Siyasetin bir diğer yaklaşımı insanların "ortak iyiliğini" gerçekleştirebilmek için uzlaşma ve ortak çıkar kavramları etrafında tanımlanmaktadır (Kapani, 1999:18). Rousseau'nun (1972) "ortak iyi" kavramına atıfla siyaset; kendisinden önceki siyaset algısında ürettiği fakat çözümleyemediği sorunların geniş bir bakış açısıyla görünür olması ile yaygınlık kazanmış toplumsal katılımın temelinde şekillenmesidir. Bu tanımda

da ortak iyiyi gerçekleştirme işi “insanlar”a verilmesi siyaset kuramcılarının çoğunlukla “insan” olarak erkeği işaret etmektedir. Siyasetin evrenselci tutumu erkek merkezli ve merkezci alan olarak görülmüş, kadın birey olmaktan da ve dolayısıyla siyasetten de dışlanmıştır. (Kovanlıkaya, 2004:121).

Feministlerin, siyaset ve siyaset teorilerinin erkek egemenliğinde olan yapısına yönelttiği eleştirilerin ilkinde mevcut siyaset tanımlamalarının cinsiyet yüklü olması ikinci olarak birinci tanımın üstüne inşa edilerek kadının siyasetten dışlanmasının olağanlaşması ve meşruluk kazanması üçüncü olarak da kamusal alan ve özel alan ayrışmasının bu sürecin meşrulaştırılmasında kullanılmasını eleştirerek siyaset ve demokrasi kavramları toplumsal cinsiyeti içinde barındıracak şekilde yeniden düşünülmesi ve kavramsallaştırılmasını savunmaktadırlar (Phillips, 1995:11).

Erkeklerin egemen olduğu bir yapılanma içinde kadının siyaset yapmasının “daha”larla gitmesi gereken daha yetenekli, daha iyi eğitilmiş gibi özelliklerin dayatılması geleneksel cinsiyet rollerinin ağırlığı ve ataerkil tutumların sonucunda kadınların siyasetle arasındaki bağ zayıflamakta ve hatta kopmaktadır.

2.1.1.Siyasal Katılım

Siyasal katılım, karar alma süreçlerine dâhil olan kişi ya da grupların sayısı veya yoğunluğuyla alakalıdır. Siyasal katılım, siyasete duyulan ilgi ile bağlantılı olarak basit veya yoğun bir şekilde geniş bir çerçevede değerlendirilebilir. Kadınların siyasal katılımının erkeklere oranla daha düşük oluşu; sosyo-ekonomik, bireysel ve siyasal faktörlerin yanı sıra toplumsal cinsiyetle de ilişkilendirilebilir. Bu durumda öncelikle siyasal katılımın ne olduğuyla başlamak gerekir. Siyasal katılım, toplum üyesi kişilerin siyasal sistem karşısındaki durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını belirleyen bir kavramdır. Bu tutum ve davranışları, bir partiye üye olmak, oy kullanmak, imza toplamak, protesto eylemine katılmak gibi geniş bir çerçeveden değerlendirilebilir. İlk akla gelen oy kullanma davranışı ülkemizde gelişmiş Batılı ülkelere göre yüksek oluşu kadınların siyasal katılımı açısından temsiliyet oranlarına yeteri kadar yansımamaktadır. Bireysel katılımı kişisel istekleri doğrultusunda gerçekleşen eylemler olarak değerlendirirken, parti rozeti takmak, dilekçe imzalamak, kamu görevlileriyle eyleme geçmek, siyasi mesaj yayınlamak, STK'lere bağış yapmak gibi davranışları çoğaltarak

örneklendirilebilir (Quintelier ve Hooghe, 2012 Akt. Özkılıççı ve Uzun). Kolektif siyasal katılım ise birlikte yapılan faaliyetlerle örneklendirilebilir. Siyasi partilerin mitingine katılmak, siyasi partilere üye olmak, protesto gösterisine katılmak gibi davranış ve tutumların sadece siyasal hakların kullanımı açısından değil bu hakların inşası bakımından da önem arz etmektedir. Bu durumda siyasal katılımı, sürdürülebilir, bilinçli bir çaba gerektiren davranış olduğu söylenebilir. Siyasal tutum ve davranışlar eyleme dönüşmediği sürece siyasal katılım olmayacaktır (Özbudun, 1975:2). Siyasal katılım toplumun üyesi ile toplumdaki siyasal otorite arasındaki bir bağ olduğunu belirten Kalaycıoğlu, bu doğrultuda siyasal katılımın kişinin özgür iradesiyle yaptığı tercihlerin sonucunda siyasal karar verme mevkilerine gelenler ve mevkiyi ellerinde bulunduranları etkilemek üzere yapılan eylemler olarak ele almaktadır (Kalaycıoğlu, 1984: 100). Siyasal katılım, modern toplum yapısı ve demokratik iş birliğine dair fikirler veren oldukça önemli bir göstergedir. Toplumu oluşturan insanlar, yasalar tarafından öngörülen rollerle birbirine bağlıdır. Bu roller çerçevesinde hükümetin karar alma sürecine etki edebilmek için siyasi sisteme “girdiler” oluştururken (bireysel katılım) bazıları ise bu girdilere göre yapılan düzenlemeleri (kamu hizmetleri, kamu düzeni, adalet ve ekonomik) ve fırsatları beraberinde getirir. Bu davranışların sonucunda ise hükümetlerin aldığı kararlar da “çıktıları” oluşturur. Bireyler siyasal katılımı ilgi durumlarına göre farklı şekillerde gösterebilirler. Bu ilgi; sosyal, kültürel, psikolojik olabileceği gibi çevresel faktörler de etkili olabilir. Siyasal katılımın düzeyini etkileyen faktörler de söz konusudur. Cinsiyet, eğitim, meslek, din ve etnik yapı gibi etkilerinin yanında basit ilgi ve merakla başlayıp siyasal eyleme de dönüşebilir (Tokgöz, 2008:177). Siyasal katılımın boyutları ilgi, önemseme, bilgi ve eylem olarak sıralanmıştır (Dahl, 1963). Siyasal katılım siyasal iktidarı etkileyebilmesi sistemin otoriter ya da demokratik oluşuna göre farklılıklar gösterebilir. Demokratik sistemlerde genellikle yoğun bir katılım gözlemlenirken otoriter sistemlerde daha sınırlı kalabilmektedir. Siyasal katılımı kendi içinde geniş anlamıyla ve dar anlamıyla değerlendirebiliriz. Geniş anlamda siyasal katılım; birey, siyasal otoritenin aldığı kararları kendi yaşamıyla ilişkilendirebiliyorsa ya da kendini koruyabiliyorsa bir siyasi aktör olma arzusunda bulunabilir. Aksi halde otoritenin aldığı kararlardan etkilenmeden katılması zor bir varsayım olacaktır (Kalaycıoğlu, 1984: 100). Sosyal bilimler alanında siyasal katılım kavramı konusunda fikir ayrılıklarına girilmiştir. Bir grup sosyal bilimciye göre siyasal katılım; siyasal ilgi, bilgi ve eylem olarak görülürken

diğer grup sadece eylem olarak belirtmektedirler. Dahl, eylemlerin yanında ilgi, önemseme ve bilginin de eylemin bir parçası olduğunu belirtirken, Baykal da siyasal katılımın eyleme dönüşebilmesi için, gazete ve kitap okuma, siyasi aktiviteleri barındıran radyo ve programları izleme, siyasi olaylar karşısında tavır takınmak gibi eylemlerde bulunmanın ilgi önemseme ve bilgiye ihtiyaç duyması gerekmektedir (Baykal, 1970:33). Bu görüşe karşı çıkan Huntington ve Nelson ise siyasi katılmayı siyasi otoritenin aldığı kararların vatandaşların tasarlanmış faaliyetleri olarak tanımlarken (Huntington ve Nelson, 1976:4 Akt. Uluç ve Küçük) Kalaycıoğlu'na göre siyasi otoritenin kararları üzerinde vatandaşların, kendi iradeleriyle siyasal eylemde bulunmalarıdır (Kalaycıoğlu, 1983:10). Başarılı veya başarısız yasal veya yasal olmayan bütün harekete geçişin bir eylem olduğuna işaret etmektedir. Dar anlamda siyasal katılım ise oy verme davranışı basit bir siyasal katılımın dışında oy kullanarak ülkeyi yönetecek otoritenin belirli bir dönemde ülkeyi ve kendi geleceklerini etkileyecek siyasal kararlarını onaylamış olacaktır (Kalaycıoğlu, 1983: 251). Dar anlam çerçevesinde İradi katılım olarak tezahür eden durumun siyasi otorite karşısında katılımcının kendi iradesiyle otoriteyi etkilemek üzere başvurduğu eylemdir.

Bir diğer siyasal katılım türü de “Uyarılmış Katılım” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu katılım türünde dışsal faktörlerin etkili olduğu görülmektedir. Kendileri dışında bir grubun ya da kişilerin dayatması, duygusal bağların öne çıkması etkili olurken genellikle az gelişmiş bölgelerde seçmenlerin büyük bir çoğunluğu uyarıya maruz kalabilmektedir (Uluç,2007). İnsanların siyasal katılıma sevk eden belirli motivasyonlar vardır. Bunlardan geleneksel lidere bağlılığa dayanan (kişisel bağlılık) kişilerin ait oldukları etnik grup ve topluluk içinde (dayanışma), kişilerin kendi çıkarları için tercihte bulunmaları (çıkar) ve bir diğeri de bireylerin devlete ve ahlaki sorumluluk çerçevesinde harekete geçen (yurttaşlık) duygusudur. Siyasal katılım, kişilerin siyasetle ilişkilerini etkileyen faktör ve güdüye göre farklılıklar gösterebilir. Bu güdülerin arka planında toplumun kültürel yapısı ön plana çıkmaktadır. Bir toplumun kültürel gelişmişlik seviyesi siyasal otoritenin alacağı kararlar karşısında sergileyeceği tutumun göstergeleri arasında sayılabilir (Polat,2010). Bir diğer bakış açısıyla toplumun kültürel özellikleriyle toplumun siyasal kültürü hakkında bir fikir sahibi olabilmek mümkündür.

Yerel kültüre ait bireylerin siyasetle ilişkileri çok zayıftır. Aynı zamanda siyasi otoriteden beklentileri neredeyse hiç yoktur. Genellikle uyarılmış katılım örneği gösterirler. Bu bireyler genellikle köy, aşiret ve soy gibi ortamlarda sadece yerel güçlerle bağlantılıdır. Genellikle bu durum ülkemizin birçok bölgesinde farklı şekillerde kendini gösterebilmektedir. Aşiret ilişkileri ve hemşerilik bu bağlamda değerlendirilebilir.

Uyruklu kültüründe bireyler siyasal sistemin bilincinde alınan kararlarla aralarındaki ilişkiyi kurabilmektedirler. Fakat siyasal sisteme etki etme konusunda inançları zayıftır. Bu sebeple siyasal katılım konusunda da zayıflık gösterirler.

Katılımcı Kültürde ise bireyler siyasal sistemle alınan kararların bir parçası olduğunu kendi verdikleri kararların siyasal sistemin girdileri olarak değerlendiren, alınan sonuçları da kendi katkılarıyla elde edilen sonuçları yani çıktılarını olarak görebilmektedirler. Siyasal sisteme aktif olarak katılmaktadırlar (Uluç, 2007).

Kalaycıoğlu'na göre siyasal etkinlik duygusu bireylerde siyasal katılımı psikolojik faktörlerin de etki ettiği otoritenin aldığı veya alacağı kararlara etki edebilme duygusuyla siyasal katılımı gösterebildiklerinin altını çizmiştir (Kalaycıoğlu, 1979: 172). Siyasal kültür ve siyasal etkinlik arasındaki bağ siyasal kültürün olanak tanınmasıyla etkinlik motivasyonunu güçlendirmektedir.

2.1.2. Temsil Hakkı

Kadınların siyasal temsili bakımından konuyu ele aldığımızda öncelikle temsil kavramını analiz etmek gerekir. Türk Dil Kurumundaki açıklamaya göre birinin veya bir topluluğun adına davranmak anlamı taşıyan sözcük kökeni Orta Çağ'a kadar dayanmaktadır. Siyaset bilimi içerisinde temsilin anlamını açıklamak açısından geniş bir literatür bulunmaktadır. En etkili tanımlardan biri olarak kabul görmüş olan Hanna Pitkin'in "Temsil genel olarak, halkın devlet yönetiminde var edilmesi, siyasi süreçlerde vatandaşın çıkarlarını ve sorunlarının görünür kılınması." şeklinde tanımlamaktadır. Pitkin'e göre temsili dört açıdan değerlendirilebileceği öngörmüştür. Birincisi temsilin farklı sembol aracılığıyla gerçekleştiği ve temsil işlev bakımından bir sembolleşme olduğu için sembolik temsil, ikinci olarak siyasal topluluk adına karar alınabilmesi için

seçimlerle gelen kişilerin yetkilendirilmesi durumunda “resmi temsil, üçüncü olarak bir grup insanı veya bir sınıfı yansıtan, “niceliksel temsil” ve son olarak da “niteliksel temsil”in değerlendirilebileceği öngörölmüştür. Yani temsil eden ile temsil edilenlerin yararına sonuç doğuracak eylemlerde bulunarak temsil edilenlerin düşüncelerini yansıttmasıdır (Pitkin, 1972 :60-143).

Toplumdaki kadın ve erkeklerin önceliklerinin birbirinden farklı olması, bu önceliklerin siyasal alanda da belirleyiciliğini yani temsil eden ile temsil edilenler arasındaki ortak deneyimler anlamında hemcinslerinin daha etkin temsil edileceği düşüncesini doğurmuştur. Bu açıdan değerlendirildiğinde cinsiyetin siyasal alanda ve karar alma süreçlerinde daha etkin olduğu gözlemlenmiştir. Kadın ve erkeklerin önceliklerinin farklılığından yola çıkarak, kadın sorunlarıyla ilgili gündem oluşturabilmeleri, hemcinslerinin gündeme taşıma olasılığının daha fazla olması anlamına taşımaktadır (Alkan, 2005:186-240). Bu durumda kadınların parlamentoda siyasi süreci etkileyebilmek için alt sınır olarak “kritik eşiğin” üstünde olmalarıyla mümkün olabilmektedir. Ancak bu kritik eşiğin üstüne çıkıldığında etkili ve kadınların lehine, nitelikli politika yapmaları mümkün olacağı düşüncesi hâkimdir. Kritik eşiık literatürdeki araştırmalar incelendiğinde oranlar farklılık göstermektedir. Germain ve Thomas çalışmalarında kritik eşiği %15 ile % 20 olduğunu söylerken Dahlerup 1988’de çalışmasındaki %30 oran, kadın temsili bakımından standart oran olarak birçok kesim tarafından kabul edilmiştir. Parlamentoda %30’luk oranın siyasiler üzerinde etki oluşturmak ve karar alma süreçlerinde baskı kurabilmek için önemlidir. Wagnerud çalışmasında bu oranların parti içi ve ülke parlamentosunda ele alınan kadın temsili ve politikalar açısından önemli etkisi olduğunu belirtmiştir (Akt. Gökçimen, 2008:5-53).

Yapılan araştırmalara göre kota uygulamaları Güney Afrika, Doğu Afrika ölkelerinde kadınların siyasal karar alma süreçlerinde önemli derecede etkilemiştir. Sadece Afrika ölkeleri değil aynı zamanda ABD’de 12 eyalet üzerine yapılan araştırmalara göre kota uygulamasıyla parlamentoya giren kadınların, kadınların lehine daha fazla gündem oluşturabildikleri gözlemlenmiştir. Bütün bu veriler doğrultusunda siyasal temsilin ne anlama geldiği ve sonuçların etkisinin bilincinde açıklamanın daha verimli olacağı düşünölmüştür.

2.1.3. Siyasal Temsil

Siyasal temsil kavramı Orta Çağ'daki kullanımı bugünkü anlamından çok uzak olduğunu, bunun sebebinin de o dönemde başkalarının adına kamusal işlerin idaresi düşüncesinin gelişmemesi ve bu tür anlayışın 12. yüzyılın hukuki konuların gelişmesi sonucunda ortaya çıktığı vurgulanmıştır (Örs, 2006: 2-3). Vergin temsil kavramını, Latincedeki anlamı yeniden sunmak, ortaya çıkmak, var etmek anlamında "representare" kavramına kaynak olduğu düşünülmektedir. Fakat ilk kullanım şekline bakıldığında Roma İmparatorluğunda bir veya birden fazla kişinin diğerlerini temsil etmesi anlamına gelmediğini belirtmiştir (Vergin, 2000: 312). Pitkin, aynı şekilde kavramın Latince'den türediğini ancak Roma Hukuku kökenli olduğunu belirterek bugün ki kullanımının 13 ve 14. Yüzyılda Latince ve İngilizcede, İngiliz parlamentosunda ve kilisedeki konseylere katılmak üzere gönderilen kişiler için kullanılmıştır (Pitkin, 2014: 233).

Bugünkü anlamda kullanılması 19. yüzyılda modern devlet kavramıyla ortaya çıkmıştır. Genel kabule göre temsil fiili bir şekilde var olmayan kişilerin, soyutlama ve gruplar aracılığıyla var ederken, siyasi bağlamda bazı kişilerin bir diğeri adına/namına hareket etmesi durumuna karşılık gelmektedir (Pitkin, 1995: 358).

Siyasal temsil, halk adına/namına seçimle, iş başına gelmiş temsilcinin siyasi partilerin temsilcisi olmaktan ziyade onu seçen halkın temsilcisi olmasını gerektirmektedir (Gözübüyük, 2003:25). Halkın kendi adına temsilciye yetkilerini devretmesi kadar temsil sisteminin de demokratik vasıflar taşıması gerekir. Ayrıca temsilcinin temsil ettiği nüfusun özelliklerine hâkim olması, o nüfus içinde yer alan farklı grupların kadın, yaşlı engelli gibi farklı durumların bilincinde olarak gelen taleplere göre ya da talebini o yönde şekillendirebilmesi gerekmektedir. Siyasal temsil, bir bireyi, bir grubu ya da geniş bir halk kesimi adına çıkarların savunmak anlamı taşımaktadır (Heywood, 2004:233). Anayasamızda milletvekili seçilme hakkına 76. maddesinde (18 yaşını dolduran her Türk vatandaşı milletvekili seçilme hakkına sahiptir) yer verilmiştir. Demokratik siyasal sistemde temsilci, halkın beklentileri ve taleplerini siyasal sistemle buluşturan, ülke siyasetine yön verme kabiliyetleri bakımından önemli bir konuma sahip kişilerdir (Aydın ve Kahraman, 2017). Kadınların siyasal temsili yasalar açısından gerekli düzenlemelerin var olmasına rağmen temsil düzeyleri düşük olduğu gözlemlenmektedir.

Bu duruma sebep olarak ilk sırada toplumsal roller çerçevesinde kadının payına düşen ev, annelik, ataerkil kodların baskısı gelmektedir. Bir diğer sebep ilk sebebe bağlı olarak gelişen bilgi ve eğitim seviyesinin eksikliğiyle siyasette yer almasını engelleyen faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Zamanın yetersizliği ki bu da bütün ev sorumluluğunun kadına yüklenmesinden kaynaklanan faktördür (Ayata,1995). Bir de maddi imkân konusu önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar arasındaki dayanışmanın eksikliği, kadınların kadın adaylara oy vermemesi sebepler arasında sayılabilir (Araslı, 2000:63-67). Öz güven eksikliği de önemli bir yere sahiptir; kadınların siyasal hayatta başarı sağlayabileceği inancının zayıflığıyla kendini geri planda tutmasına sebep olmaktadır (Üşür, 2000:217).

Siyasette yer alan kadın profilleri çoğu zaman simgesel olabilmektedir. Çakır kadın temsilcileri üç profil üzerinden değerlendirir. Birincisi “Erkek politikacıların güvenilir bulunduğu seçici parti yöneticilerinin arkadaşı, sekreteri gibi kadınlardır” bu grup kendilerini seçen yöneticilere sadık kalan, kadın haklarını savunmak bir yana dursun yöneticilerinin sözlerinden çıkmayan bir gruptur. İkinci grup “Baskın parti yöneticilerinin seçtiği iyi niyetli, siyasal desteği olmayan deneyimsiz kadınlar” bu gruptaki kadınların kadın haklarını savunması daha olası görünmektedir. Üçüncü grup ise “Parti ideolojisini savunma becerileri sayesinde seçilen kadınlar” bu gruptaki kadınlar kadın hakları bilinci taşımaları halinde, parti ideolojisi ve kadın haklarını savunabilir ve hatta asıl savunma konusu kadın hakları olabilmektedir (Çakır, 2013:134).

Kadınların siyasal sistemde yer almasının önemini açıklamak bakımından, kadınların siyasal sistemden ne yönde beklentileri varsa karar alma mekanizmalarında etkili olduklarında o yönde çözüm önerilerinde bulunmaları gerekmektedir (Araslı, 2000:63). Kadın seçmenler, kadın temsilcilerden kendi çıkarlarına ve sorunlarına çözüm bulmalarını beklemektedirler. Ancak bu durumun gerçekleşebilmesi yerel ve ulusal parlamentonun etkilenmesi bakımından temsil düzeyindeki oranların yükseltilmesine bağlıdır (Üşür, 2000:222). Kadınların varlığından rahatsız olan bir temsil sistemi, adaletsiz ve hatta temsil bile sayılamaz. Kadınların politikaya özenli yapıları gereği farklı değerler katacağı ve politikayı zenginleştirileceği düşünülmektedir (Phillips, 2012: 82). Genellikle dünyada kadın siyasetçilerin öncelikle örgüt deneyimlerinden kazandıkları başarıyla siyasete girmelerinde bir faktörken Türkiye’de aday gösterilme, parti

yöneticilerin güvenini kazanmış adaylar olduğu gözlemlenmektedir (Üşür, 2000:221). Kadın temsili Türkiye’de uygulanan “dar bölge seçim sistemi” uygulamasından dolayı partilerin kadın aday göstermekte çekinceli davrandıkları görülmektedir (Gönenç, 2017: 3). Ayrıca seçim dönemlerinde medyanın önemli bir yere sahip olduğu ve bu dönemlerde kadın adayları bazen ciddiye almayarak bazen de medyanın ataerkil yapısından kaynaklı, kadınlardan bahsederken aşağılayıcı veya ayrımcı üslup kullanması kadınların temsili kötü etkileyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Üşür, 2000:222). Türkiye’de kadınların temsili “Uluslararası Parlamentolar Birliği” verilerine göre 183 ülke arasından 118. sıradayken dünya ortalamasının çok altındadır (Aydın ve Kahraman, 2017). Tekeli, kadınların düşük temsili üç açıdan ele almış; bunların sosyolojik siyasi ve seçim sistemine bağlamaktadır. Sosyolojik olarak cinsiyetler arasındaki iş bölümünün adaletsiz dağılımı sonucunda kadınları özel alanla sınırlayan ev ve erkeklerinde kamusal alanda bulunan siyasal işlerin erkeklerin hegemonyasında olmasıdır. Siyasi açıdan bakıldığında genellikle çoğunluğu oluşturan partilerin kadın oranları daha azdır ve çoğunlukla kadın siyasetçiler erkekleri destekleyen kadın kolları gibi çok emek verilip adaylıktan kaçınılan alanlara sevk etmesinden kaynaklanmaktadır. Kadın adayların çoğunlukta olduğu partiler genellikle küçük çaplı partilerde olduğu görülmektedir. Seçim sistemi de Tekeli’ye göre sorunlu ve anti demokratiktir. %10 barajı kadınların eksik temsili etkili görülmüş ve kota gibi uygulamaların eksikliği siyasal sistemin düzenlenmesi gereken konuları arasında görülmektedir (Tekeli, 2017:389). Kadın temsili siyasetin demokratik olmayan yapısı, parti içi demokrasi eksikliği, oligarşik lider ve siyasetin rant ekonomisine dayanması etkilemektedir (Çakır, 2013:139).

2.2. SİYASET VE KADIN

Günümüzde siyasi hayat gelişmiş ya da gelişmekte olan toplumlarda farklı tezahürleri olsa da nitelik ve nicelik bakımından eşitsizlikler üzerine kurulduğu açık ortadadır. Özellikle siyasi hayatta kadın temsili olarak bakıldığında eşitsizliğin erkeklerin lehine işlediği sayısal verilerle netleşmektedir. Türk kadınının yasalar karşısında erkek ile eşit haklara sahip olmasına rağmen toplumsal ve siyasal temsil konusunda bunu söylemek pek de mümkün değildir.

Bilindiği gibi Atatürk'ün liderliğinde, toplumsal ve siyasi hayatta gerçekleştirilen devrimlerin bir halkası olarak, seçme ve seçilme hakkı Türk kadınına, birçok batılı ülke kadınından çok daha önce verilmiştir. Demokrasinin beşiği olarak kabul edilen birçok batılı ülkelerde bile kadınların, böylesi haklara Türk kadınından yıllar sonra kavuşmuş olduğu gerçeği; Türk kadını için önemli bir kazanımdır (Arslan, 2004: 108).

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde seçme ve seçilme hakkına sahip olarak katıldıkları ilk seçimin oranına ancak 1999 seçimlerinde % 4,2'lik oranla yaklaşabilmiş ve 2002 genel seçimlerinde %4,4'e ulaşmıştır. Parlamento çatısı altında görev yapmış milletvekillerinin %95'in üzerinde erkek oluşunun Türk siyasetinde yıllardır sürüp giden erkek egemenliği kendini apaçık göstermektedir.

Kadınların siyasete katılımı incelendiğinde yüzyıllar boyunca içinde bulundukları siyasal sistemle yeterince bağları kuvvetlendiremeden yaşadıkları görülmektedir. 1930'da seçme hakkı elde etmesine karşın katılımın düşük olma sebebi, siyasete kadınların ilgisinin düşük olması, eğitim seviyesinin yetersizliği, gelir düzeyi, ailevi sorumluluklar, cinsiyetçi nedenlerden dolayı siyasetle bağ kuramamış olmalarına bağlanmaktadır.

Güç ve sayı olarak siyasette ezici bir yere sahip olan erkeklerin olduğu ve kurallarını kendilerinin belirlediği kadın-erkek eşitsizliği en somut biçimde görülmektedir. Siyaset arenasında kadınların 21. Yüzyılın başında bile katılım ve temsilin gereken düzeyin çok altında olması olasıdır. Kısaca siyaset erkek işi olarak görülmektedir (Baltacı vd, 2009:7). Ayrıca siyasal partilerin aday belirlemedeki kıstaslarına bakılacak olursa kadınların birçok konuda dezavantajlı olduğu görülmektedir. Çevresel faktör olarak siyasetin erkek işi olduğu olgusu, geleneksel faktörlerden biri de ataerkil toplum yapımızın etkileriyle siyasetten uzaklaşan kadınlara bir de ekonomik özgürlük ve eğitim eklenince aradaki mesafe büyümektedir. Kadına yüklenen toplumsal rollerin etkisiyle ailevi sorumlulukların etkisiyle sayı iyice azalmaktadır. Bunlara ek olarak siyasi partilerin içindeki kadın temsilciler ve adayların görece seçkin kadroları birçok kadını umutsuzluğa düşürmüş, siyaset sahnesinde iyice özgüvenini kaybeden kadınların siyasal katılımında sayılarının artmasının önündeki engellerden sayılmaktadır.

2.2.1.Osmanlı Dönemi'ndeki Kadının Siyasetteki Yeri

Osmanlı'da, yönetim monarşinin hâkim olduğu padişahın otorite sayıldığı yönetim anlayışı benimsenmiştir. Devlet, dini ve örfi kurallarla yönetilmesinin yanı sıra Padişahı denetleme mekanizmasından da yoksundur.

Tanzimat Dönemi'nde bireysel hak konusu gündeme gelebilmiş ve modernleşme amacıyla yapılan reformlar kadınların siyasal hak talep etmelerinin yolunu açmıştır. Kadınlar öncelikle toplumsal hayat içerisinde yer alabilmek için mücadele etmişlerdir (Çakır, 2013:94). Bu dönemde kadınların ilk talepleri eğitim, çok eşliliğin yasaklanması ve çalışma hayatında yer alabilmek için çaba göstermişlerdir (Kaplan, 1998: 17). Kadınlar siyasal hak talebinde ancak 1908 yılında II. Meşrutiyetin ilan edilmesiyle bulunabilmişlerdir. 1877 yılında emlak sahibi erkeklerin oy kullanabilmesi mümkünken ancak 1908 yılında belli bir miktar vergi ödeyen erkekler oy kullanma hakkı kazanmış ve 1908 yılında ilk genel seçimde kullanabilmişlerdir (Çakır, 2013: 102). 1908 yılında II. Meşrutiyetin ilanından başlayarak 1922 Cumhuriyetin kuruluş dönemine kadarki süre içerisinde kadınların hak talepleri, somutlaştırmaya çalıştıkları şekillendirdikleri dönem olarak sayılmaktadır. II. Meşrutiyetin getirdiği özgürlük ortamının etkisiyle kadınların özgürlük ve hak talepleri kendilerinin insan sayılması yönünde olmuş, kendilerine yönelik olan hak ihlallerini dile getirmişlerdir (Zihnioğlu, 2003: 56-57).

1908 II. Meşrutiyet Dönemi'nde kadın haklarının tartışılmasında kadın dergileri önemli pay sahibidir. “Demet”, “Mehasin” ve “Kadın” gibi dergiler kadın haklarının tartışılmasına uygun ortamı oluşturmuştur. 1886 “Şüküfezar” dergisi kadınların çıkardığı ve sahibinin de kadın olduğu 15 günde bir yayımlanan ilk kadın dergisi olmuştur. 1895-1906 yılları arasında haftalık olarak yayımlanan “Hanımlara Mahsus Gazete” 580 sayı basmıştır. 1908'de Demet” dergisi 7 sayı çıkarmış, 1908'de “Mehasin” dergisi 12 sayı ve 1908'de Selanik'te başlayan “Kadın” dergisi 30 sayı yayımlamıştır. 1913-1921 yılları arasında kurucusu Nuriye Ulviye Mevlan Civelek olan “Kadınlar Dünyası” dergisi ilk 100 sayısını günlük sonrasında haftalık olarak yayımlanmış önemli dergilerdendir. Müdafa-i Hukuk-i Nisvan Cemiyeti'ne mensup kadınların desteğini alan ve kadın haklarını savunma amacı güden bir dergi olmasından dolayı dikkat çekmektedir (Demirdirek, 1993). Bu dergilerden “Hanımlara Mahsus Gazete” 13 yıl ve “Kadınlar

Dünyası” 8 yıl aralıksız yayım yapmış, kadınların hem devlet hem de erkekler tarafından ayrımına dikkati çekerek kadın haklarının verilmesi taleplerinde bulunmuşlardır. Kız çocuklarının eğitilmesi, kadınların çalışma talebi, karılık ve kocalı hukuku ile ilgili sorunlar, siyasi haklara sahip olmanın gerekliliği gibi konuların gündemde kalabilmesine ön ayak olmuşlardır. Siyasetle aralarındaki bağları dergi ve dernekler üzerinden dile getirmeye çalışmışlardır.

2.2.2. Türkiye’de Kadınların Siyasal Hayat Tarihçesi

Kadınların siyasal hak talepleri cumhuriyetten önceki dönemde pek gündeme getirilmemiştir. II. Meşrutiyet Dönemi’nde parlamentonun açılış görüşmelerini izlemek talebinde bulunulmuş, kabul edilmezse eylem yapacaklarını söylemeleri doğrudan bir talep olmasa bile siyasal hak talebi adına önemli bir girişim sayılabilmektedir (Çakır, 2013: 94). Ayrıca 1913 yılında Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti kurulması ve 1921 yılında gündeme aldığı kadınların seçme ve seçilme konusu cumhuriyetten önce kadınların siyasal hak arama girişimleri olarak değerlendirilebilir (Gökçimen, 2008: 15). Cumhuriyetin ilanından sonra daha sık duyulmuş çünkü 1923 yılı seçimleri 1909 Kanun-i Esasi’de yer alan 50.000 erkek nüfusunun bir milletvekili seçme durumu Kurtuluş Savaşında kaybedilen binlerce erkeğin, erkek nüfusu bakımından sıkıntı oluşturmaması mecliste kadınlarında seçmen nüfusuna dâhil edilmesi gündeme getirilmiştir. Bu durum mecliste kadınlar lehine savunma yapan milletvekillerinin hakarete uğramaları, meclisin buna hazır olmadığı anlamı taşımaktadır (Kaplan, 1998: 190). Cumhuriyetin ilk yılları Türk toplumunda modernleşme adına gerçekleştirdikleri değişimlerle birlikte Atatürk’ün yaptığı reformların neticesi olarak kadınlar yurttaşlık ve siyasal haklarına kavuşma imkânı bulabilmiştir (Gökçimen, 2008). Kadınlar Cumhuriyetin kurulmasının hemen ardından “Kadınlar Halk Fırkası” adıyla parti kurmuş, fakat kadınların oy hakkı bulunmadığından dolayı kapatılmıştır (Tekeli, 2017: 338). 1924 yılında kadınların kurduğu Türk Kadınlar Birliği-Derneği kadınların siyasal haklarını aramaları adına açılan ilk dernek olarak önem arz etmektedir (Çakır, 2013: 95-99). Bu dernek birçok şehirde kadınların bilinçlenmesi için faaliyetlerde bulunmuştur (Zihnioğlu, 2003: 141). Türk Ocakları, kadınların siyasal hakları kazanması bakımından zamanın geldiğine yönelik söylemleri dile getirerek kadınların mücadelesini desteklemiştir (Kaplan, 1998). Kadınlar 20 Mart 1930’da belediye seçimlerine katılma ve belediye meclislerine üye olma hakkını

kazanmış 3 Nisan 1930 yılındaki belediye seçimlerinde ilk kez oy kullanmışlardır (Kaplan, 1998:163-191). 26 Ekim 1933 yılında kadınlara muhtar ve ihtiyar meclislerine seçilme hakkı verilmiştir (Kaplan, 1998:172). 5 Aralık 1934'te kadınların seçme ve seçilme hakkı elde ettiği İsmet İnönü'nün de içinde bulunduğu 192 kişinin TBMM'ye sunduğu anayasa seçim kanununun ilgili maddelerinin değişikliği ile 258 milletvekilinin oy birliğiyle kabul edilmesi sonucunda 1924 Anayasasına eklenerek kadınlar siyasal haklarına kavuşabilmişlerdir (Tekeli, 2017: 177). Kadınlara verilen haklar görüldüğü üzere yerelden genele doğru aşamalı bir şekilde verilmiştir. Türkiye'de kadınların bu haklara kavuşması birçok gelişmiş ülkeden önce oluşu ve ilk İslam ülkesi olması bakımından önemli bir kazanımdır (Kurnaz, 2011: 255). Ayrıca 1934 yılında bu hakkı kadına veren ülke sayısı 28 olduğu göz önünde bulundurulduğunda Türkiye adına ve Türk kadını adına önemli bir husustur (Konan, 2011:169). Atatürk kadınlara verilen hakları, fazlasıyla hak ettiklerini Kurtuluş Savaşında gösterdikleri mücadeleyle bunu ispatladıklarını verilen hakların bir lütuf değil, layık oldukları için verildiğini vurgulamıştır (Konan, 2011:168-169). Kadınlar siyasal haklarını elde ettikleri tarihten sonraki ilk seçim 1935'te yapılan beşinci dönem parlamento seçiminde 18 kadın milletvekili olarak %4,6'lık oranla parlamentoda yerini almıştır (Tekeli, 2017: 320) (Çakır, 2013: 125). Reformların yapılmasında başlıca amaç modernleşme idealinde çağdaş uygarlık seviyesine ulaşma fikri taşımaktadır. Ayrıca Atatürk kadın ve erkek arasındaki siyasal eşitsizliği önündeki engelleri çağ dışı zihniyet ürünü olduğunu vurgulayarak aşamalı olarak kaldırmıştır (Yüceer, 2008).

	Toplam Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Sayısı
1935 (Beşinci Dönem)	400	18
1939-1943 (Altıncı Dönem)	400	15
1943-1946 (Yedinci Dönem)	435	16
1946-1950 (Sekizinci Dönem)	455	9
1950-1954 (Dokuzuncu Dönem)	455	3
TOPLAM	2145	61

Tablo.1 Seçim dönemlerine göre Milletvekili Sayıları

1939-1943 yılları arasındaki altıncı dönem parlamentosunda 400 milletvekili meclise girmiş bunlardan 15'i kadın milletvekilidir. Yedinci dönem parlamentosu 1943-1946 tarihli seçimde 435 milletvekilli parlamentoya girebilmiş, 16 kadın milletvekili seçilmiştir. Bir sonraki 1946-1950 sekizinci dönem parlamento toplamda 455

milletvekili girebilmiş ancak bu milletvekillerinin 9'u kadındır (Kaplan, 1998:19). Çok partili dönem yani demokratikleşme sürecinde kadınların sayısının düşmesi ilgi çekici bir gelişmedir. Kadınların siyasi haklarını kazanıp bu hakları fiilen hayata geçirmeleri demokratikleşme yolunda önemli bir adım olarak görülmesiyle bağdaşmamaktadır (Tekeli, 2017: 320). Çok partili döneme geçişle demokrasinin simgesi haline gelen kadınların yerini siyasi partiler almıştır. 14 Mayıs 1950 tarihinin DP'nin iktidara geldiği seçim sonucuna göre sadece 3 kadın parlamentoya girmiş ve buna sebep olarak muhafazakarlık söylemlerinin yaygınlaşması siyasi partilerin kadın adaya yer vermemesinden kaynaklandığı yönündedir (Yaraman, 1999: 82). Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun, Kadının Siyasal Hakları Sözleşmesini Türkiye 31 Mart 1954 yılında imzalayarak kadınların siyasal haklardan faydalanması ve hakları kullanmak bakımından cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçilmek istenmiştir (Caporol, 1982: 707). 1954 yılında DP tarafından kadınlar kolu kurulmuştur. Bunun amacı kadınları siyasete dâhil etmekten ziyade kadınların oyunu almak amacı taşımaktadır. CHP 1935 yılında kurduğu Kadınlar Şubesi de yine kadınları siyasete dâhil etmek değil yurtiçi ve yurtdışı haber trafiğini sağlayarak iş birliği yapmak amacı taşımaktadır (Koçer, 2009: 84). 1957 yılındaki seçimde milletvekili sayısı artmış ancak kadın milletvekili sayısı sadece 8 olabilmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda çok partili dönemde kadın siyasetçilerin aday listelerinde yer almalarının azalması demokratik tutumdan uzaklaşan siyasi partiler etkili olmuştur. Seçilen kadınların profilleri incelendiğinde daha önce değindiğimiz gibi seçkin kadınlardan oluşan eğitimli ve meslek sahibi oldukları görülmektedir. 27 Mayıs 1960 darbesi DP'nin iktidarının sona ermesinin ardından 1961 Anayasasına göre TBMM ve Senato olmak üzere iki meclise dönüştürülmüştür (Çavdar, 2004: 102). Senatör sayısı 150 olarak belirlenmiş ve milletvekillerinden farklı olarak kırk yaşını doldurmuş, yüksek öğrenimli kişilerin belirleyebileceği koşulu getirilmiştir. Milletvekili sayısı 450 olarak belirlenmiştir (Varlık ve Ören, 2003: 97-98). Seçim sistemi olarak nispi seçim sistemine geçilerek küçük partilerin de temsil edilmesi olanaklı hale gelmiştir (Arat, 1998: 263). Bütün bu gelişmelere rağmen kadınlar bu dönemde siyasette, basın ve kamuoyunda görünür olamamışlardır (Yaraman, 1999: 104). 1961-1977 yılları arasındaki beş dönemde toplamda 26 kadın milletvekili meclise girebilmiş ve yine eğitim durumları bakımından 17'si üniversite mezunu 9 kadın milletvekili ise lise mezunu olan eğitimli kadınlardan oluşmaktadır (Arat, 1998: 264). 1961 yılı senato seçimlerinde 561 adayın sadece 14'ü

kadın ve 3 kadın senatör seçilebilmiştir. 291 adayla girilen 1966 senato seçimlerinde 15 kadın adaydan sadece 1 kadın seçilebilmiştir. 1968 seçimlerinde 306 adayın 13'ü kadın ve kadın adaylardan seçilen yoktur. 1973 yılındaki aday sayısı 342 bunlardan 13'ü kadın ve sadece 1 kadın seçilebilmiştir. 1975 yılına gelindiğinde 304 aday içerisinde sadece 5'i kadın ve hiçbirini seçilememiştir (Tekeli, 1982: 278). Ayrıca senatör üyesi 1961-1965 seçim döneminde 2, 1965-1969 seçim döneminde 3, 1969-1973 seçim dönemi 3, 1973-1977 seçim döneminde 3 ve 1977-1980 seçim döneminde 3 kadın senatör üyesi yer almıştır. Elde edilen bu veriler doğrultusunda kadın senatörlerin azlığı dikkat çekmektedir. Buna sebep olarak da dönem itibarıyla kadınların yüksekokul ve fakülte mezun oranlarının %0,7 olduğu göz önünde bulundurulacak olursa senatör üyesi olmanın milletvekili olmaktan daha zor olduğu sebepleri arasında gösterilebilir. 17 Kasım 1972 tarihinde Türkiye Ulusal Kadınlar Partisi kurulmuş, 1972 ve 1977 seçimlerine katılmak için gerekli şartları sağlayamamıştır (Kılıç, 1998: 354). Kadın partisi kurma girişimleri bu dönemde siyasi parti listelerinde yer bulamaması sonucuna bağlanmaktadır. Bu dönem içerisinde TİP genel başkanlık görevini Behice Boran yürütürken diğer bütün partilerin genel başkanlık görevinde erkekler bulunmaktadır. Yaraman'a göre kadınların karar alma mekanizmalarında bulunmaları, ancak olağanüstü durumlarda gerçekleştiği görülmektedir. Örnek olarak da Nihat Erim Hükümeti Dönemi'nde Sağlık ve Sosyal Yardımlar Bakanlığı'na Türkan Akyol'un getirilmesi ve Sadi Irmak Hükümet Dönemi'nde Kültür Bakanlığına Nermin Neftçi'nin getirildiğine dikkat çekmektedir (Yaraman, 1999: 56). 1960-1970 yıllarının ideolojik kutuplaşmaların olduğu bir dönem olması, kadınlar; kadın sorunlarından ziyade ideoloji savunucuları misyonu yüklenmişlerdir (Tekeli, 1982: 272). 1982 Anayasası Dönemi 12 Eylül 1980'de gerçekleşen askeri darbe sonucunda birçok alanda değişime gidildiği gibi siyasi sistemde de birçok değişiklik yapılmıştır. 1961 Anayasası Dönemi sonlandırılmış 1982 Anayasası oluşturulmuştur. 1961 Anayasasında TBMM iki meclise çıkartılmış 1982 Anayasasında tekrar tek meclise indirilerek milletvekili sayısı 400'e indirilmiştir. Küçük partilerin meclise girmeleri zorlaşacak olan nispi seçim türünün d-Hont sistemi kullanılmış %10 baraj uygulamasına geçilmiştir (Varlık ve Ören 2003: 115-118). Siyasi örgütlenmelerin yasaklandığı bu dönemde kadın konuları gündeme gelmiş ve kadın hareketi 1980 Askeri Darbeye muhalefet eden hareket olması bakımından önemli bir yere sahiptir. Batıda 1960 yıllarda etkili olan ikinci dalga feminizmi Türkiye'de 1980'de etki göstermiştir. 1980

Askeri Darbesinden sonra daha önce dile getirdiğimiz siyasi partilerin kadın kolları eşitliğe aykırı olduğu, kadınların siyasete katılımı olarak değil de kadın seçmenleri etkileyerek siyasi partiye oy kazandırmak amacı taşıdıkları gerekçeleriyle kapatılmıştır (Ayata, 1998: 240). Bu duruma Rahşan Ecevit'in Bülent Ecevit siyasi yasaklı olduğu dönemde DSP Genel Başkanlığına getirildiği 6 Eylül 1987 de yapılan referandum sonucunda Bülent Ecevit'in siyasi yasağının kalkması ve 13 Eylül 1987 tarihinde Rahşan Ecevit'in görevi devretmesi sebeplerden biri olarak gösterilebilir. 1985 yılında kadın hareketinin etkisi sonucunda Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) siyasi iktidar tarafından imzalanmış, böylelikle devlet, aileden başlayarak toplumun bütün alanlarda kadın erkek eşitliğini fiilen kabul etmiştir. SHP 27-28 Ocak 1990 tarihindeki Olağanüstü Kurultayında yönetim organlarında %25 kadın kotası uygulamasına tüzüğünde yer vermiş ancak genel seçim için böyle bir uygulama zorunluluğu getirmemiştir (Ayata, 1998: 246). 13 Haziran 1993 tarihin de kadınlar açısından olumlu bir gelişme olarak Tansu Çiller'in Türkiye'nin ilk kadın Başbakanı oluşu önem addetmektedir. Tansu Çiller daha önce DYP Genel Başkan Yardımcılığı ve Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanlığı yapmıştır. Daha önceki kadın siyasetçi profiliyle uyumlu olarak seçkin ve donanımlı bir siyasetçidir (Ağduk, 2004: 310-312). Tansu Çiller'in kadının siyasetteki temsili önündeki engellerin çözümü noktasında katkı sunacağı beklentisi, ilgisizliği hayal kırıklığına sebep olmuş zamanla siyaset dilinin erilleştiği algısı oluşturmuştur. 27 Mart 1994 tarihli yerel seçimlerde RP Kadın Kollarına benzer şekilde bir örgütlenmeyle parti tabanındaki kadınları harekete geçirmiş kadın seçmene ulaşmayı başararak partisini güçlendirmiş ve oylarını arttırmayı sağlamıştır (Minibaş, 1996: 185). 1995 yılında Anayasa değişikliğiyle kadın kolları üzerindeki yasak kaldırılmıştır (Ayata, 1998: 242).

1999 yılına gelindiğinde siyasal temsilde kadınların parlamentodaki yeri ancak 4,2 oranına ulaşmıştır. Oysaki daha önce belirttiğimiz gibi 1935 yılındaki kadınları seçme ve seçilme hakkı kazandığı ilk seçimde %4,6 oranına ulaşamaması bakımından sorunlu bir durumdur. Kadınların siyasal alanda yer almamasının sebebi karar organlarında yeterince yer almadığından kaynaklandığını daha önce belirtmiş bu oranları yükseltilmesinin önemine vurgu yapmıştır.

2.2.3. Siyasette Kadın Katılımı ve Temsilini Etkileyen Faktörler

Kadınların ulusal ve yerel siyasete katılım ve temsillerini engelleyen esas olarak erkek egemenliğiyle ilişkili birçok konu sıralanabilir. Türkiye’de kadının siyasal sürece aktif katılımında, geleneksel cinsiyet ilişkileri, fırsat eşitliği, örgütlenme problemi ve siyasi partilerin cinsiyet politikaları kadınların eksik temsiline sebep olan sorunlar arasında sayılabilir (Üşür, 2000). Bir diğer araştırmaya göre kadınların siyasal süreçlerde bulunmasına engel görülecek durumları erkek egemen toplum, toplumsal cinsiyet rollerinin baskısı, pozitif ayrımcılığın eksikliği, siyasetin erkek işi kanısı, kadınların özgüven eksikliği, siyasi partilerin kadınları destekleyici olmaması durumu gibi sonuç çıkarmaktadır. Bu sonuçlara göre iki başlık altında “toplumsal engeller” içerisinde sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik özelliklerin ele alınacağı ve “politik engeller” olarak değerlendirilecektir (Negiz, 2008).

2.2.3.1. Toplumsal Engeller

Kadınların siyasete katılımını engelleyen durumların dünyanın birçok ülkesin de benzerlik gösterdiği görülmektedir. Kadınların siyasete katılımındaki ilk engel toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkilidir. Önceki bölümlerde yer verdiğimiz kamusal alan ve özel alan ayrışmasında kadın ve erkeğin cinsiyete dayalı iş bölümü nedenleriyle kadınların evle sınırlandırıldığı yani özel alanda bakım, yetiştirme ve yeniden üretim faaliyetlerinde bulunurken, erkeklerde evin geçimini sağlaması bakımından yönlendirildiği evin dışı yani kamusal alan siyaset, ticaret ve üretim yapabilmektedirler (Üşür, 2000:204). Doğallaştırılan ve sorgulanmayan cinsiyet ayrımı ve bu ayrışmadan doğan yeni rollerle cinsiyet rollerin yeniden üretimine sebep olmaktadır (Bourdieu, 2001:8-9). Cinsiyet ayrımı daha önce de belirttiğimiz gibi toplumsallaşma süreçlerinden başlayarak içselleştirilmesiyle toplumsal iş bölümünün sürdürülmesi sonucunda tekrarlanarak yeniden üretimi sağlanmış olur (Sancar, 2009:193). Kadınların yaptığı işlerin özel alanla sınırlandırılması durumu kadını apolitik bir dünya içinde savunmasız, deneyimsiz ve dilsizleştirmektedir (Üşür, 2000:204). Bütün bu durumlar toplumsal iş bölümü sürecinde siyasetin erkek iş olarak içselleştirilmesiyle kadının siyasetten dışlanması aynı içselleştirmenin ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu geleneksel rollerin aile ve yakın çevre tarafından aynı içselleştirme sonucu olarak siyasete katılımlarında engellerin

oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Kadınların siyasetteki eksik temsilinin nedenlerinden bir diğeri özgüven eksikliği; toplumsallaştırılma sürecinde kadına kodlanan roller içinde olmayan yabancı bir alan olması bakımından özgüvensiz olması da doğal bir sonuçtur (Phillips, 1995:106).

Kadınların siyasete girmelerini zorlaştıran sosyal ve ekonomik durumlarının etkisi göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür. Eğitim ve işgücüne katılım ve istihdamın kadınların siyasal katılımlarıyla yakın ilişki içerisinde. Kadınların maddi yetersizliği eğitim olanaklarından yeteri kadar faydalanamaması durumu siyasete mali kaynak sağlayamama sorununu doğurarak kadınları siyasete uzaklaşmasına sebep olmaktadır. Toplumsal ve ekonomik olanaklardan yurttaş olarak kadın ve erkek eşit olarak faydalanmadığı yadsınamaz bir gerçektir (Üşür, 2000:204-205).

2.2.3.2.Politik Engeller

Politikanın eril yapısı, kadın siyasetçileri içselleştiremeyen siyasi partiler ve seçim sisteminin yapısı kadınların siyasete girmelerini etkileyen politik sebeplerden biridir (Erdoğan Tosun, 2006). Siyasetin eril yapısından söz ederken genellikle erkeklerin egemen olduğu ve karar vericilerin de erkeklerden oluşumu nedeniyle kadınları ikincil duruma getirmektedir. Siyaset genellikle erkeklerin düzenlediği norm ve kurallardan ve hatta erkeklerin yaşam biçimlerine uygun düzenlenmektedir (Shvedova, 2005:35). Toplumsal cinsiyet rollerinin erkeklerin kazanım hanesine yazdıkları para kazanma, rekabet etme yeteneği gibi kazanımları siyaset alanında da işlevselliğini göstermektedir. Siyasetin özünde “kazananlar ve kaybedenler” düşüncesine dayalı rekabet ve çatışmanın kavramsallaştırılmasıdır (Shvedova, 2005:35). Erkek egemen siyasetin iktidar, güç, boyun eğdirme gibi durumların hayatları boyunca kendinden çok ailesi ve çocuklarını düşünen özverili, fedakar kadın olması bakımından durumun yabancıdır. Siyasete girmeyi başarmış kadınlar ise tutunabilmek için siyasette ya erilleşerek ya da ikincilliği kabul ederek devam etmektedirler (Üşür, 2000:208-209).

Kadınların siyasete katılımındaki politik engellerden biride siyasi partilerin kadınları nasıl konumlandığı konusudur. Genellikle kadınların üye oldukları siyasi partiye kaynak sağlama ve seçim dönemlerinde yoğun bir şekilde çalışarak oy kazandırma aracı olarak görülmektedir (Minibaş, 1996:180). Kadınlar genellikle siyasi

partilerin kadın kolları yapılandırmasına yönlendirilerek kadın sorunları veya siyasete hazırlanma sürecinden ziyade mahalle toplantıları, ev gezileri gibi ikincil faaliyetlerin yürütüldüğü bir alanda yer alırlar. Kadın kolları siyasal yapı içerisinde siyasal olmayan sosyal yapıya sahiptir (Üşür, 2000:214). Siyasi partilerin gizil gücü olan kadınlar, temsil söz konusu olduğunda dışlanarak ya aday gösterilmemekte ya da seçilemeyecek sıralara yerleştirilerek kadın oranını yüksek göstermek için yine araç olarak kullanılmaktadırlar.

Kadınların siyasetle arasına mesafe koyan diğer engel, seçim sistemi olarak görülmektedir. Nispi ve çoğunluk olmak üzere seçim sistemleri iki grupta toplanmaktadır. Bu sistemlerin temel özellikleri temsilde adalet nispi temsil sisteminde yönetimde istikrar ise çoğunlukçu temsil sistemi için uygulanmakta olup bu ilkelerin biri veya ikisi ne göre biçim almaktadır. İkisinin bir arda uygulandığı karma temsil sistemi de bulunmaktadır (Arıkboğa, 2010:194). Nispi temsil sistemin de partiler aldıkları oy oranı kadar temsiliyet hakkı kazanırlar. Bu sistemle her seçim bölgesinde farklı partilerden temsilcinin yer alması mümkündür. Bu sistemde aday sıralaması önemlidir. Çoğunluk sisteminde ise seçim bölgesinde seçmenlerin yarısından fazlasının oyunu alan partinin kazanması sonucunda bütün adayların seçilmiş ve güçlü bir iktidar sağlanmasına olanak sağlar. Bu durumda tek partinin iktidar olarak diğer partilerin adayları elenmiş olmasına bağlı olarak adalet sağlanmamış olacaktır (Şentürk, 2008:14). Türkiye’de iki seçim sistemini birlikte uygulanan seçim sistemi kullanılmaktadır. Bu temsil sistemlerinin kullanıldığı ülkelerde farklı sonuçların olmasının yanında nispi sistemde kadınların daha fazla yer alabildiği gözlemlenmektedir (Matland, 2005:98).

Yerel seçim sistemlerinde belediye başkanlığı seçiminde çoğunluk sistemi kullanılırken, belediye genel meclis ve belediye meclis üyeliklerinde onda birlik baraj uygulamalı nispi temsil uygulanmaktadır. Yerel temsilde istikrar ve adalet birlikte uygulanmaktadır.

Adaylık süreci kadınların temsilleri engelleyen faktörler arasında sayılabilir. Adaylık koşulları ve aday tespitlerinde 2972 sayılı mahalli idareler seçimi hakkında kanunun 9. Maddesine göre 13/3/2018 tarihli ve 7102 sayılı kanununun 23. Maddesi ile yapılan değişiklik sonucu her 18 yaşını dolduran Türk vatandaşı milletvekili, belediye başkanı, il genel meclis üyesi ve il meclis üyesi olabilmektedir. Ancak kadınlar açısından

sıkıntılı olan durumun adaylık ücreti ve bu süreçlerin masraflı süreçler olmasından kaynaklı kadınların maddi kaynaklara sahip olmamaları engel sayılabilmektedir.

2.3. SİYASİ PARTİLER

Lider, elit grup ve iktidar mücadelesi insanoğlu var olduğu günden bu yana devam etmektedir. Latinedeki ‘pars’ tan türeyen bütün olmayan parça, kısım, taraf gibi bütünün bir kısmını temsil eden bir anlam taşımaktadır. Osmanlı Türkçesinde ‘parti’ ‘fırka’ olarak çevrilmiştir. 1961 Anayasasıyla birlikte dilimize Fransızcadan geçmiştir. Yazılı metinlerin parti tanımının ortak noktası ‘iktidarı ele geçirme’ amacı gütmeleri olarak görülmektedir (İba, 2017:21-25). Alman Siyasi Partiler Kanunu’nda bulunan ve birçok ülkede kabul gördüğü tanıma göre “iktidarı ele geçirme amacı gütmeye” durumu siyasi parti olarak kabul edilmenin temel koşulu olarak görülmektedir (Teziç, 1976:5). Siyasi partiler çoğulcu siyasetin, siyasi katılımın vazgeçilmez bir aracı ve temel taşıdır. Siyasi partiler iktidarı elde etme ve yönetimde söz sahibi olma amacı taşıyan kuruluşlardır. Siyasal sistemin niteliği fark etmeksizin çağdaş toplumlar için siyasi partiler önemli bir noktayı işgal etmektedirler. Siyasi partiler, rejimlerin gerçek yüzünü görebilmenin anayasa kadar belirleyici ve çağdaş siyasal sistemlerin işleyebilirliği bakımından önemine vurgu yapılmaktadır. Ayrıca siyasi partiler bir program kapsamında siyasal kararlar alabilmek amacıyla iktidarı ele geçirme mücadelesi veren kurumlardır (Kışlalı, 2006:261). Siyasi partiler, belli bir görüş ve düşünce etrafında toplanan seçim süreçlerinde propaganda yoluyla sosyal, ekonomik ve siyasal düşüncelerin örgütlü bir biçimde tanıtılarak kazanılan iktidar sonucunda maddi ve manevi menfaatler elde etmek anlamına gelmektedir.

Siyasi partilerin oluşumu Antik Yunan Demokrasisine dayandırmak mümkündür. Antik Yunan Demokrasi örneği demokrasinin en saf formu olarak herkesin eşit biçimde iktidar ortağı olduğu seçim dönemine bağlı kalmadan sürekli denetimin olduğu tam bir demokrasiden söz edilebilir (Türköne, 2007:191).

Orta Çağ’da feodal güç ve otoritenin bey, kral ya da soyundan gelenlerin etrafındaki bir grubun ya da çıkar grubu üzerinden değerlendirilebilir (Koçak, 2002:5). Örneğin Kıta Avrupası’nda felsefe dernekleri, halk kulüpleri, parlamento grupları, düşünce akımları gibi sivil toplum benzeri örgütlerin çıkarları gözetmeleri ile bugünkü

siyasi partilerinde belli çıkarlar ve menfaatler etrafında toplanması bakımından bağ kurulabilir. Tek farkın seçimle olmamasıdır (Arslan, 2016:157-160).

Siyasi partilerin oluşum sürecinde Liberal ve Muhafazakâr düşünce arasında farklılık ve tartışmalardan doğduğu ve ilk siyasal partilerin 1798-1800 yıllarında ABD’de Cumhuriyetçi Parti olarak kurulmuştur.1877 yılında İngiltere’de Ulusal Liberasyon Federasyonu adında siyasi parti kurulmuştur (Duverger, 1974 Akt. Öztekın s76-77).

Siyasi partilerin oluşumu 19. yüzyılda modern dünya düzeniyle birlikte 1850 yılında ABD’de ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılda bugünkü anlamıyla siyasi partilerin doğmasına temsili demokrasi ve hükümet sisteminin gelişmesi etkili olmuştur (Köybaşı, 2006: 19). Türkiye’de ilk örgütlü partilerin çıktığı ve rekabet ettiği dönem ikinci Meşrutiyete dayanmaktadır. Türkiye parti sistemlerinin temellerinin atıldığı bu dönemde en önemli siyasi örgütlenme 1908-1918 yıllarına damgasını vuran ve daha sonrasında siyasi parti olan İttihat ve Terakki Cemiyeti’dir (Ahmad, 2021:81-94). Bu dönemde siyasal açıdan ilk kez yaşadığı çok partili sistem siyasal tecrübe, rekabetçi siyaset ve partilerin kurumsallaşması bakımından önemlidir (Önder, 2019).

Temsili demokrasinin işleyebilirliği seçimin demokratik ortamda, farklı görüşlerin özgürce rekabet etmesine ve siyasi parti örgütlenmelerinde kendi görüşlerini dile getirirken herhangi bir zorlamaya maruz kalmadan yürütebilmelerine bağlıdır (Teziç, 2017: 300). Temsili demokrasinin gelişimiyle birlikte seçmen ve temsilci arasında vekâlet ilişkisinin hukuki dayanakları kamu hukuku bağlamında emredici veya temsili olarak iki şekilde görülebilir (Araslı, 1972: 12).

Emredici vekâlette temsilciler kendilerine oy vermiş seçmenin vekili konumunda, sadece emir ve talimatlara göre karar verebilirler. Temsili vekâlette liberal demokrasilerde temsilcinin talimat alma imkânı olmayışından dolayı yönetime ilişkin konularda kendisi karar vermektedir (Araslı, 1972: 13).

Bu durumda emredici ve temsili vekâletin günümüz koşullarında temsilcinin karar alma süreçlerinde seçmeninden fikir alma durumu olanaksızlaşmaktadır. Temsilcinin daha serbest hareket etmesiyle birlikte ferdi olarak belirlenen politikaların yerini siyasi parti ya da parti liderinin politikalarına bırakmıştır. Siyasi partiler temsilcilerin ferdi

olarak ortaya koydukları politikaların güç kaybetmesi yerini siyasi parti politikalarına bırakmıştır. Siyasi partilerin güç kazanması meclis ve hükümetin güç kaybetmesi anlamına gelmektedir. Karar vericilerin siyasi parti ya da parti lideri olduğu gözlemlenmektedir. Meclisin yapısı değişime uğrayarak ferdi temsilcilerden parti gruplarına ve politikaları çerçevesinde birbirine kenetlenmiş topluluklardan oluşan kurullara dönüşmüşlerdir. Oligarşik yapı temsilcilerinin karar alma mekanizmalarını zayıflatarak meclis görüşmelerinin önemini kaybetmesine yani kuvvetler ayrılığı ilkesinin önemsizleşmesine sebep olmuştur (Kubalı, 1971). Siyasi partilerin 21. yüzyılda politikanın yegâne temsilcileri olarak boy göstermeleri siyasi partilerin temsilci aday belirleme sorununu gün yüzüne çıkarmıştır. Her ne kadar demokrasinin sağlıklı işleyebilmesi demokratik seçimlere bağlı olsa da parti içi demokratik uygulamanın önemi dikkatten kaçmamalıdır (Bilir, 2007:47). Türk siyasal partiler kanunu zaman içerisinde değişimlere uğraması siyasi partilerin merkezileşmesi ve teşkilat örgütlenme biçimlerinin önemli bir şekilde etkisi söz konusudur. Bugün Türkiye ve birçok ülkede siyasi partiler parti lideri ya da parti içi elit gruplar tarafından yönetilmesi Tanilli'nin ifadesinde olduğu gibi padişahlık yetkilerini kullandıkları otokratik yapılara benzetilmektedir (Tanilli, 2009:110). Demokrasinin sağlıklı işleyebilirliği açısından parti içi demokratik uygulamaların siyasi partiler hukukunun geliştirilmesi ve düzenlenmesi elzem bir konudur (Teziç, 2017:381).

Siyasi partiler ancak demokratik seçimlerle sağlıklı bir işlev kazanacağı gibi parti içi işleyişin de bu demokratik haklara uygun olmasına bağlıdır. Parti içi demokrasinin sağlanması temsilcilerin daha birikimli kişilerden oluşmasına buna bağlı olarak parti politikalarının belirlenmesin de daha sağlıklı yürütülmesine zemin hazırlayacaktır. Ayrıca aday belirleme sürecinin daha katılımcı olması meşruiyet zeminini güçlendirerek toplumsal mutabakatın belli ölçüde sağlanmasını temin etmesine olanak sağlayacaktır. Siyasi partilerin vazgeçilmezliği noktasında demokratik seçimleri sadece siyasi partinin belirlediği adayı onaylamak anlamı taşımaktadır (İba, 2015: 86).

2.3.1. Siyasi Partilerin Aday Belirleme Yöntemleri

Türk siyasi partilerde aday belirleme konusunda herhangi bir zorunluluk bulunmaması yani siyasi partiler kanununa göre parti içi bir süreç olarak görülmüş ve

tamamen partinin inisiyatifinde gelişmekte emredici bir husus bulunmamaktadır. Siyasi partilerde aday belirleme de merkezilik yani parti lideri ya da parti içindeki elit grup tarafından belirlenmesidir. Katılımcılık ise bu merkeziliğin tam tersine kapsayıcı olmasıdır (Bilir, 2007). Türk siyasi partilerinde genellikle aday belirleme parti içi dengenin sağlanması ve parti lideri veya elit grubu tarafından gerçekleştirilen uygulamaların dört şekilde uygulanabilmesi söz konusudur. Bunlar; önseçim, örgüt yoklaması (temayül), merkez yoklaması ve kontenjan adaylığı şeklinde uygulamalar mevcuttur. Önseçim: önseçim sistemi en demokratik ve katılımcı bir sistem olarak bilinmektedir. Avrupa’da ve ABD’de uygulamaları birbirinden farklılıklar içermekle birlikte tüm partilerin katıldığı ve siyasi partilerin genel seçimde aday olacak isimlerin katıldığı bir ön seçimdir (Bilir, 2007). Avrupa’daki sisteme göre oy kullanabilmek için parti üyesi olma şartı aranmaktadır. Uygulandığı ülkenin hukuk düzenine tabidir ve sonuçları bağlayıcıdır. Siyasi partilerindeki oligarşik eğilimlerin ve lider sultasının önüne geçme maksadı taşıyan uygulama, lider ve elit grupların pek tercih etmediği bir uygulamadır (Bilir, 2007). Yine de parti üyeliklerinin düzenli bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Aksi takdirde çok fazla üyeye sahip olan siyasi partiler karar alma mekanizmalarını yavaşlatabilmektedir. Sadece bu da değil yerel örgütler tarafından desteklenen adayın seçileceği düşünülürken nüfuzlu kişilerin taraftarlarını partiye kaydedebilmesiyle seçime etkide bulunabilmesi bakımından halk yararına işlemesini engellenebilmektedir (Bosuter, 1969: 100).

Örgüt yoklaması yöntemi; bu yöntem farklı şekillerde olabileceği gibi merkez yoklamasından sonra en çok başvurulmuş yöntem sayılabilir. Parti tabanı ve merkez arasındaki dengenin sağlanması maksadıyla yerel örgüt veya komitelerin aday belirleyebilmesi anlamına gelmektedir (Küçük, 2015:225). Önseçimde olduğu gibi bir hukuki bağlayıcılığı yoktur. Bağlayıcılığı olmadığı sebebiyle çok başvurulmuş yöntemlerden biri olmuştur. Örgüt yoklaması yöntemi aday belirlemede önseçim yöntemi kadar olmasa da demokratik ve katılımcı bir yöntem sayılmaktadır.

Merkez yoklaması yöntemi; siyasi partilerin merkez karar organlarınınca adayların belirlenmesi yöntemidir. Partilerin oligarşik yapıya bürünmelerini sağlar (Bilir, 2007). Önseçimdeki gibi bir hukuki denetimi yoktur. Usul ve esasları parti tüzüğünde belirlenir ve parti liderlerinin inisiyatifindedir. Partinin merkez organlarının muhtemel

seçilebilecekleri yerlerden kendilerinin aday olması durumu aday belirlemeden ziyade kendilerinin aday olarak gösterildiği bir sürece dönüşebilmektedir (İba, 2017). Bu yöntemde milletvekili adayının belirlenmesi parti merkeziyle tabanı arasında fikir ayrılıkları sebep olabilmektedir (Küçük, 2015). Siyasi partilerin parti içi demokrasi anlamında merkez yoklaması en sorunlu konularından biri olmaktadır. Merkez yoklamasıyla parti içerisindeki elit grup tarafından adayların belirlenmesi parti siyasetini yönlendirmesi anlamı taşımaktadır (Bilir, 2007). Siyasi partilerin her ne kadar lider ve elit grupta olması parti tabanı ile da asgari müşterekte buluşması zorunludur. Aksi durumda parti politikası ve partinin varlığından söz etmek mümkün değildir (Perinçek, 2008: 64). Kontenjan adaylığı, parti tabanında siyasi bir karşılığı olmayan fakat belirli niteliklerinden dolayı (etnik, kimlik) parti merkezi tarafından aday gösterme yöntemidir.

2.3.2. Kota Uygulamasının Cinsiyetçi Siyasete Etkileri

Siyasette kadınların hemcinsleri için politika üretebilmeleri için işin mutfağına inebilmeleri gerekmektedir. Kadınlar çoğu zaman gerçek temsilden ziyade biçimsel temsilde demokrasinin ve eşitsizliğin öznesi olmuşlardır. Bu durumda demokratik yollarla çözülemeyen bu sorunun ortadan kalkabilmesi için kota uygulamaları gerekmektedir. Kota uygulamalarının kullanıldığı birçok ülkede olumlu sonuçlar elde edilmiş ve hatta bazı ülkelerde kota uygulamalarına gerek kalmadığı için uygulamalar kaldırılmıştır. Sadece ülkemizde değil birçok Batılı ülkede de kadın temsili konusunda yeterli seviyede olmadığı ve bunun için kota uygulamaları kullanıldığı bilinmektedir. Kadının siyasete katılımı dünyanın en gelişmiş ülkesinde dahi kolay olmamış ve kendiliğinden gelişmemiştir. Kadınların siyasette yer almasını engelleyen faktörlerin ortadan kalkıncaya kadar özel önlem ve politikaların uygulanması gerekmektedir. Kota uygulaması siyasal karar organlarının ya da seçimde adayların belirlenmesi için seçim yöntemlerine özel hükümler eklenmesi sonucunda kadınlara belli oranda yer vermesi sağlanmaktadır (Ağırbaş, 2010). Amaç olarak kadınların eksik temsil konusunu ve kadın erkek eşitliğinin sağlanmasıdır. Kota uygulamaları kadınların siyasal görünürlüklerini artırmanın, yönetim ve karar alma organlarında bulunmaları, seçilme şanslarını arttırmak için bir araç olarak kullanılmaktadır. Diğer yandan siyasette fırsat eşitliğinin ve temsil eşitliğinin önünde oluşan setlerin kaldırılmasıyla sonuç eşitliğinde telafi edici bir önlem içerir (Mendez-Montalvo ve Ballington, 2002). Birçok ülkenin 1970'li yıllarda gönüllü

başlattığı kota uygulama modelleri 1980 ve 1990 yıllarında kadınların siyasetteki eksik temsilinin önüne geçebilmek için anayasa ile düzenlenmesi, yasayla düzenlenmesi ya da siyasi partilere bırakılarak düzenlenmesi olarak üç başlık altında gerçekleştiği görülmektedir. İlk kota uygulaması 1975 yılında Norveç'te başlarken; 1985'te Danimarka, 1986'da Brezilya, 1987'de Hollanda ve 1994 yılında ise Avustralya'da uygulamasına başlanmıştır (Kang, 2009:562). 1995 yılında Pekin Deklarasyonu'nun kabul edilmesi kadınların siyasette daha fazla yer almaları bakımından girişimlerin artmasına katkı sağlamıştır. 1999 Amsterdam Anlaşması, Avrupa Birliği ve üye ülkeleri bağlayıcı nitelik taşımaktadır. Böylelikle toplumsal cinsiyet eşitliği ve pozitif ayrımcılığı teşvik etmesiyle dikkat çekmektedir. Siyasi partilerin milletvekili aday belirlemede sabit ya da oranlı kota uygulama biçimlerinde de olabildiği gibi ya da kadın üye-aday sayısı olarak bir oran belirlenmesiyle de uygulanabilmektedir. Afganistan, Arjantin, Bangladeş, Fransa, Irak ve Hindistan anayasa yoluyla kota uygulamasına geçmişlerdir. Yasayla kota düzenlemesi getiren Bolivya, Bosna Hersek, Brezilya gibi 27 ülke seçim yasasıyla uygulamaya başlamışlardır. Parti tüzüklerinde yapılan değişiklik ve özel hükümlerle uygulamada bulunan ülkeler Almanya, Avustralya, Cezayir, Danimarka, Ermenistan ve Etiyopya yer almaktadır. 2000 yılında toplamda 88 ülke bu uygulamaya geçmiş ve toplumsal cinsiyet eşitliğinde kadın temsili arttırmaya olanak sağlamışlardır (Sancar, 2018). Kota uygulamalarını anayasal yolla düzenleyen ülkelerde yüksek sonuçlar alınmıştır (Kang, 2009). Amerika, Avrupa ve Asya'daki ülkelerin kadın temsili oranları %20 iken İskandinav ülkelerinde bu oran %40'ın üzerinde seyretmektedir. Kadın temsiliinde en düşük oranlar ise %9'la Arap ülkeleridir (Aydemir ve Aydemir, 2011:8). Kota uygulamasında dikkat çeken ülke Ruanda da 1990'lı yıllara kadar liberal demokrasinin fırsat eşitliği bağlamında yaklaşım göstermesine rağmen kadın temsili %18'i geçememiştir. 2003'te partilerin gönüllülük esasına dayanan %50 kotası bile kritik eşiğin aşılamadığı görülmektedir. Ruanda ülke politika yapıcılar kadın temsili arttırmanın gerekliliğine ve bu yönde çalışmalarına devam etmiştir. 2013 yılında anayasal kota uygulaması için gerekli değişikliklerle girdiği seçimlerde %63,8 gibi yüksek bir oranla 80 milletvekilinin 51 kadın milletvekili olarak çözüme kavuşturabilmeyi başarmıştır. İkinci sırada Küba %49,8'lik oranla kadın temsiliindeki kota uygulamasıyla çözebilmiştir. Kota uygulaması sonucunun etkileri Bolivya'da %48 gibi bir oranla 36 sandalyeli parlamentonun 17'sini kadınlara vermeyi başarmıştır. Türkiye'de bu

tartışmalar demokrasi sorunu olarak ele alınmış 1980-1990’larda tartışılmıştır. Özgürlük ve Demokrasi Partisi %50, Anavatan Partisi %33, Sosyal Demokrat Halkçı Parti %30 ve Doğru Yol Partisi %10 olarak kota uygulamalarında bulunacaklarını belirtmişlerdir. Sadece Sosyal Demokrat Halkçı Parti tüzük değişikliği yaparak kadınların karar organlarında yer alması konusuna yer vermiş milletvekili seçimleri için bir değişiklik yapmamıştır (Sayın, 2007). Ancak kadın temsiliinin önündeki engelleri kaldırmaya yönelik bir katkı sağlamamıştır. Türkiye’de siyasal partilerin kota uygulamalarına, siyasi partiler başlığında detaylarına değineceğimi ancak konunun bütünlüğü bakımında kısaca burada değinmemiz gerekmektedir. 1999 yılın da HADEP %25 kota uygulamasını benimsemiş ve daha sonra 2001 yılında %41 olarak yükseltmiştir. Cinsiyet eşitliği önündeki engelleri kaldırmada en fazla adım atan parti olarak BDP daha sonra adı değişerek HDP olmuştur. Eş başkanlık ve %40 cinsiyet kotası getirerek sorunun çözümüne katkıda bulunmuştur (Sayın, 2007). CHP ve SHP parti birleşiminde %25 kota uygulamasını parti tüzüğünde yer verirken CHP 2012 yılında tüzük değişikliğine giderek oranı %33’e yükseltmiştir. Ancak 2014’deki tüzük değişikliğinde kadın-erkek cinsiyet belirlemediği için bu erkekler için bile kullanabilmektedir. Ak Parti kota uygulamasına karşı çıkmaktadır.

Yerel siyasette de kadın temsiliinin eksik olduğu ve bu konuda da gerekli önlemlerin alınması elzemdir. Kadınların yerel siyasette temsil düzeyinin artırılması için birçok ülke kota uygulamasıyla olumlu sonuçlar almıştır. Fransa’da yerel yönetim seçimlerinde uygulanan “6’lı dilim kotası” (aday listelerinde sırayla üç erkek üç kadın) uygulanması, “fermuar dizgesi” ne (bir erkek-bir kadın) göre daha dezavantajlı olmasına karşın, %47’lik temsil oranına ulaşılmasında etkili olmuştur. Arjantin’de seçime girecek adayların %30’u, Brezilya’da %20’si kadın olma zorunluluğu bulunmaktadır. Hindistan’da yerel meclislerde %33 kota sistemi uygulanmaktadır. Öte yandan, kotayı zorunlu kılan bir yasal düzenlemeye sahip olmayan birçok ülkede bile siyasal partiler iç düzenlemeleriyle (tüzük ve seçim yönetmelikleri) kota uygulamaktadırlar. Kadın üyelere yerel meclislerde belli bir oranın ayrılmasını öngören kota sistemleri kısa vadede kadın temsiliini sayı olarak arttırırken uzun vadede kadınların yerel düzeydeki etkinliği üzerinde olumlu etkide bulunabilmektedir. Kota sisteminin desteklenmesi kadın temsiliinin arttırılması için, dernekler itici güç olarak katkıda bulunmaları gerekmektedir. Siyasi

partiler, kadınların parti teşkilatlarına ve seçim süreçlerine katılımını destekleyebilir; siyasi partiler kadın temsilcilerin niteliksel ve niceliksel artışı konusunda kadın örgütleriyle iş birliğine gidebilir, daha uzun vadede ise partilerin kadın kollarının kademeli olarak kaldırılması ve kadınların giderek partinin ana teşkilatında “asil” unsurlar olarak yer bulması da bu açıdan bir çözüm olabilir.

2.3.3. Adalet ve Kalkınma Partisi

AK Parti, Recep Tayyip Erdoğan önderliğinde 14 Ağustos 2001 yılında kurulmuştur. Milli Görüş geleneğinden gelen o dönemin Fazilet Partisi içinde gelenekçiler ve yenilikçiler adına iki grup oluşmuş, Abdullah Gül ve etrafında toplananlar yenilikçiler, Abdullah Gül’ü Fazilet Partisinin genel başkanı yapmak istemişler fakat bu girişim, başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Fazilet Partisi kapanması sonrasında gelenekçiler Recai Kutan önderliğinde Saadet Partisi’ni kurmuş, yenilikçiler ise Recep Tayyip Erdoğan önderliğinde Adalet ve Kalkınma Partisini kurmuşlardır. AK Parti kuruluşunu Kasım 2002 genel seçimlerinde 363 milletvekili ve %34 oy oranıyla tek başına hükümet kurma imkânı bulmuştur. Recep Tayyip Erdoğan “siyasi yasaklı” olması sebebiyle başkanlık görevi Abdullah Gül’e verilmiştir. 2003 yılında Siirt’te yenilenen seçimlerin sonrasında Recep Tayyip Erdoğan görevi Abdullah Gül’den devralarak başbakanlık yapmaya başlamıştır.

AK Parti’nin ve lideri Erdoğan’ın milli görüş gömleğini çıkardığı yönündeki beyanatlari ve yenilikçiler olarak İslam’ı, siyasal söylemin odağına yerleştirmedikleri iddiası, siyasal meşruiyet oluşturmada kullanılan başlıca söylemlerdir. Bu süreçte, AK Parti’nin siyasal düzlemde kendine yer edinmesinde uyguladığı önemli politikalar ise Avrupa Birliği uyum sürecinin hızlandırılması, Kıbrıs Müzakereleri ve ekonomik reformlardır. Öyle ki parti kendi meşruiyetini toplum nezdinde sağlama almadan, kendi tabanından gelen başörtüsü yasağının kaldırılması, katsayı mağduriyetinin giderilmesi gibi talepleri, kurumlar arası uzlaşma gerekçesiyle ötelemiştir (Erdoğan, 2004).

AK Parti hem geleneği önemseyen hem de yeniliğe açık olan yapısını ön plana çıkarmaya çalışmış, ideoloji olarak muhafazakâr demokrat kavramını kullanmaya başlamıştır. Bu kavramı parti kimliğiyle bütünleştirmek adına 2004 “Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi” sempozyumu düzenlemiştir. Burada yaptığı konuşmada

din adına siyaset yapmanın dine zarar vermek olduğunu ifade etmiştir. Erdoğan’a göre (2004: 12). “Toplumun küçümsenmeyecek bir kesimi; geleneği dışlamayan bir modernlik, yerelliği kabul eden bir evrensellik, manayı reddetmeyen bir rasyonellik, köktenci olmayan bir değişim istemektedir.” Geleneksel ve modern değerlerin yumuşak geçişinin ifadesi olan bu anlatım partinin muhafazakâr kimliğiyle “modernleşmenin gelişmeci yaklaşımı” bir araya getirilmiştir. Modern değerlerin savunulması muhafazakârlığın değil yeni muhafazakarlığın yaklaşımına uygun bir tanımdır. Erdoğan, içinden geldiği Milli Görüş ve Erbakan’ın ideolojik ve kuramsal açıdan selefi olarak görmemektedir. Partinin lideri ve önde gelen siyasetçileri kendilerini Demokrat Parti’nin çizgisine yerleştirmekte ama özellikle eğitim alanında gerçekleştirdikleri politikalar dindar gençlik yetiştirme düşüncesi Milli Görüş çizgisine daha yakın görünmektedir. Bir diğer açıdan serbest piyasa ekonomisini önceleyen yaklaşımı dünyadaki yeni muhafazakâr örnekleriyle benzeşmektedir.

2.3.3.1. AK Parti Dönemi’nde Kadının Toplumdaki ve Siyasetteki Yeri

Siyaset; önermeleri, dili, örgütlenme biçimi, siyasetin oluşum süreci gibi aşamalarında cinsiyetçiliği içinde barındıran bir alandır. Siyasi partilerin kadın-erkek eşitliği konusundaki tutumlarının sadece söylem ve planda değil uygulamada da çok önemli olduğu gerçeğine paralel olarak örgütlenme biçimleri, siyaset yapma ilkeleri ve eşitlikçi yaklaşımları genel başarılarında büyük etkiye sahiptir (Terkan, 2010). Söylemlerinde, vaatlerinde, tanıtımlarında kadını dışlayan veya ihmal eden partilerin başarı oranı ne kadar düşükse aynı şekilde, siyasi erki elinde bulunduran partilerin de kadın hakları, kadın istihdamı, kadının kişisel ve siyasi özürlüğü konularındaki uygulamaları açısından eksik kalır veya bu hususları göz ardı etmesi, başarılı olma şanslarını bir o kadar düşürmektedir. Siyasi alanda görmezden gelinen bu nüfusun kadın olması değil, geçerli bir sebep olmaksızın dışlanması esas problemi oluşturmaktadır. Adalet ve Kalkınma Partisi bu durumu oldukça iyi analiz etmiş ve gerekli adımları gerektiği şekliyle hayata geçirmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi kurulduktan sonra ülke, şehir, ilçe, semt ve mahalle bazında kadınlara ulaşmayı en iyi başaran parti olarak kadın destekçi, gönüllü ve temsilci sayısını oldukça hızlı arttırmıştır. AK Parti kadının siyasetteki yeri açısından başarılı olmuş ve hatta bu tutumu sayesinde rakipleri karşısında avantaj elde etmiştir (Doğan, 2016).

Tokgöz, çalışmasında “siyasi partilerin kadına yönelik söylemleri parti programlarında, tüzüklerinde çoğu zaman kadını ötekileştirmeyen bir içeriğe sahip gibi görünse de bu durum söylemsel düzeyde kalmaktadır. Kadın konusu üzerine vurgular yapan siyasi partiler genellikle kadın seçmeni yakalamada bir araç olarak kullanmaktadır.” Yani siyasi partilerin kadınları, siyasete dâhil etmek ve kendilerini temsil etmelerinin önünü açmak amacıyla mı yoksa ışıklı tabelalar üzerinde gösterişli söylemler aracılığıyla kadın seçmeni kendisine çekip onları yönetebilmek mi olduğuna da dikkat etmek gerekmektedir (Tokgöz, 1996). Popülist yaklaşımlar siyasette sıklıkla karşılaşılan bir yoldur. Günün en çok dikkat çeken konuları ve toplumun en duyarlı olduğu konuları söylemlere dâhil ederek dikkat çekme ve vaatlerinde bunlara yer vererek seçim yatırımında bulunma popülist yaklaşımı benimsemiş her görüşten siyasetçinin veya partinin verimli bir şekilde kullandığı araçlardır. Bu durum göz önünde bulundurularak bir değerlendirme yapıldığında Adalet ve Kalkınma Partisi’nin tutumunun popülist çizgide hareket ettiği sonucuna ulaşmak olası bir sonuçtur (Yıldırım, 2009).

AK Parti, kadınları konsolide etmek ve yönetmek konusunda sadece İslam’ı değil aynı zamanda kadına karşı duyarlılığı da oldukça başarılı şekilde kullanmaktadır. “AK Partili kadınlar, kadına şiddete 'dur' dedi.” başlıklı İhlas Haber Ajansı haberinde Adalet ve Kalkınma Partisi Mersin ilindeki kadın kolları organizasyonu ile kadına karşı şiddet konusunda oldukça aktif bir şekilde sahada bulunmuştur (İha, 25.11.2016). Bu aktivite hem Mersin özelinde hem Türkiye genelinde inançlı ve duyarlı kadınların ilgisini çekip onları kendi siyasi şemsiyeleri altında konsolide etmek adına oldukça başarılı bir hamle olarak değerlendirilmektedir. Bir yandan kadın figürünü bir “anne”, “evin bir parçası” ve “ailenin tutkalı” gibi söylemlerle şekillendirmeye çalışırken, bir yandan da kadına şiddet eylemi, kadın kolları aktiviteleri ve benzeri uygulamalarla bu alanda da hâkimiyet elde etme çalışmalarına devam etmiştir.

AK Parti’nin kadın kollarıyla ilgili aktivitelerini görebileceğimiz bir diğer haber “AK Parti yeni Ayşeler, Haticeler arıyor.” başlıklı haberde AK Partinin Kadın Kolları Başkanı Lütfiye Selva Çam’ın şu sözlerine yer veriyorlar; “Partimizin üye sayısı 10 milyon 358 bin 466. Bunun %45’i, yani 4 milyon 658 bin 79’u kadın üyedir. Silinen üyelerin %90’ı daha önce vefat etmiş, memuriyet sebebiyle üyelikten çıkmış kişiler olduğunu belirtmiş, biz kadın kolları olarak üyelerin güncellemesini yaparken hepsini tek

tek aradık. Ulaşamadığımız kişilerin evlerine ziyarete gittik. Üyelikten çıkanlar çok fazla deniyor. Oysaki sadece kadın kolları olarak 26 Ekim ile 18 Kasım tarihleri arasında 13 bin kadar yeni kadın üyemiz oldu. Kadınlarımızın partimize teveccühü çok fazla.” Görüldüğü üzere Adalet ve Kalkınma Partisi siyasette kadın faktörünün öneminin ve sağlayacağı oy potansiyelinin fazlasıyla farkındadır ve bu konuda önemli çalışmalar yürütmektedir (Işık ve Ay, 2019). Yine bir habere dikkat çekmek gerekirse, Anadolu Ajansı’ndan “AK Parti Kadın Kollarında %50 değişim bekleniyor.” başlıklı haberinde Adalet ve Kalkınma Partisi’nin kadın üyelere ve seçmenlere verdiği önemi anlattığı çalışmada, partinin kadın kollarıyla ilgili yaptığı çalışmaları ve değişimleri anlatmıştır. Kızıl, haberinde Recep Tayyip Erdoğan’ın “Kadınlar siyasetin öznesidir.” tanımına yer vermiş, AK Parti’nin 24 Haziran seçimlerinde 125 kadın adaya listelerinde yer verdiğini ve bunların 53’ünün parlamentoya girmeyi başardığını aktarmıştır (Kızıl, 2018).

Tayyip Erdoğan’ın Başbakanlığı döneminde siyasette kadın olmadan demokrasinin mümkün olmayacağına ve AK Partili kadınların da aynı görüşte olduğuna yer vermiştir. Fakat Erdoğan kadının siyasete katılmasının çeşitli problemlere yol açacağı görüşü de belirtilmiştir. Görüldüğü üzere içerisinden geldiği gelenek, benimsediği ideoloji ve uygulamaya çalıştığı teoriler arasındaki çelişkiler AK Parti’yi zaman zaman zor ve çelişkili durumlarda bırakabilmektedir (Savran, 2011). Siyasette yer alan ve almak isteyen muhafazakâr kesimden kadınlarsa bu söylem ve paralelindeki uygulamaları göz ardı edip kendilerini, inançları ve ideolojileri doğrultusunda yerel ve ulusal düzeyde temsil edebilme şansını elde etme isteğinde bir görüntü çizmektedirler.

AK Parti öncesinde “ev hanımı” olarak nitelendirilen kadınlar AK Parti sonrası dönemde muhtarlıktan müdürlüğe, milletvekilliğinden bakanlığa her kademede kendilerine yer bulmuşlardır. Bir diğer çalışmada “Yeni Şafak Gazetesi AK Parti ve CHP’nin Kadın Politikaları ve Kadın Siyasetçilerine Bakış” başlığıyla oldukça kapsamlı bir araştırma gerçekleştirmiştir. Türkiye siyasetinde kadının sesinin en gür duyulmaya başladığı dönem 1990’dan itibaren basında kendilerine geniş yer bulmasıyla başlayan zaman dilimidir. Bu çıkarımın yadsınamaz bir haklılık payı bulunmaktadır. Ülkenin en çok takip edilen yayın organlarında kadın akademisyenlerin, kadın dernekleri üye ve başkanlarının, iş kadınlarının ve kadın basın mensuplarının kendilerine daha çok yer bulup toplumun dikkatini kadınların yaşadığı sorunlara yöneltebilmiş olmaları 90’lardaki

bu atılımın temel sebebidir. Aynı araştırmada yer verdiği görüşe göre 1990 sonrası dönemde bu atılımın medyada yer edinmesi merkez sağa ve AK Parti'ye yakın basın bu konudaki pozitif tutumunun bir sonucudur (Cansun, 2015).

AK Parti başörtülü üniversite öğrencisi, başörtülü lise ve ortaokul öğrencileri, başörtülü öğretmenler ve başörtülü milletvekilleri konusunda çaba göstererek kadının sosyal hayatta ve siyasette başörtülü kadının yerini büyük ölçüde ilerletmiştir. “AK Parti kuruluşundan itibaren kadın sorunlarına önem vermiştir. Öncelikli kucaklanan sorun başörtüsü sorunudur. Bu soruna parmak basmak ve konuya olan hassasiyetini göstermek için AK Parti, kurucular kuruluna örtülü kadınları almıştır. Hükümet olmanın avantajıyla yoğun ve verimli biçimde değinilen diğer sorunlar arasında kız çocuklarının okullulaşması, töre ve namus cinayetleri odağında kadına karşı şiddet, kadınların çalışma ve siyaset hayatına katılımı vardır” (Bora, 2002).

Türkiye nüfusunun yarısının kadın olduğu ve bu kadınların da bir kısmının başörtülü olduğu düşünüldüğünde, başörtülü kadınların AK Parti Dönemi'nden önce ülke genelinde uzun yıllar boyunca eğitim-öğretim, yükseköğretim ve birçok kamu kurumu gibi alanlardan uzaklaştırılmış, haklarının elinden alınması sonucu belirli dayatmalara maruz bırakılmış ve aile içi rollerine geri döndürülmeye çalışılmıştır. AK Parti Dönemi'nde ise bu kadınlar belirtilen durumların doğal bir sonucu olarak, minnet duygusuyla partisine bir bağlılık hissetmektedir.

Bu mücadelenin en çok bilinen aktörlerinden biri olan ve 1997 yılından itibaren kamuoyu oluşturma çabalarıyla gündeme gelen Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA-DER), parlamentodaki kadınların görünürlüğünün artmasında çaba sarf etmiştir. Siyasi partilerin kadın politikalarıyla alakalı, aday listelerinin cinsiyet kompozisyonunun kadınlar lehine değiştirilmesini vurgulayan söylemleriyle büyük rol almıştır. Bir diğer etki ise BM öncülüğünde kadınların siyasal katılımı ve temsilini arttırmaya yönelik uluslararası düzeyde sürdürülen çabaların yanında, Türkiye'nin AB'ye üyelik süreci gibi unsurların artışa etkileri de söz konusudur.

2.3.3.2. AK Parti’de Eşitlik Politikası

Muhafazakâr kimliğini yansıtan AK Parti, kadın politikalarında liberal eğilimler içermektedir. Bu politikaların öne çıkan temel özellikleri fıtratta farklılık fırsatta eşitlik olarak dile getirilen ilke başta gelmektedir. Kadın ile erkeğin eşit olmadığı, cinsiyet eşitliğini esas alan taleplere ise AK Parti’nin mesafeli olduğu parti programında eğitimden şiddete, töre cinayetlerinden yoksulluğa, sivil toplum örgütlenmesinden siyasete katılıma kadar geniş bir çerçeveden kadınların sorunlarına ve çözüm önerilerine karşılık toplumsal cinsiyet eşitliği ifadesine yer vermektedir (AK Parti, 2021). Başta parti programı olmak üzere temel belgelerde ve politik söylemlerde kadın meselelerine önemli biçimde yer verilse de kadın perspektifine yer yoktur. Bu tutum bazı araştırmacılara göre AK Parti’nin kadın meselelerindeki muhafazakâr tutumunun İslamcı kökenlerinden ziyade erkek egemen yapıdan kaynaklandığı savunulmaktadır (Yeğenoğlu ve Coşar, 2014:159).

Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM) tarafından organize edilen Birinci Uluslararası Kadın ve Adalet Zirvesi’nde konuşan Erdoğan şunları söylemiştir: “Kadın ile erkeğin tabiatı farklıdır. Kadınların, ihtiyacı olan eşitlik değil, eş değer olabilmektir”. Kadınların hak mücadelesi birçok gelişmiş ülkede belli kalıplara hapsedilmiştir. Kadınların hak mücadelesi eşitliğe takılmakta ve adaleti ıskalamaktadır. Bu anlayış sadece söylem düzeyinde değil aynı zamanda uygulamalara da yansımaktadır. Bunun en çarpıcı örneği cinsiyet eşitliğini garanti altına almak amacıyla 2009 yılında TBMM’de kurulan komisyonun isminin belirlenmesi sürecinde ortaya çıkmıştır. Kadın örgütlerinin itirazlarına rağmen komisyona “Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu” ismi verilmiştir (Yüksel, 2021:106). “Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu” (KEFEK) kadın haklarının korunması ve geliştirilebilmesi için yurt içi ve yurt dışı gelişmelerin takibi yapılarak parlamentoda tartışılmasına olanak sağlayacağı amacı taşımaktadır. Bu komisyonda, aile içinde eşlerin eşitliğinin sağlanabilmesi adına devletin gerekli önlemleri alarak kadının sadece anne olarak görülmesinden ziyade, birey olarak değerlendirilmesi ve korunmasının önemine değinilmiştir. Ayrıca KEFEK cinsiyet ayrımcılığının pekiştiren davranış ve dil kalıplarının erkek egemenliğini güçlendirdiğine dikkatleri çekmiştir. Bir diğer altını çizdiği konu da kadınların kendi yaşamlarına yönelik kararların alınma sürecinde yeterli düzeyde söz sahibi olamamalarından kaynaklandığını belirtmektedir.

Kadınların statüsü, rolleri ve topluma katkı olarak önemli değişimlerin olmasına rağmen, cinsiyet eşitsizliğinin devam ettiğini belirterek kadınların yetersiz temsili olduğu sürece demokratik düzen tam anlamıyla sağlanamayacağına vurgu yapılmıştır. 2008-2013 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı'nda karar alma süreçlerine kadınların daha fazla dâhil edilebilmesi ve bu amaç doğrultusunda farkındalığın yükseltilmesi için eğitimciler ve eğitim programlarıyla toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bilinçlendirmelerin önemine dikkat çekilmiştir.

AK Parti'nin iktidar olduğu ilk yıllarda yapılan düzenlemelerin, kadın-erkek eşitliği ile ilgili çalışmaların yapılmasındaki temel gayenin AB uyum süreci olduğu ve zaman zaman parti ideolojisi ile izlenen politikalar arasında çelişkiler olduğu yönünde düşünce uyandırmaktadır. Nitekim AK Parti içinden geldiği gelenek ve muhafazakâr siyaset dinamiklerine göre kadın ve erkeğin yaratılış gereği birbirinden farklı olduğu, bu farklılığında “eşitlik” ten daha fazla kadını koruduğu varsayılmaktadır. AK Parti, aileyi merkeze alarak kadının aile içi geleneksel rollerinin yüceltilmesi bu itibarla kadın politikalarında güçlü İslami muhafazakâr referanslarla aileyi esas alan bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Aile, geleneğin ve toplumsal değerlerin taşıyıcısı ve toplumun temel bir kurumu olarak kadın aile ile birlikte anılmakta ve aile içinde anne ve eş olarak üstlendiği geleneksel rolleri ile değerlendirilmektedir. Dahası, kadınların yaşadığı sorunlar ile bunların çözümü de yine bu perspektif de değerlendirilmektedir. Parti programında “Kadınlar sadece toplumumuzun yarısını oluşturdukları için değil her şeyden önce birey ve sağlıklı nesillerin yetiştirilmesinde birinci derecede etkili oldukları için yılların ihmal sonucu biriken her türlü sorunlarıyla ilgilenilmesi partimizin öncelik verdiği bir konudur.” Kadının bireyliği anne ve eş rolleri ile aileye koşullanmış bu durum kadınların siyasal, kültürel ve ekonomik bağlamda kamusal katılımlarına bir engel oluşturmaz; daha ziyade aile ile ilgili sorumluluklarının yerine getirilmesinin kadınların kamusal katılımları için birincil şart olarak ortaya koymaktadır (Yeğenoğlu ve Coşar, 2014:180). Bu durum aynı zamanda kadın milletvekillerinin medeni durumuna göre dağılımına da yansımıştır. Bu konuda yapılan bazı araştırmalara göre evli olmak erkekler için bir avantaj iken kadınlar için aktif siyasete katılımı bir dezavantaj olarak görülmektedir. 2002'den sonra evli kadın vekillerin sayısında artışlar görülmekle birlikte bu durumu mecliste bulunan

AK Partili kadın vekillerin yaklaşık %75'inin evli olmasının belirleyici olduğunu söylemek mümkündür.

AK Parti denince başörtüsünde simgeleşen İslamcı-Muhafazakâr yaklaşım akla gelir. Parti programında açıkça belirtilmemiş olmasına rağmen kuruluşundan bu yana siyasi bir öncelik yapılmayacağı bunun ancak toplumsal mutabakat ile çözüleceği vurgulanmıştır (Tür ve Çıtak, 2013). Bunun yanı sıra başörtüsü sorunu AK Parti'nin sosyolojik tabanın önemli konularından biri olmuştur. Özellikle yükseköğretimde uygulanan başörtüsü yasağının yurttaşlık haklarının elinden alınmasına ve ötekileştirilmesine sebep oluşu ve bununla da yetinmeyerek kamuda çalışanların da önünde önemli bir sorun teşkil etmektedir. AK Parti'nin sosyolojik tabanını oluşturan bu sorunlar, parti iktidara gelince doğrudan veya dolaylı yollardan yansımıştır. Askeriye, emniyet ve yargı hariç, kılık kıyafet yönetmeliğinde yapılan değişikliklerle sosyolojik tabanının yaşadığı sorunlara çözüm olmuş, ilerleyen yıllarda da askeriye, emniyet ve yargı da bu düzenlemeye dâhil edilmiştir ve başörtüsü tamamen serbest bırakılmıştır. Böylece kadınlar toplumsal hayatın her alanında yer almış ve görünür olmuşlardır. Siyaset arenasında ve TBMM'de 2013 yılında yapılan değişikliğin ardından AK Partili dört milletvekili mecliste görevine başlamıştır. 18 Mart 1999 genel seçimlerinde Fazilet Partisinden İstanbul Milletvekili olarak seçilen Merve Safa Kavakçı'nın meclisten çıkarıldığı düşünüldüğünde görmezden gelinen birçok başörtülü kadının önünü açmıştır.

AK Parti'nin kadın politikalarının şekillenmesinde ve kadınları ilgilendiren çeşitli düzenlemelerin hayata geçirilmesinde ulusal ve uluslararası faktörlerin de etkisi vardır. Bu itibarla 1980'lerden itibaren yükselişe geçen örgütlü kadın hareketinin özel bir yeri vardır. Kendi içinde ideolojik ve politik bakımdan çeşitlilik arz etse de kadın hareketi bir yandan kadın sorunları etrafında kamuoyu oluşturmuş, bir yandan da bir baskı grubu olarak siyaset üzerinde etkin olmaya başlamıştır (Sirman, 1989). Eğitimden istihdama, kadına yönelik şiddetten cinsiyet ayrımcılığına, siyasal temsilden kamusal yaşama katılıma geniş bir yelpazede sorunlara işaret edilmiş ve talepler dile getirilmiştir. Bu çerçevede kadın hareketinin gündemini başörtüsü sorununun oluşturduğu ve İslamcı olarak bilinen kesimini özellikle anmak gerekir. İslamcı kadın hareketinin önemli bir kesimi AK Parti'nin kuruluşuna destek vermiş, kurumsallaşmasına ve örgütlenmesine katkıda bulunmuş, politikalarını savunmuştur. Özellikle Refah Partisi bünyesinde

edindikleri örgütlü siyaset deneyimini Ak Parti tarafında sürdürmüş ve süreçte önemli roller üstlenmişlerdir.

AK Parti, kadınları aile ile bir bütün olarak görerek kadın ailenin temel direği olarak nitelendirmektedir. Güçlü bir toplum yapısında kadının yeri ve önemine vurgu yapmaktadır. Kadın hakları ve karşılaştıkları engellerin ortadan kaldırılmasını birincil görev olarak görmektedir. Kadınların bireysel gelişimlerine katkı sağlanacak olanakların sağlanması çerçevesinde kendilerinin daha iyi ifade edebilmeleri için gerekli olan eğitim olanakları ve ekonomik özgürlüklerin kazanılması için kadın girişimcileri destekleyen politikalar üretilerek sayının artırılmasını hedeflemektedir (AK Parti Seçim Beyannamesi, 2018).

2.3.3.3. Ak Parti Dönemi'nde Kadına İlişkin Politikalar

Adalet ve Kalkınma Partisi 3 Kasım 2002 tarihinde yapılan seçim sonucuna göre tek başına iktidar olma hakkı kazanarak 58. hükümeti kurmuştur. Adalet ve Kalkınma Partisini Genel Başkan Yardımcısı olan Abdullah Gül tarafından 23 Kasım 2002 tarihinde 58. Hükümet programı çerçevesinde kadınların sağlıklı nesiller ve aile mutluluğu için kadın sorunlarının çözüme kavuşması gerektiğini belirtmişlerdir. 58. hükümetin Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin şart koştuğu bütün ilkelerin yerine getirilmesine yönelik düzenlemeler yapılacağını belirtmektedir. Kadına yönelik şiddetin, cinsel ve ekonomik istismarın ortadan kaldırılması, muhtaç durumda olan kadınların desteklenmesi ve korunması yönünde politikalar geliştirileceğini vurgulamaktadırlar. Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne ek olarak düzenlenen İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılması Protokolü onaylanarak koruma altına alınması için girişimde bulunulmuştur (TBMM).

59. hükümeti Recep Tayip Erdoğan'ın siyasi yasağının kalkması üzerine görevi Abdullah Gül'den devralarak kurmuştur. Erdoğan 28 Mart 2003'te meclise sunulan 59. Meclis'e sunulan hükümet programında kadınlara yönelik politikalarını "kadınların toplumun ve bireylerin gelişimleri, sağlıklı nesiller yetiştirebilmesi" için özel bir yere sahip olmaları gerektiğinin altı çizilmektedir. Yılların biriktirdiği bütün sorunların çözümü için gerekli politikaların yapılması konusunda öncelikli olarak ele alınacağını

belirlenmektedir. Kadına yönelik politikalar çerçevesinde bu dönem içerisinde yürürlüğe giren İş Kanunu işveren ve işçiler arasındaki cinsiyet dâhil hiçbir şekilde ayrımcılığın yapılmaması, ispat yükümlülüğü, eşit ücret, analık izni, istihdamda eşit muamele görebilmeleri bakımından düzenleme yapılmıştır. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü yasal statüye kavuşturulmuştur. Ayrıca personel alımında cinsiyet ayrımcılığı yapılmaması için Başbakanlık Genelgesi yayımlayarak koruma altına alınmıştır. 2005 yılında töre ve namus cinayetleri ile kadınlara ve çocuklara yönelik şiddetin sebeplerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla TBMM’de Meclis Araştırma Komisyonu kurulmuştur. Ailenin Korunmasına Dair Kanunun uygulamasındaki sıkıntıların giderilmesi için kanunda değişikliği en temel yasal düzenlemelerin yer aldığı Türk Ceza Kanunu ile değiştirilmiştir. KSGM öncülüğünde “Kadına Yönelik Şiddete Son Ulusal Kampanyası” yürütülmüş kadının aile ve toplum sağlıklı gelişimindeki rolüyle ön plana çıkararak birçok gelişmeye imza atılmıştır (TBMM).

60. hükümet, 22 Temmuz 2007’de seçim sonuçlarına göre iktidar olmaya hak kazanmış olan Recep Tayyip Erdoğan ikinci kez hükümeti kurmuştur. 31 Ağustos 2007 tarihinde 60. hükümetin Meclis’e sunduğu programda aile konusu vurgulanmış Ailenin Korunmasına Dair Kanun’un uygulamasındaki aksaklıklar aşılması için Yönetmelik yayımlanmıştır. TBMM çatısı altında Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu kurulmuştur. Yine bu dönemde imzalanan Avrupa Konseyi İstanbul Sözleşmesi ve ayrıca kadınları kapsayan biçimde istihdam olanaklarını teşvik eden paket açıklanmıştır (TBMM).

61. hükümet Erdoğan’ın kurduğu üçüncü hükümet olarak 12 Haziran 2011 genel seçimleriyle iktidar olmuştur. 9 Temmuz 2011 tarihinde Meclis’e sunulmuş programın güçlü toplum hedefine ulaşmak için kadının sorunlarının ortadan kaldırılmasına, çalışma hayatına katılımı arttırmak adına çocuk bakımevleri ve kreş hizmetleri için teşvik edici uygulamaları hayata geçireceklerini belirtmiştir. Avrupa Konseyi’nin İstanbul Sözleşmesi bu dönemde Meclis’te onaylanmış (20 Mart 2021 tarihinden Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile “Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi”nin iptal kararı alınmıştır.) sosyal güvenlik primlerinde indirim yapılarak kadınların istihdamı teşvik

edilmiştir. Ayrıca bu dönemde 6284 Sayılı Kanun “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun” yürürlüğe girmiştir (TBMM).

62. hükümet, Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı olan Recep Tayyip Erdoğan’ın Cumhurbaşkanı seçilmesiyle genel başkanlık koltuğuna Ahmet Davutoğlu geçmiştir. 62. Hükümet, 29 Ağustos 2014 tarihinde Ahmet Davutoğlu tarafından kurulmuştur. 6 Eylül 2014’te TBMM’de yapılan güven oylaması sonucunda göreve başlamıştır. 7 Haziran 2015 tarihli seçim sonucunda Adalet ve Kalkınma Partisi gerekli çoğunluğu sağlayamamış, 9 Haziran 2015’te hükümet istifa etmiştir. 63. hükümet kurulana kadar devam etmiş kısa süreli olmasına rağmen programda kadının yine güçlü toplum vurgusuyla kadının önündeki engellerin kaldırılacağı belirtilmiştir. Daha önceki programlardan farklı biçimde yer verilen hedeflerin “toplumun hizmetinde devlet” başlığı altında kadınların karar alma mekanizmalarındaki etkinliklerinin arttırılacağı şeklinde yer vermiştir. Ayrıca yeni Türkiye’nin güçlü ekonomisi başlığı altında kadın istihdamının arttırılması amacıyla kadın ve vasıfsız işçilerin mesleki eğitimler verilerek nitelikli hale gelmesi ve işe girişlerin önünü açılacağını belirtmiştir. Kadınların iş yaşamına katılımı arttırmak amaçlı kreş/ bakımevi hizmetlerin için teşvik uygulamalarının güçlendirileceği belirtilmiştir. İnsani kalkınma perspektifimiz başlığı altında kadınların ve gençlerin kalkınma sürecine daha fazla katılım için çaba gösterileceği belirtilmiştir. Güvenlik ve asayiş başlığı altında toplumun bütün kesimlerini kapsayacak kadın, çocuk, yaşlı ve engellilerin güvenlik hizmetlerinin erişim kolaylığı sağlanacağını belirtmektedir (Başbakanlık, 2014:131). 63. hükümet, hiçbir parti 7 Haziran 2015 tarihli genel seçim sonucuna göre iktidar olma çoğunluğunu sağlayamamış ancak en çok oyu alması sebebiyle hükümet kurma yetkisi Adalet ve Kalkınma Partisine verilmiş. Genel başkan olan Ahmet Davutoğlu 45 günde hükümet kuramadığı için görevi cumhurbaşkanına iade etmiştir. Cumhurbaşkanının seçimleri yeniden yapma kararı almasıyla 1 Kasım 2015 tarihinde seçim yapılması kararlaştırılmıştır. Davutoğlu tarafından 25 Ağustos 2015 tarihinde kurulan seçim hükümetinin bir programı olmadığı gibi güven oylamasına da gidilmemiştir (Başbakanlık, 2015).

64.hükümet 1 Kasım 2015’teki genel seçim sonuçlarına göre AK Parti kazanarak genel başkan Ahmet Davutoğlu tarafından kurulmuştur.25 Kasım 2015 tarihinde meclise sunulan programda yine başlıklar altında kadına yer verilmiş aynı hedefler

tekrarlanmıştır. Kadınların doğum izinleri ve ücretlere ilişkin detaylı tedbirlerin alınacağını, erken yaştaki evliliklerin önlenmesine, kız çocuklarının eğitiminin devamlılığı için gerekli önlemlerin alınacağına ve mevsimlik tarım işçilerinin mobil eğitim modeli gibi kız çocuklarının eğitim almalarını kolaylaştıracak hedefler sıralanmaktadır. Sadece altı ay görevde kalan 64'üncü hükümet Dönemi'nde 6653 sayılı Kanunla kadın çalışanlar ve ebeveynlerin özlük haklarının iyileştiren düzenlemeler yapılmış 44 il jandarma komutanlığında “Çocuk ve Kadın Kısım Amirliği” kurulmuş Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Yönetmeliği yürürlüğe koyulmuştur. 81 ilde il Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şube Müdürlüğü himayesinde kurulan Aile İçi ve Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Büro Amirliği kurulmuştur (Başbakanlık, 2015:53).

65. hükümeti Ahmet Davutoğlu'nun Başbakanlık ve Ak Parti Genel Başkanlığından istifa etmesi sonucunda genel başkanlık koltuğuna Binali Yıldırım'ın geçmesi sonucunda 65. Hükümeti kurma görevi verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin son başbakanı olarak 65. hükümet programında bir önceki hükümetin uyguladığı gibi yine aynı başlıklar altında kadına yer verilerek aynı hedefler benimsenmiştir. 24 Nisan 2016 tarihinde TBMM'de okunan hükümet programında ekonomik büyümeden gençler ve kadınlarında pay almasını hedeflediklerini belirtmiştir. Bu dönemde kadına yönelik şiddetle mücadele ulusal eylem planı yürürlüğe girmiştir (Başbakanlık, 2016). 16 Nisan 2017 tarihinde yapılan referandumla kabul edilen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine göre TBMM'nin birçok yetkisi cumhurbaşkanlığına aktarılmıştır. 2018-2023 Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi düzenlemeler çerçevesinde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının çatısı altında Kadının Güçlenmesi Eylem Planı (2018-2023) ile kadınların eğitim, sağlık, ekonomi, medya ve karar alma mekanizmalarına katılım başlıkları altında kadın sorunlarını ele alarak stratejiler belirlenmiştir. Hedef ve stratejiler doğrultusunda kadın ve kız çocuklarının eğitimin tüm kademelerine tam erişim ve etkin katılımları amaçlanmıştır. Sağlık alanında kadınlara sunulan hizmetlerin artırılarak, sağlık bilincini yükseltmek ve sağlıklı yaşam sürmelerini sağlamak temel amaçları arasında yer almıştır. Ekonomik olarak kadınların çalışma hayatının her alana tam ve etkin katılımlarının sağlanması, iş gücü piyasasında söz sahibi olabilmesini temin etmek amaçlanmıştır. Kadınların medyada temsil oranlarının güçlendirilmesi, kadınların medyayı verimli ve eleştirel kullanımının sağlanması hedefleri arasındadır. Ayrıca

kadınların karar alma mekanizmalarında yerel ve ulusal düzeyde temsillerinin artırılmasına çalışmaların yapılarak karar alma süreçlerinde etkin katılımlarını sağlamayı temel amaçları olarak belirlemişlerdir.

2.3.4. Cumhuriyet Halk Partisi

Türkiye'nin ana muhalefet partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi, Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde milli mücadeleyi örgütleyen Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin uzantısı olarak önce 9 Eylül 1923'te tüzüğün onaylandığı tarih ve Halk Fırkası'nın resmen kabul edildiği tarih olarak kayıtlara geçmiştir (Tunaya, 1988). Adının başına Cumhuriyet'in eklenmesi 10 Kasım 1924 tarihinde Recep Peker'in önerisi doğrultusunda Cumhuriyet Halk Fırkası olarak değiştirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nde yeni bir devlet ve yeni bir rejim kuran ülkeyi modernleşme sürecine geçişini sağlayan devrimci/reformist siyasal bir örgütlenme rolü üslenen ve Türk devrimini gerçekleştiren bir parti olarak siyasal hayatına başlamıştır (Ayata, 2010:63).

1919 tarihinde başlayan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin başlattığı işgal güçlerine karşı anti-emperyalist, tam bağımsızlık ve milliyetçilik duygularıyla başlayan süreçte 1931 yılında CHP'nin parti programına eklenen Kemalist ideolojiyi barındıran “6 ilke” Cumhuriyetçilik, Halkçılık, Milliyetçilik Laiklik, Devletçilik ve Devrimcilik ilkeleri eklenerek parti amblemindeki altı ok birer ilkeyi simgeleyecek şekilde tasarlanmıştır (Erdoğan, 2017). CHP 1935 yılındaki 4. CHP Kurultayında parti ideolojisini “Kemalizm” olarak belirlemiştir. Partinin resmî ideolojik kimliği parti programında “Kemalizm” olmuştur.

CHP yeni ideoloji arayışına 27 yıllık iktidardan sonra Demokrat Parti'nin 10 yıllık iktidarı ve sonrasında “sosyal demokrat” kimliği oluşturma çabası değişim ve dönüşümün sinyalleri olmuş, muhalefet partisi olarak özgürlükçü söylemlerinin arttığı görülmüştür. 1961 Anayasasındaki sosyal devlet ilkesinin geliştirilmesiyle sosyal ve ekonomik reformlar düşünülmüş, Ecevit'in ortaya koyduğu “ortanın solu” ideolojisinin içini doldurmaya çabalamışlar. CHP 1965'ten itibaren devletin partisi olma misyonundan uzaklaşmış, kitle partisi olmaya çabalamıştır, değişim ve dönüşümlerin somutlaştığı bir döneme tekabül etmektedir. 1973 yılındaki seçimlerde birinci parti olmuş oylarını yükseltmeyi başarmıştır (Tuncer, 2011:5). 1974 Parti tüzüğüne “demokratik sol” olarak

giren kavramı görünür kılan ilkeler ‘özgürlük, eşitlik, dayanışma, emeğin üstünlüğü ve halkın kendini yönetmesi’ olarak belirlenmiştir (CHP, 2022). Bir sonraki seçim yani 1977 yılındaki seçimde birinci parti olmuş ancak meclisten güvenoyu alamamış ve böylece hükümet kuramamıştır. 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında CHP’de diğer partiler gibi kapatılmış, 1992 yılında tekrar açılmıştır (Tuncer, 2011:5).

2002 yılından itibaren toplumda muhafazakar eğilimin artması sonucu CHP seçimlerde başarısız sonuçlar alarak ana muhalefet partisi olarak devam etmiştir. 2010 yılından itibaren Kemal Kılıçdaroğlu Genel Başkanlık yapmış değişik stratejilere yer vermiştir. CHP’nin değişim stratejisinde Kürt hareketini ötekileştirme ve dışlamadan ziyade askeri vesayete karşı Cumhuriyetçi ilkenin demokrasiyle zenginleşmesi, muhafazakâr kesimle barışık yeni bakış açıları içermektedir (Öztürk, 2015).

Kadınlar konusunda eşitlikçi düzenlemelerin gerekliliğini savunarak kadınların her alanda karşılaştıkları sorunların giderilmesini, sosyal ve çalışma alanında cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılması, karar mekanizmalarında eşit yetki ve sorumluluk dağılımı içerisinde kadınlara haklarının teslim edileceğini belirtmektedir (CHP Parti programı). CHP tüzüğünde kota uygulamasına ilk olarak 1989 yılında %25’lik oranla yer vererek kadınların siyasetteki yetersiz temsili önüne geçmek için adım atmıştır. 2012’deki tüzük değişikliğinde %25’lik oranı yükselterek %33 çıkarılmıştır. 2018 seçim beyannamesinde kadınlar ve çocuklar, kadın ve ekonomi, kadın ve istihdam başlıkları altında genişçe yer verdiği kadınların yaşadığı sorunlara çözüm vaatlerinde bulunmuştur. Kadınların istihdamı konusunda erkeklerle fırsat eşitliği önceleyecek, çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik politikaları geliştireceklerini belirtmektedirler. Ayrıca kadın girişimciliğini arttırmaya yönelik politikaları hayata geçireceğini açıklamıştır (CHP 2018 seçim beyannamesi).

2.3.5. Milliyetçi Hareket Partisi

Milliyetçi Hareket Partisi, Alparslan Türkeş’in Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi’nden (CMKP) ayrılarak 9 Şubat 1969 yılında kurulan ideolojik olarak milliyetçi ve sağcı bir partidir. Parti programı dil, kültür ve ortak ülkeye dayalı bir kimlik gibi milliyetçi tanımları Ziya Gökalp Felsefesinin temelinden almıştır. MHP kuruluşundan itibaren milliyetçilik ve ülkücülük perspektifiyle Türkiye Cumhuriyeti’nin varlığı ve

bütünlüğünün korunması, ekonomik yönden kalkınmasını hedeflemiştir. MHP 12 Eylül 1980 Darbesinden sonra kapatılmış ve siyasi yasak almıştır. Muhafazakâr bir ideolojiden beslenen Alparslan Türkeş siyasi yasağının kalkmasının ardından Milliyetçi Çalışma Partisine katılarak Genel Başkanlık koltuğuna oturmuştur. Muhafazakâr Parti olarak kurulan ve 1985'te adını Milliyetçi Çalışma Partisi olarak değiştirmek için Genel Kurula sunmuş ve değiştirilmiştir. 24 Ocak 1993'teki Genel Kurulda delegelerin oy birliğiyle bir kez daha değiştirilerek Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) olmuştur. Alparslan Türkeş tekrar Genel Başkanlığa seçilmiştir. 4 Nisan 1997'de Alparslan Türkeş'in vefatıyla boşalan Genel Başkanlık koltuğu 6 Temmuz 1997'de Olağanüstü Kurultayda Devlet Bahçeli ve Alparslan Türkeş'in oğlu olan Tuğrul Türkeş'in katıldığı seçimde Devlet Bahçeli Genel Başkanlığa hak kazanmıştır (MHP).

1997'den bu yana Milliyetçi hareket Partisinin Genel başkanlığı görevini Devlet Bahçeli yürütmektedir. Devlet Bahçeli'nin Genel Başkanlığında girilen ilk seçimde (1999) oyların %17,98'ni alarak 129 milletvekili çıkarmayı başarmıştır. Kurulan Koalisyon Hükümetinde (DSP-ANAP-MHP) bir Başbakan Yardımcılığıyla birlikte 12 bakanlık görevi partisine kazandırmıştır. 2002'deki seçimde neredeyse oylarının yarısını kaybederek %8,3'le meclise girememiştir. 2007 Genel Seçimlerinde %14,29 oy oranıyla 71 milletvekili çıkararak mecliste grup kurma hakkı kazanmıştır. 2011 Genel Seçim sonuçlarına göre %14,27 oy oranıyla 53 milletvekili çıkarabilmiştir. 2015 Genel Seçimlerinde %16,29 oy almış ve 80 Milletvekili Mecliste yerini almıştır. Hükümet kurulamaması sebebiyle aynı yılın Kasım ayında seçim tekrarlanmış ve MHP, %11,94 alarak ancak 40 milletvekili çıkarabilmiştir. 2017'de gerçekleşen referandum Milliyetçi Hareket Partisinin desteğiyle meclisten geçmiş ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçilmiştir. 24 Haziran 2018 tarihine çekilen Cumhurbaşkanlığı ve genel seçimlerine MHP, AK Partiyle kurduğu Cumhur İttifakı olarak Meclise girmiş ve bu seçimlerde bölünmenin de etkisiyle %11,1 oy alarak 49 milletvekili çıkarmıştır. 2017'den itibaren Cumhur İttifakı olarak iktidar ortağı olmuştur.

MHP'nin toplumsal olaylara ve kadın konusuna yaklaşımı parti tüzüğünde asıl hedefinin toplumdaki bütün bireylerin sağlıklı ve temiz bir yaşam sürdürebilmeleri adına, gerekli olanakların sağlanacağına ve bu doğrultuda gelecek nesillere temiz, doğal ve kültürel değerlerin korunacağı, yaşanılabilir bir çevre bırakabilmenin önemini

vurgulamıştır. MHP'nin parti programında yer alan kadın konusu genellikle aile ve çocuklar üzerinden ilerleyerek milli ve manevi değerlerin korunduğu, gelecek kuşaklara aktarılmasında aile kurumunun önemine değinmektedir (MHP). Kadınların aile kurumunun içinde düşünerek kadınları eğitim sağlık adalet ve ekonomik haklarının fırsat eşitliği çerçevesinde sağlanması gerektiğini savunmuştur. MHP ayrıca yaşlıların, çocukların ve korumasız kalan kadınların devletin koruması altında olmaları için devlet politikaları geliştirilmesi gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Çalışma hayatında toplumun bütün kesimlerinin insana yakışı iş fırsatlarının oluşturulması iş sağlığı ve güvenliği şartlarının düzenlenerek sağlıklı bir iş gücü piyasası oluşturulması gerektiğini savunmaktadır (MHP Seçim beyannamesi, 2018).

2.3.6. İYİ PARTİ

İYİ Parti, 2015 yılında MHP içinde başlayan görüş ayrılıkları neticesinde Milliyetçi Hareket Partisiyle yolunu ayıran Meral Akşener tarafından 25 Ekim 2017'de kurulmuş, Türkiye'nin 87. partisi olarak kayıtlara geçmiştir. Siyaset bilimi literatürüne göre bölünerek ortaya çıkan "splinter party" Türk siyasal hayatında çok karşılaştığımız bir durumdur. Daha önceden Milliyetçi Hareket Partisi'nden ayrılan Muhsin Yazıcıoğlu'nun kurduğu Büyük Birlik Partisi (BBP), Demokratik Sol Parti'den ayrılan İsmail Cem ve bir grup milletvekilinin kurduğu Yeni Türkiye Partisi, Adalet ve Kalkınma Partisinden ayrılan Abdullatif Şener tarafından kurulan Türkiye Partisi (TP) Ahmet Davutoğlu'nun Gelecek Partisi, Ali Babacan'ın Deva Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi'nden ayrılan Emine Ülker Tarhan tarafından kurulan Anadolu Partisi (ANA Parti) ve daha çok örnek verebileceğimiz parti bulunmaktadır. Genellikle partiden ayrılarak kurulan yeni partilerin girdikleri ilk seçimlerde ayrıldığı partiye kıyasla oy oranları düşüktür. İstisnai durumların olduğunu da gözden kaçırmamak gerekir. Örneğin Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinden ayrılanlar tarafından kurulan Millet Partisi örnek verilebilir (Duran, 2017).

Milliyetçi bir ideolojiden gelen Meral Akşener'in adı siyasete Tansu Çillerin DYP genel Başkanlığı yaptığı dönemde duyulmaya başlanmıştır. 27 Mart 1994 yerel seçimlerinde Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkan Adayı olarak gösterilmiştir. Kocaeli Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Bölüm Başkanlığından istifa etmiş ve siyasete

adım atmıştır. DYP' den siyasete girdiği ilk seçimde oyların %19'unu alarak üçüncü olmuş ve seçimi kaybetmiştir. Meral Akşener DYP çatısı altında siyasi hayatına DYP Kadın Kolları Başkanı olarak sürdürmüştür. 1995 Genel seçimlerinde İstanbul 3. bölgeden aday gösterilen Meral Akşener, 24 Aralık 1995 seçim sonucuna göre İstanbul Milletvekili olarak Meclise girmeye hak kazanmıştır. DYP'nin en üst karar organı olan Genel İdare Kuruluna (GİK) başkanlık yapmıştır. Ayrıca Kadın ve Gençlik İşlerinden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı görevinde bulunmuştur. Bu yükseliş “Susurluk Skandalı'nın” patlak vermesi sonucu Refah Yol Hükümeti'nin İçişleri Bakanı olan DYP Elâzığ Milletvekili Mehmet Ağar'ın istifasıyla İçişleri Bakanlığı görevine Meral Akşener getirilmesiyle ivme kazanmıştır. Bu durum kamuoyu ve medyada eleştirilere maruz kalmasının yanı sıra parti içi ve diğer partiler tarafından da sorgulanmıştır. Meral Akşener DYP Genel Başkan Yardımcılığı ve Milletvekili olarak sürdürmüş Refah-Yol Hükümetinin sona ermesiyle Bakanlık görevi son bulmuştur. Çiller'e yakınlığıyla bilinen Akşener, Parti içi istifalar karşısında kısa bir süre sessizliğin ardından 9 Haziran 1999'da Genel Başkan Yardımcılığı görevinden istifa etmiştir. Parti içi muhalefeti örgütleyerek olağanüstü kongreye gidilmesi için imza kampanyasının öncülerinden olmuştur. 18 Nisan 1999 Genel Seçimlerinde yaşanan oy kaybı ile parti içi muhalif örgütlenmeyi, daha sonra MHP'de de aynı stratejiyi uyguladığı görülecektir. 4 Temmuz 2001 tarihinde DYP' den istifa ederek kısa bir süre Fazilet Partisindeki yenilikçilere katılmasıyla sonuçlanmıştır. Bu partide Meral Akşener'in partinin üst yönetiminde görev alma beklentisinin karşılanmaması sonucunda 3 Kasım 2001 tarihinde MHP' ye katılmıştır (Som, 1995).

İYİ Partinin kuruluşundan itibaren iç kamuoyunun yanı sıra uluslararası alanda da Türk siyasetinde yıldızı parlayan siyasetçi olarak iktidara alternatif oluşturacağının altı çizilmeye çalışılmıştır. İYİ Parti, kitle partisi olarak yola çıkmış, kurucuları farklı kesimlerden seçerek kitleleri kucaklayan bir parti olma imajı çizmeye çalışmıştır. Partinin belirsizliği 25 Ekim 2017'de, programı, tüzüğü, amblemi ve kurucular kurulunun açıklanmasıyla netlik kazanmıştır. “Türkiye iyi olacak” sloganıyla milliyetçi ve sağ bir çizgide yer alacağı kurucular kurulundaki üyelerin birçoğunun milliyetçi ideolojiden gelmesiyle açığa çıkmıştır (İYİ Parti).

İYİ partini kadın konusunda, kadının her alanda özne haline getireceğini ve ülkenin politikalarının üretebilen ve geliştirebilen bireyler olarak politikanın odağına

yerleştirmektedir. İYİ Parti kadınların siyaset, kùltür, ekonomi ve sosyal alanda karar mekanizmalarına getirilmeleri önündeki bütün engellerin kaldırılacağıının altını çizmektedir. “Kadının Güçlendirilmesi Eylem Planı” düzenleyerek hayata geçireceğine ve kalkınmanın ancak kadınlarla mümkün kılınacağıının altı çizilmektedir.

İYİ Parti, sosyal devlet uygulamalarında Türkiye Dayanışma Fonu kurarak zor durumda olan vatandaşların borçlarını silmeyi, hamile işsiz ve emekliler destek programları oluşturulacağını belirtmektedir. Bakıma muhtaç vatandaşların bakım ve tedavi hizmetlerini geliştirileceğini belirtmektedir. İstihdam konusunda dezavantajlı grupların fırsatlar oluşturulacağıının altı çizilmektedir. İYİ Parti eşitlik konusunda Türkiye sınırları içinde yer alan bütün insanların adil ve eşit bir şekilde fırsatlardan faydalanmasına olanak sağlayarak refah seviyesini yükseltilmesi gerektiğini savunmaktadır (İYİ Parti Seçim Beyannamesi, 2018).

2.3.7. Halkların Demokratik Partisi

HDP, Ertuğrul Kürkçü ve Sebahat Tuncel eş başkanlığında 27 Ekim 2013 hakların demokratik partisi adıyla Kürt siyasi ve etnik partilerin mirası üzerine kurulmuştur.28 Nisan 2014’te BDP milletvekilleri HDP’ye geçmiş belediye ve yerel yöneticiler partilerini değiştirmemiş BDP de kalmaya devam etmişlerdir. Legal anlamda kurulan ilk Kürt partisi Halkın Emek Partisi (HEP) sol ve etnik kimliğe dayalı kurulmasında Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP)’nin içinde yer alan milletvekillerinin Kürtçü politikalarından rahatsızlık ve baskı sonucu vekillerin istifalarıyla neticelenmiştir.7 Haziran 1990 yılında ilk Kürt legal partisi Sosyal Demokrat Halkçı Parti’den ayrılan vekiller tarafından kurulmuştur. Kürt partilerin kapanma sebeplerinin ortak noktası terörle aralarına mesafe koyamamaları gösterilmektedir (Özbudun, 2010 s:123). Ancak bu nitelendirmeler ve alınan siyasi yasaklara rağmen yine aynı sol ve etnik siyaset etrafında partileşme süreçleri devam etmiştir.

Halkın Emek Partisi 1993 yılında kapatılmış ancak yedekte bekletilen Demokrasi Partisine geçmiş ve oda kısa ömürlü olup kapatılması Halkın Demokrasi Partisinin kurulmasına vesile olmuştur (Bora, 2018:896). Halkın Demokrasi Partisi Kürt legal partileri arasında en uzun süreli olmasının yanında 2003 tarihide oda aynı sebeplerden dolayı kapatılmıştır. Halkın Demokrasi Partisinden sonra sırasıyla Demokratik Halk

Partisi sonrasında Demokratik Toplum Partisi ve ardından Barış ve Demokrasi Partisi olmak üzere partilerin mirasını devralarak siyaset arenasında yerini almıştır. Barış ve Demokrasi Partisi 2000’li yıllarda başlayan Türkiyelileşme hamlesiyle 2011 seçimlerinde geniş bir sol kanat desteği alarak zirve yapmıştır (Bora, 2018:899). Türkiye’de 2000’li yılların başında AK Partinin iktidar serüveninde Avrupa Birliği üyeliği için gerekli olan demokratikleşme adımlarıyla Kürt sorununun çözümüne ilişkin gelişmeler ayrıca AK Parti tarafından kaybedilen oyların kazanılmasına yönelik girişimler olduğu düşünülmektedir. Böylece Kürt sorunundan bahsetmenin temelleri atılmış. Önceki politikalardan farklılık gösteren yeni siyaset adımları izlenmiştir. Halkların Demokratik Partisinde bu süreçte kitle partisi olmak yönünde adımlar atarak önceki kurulan partilere göre daha kapsayıcı ve kucaklayan bir parti olmak için girişimlerde bulunulmuştur. Parti programında partimiz her ulustan her dilden her kültürden ve her inançtan işçi sınıfını emekçilerin köylülerin küçük esnafın kadın ve gençlerin, aydın ve sanatçıların, LGBT’li bireylerin engelli ve ezilen sömürülen tüm halkların arzuladığı amaca ulaşmasında birleşen demokratik halk iktidarı ve yönetimine ulaşmaya çalışanların partisidir. Halkların Demokratik Partisi çatısı altında oluşturulan eklemlenme zincirinde 78’liler Girişimi, Bilim Eğitim Estetik Kültür Sanat Araştırmaları Vakfı (BEKSAV), Çağrı Dergisi Demokratik Bölgeler Partisi Demokratik Alevi Derneği, Demokratik Çerkez Kongresi, Halkların Köprüsü Demokratik Hukukçular Platformu, Devrimci Parti, Demokratik İslam Kongresi, Demokratik Pomak Hareketi, Devrimci Sosyalist İşçi Partisi, Engelliler Derneği, Ezilenlerin Sosyalist Partisi, Gökkuşluğu Kadın Derneği, Sosyalist Dayanışma Platformu, Avrupa Süryaniler Birliği, Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi (HDP) gibi bileşenleri karmaşık bir yapı olarak göze çarpmaktadır. HDP demokrasinin temsili meclisten daha fazlasını kapsadığını halkın tartışma, örgütlenme ve karar alma mekanizmalarına doğrudan katılım, söz hakkı ve hakkı savunur hale gelerek halkı siyasetin öznesi konumuna getireceği eşitlikçi savunmalardan söz edilebilir. HDP kadın konusunda kadınları ötekileştiren yeteneklerini yok sayan siyasal ve kültürel alanda var olmaları önündeki bütün engellerin ortadan kaldırılmasını savunan bir politika izlemektedir. En büyük ittifakın kadın gücü olduğunu vurgulayarak eş başkanlık sistemiyle kadınlara fırsat eşitliği sunacaklarını belirtmişlerdir. Kadınların geleceğe yön verip değiştirebilecek kabiliyetinde olduklarının altı çizilmektedir (HDP Seçim Bildirgesi, 2018)

2.4. SİYASİ PARTİLER VE PARTİ PROGRAMLARI

Meclis'te grubu bulunan partiler, Meclis'e giremeyen partiler ve yeni kurulan partilerin programları genellikle eşitlikçi, adaletli ve özgürlükçü kavramları esas alan, kadın ve erkeklerin yaşamın her alanında eşit katılımı destekleyen, toplumsal cinsiyet eşitliğini savunmaları bağlamında kadınlara yönelik ayrımcılığa ve kadınların eşit haklara sahip olmalarının önündeki tüm engelleyici uygulamalarla mücadele edeceklerini belirtmişlerdir. Kadın ve kız çocuklarının okullulaşmasını arttırmak ve kadına karşı şiddeti önleyici yasal düzenleme ve aile içi eğitim programlarını hayata geçireceklerine programlarında yer vermişlerdir. Ancak çalışmanın kapsamı bakımından mecliste grubu bulunan partiler üzerinden yapacağımız analizde öncelikle farklılıklarını ele aldık.

Parti programları incelendiğinde kadınların hak, hukuk, adalet, özgürlük, eşitlik nidaları hepsinin eşit paydası gibi görünmektedir. Bu vaatlerin uygulamada ne kadar yeterli olduğu incelediğimiz seçim süreçlerinde belirgin bir şekilde altı çizilmektedir. Ayrıca iktidarda bulunan AK Parti programında kadınlara ayrılan bölümde şu ifadeler dikkat çekicidir. “Kadınlar sadece toplumumuzun yarısını oluşturdukları için değil, her şeyden önce birey ve sağlıklı nesillerin yetiştirilmesinde birinci derecede etkin oldukları için, yılların ihmali sonucu biriken her türlü sorunlarıyla ilgilenilmesi partimizin öncelik verdiği bir konudur. Kadınlara ilgili dernek, vakıf ve sivil toplum örgütlerine destek sağlanacak kadınları ilgilendiren yasal düzenlemeler yapılırken bu örgütlerle iş birliği yapılacaktır. Kadına yönelik her türlü şiddetin ayrıca cinsel ve ekonomik İstismarın önlenmesi partimizin öncelikli politikaları arasında yer alacaktır. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ile getirilen ilkenin uygulanması sağlanacaktır. Mevzuatımızda kadın aleyhindeki ayrımcı hükümler ayıklanacaktır” (AK Parti)

MHP'nin parti programında kadına Sosyal Hedef ve Politikalar başlığı altında iki alt bölümde yer verilmiştir. 1. Alt bölümde Aile, Kadın ve Çocuk başlığıyla kadına bakış aile ve çocuk üzerinden ele alınmıştır. Çok kısa değindiği “Kadınların Eğitim düzeylerinin yükseltilmesine olanak sağlayacak imkânların sunulacağı, iş hayatında ve karar alma mekanizmalarında daha fazla rol almaları için gerekli düzenlemeler yapılarak toplumsal konumlarının güçlendirileceği belirtilmiştir. Kadınların istihdam

edilebilirlikleri geliştirilerek iş gücü piyasasında dezavantajlı konuma düşmeleri önlenecektir. Çalışmayan ev hanımlarına mesleki beceri kazandırılarak aile bütçesine ve ülke ekonomisine katkıda bulunmaları sağlanacaktır” belirtmiştir. MHP işsizlikle mücadele başlığı altında istihdam edilebilirliğin artması alt başlığında kadına yer vermiş, kırılgan grup olan "engelliler, yoksullar, uzun süreli işsizler, gençler ve kadınların iş gücü piyasasına katılımlarını desteklemek ve iş bulmalarını sağlayarak mesleki vasıf kazandırmak için mesleki eğitim programları uygulanacaktır” diye belirtmiştir. Yine kadın başlığı altında kadınların eğitim hakları iş hayatındaki konumlarını yükseltmek için toplumsal konumlarının güçlendirilmesi, mesleki beceri ve kadınların saygınlığını engelleyen istismara yol açan uygulamalara son verileceğini açıklamıştır (MHP).

CHP kadını özgürleştirmek için çevre baskısı ve feodal yapıdan kurtulmasını sağlayarak eğitim ve kültür alanında sonuca odaklanmış çözüm üreteceğini belirtmektedir. Kadınların mesleki eğitimini geliştirerek Çok Amaçlı Toplum Merkezi, (ÇATOM) gibi kuruluşları yaygınlaştıracığını belirtmiş ayrıca Kadın Merkezleri ve Ulusal Kadın Konseyi kuracaklarını belirtmişlerdir. CHP çıkan bütün yasaların kadın erkek eşitliği açısından değerlendirilmek ve uygulamaları takip etmek için TBMM'de Kadın Erkek Eşitliği Komisyonu kurmayı, taahhüt etmiştir. Kadın hakları ile ilgili bilgilendirme, kamu yönetimi, siyaset ve karar alma mekanizmalarında kadın sayısının yükseltilmesi gibi beyanları bulunmaktadır. CHP, kadınların ekonomik bağımsızlığını kazanabilmesi için stratejik temelde işveren, işçi ve ilgili sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içerisinde Ulusal Kadın İstihdamı Politikası geliştirerek AB uyumlu hale getireceğini açıklamıştır. Ayrıca CHP en az yüz işçi çalıştıran iş yerlerinde devlet desteğiyle kreş kurma zorunluluğunu belirtmiştir. Girişimci kadınların kredi olanaklarının genişletilmesini sağlayacağını ve analık izinleri esnasında zorunlu sigorta kaynakları ile ödenen ücretlerin makul seviyelere yükseltilmesini ilan etmiştir (CHP Parti Programı, 2022).

İYİ Parti kadınların Mustafa Kemal Atatürk'ün kadınlara tanıdığı hakların korunması, sosyal, ekonomik siyasal ve toplumsal alanda konumlarının iyileştirilmesinin temel hedefleri olduğunu altını çizmektedir. Kadın ve erkeğin toplumsal hayatta birbiriyle rekabet eden değil, birbirlerine destek olacak eşitlikçi politikalara zemin hazırlayacağını belirtmektedir. Kadınların toplumda eşit haklara sahip olmasına engel

olan durumları ortadan kaldırarak kadınların kendini ifade ve temsil etmelerine olanak sağlanacağını vurgulamaktadır. Kadınların yaşam biçimleri ve kıyafet seçimlerine müdahalenin önüne geçilmesi için yasal düzenlemeler yapılacağını belirtmektedir. Ayrıca İYİ Parti iktidara geldiğinde ilk 5 yıl içerisinde 40 yaş altı okur yazar olmayan kadın kalmayacağını kız çocuklarının 12 yıllık eğitimini tamamlamadan okuldan alınmasının yasaklanacağını vurgulamıştır. İYİ Parti “siyasette eşitlik” ilkesiyle hareket edeceklerini belirtmiştir (İYİ Parti).

HDP Parti programında “kadınlara eşitlik ve özgürlük mücadelesi” başlığı altında erkek egemenliğine karşı mücadele eden, kadınların toplumsal açıdan maruz kaldığı her türlü sömürüye karşı mücadele edeceğini açıklamıştır. Kadın emeğinin görünür kılınması ücretli ya da ev kadınlarının karşılıksız emek kışkacından kurtulmaları için örgütlenmeleri önündeki engellerin kaldırılacağı vaadinde bulunmaktadır. Anayasa ve yasalardaki cinsiyetçi ögelerin ayıklanarak toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanana kadar mücadele edeceklerinin altını çizmektedirler. HDP diğer partilerden ayrılarak kadın bedeni üzerindeki erkek tahakkümünden kurtarılması gerektiğini ve kürtağın kadın hakkı olduğunu parti programında vurgulamaktadır. Ayrıca kadına yönelik cinsel şiddetin tanınması ve soruşturulmasında kadının beyanı esastır” ilkenin kabul edilmesi gerektiğini belirtir (HDP Parti programı 2022).

3. BÖLÜM: MERSİN ÖRNEĞİ

3.1. YEREL SİYASET, YEREL TEMSİL VE KADIN

Yerel siyaset kavramı geniş anlamda, yerel yaşamın bütün açılardan ele alan, farklı grupların ve farklı ihtiyaçların karşılanması, yerel bağlamda gelişen farklı mekanizmaları da içinde barındıran bir etkinlik alanı olarak tanımlanmaktadır. Yani ortak yaşam çerçevesinde, yerel nitelikli ortak ihtiyaçları gözetken fiziksel, toplumsal, kültürel ve ekonomik özellikleri içinde barındıran karar ile uygulamaların bütünüdür (Alkan ve Taş, 2007). Akdoğan'ın yaptığı tanımda şehir ölçeğinde faaliyette bulunan kişi, kurum, kuruluşlar, şehir ve şehir halkının sorunlarını ele almaktadır. Yerel ölçekteki vatandaşların mutluluk ve refahlarını adaletli biçimde sağlamaktadır. Yerel toplumu otorite ve iktidar üzerinden idare edebilme sanatı olarak tanımlamaktadır (Akdoğan, 2008:10).

Yerel temsil kavramı ise halk gibi düşünen ve halkın içinden gelen küçük bir grubun halk adına karar alabilmesidir. Bu durumda temsil kavramı yerel yönetimlerde daha fazla önem kazanmakta, temsilciler ve seçmen arasındaki toplumsal ve coğrafi yakınlıktan kaynaklanmaktadır. Yerel siyasete katılım, belediye hizmetlerinden kadınların geleneksel rollerinden dolayı daha fazla ihtiyaç duydukları ve gündelik yaşam pratikleri arasında yer alan (Alkan, 2005:88) elektrik, su ve doğalgaz kullanılarak yapılan ev işleri; alışveriş için kullanılan toplu taşıma; çocukları okula götürüp getirirken kullanılan yol; çocuklarıyla ilgilenen annenin çocuğunu götürdüğü park gibi ihtiyaçlar anlamında yerel siyasetin sunduğu veya sunamadığı hizmetler önem taşımaktadır. Böylece kadının yerel yönetimlerde bulunması önem kazanmaktadır (Ecevit, 2011:235). Kadın aktörlerin, yönetimlere katılımı-temsili, siyasi partilerin cinsiyetçi yapısı, seçim sistemi ve toplumsal cinsiyet rejiminin kamusal-özel alan temelinde siyasal yaşamdaki eşitsizliklerin öznesi konumuna getirmiştir. Hâlbuki yerel siyaset, kadınların siyasete girmeleri için ilk basamak olacağı ve tecrübe edineceği, ulusal siyasete katılımı oranına katkı sağlayacağı bir aşama olmalıdır. Genellikle birçok ülkede yerel siyasetteki kadın oranı ulusaldan daha fazla olduğu, ülkemizde ise tam tersi bir durum görülmektedir.

Demokrasinin ilk adımı olarak görülen yerel yönetimler, kadın sorunlarının çözümü noktasında en yakın ve ulaşılabilirliği bakımından önemli bir yere sahiptir (Yaylı

ve Eroğlu, 2015: 524). Çaha'nın yaptığı araştırma sonucuna göre kadınların yerel siyasette sembolik olmasının nedenini, toplumsal katılım sağlanabilecek yerlerin kent konseyleri olması gerektiğine dikkat çekmektedir. Kent konseylerinin toplantılarına kadın derneklerinin davet edilmemelerinin engel olduğunu belirtmektedir. Kent konseylerinin davetleri, kurumsal olmayışı kadınların sesini duyurmaları gereken ilk basamakta engele takılmaktadır (Çaha, 2015: 77-78).

Kadınların ilk kez yerel yönetimlerde yer alması, ilk kadın muhtar 1933 yılında Aydın'ın Karpuzlu Nahiye merkezi olan Demircidere köyünde seçilen Gül Esin, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın muhtarı olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın il belediye başkanı ise 1950 yılında Mersin'de Müfide İlhan ve ilk kadın vali ise 1991 yılında Lale Ataman Muğla Valisi olarak atanmıştır.

Mersin özelinde nüfusun 2022 TÜİK verilerine göre 1.891.145 olduğu ve bunun da yaklaşık yarısının kadın olduğu düşünülürse, halk gibi düşünen ve halkın içinden gelen cümlelerine atıfla temsilde kadınların olmaması demek halkın içinden gelmek anlamı taşımamaktadır. Elbette bu durumu tek bakış açısıyla değerlendirmemiz mümkün değildir. Geçmişten gelen ataerkil toplum yapısı geleneklerle zaman içerisinde erkeklerin egemen olduğu bir alana dönüşmüştür. Bu dönüşümü kadın siyasetçilerin kırılmasının zor olduğunu düşündükleri için mi yoksa kadınlarda bu geleneklerle dönüşerek bu işi artık erkek işi olarak gördükleri için mi yeterince istemiyorlar? Bu sorular ışığında siyasi hayata aktif katılma konusunda kadınlar mı yeterince ısrarcı olmuyor yoksa erkekler mi siyasi erki kadınlarla paylaşma konusunda bencil davranıyor irdelenmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.2. KENTSEL SİYASET VE KATILIMCI DEMOKRASİ

Kentsel siyaset kavramı, kentin tasarlanış şekliyle başlayarak kaynak dağılımı, kimlerin yöneteceği ve ne şekilde yöneteceğiyle ilgili araştırmaların yapıldığı siyaset biliminin alt dalıdır (Pierre, 2011:1). Kentleşme sürecinde yerel birimlerin bütün etkinlik ve politikaların toplamı kentsel siyasetin birer parçasını oluşturmaktadır (Keleş, 2009:111). Genellikle yerel siyaset ve kentsel siyaset birbirinin yerine kullanılan fakat birbirinde kısmen ayrılmaktadır. Yerel siyaset kente dair bütün süreçlerin kapsandığı bir kavram oluşu, kentsel siyasetinse belirli bir mekanı merkeze almasıyla ayrılmaktadır

(Alkan ve Taş, 2007:15-16). Kentsel siyaset, merkezi yönetimin kararlarıyla ilişkili olmasının yanında, yereldeki dinamikleri gözlemleyerek diğer yerelliklerle karşılaştırması açısından olumlu bir durumdur. Ancak kentlerin farklı dinamikleri göz önünde bulundurulduğunda kendine özgü kültür, ekonomi ve sosyo-politik farklılıkları olması bakımından ortak bir fikir oluşturmayı güçleştirmektedir. Bu bağlamdan kentsel siyasetin konuları ülkenin gelişmişlik seviyesine göre farklılıklar gösterebilir (Keleş 2009:113). Hızlı kentleşme beraberinde sağlıksız ve dengesiz büyümeyi doğurmaktadır. Bunların sonucu olarak da çevresel problemlerin, gecekonduların artması, işsizlik ve bölgeler arasında dengesizlikler oluşabilmektedir (Keleş, 2009:114). Genellikle gelişmiş ülkelerde sivil toplum, baskı grupları ve bireylerde kent siyasetine katılımı artıran ve söz sahibi olabilme imkânı oluşturmaktadır.

Toplumsal yaşam ve düşünce biçimlerindeki köklü değişimlerin olmasına bağlı olarak klasik temsili demokrasinin; yani halka ait olan egemenlik konusunda sadece seçim dönemlerinde halkın seçtiği kişiler tarafından kullanılması anlam açısından yetersiz kalmaktadır (Belli ve Aydın, 2012:136). Klasik temsili demokrasinin uygulanmasında yaşanan sorunlu durumda ortaya çıkan katılımcı-çoğulcu demokrasi kavramını önemli kılmaktadır. Bireylerin kendi adlarına alınan kararlara katılım imkanı bulması seçim dışındaki yöntemlerle de ortak kararlar alınabilmesi olarak görülebilir (Çukurçayır, 2000:14). Adından anlaşılacağı üzere çoğulcu yani toplumun bütün katmanlarındaki kesimlerin hak ve çıkarlarının demokratik bir şekilde temsil edilmesi anlamını taşımaktadır (Öztekin, 2003:67). Katılımcı ise seçimlerin insan yaşamıyla alakalı kararların demokratik biçimde alınması için önemlidir (Tekeli, 1999:18). Her ne kadar sosyal grupların çıkarlarını gözetmesi, kent düzeyinde koordinasyonu merkez ve yerel yönetim arasındaki ilişkilerin düzenlenmesine olanak sağlayan bir yapı olsa da uygulama bakımından yeterli düzeyde demokratik olmadığı düşünülmektedir (Polat ve Aras, 2007:177).

3.3. MERSİN KURULUŞU VE TARİHÇESİ

Mersin'in idari gelişimi kentin ne zaman ortaya çıktığı ile ilgili sağlıklı kayıtları bulunmayışı zaman olarak bilgi sahibi olma konusunda sorun teşkil etmektedir (Oğuz, 2006:16). Yerel tarih incelemeleri ve akademik çalışmalardan elde edilen verilere göre

Mersin'in yerleşim birimi olarak kuruluşu 1830-1860 yılları arasındaki dönemi kapsadığı düşünülmektedir (Develi, 2008). 19. yüzyılın ortalarına denk gelen dönemde Mısırlı Mehmet Ali Paşa tarafından işgal edilen Adana ve yöresi 1833-1840 yılları arasında İbrahim Paşa tarafından yönetilmeye başlanmıştır (Adıyeke ve Adıyeke, 2004). Mehmet Ali Paşa'nın temsilci olarak yönettiği dönemde Suriye ve Mısır'dan işçiler getirmiş tarımsal düzenlemeler yaparak şeker kamışı ve pamuk ekiminde yoğunlaşmıştır. Mehmet Ali Paşa'nın, sulama organizasyonu, zirai yenilikleri ve tohum ıslahı konusundaki çalışmaları bölge ekonomisi bakımından önemli bir yere sahiptir (Adıyeke ve Adıyeke, 2004). Çukurova'da çoğunlukla hububat, pamuk, üzüm ve 1880'den sonra ipek kozası yetiştirilmiştir (Akgündüz vd, 1993:353). 1940'tan sonra Osmanlı tekrar yönetimi ele geçirince Londra Antlaşması'ndan sonra İbrahim Paşa bölgeyi terk etmiştir. 1841 Mısır Fermanı sonrası yapılan düzenlemelerle Adana Bölgesi Mutasarrıflık olarak idare edilmiştir (Çadırcı, 1997: 367). Mersin, Antik Çağ'da Kilikya olarak bilinen Alanya'dan İskenderun Körfezine kadar uzanan Toroslar Dağları ve Akdeniz'in doğu kıyılarını kapsayan Çukurova Bölgesi'nde yeni bir yerleşim birimidir. 1847 tarihli devlet salnamesine göre, Osmanlı'da 39 eyalet ve bu eyaletlere bağlı 76 liva bulunmaktadır. Bu livalardan biri de Adana Eyaleti'nin livası Tarsus'tur. Mersin o dönemde Adana eyaleti sınırları içinde Tarsus'a bağlı bir köydür (Bozkurt, 2001:13). 1864 tarihli Adana Vilayet Nizamname'si ile Tarsus eyalet olmaktan çıkarılmış; Mersin ve Karaisalı Halep vilayeti sınırları da sancağa dönüştürülmüştür (Bozkurt, 2001:15). Ayrıca nizamnamenin bir diğer etkisi kentin yeni idari kurumlar kazandırılması bakımından önemlidir (Ünlü 2007:121-123). 1867 yılında yeni yönetim düzenlemesi ile Adana'nın vilayet olması ve Mersin'in Adana vilayetine dâhil edilmesi kararlaştırılmıştır. Tarsus sicillerine göre 1843 tarihli bir mahal ve mevki adı olarak geçen daha sonra küçük bir balıkçı köyü olan Mersin'in gelişiminde, Tarsus limanının kapanması İçel Limanı'nın da Çukurova'ya uzaklığı sebebiyle Mersin Limanı'nın geliştirilmesiyle değişime uğramıştır (Adıyeke ve Adıyeke, 2004). Adana, Tarsus ve Mersin demiryolu bağlantısı kurulması ve 19. yüzyılın ikinci yarısında tarımın çeşitlenmesiyle Mersin ekonomik ve sosyal gelişmelerin yaşandığı Avrupa ülkelerinin dikkatini çekmeyi başarmıştır. Osmanlının sınırlı sanayi merkezlerinden biri olmuştur. Tüccarlar için artık Mersin, Çukurova'da yetişen tarımsal ürünlerin taşımacılığında önemli bir liman kenti olmuştur (Bozkurt, 2001:15). Mersin tarihi araştırmalarındaki kaynaklarda, Mersin kenti 1800'lerin sonunda canlı, liman şehri

olması bakımından hareketli bir yerleşim yeri olmuştur.1893'te Mersin'de; İngiltere, Rusya, Fransa, Portekiz, Norveç, Avusturya, Hollanda, Amerika, Lübnan, İspanya İtalya ve Danimarka olmak üzere on iki konsolosluk bulunmaktadır (Develi, 2008:184).Araştırmacılar, Osmanlı'nın Batılılaşma serüveni üzerinden değerlendirilen araştırmalarda liman ve demir yolu bulunan kentlerdeki hızlı gelişim sağlanması, ayrıca arzu edilen Avrupa kent modelinin Osmanlı tarafından uygulanmaya çalışılması, kent alanının radikal bir şekilde Batılılaştığı kanaatindedirler (Yerasimos, 2006). Quataert çalışmasında 1850 yılına kadar dış ticaretin egemeni; Avrupa kıtasındaki ülkelerin kontrolünderken Kırım Savaşı ve sonrasındaki Eflak-Boğdan kaybıyla dış ticaretin hükmü Anadolu'ya geçmiştir. Anadolu'nun en önemli dört limanı olan Trabzon, İzmir, Samsun ve Mersin limanlarının Orta Doğu'ya yapılan ihracatın büyük bir oranı bu antrepolarından geçmektedir (Donald, 2004). Mersin kenti 1850-1886 yılları arasında kentin alt yapısı ve çevresindeki yerleşim bölgeleriyle bağlantı sağlanacak yolların inşa süreçleridir ve bu doğrultuda dünya piyasasında yer edinmek açısından, sağlam ticaret ağlarının kurulduğu kıyı taşımacılığı sayesinde vazgeçilmez bir konuma gelmiştir (Toksöz, 2002:16). Ticaret ağının gelişiminin ivme kazanmasıyla 1888 yılında Mersin'de Osmanlı Bankası'nın bir şubesi açılmış ve kısa bir süre sonrada Mavromati Bankası'nın açılması ticari yaşamda önemli etkileri olmuştur (Toksöz, 2002:17). “Bu bölge bugün hala olduğu gibi, Osmanlı zamanında da dünyanın en iyi etnik laboratuvarlarından biriydi. Fetheden ,geri çekilen yada ilerleyen ordular; çölleri, ovaları, platoları kapsayan kabile göçleri; tek başına yada aileleriyle birlikte kalan yada geri dönen hacılar ve tüccarlar; misyonerler gezgin dervişler muhteris tarikatçılar... Bu insanlar, kendileriyle birlikte imparatorluğun zaten çeşitlenmiş nüfusu içinde birbirlerini etkileyen, iz bırakan kendi payını katan bu topraklara havzalara kıyılara ve dağlara nüfuz etmiş geleneklerin melangasıyla zenginleşen ve zenginleştiren dillerini, dinlerini, kültürlerini de getirdiler” Mersin ilinin önemine dikkati çekmiştir (Toledano, 2006).

3.3.1.Mersin Nüfus Yapısı

Şehrin kurulma ve büyüme amacı ticaret olan Mersin; nüfusunun kozmopolit olması da doğal bir uzantı olarak görmek yanlış olmayacaktır. Osmanlı İmparatorluğunda kozmopolit şehirlerin yapılandırılması devletin belirleyici rolü bulunmaktadır. Bursa, Edirne ve İstanbul gibi şehirlere fethedilen diğer şehirlerden getirilen, ticari hayatı

geliştirmek ve nüfusu arttırmak için yerleştirilen, Müslüman ya da gayrimüslim olmasının bir önemi olmadığı gibi sadece yerleştirilen kişilerin varlıklı, zanaatkar ve tacir olmaları yeterli bir özellik olarak görülmüştür. Aynı uygulamalar Mersin için de kullanıldığı düşünülmektedir (Alada, 2008). Mersin, ticaretin geliştiği bir liman kenti olarak göçün çekim merkezi olmasına bağlı çok-kültürlü, çok-dilli ve çok-dinli bir nüfusun bir arada yaşayacağı modern bir yaşam biçimi sağlanmaktadır. Bu kozmopolit şehrin geçmiş nüfus sayımındaki örnekler şehrin kurulduğu tarihten itibaren çok kültürlü bir şehir olduğunu ispatlar biçimdedir.

Topluluk Adı	Toplam
İslam Milleti	72.513
Rum	1.719
Ermeni	1.506
Katolik	703
Protestan	301
Toplam	76.742

Tablo.2 Mersin Sancağı Etnik ve Dinsel Dağılım (1900)

Osmanlı'da nüfus sayımında Müslümanlar bir arada olarak ele almış gayrimüslimler ise mezheplerine göre ayrıştırılarak sayım yapılmıştır. Osmanlı'da bu geleneğin kaynağının Müslümanlar arasında fark görülmediği düşüncesi ağırlık kazanmaktadır. Müslümanları bütün olarak değerlendirdiğimizde içinde Türkler, Araplar, Kürtler bulunduğunu o dönemin kozmopolit yapısını anlayabilmeyi zorlaştıran bir unsurdur. Ayrıca bilinmesi gereken önemli bir husus bu sayımların sadece erkekleri kapsadığını bilmek gerekmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında gayrimüslim nüfusunda azalmalar olmuş bu azalmanın Ermeni Olayları ve Türk Yunan Nüfus Mübadelesi sonucu gerçekleşmiştir. Ayrıca iç göçün hareketli olduğu bir dönemdir (Özdemir, 2009).

3.4. MERSİN ÖRNEĞİ

Mersin ilinin demografik ve coğrafi konumuna değinmek gerekirse; Türkiye'nin 30 büyükşehirinden biri olan Mersin TÜİK verilerine göre 2022 yılı 1.891.145 nüfusu olan Türkiye'nin görece kalabalık şehirlerinden biri olarak Akdeniz'de bir yerleşim merkezidir. Bir liman şehri olan Mersin 1980'lerden sonra yoğun şekilde göç alan farklı etnik grupların bir arada yaşadığı birçok kültüre ev sahipliği yapmaktadır. Kentin bir balıkçı köyünden büyük bir metropole dönüşümünde göç alma adresi olmasının etkisi

büyüktür. Türk nüfusun yanı sıra Yörükler, Fellahlar, Levantenler 1990'lardan sonra Güneydoğu'dan gelen Kürtler ve son olarak da Suriye'den gelen Araplarla birlikte tam anlamıyla kozmopolit bir şehir olmuştur. Birçok kültürün ve etnik grubun bir arada yaşadığı Mersin ilinde elbette ki bu çeşitliliğin her zaman sorunsuz ilerlediğini söylemek kolay değildir. Yaşanan göç dalgası ile kentin iktisadi yaşamındaki darboğazla çakışması, bu göçmen grupların ciddi sosyo-ekonomik sorunlara maruz kalması sonucunu doğurmuştur. Göç almasından kaynaklı değişik grupların bulunduğu ve seçim süreçlerinde kimliklerini ön plana çıkarma eğilimleri kentsel gerilim yaratabilmektedir. Arap Alevileri, Türk Alevileri, Yörükler, İç Anadolu'dan gelen göçmenler doğudan gelen Kürtler ve dini cemaatlerin her biri yerel siyasette kültürel aidiyet bağlamında etkili olmuştur. Yerel siyaset demokrasinin gelişmesi adına önemli bir göstergedir. Bu bağlamda yerel demokrasinin gelişmesi açısından yönetim organlarının yerel halkın beklenti ve isteklerini sorunlarına çözüm noktasında önemli bir rol üstlenmektedir.

3.4.1. Mersin Özelinde Genel Seçimler

Çalışmanın bu bölümünde Mersin ilinde genel seçimlerin feminist bir yaklaşımla ele alınarak değerlendirilmeye çalışılacaktır. Çalışma kapsamında 2002 ve 2018 yılları arasındaki (AK Parti, CHP, MHP HDP ve İYİ Parti) siyasi partilerin genel seçimlerde aday listeleri üzerinden kadın adayların listedeki sıralamaları ve adayların eğitim profillerine bakılacaktır. Bu çerçeveden ele alacağımız AK Parti'nin ilk genel seçim deneyimi olarak; 2002 genel seçimlerindeki aday listesinde bir kadın adaya yer vermiştir. 12 aday içerisinde onuncu sıradan kadın aday yer bulmuştur. Adayların eğitim profillerinde 10 lisans ve 2 orta öğrenim görmüş aday yer almaktadır. AK parti listesinde ilk sırada yer alan adayın orta öğrenim görmüş olması dikkat çekicidir.

CHP 2002 genel seçimlerine adayların tamamının erkeklerden oluştuğu bir liste yapmış kadın adaylara yer vermediği görülmektedir. Adayların eğitim seviyeleri 10 lisans ve 2'si de orta öğrenim mezunu olduğu görülmektedir.

MHP 2002 genel seçimlerinde 12 aday göstermiş, aday listesinde kadın adaylara yer vermemiştir. Aday profiline bakıldığında 10 adayın lisans mezunu, 2 adayın ise orta öğrenim mezunu olduğu eğitimli bir kadro oluşturduğu görülmektedir.

HDP ve İYİ Parti bu tarihlerde henüz kurulmadıkları için değerlendirmeye alınmamıştır.

Mersin 2002 genel seçim sonuçlarına göre CHP ve AK Parti meclise milletvekili gönderebilmiş; CHP 7, AK Parti ise 5 milletvekili çıkarmıştır. Baraj uygulamasından dolayı diğer partiler milletvekili çıkaramamıştır. Bu seçim sonucuna göre Mersin özelinde AK Partinin oy oranı MHP'den düşük olduğu dikkat çekmektedir. 928.757 seçmeni bulunan Mersin'de 708.170 seçmen oy kullanmıştır (YSK, 2022).

SİYASİ PARTİ	KADIN ADAY SAYISI	ERKEK ADAY SAYISI	SEÇİLEN KADIN VEKİL	SEÇİLEN TOPLAM VEKİL
AK PARTİ	1	11	0	5
MHP	0	12	0	0
CHP	0	12	0	7
HDP	-	-	-	-
İYİ PARTİ	-	-	-	-

Tablo.3 (3 Kasım 2002) Genel Seçim Partilere Göre Aday Dağılımı

2007 genel seçimlerinde Mersin ilinde AK Parti aday listesinde bir önceki genel seçimde 10. sıradan yer verdiği kadın adaya 7. sıradan yer vermiş, 11' de erkek aday göstermiştir. Eğitim profiline göre ise sadece bir adayın orta öğrenim gördüğü ve diğer bütün adaylar yüksek öğrenim görmüşlerdir. Orta öğrenim gören aday bu seçimde 3. sıraya yerleştirilmiştir (YSK, 2022).

CHP 2007 genel seçimlerinde yine kadın adaya yer vermezken sadece 1 orta öğrenimli aday göstermiştir. Geriye kalan bütün adayların yüksek öğrenim yaptıkları görülmektedir.

MHP de CHP gibi 2007 genel seçimlerinde kadın adaya yer vermeyerek bütün adayların erkek olmasını uygun görmüş ve adayların eğitim profilinde bütün adayların yüksek öğrenim gördükleri saptanmıştır.

2007 genel seçim sonuçlarını göre bu dönemde 3 parti milletvekili çıkarmış CHP, MHP ve AK Parti Türkiye Büyük Millet Meclisine milletvekili göndermiş ancak kadın milletvekili yoktur. Her parti 4 milletvekili çıkarmıştır.

SİYASİ PARTİ	KADIN ADAY SAYISI	ERKEK ADAY SAYISI	SEÇİLEN KADIN VEKİL	SEÇİLEN TOPLAM VEKİL
AK PARTİ	1	11	0	4
MHP	0	12	0	4
CHP	0	12	0	4
HDP	-	-	-	-
İYİ PARTİ	-	-	-	-

Tablo.4 (22 Temmuz 2007) Genel Seçim Partilere Göre Aday Dağılımı

2011 genel seçimi için hazırlanan siyasi partilerin aday listelerine göre AK Parti'nin aday listesinde 2 kadın aday gösterdiği görülmüş, bu adaylara 4 ve 7. sıralardan yer verilmiştir. Bu dönem aday listesinde orta öğrenime yer vermemiş bütün adaylar yüksek öğrenim görmüş adaylardan oluşturulmuştur.

CHP ise 2011 genel seçimlerinde aday listesine iki kadın aday koymuş ancak 9 ve 10. sırayı uygun görmüştür. Adayların eğitim durumları ise bütün adayların yüksek öğrenim gördükleri saptanmıştır.

MHP 2011 genel seçimlerinde aday listesine kadın aday koymamış ve bütün adayları yüksek öğrenim almış kişilerden oluşmaktadır.

2011 genel seçim sonuçlarına göre Mersin ilinde 11 milletvekili çıkarmış AK Parti 4, CHP 4, MHP 2 ve bağımsız olarak 1 milletvekili meclise gönderilmiştir. Mersin özelinde incelediğimiz dönem içerisinde ilk kez 1 kadın milletvekili Mersin'den Türkiye Büyük Millet Meclisine AK Parti'nin aday listesinden gönderilmiştir.

SİYASİ PARTİ	KADIN ADAY SAYISI	ERKEK ADAY SAYISI	SEÇİLEN KADIN VEKİL	SEÇİLEN TOPLAM VEKİL
AK PARTİ	2	9	1	4
MHP	0	9	0	2
CHP	2	9	0	4
HDP	-	-	-	-
İYİ PARTİ	-	-	-	-
BAĞIMSIZ	-	-	-	1

Tablo.5 (12 Haziran 2011) Genel Seçim Partilere Göre Aday Dağılımı

2015 genel seçimlerinde siyasi partilerin belirlediği aday listelerine göre AK Parti aday listesinde 2 kadın adaya yer vererek 9 erkek adayla liste oluşturmuş. Kadın adaylara 4 ve 8. sıradan listeye koymuş, bütün adaylar yüksek öğrenim mezunudur.

CHP 2015 genel seçim aday listesinde dört kadın adaya yer vermiş ancak kadın adayların sırası altıdan başlayarak, 7, 9 ve 10. sıraları uygun görmüştür. CHP 2011 Dönemi'nde 1 orta öğrenime 4. sıradan listesine koyarken diğer bütün adaylar yüksek öğrenim görmüşlerdir.

MHP 2015 genel seçimlerinde aday listelerindeki kadınlarla ilgili tutumunu korumuş kadın aday listesine koymayı uygun görmemiştir. 11 adayın tamamı yüksek öğrenim görmüş bir liste oluşturmuştur.

2015 genel seçimlerinde Mersin değerlendirmesi yaparken meclise girebilmiş partiler üzerinden değerlendirmede bulunacağımızı belirtmiştik. Bu doğrultuda HDP'nin 2015 genel seçimleri aday listesini incelememiz gerekmektedir. HDP çatısı altında girilen ilk genel seçim aday listesine göre, 5 kadın adaya listesinde yer vermiş, bu kadın adayların 4'ü yüksek öğrenim görmüş 1'i orta öğrenim düzeyindedir. Toplamda 6 yüksek öğrenim, 4 orta öğrenim ve 1 ilköğrenimden oluşan bir liste oluşturmuştur. Kadın adaylara 2, 4, 5, 7 ve 10. sıradan görece adaletli bir liste oluşturulmuştur.

2015 genel seçim sonuçlarına göre siyasi partilerin milletvekili dağılımları AK Parti üç milletvekili, CHP üç milletvekili, MHP üç milletvekili ve HDP iki milletvekili Türkiye Büyük Millet Meclisine göndermiş kadın milletvekili olarak dört parti ve on bir milletvekilinden sadece bir kadın HDP milletvekili olarak Mersin'den gönderilebilmiştir.

SIYASİ PARTİ	KADIN ADAY SAYISI	ERKEK ADAY SAYISI	SEÇİLEN KADIN VEKİL	SEÇİLEN TOPLAM VEKİL
AK PARTİ	2	9	0	3
MHP	0	11	0	3
CHP	4	7	0	3
HDP	5	6	1	2
İYİ PARTİ	-		-	-

Tablo.6 (7 Haziran 2015) Genel Seçim Partilere Göre Aday Dağılımı

25. dönem 7 Haziran 2015 genel seçim sonuçlarına göre hiçbir parti tek başına iktidar olamaması ve koalisyon hükümeti kurma çabalarının da sonuç vermemesi üzerine 1 Kasım 2015'te tekrarlanmıştır. Bu seçimlerde siyasi partilerin cinsiyet eşitliği bağlamında ele aldığımız listeler üzerinden değerlendirmede AK Parti'nin 1 Kasım aday listesinde kadın aday sayısını düşürmüş, 5. sıradan bir kadın adaya yer vermiştir.

Adaylardan sadece biri orta öğrenim görmüş, geriye kalanların tamamı yüksek öğrenim almıştır.

CHP 1 Kasım 2015 genel seçimlerinde kadın aday sayısını beşe çıkarmış ancak sıralama olarak ilk kadın aday 5. sıradan listeye girebilmiştir. Diğer kadın adaylar; 6, 8, 9 ve 11. sıralarda yer bulmuştur. Tamamı yüksek öğrenim görmüş bir liste oluşturmuştur.

MHP 1 Kasım 2015 seçimlerinde incelediğimiz dönemler içerisinde aday listesinde bir kadın adaya ancak 11. sıradan alabilmiş, on bir adayın onu yüksek öğrenim biri ise orta öğrenim seviyesindedir.

HDP bahsi geçen dönem içerisindeki aday listesinde altı kadın adaya yer vermiş 25 dönemdeki sayısının üstüne ekleyerek en fazla kadın adayla listesini oluşturmuştur. Ayrıca seçilebilirlik bakımından daha adaletli sıralar verilmiştir. 2, 4, 6, 7, 9 ve 11. sıralarda yer almaktadırlar. Öğrenim durumları bir ilköğrenim, dört ortaöğrenim ve altı yüksek öğrenim görmüş adaylardan oluşmaktadır.

26. dönem 1 Kasım 2015 genel seçim sonuçlarına göre siyasi partilerin milletvekili dağılımlarında AK Parti'nin dört, CHP'nin dört, MHP'nin iki ve HDP'nin bir milletvekili mecliste yer bulabilmiş, ancak bu dönemde siyasi partilerin kadın aday sayısının artmasına rağmen Mersin'den hiç kadın milletvekili seçilememiştir.

SİYASİ PARTİ	KADIN ADAY SAYISI	ERKEK ADAY SAYISI	SEÇİLEN KADIN VEKİL	SEÇİLEN TOPLAM VEKİL
AK PARTİ	1	10	0	4
MHP	1	10	0	2
CHP	5	6	0	4
HDP	6	5	0	1
İYİ PARTİ	-	-	-	-

Tablo.7 (1 Kasım 2015) Genel Seçim Partilere Göre Aday Dağılımı

27 dönem 2018 genel seçim siyasi parti aday listelerinde AK Parti, dört kadın aday olarak yer verdiği listenin 3, 7, 9 ve 12. sıralarında konumlandırılmışlardır. Adayların 11 yüksek 2'si orta öğrenim görmüş adaylardan oluşmaktadır.

CHP 2018 genel seçimlerinde aday listesindeki kadınları bu dönemde 4, 6, 10 ve 13. sıradan 4 kadın adaya alan açmıştır. İlk sıradaki adayın ilköğrenim alması dikkat çekicidir ve diğer 12 aday ise yüksek öğretim görmüş kişilerden oluşmaktadır.

MHP bahsi geçen seçimde aday listesinde 2 kadın adaya yer vererek 8 ve 9. sıraları uygun görmüştür. 1'i orta, 12'si yüksek öğrenim görmüş adaylar belirlenmiştir.

HDP bu seçim döneminde listesinin ilk sırasına 1 kadın aday yerleştirmiş, toplamda 5 kadın aday belirlemiştir. Bu kadın adaylar 1, 4, 6, 8 ve 11. sıralarda yer bulmuşlardır. Bu dönemde ilköğrenim 2, orta öğrenim 5 ve yükseköğrenimde 6 olarak liste oluşturulmuştur.

2018 seçimlerine MHP'den ayrılarak kurulan İYİ Parti bu dönem içerisinde aday listesinde 4 kadın adaya yer vermiş ilk kadın aday 4. sırada yer bulurken ikinci aday sekizinci sırada, üçüncü kadın aday 10. sırada ve dördüncü kadın aday da 13. son sırada yer bulmuştur. Bütün adaylar yüksek öğrenim görmüş bir liste oluşturulmuştur.

27. dönem 2018 genel seçim sonuçlarına göre siyasi partilerin milletvekili dağılımı AK Parti bu dönemde dört, CHP üç, MHP iki, HDP iki ve İYİ Parti iki milletvekili meclise göndermiştir. Mersin ilinden 13 milletvekili seçilmiş, bunlardan sadece ikisi kadın biri AK Parti ve biri de HDP'den seçilmiştir.

SIYASİ PARTİ	KADIN ADAY SAYISI	ERKEK ADAY SAYISI	SEÇİLEN KADIN VEKİL	SEÇİLEN TOPLAM VEKİL
AK PARTİ	4	9	1	4
MHP	2	11	0	2
CHP	4	9	0	3
HDP	5	8	1	2
İYİ PARTİ	4	9	0	2

Tablo.8 (24 Haziran 2018) Genel Seçim Partilere Göre Aday Dağılımı

2002'den başlayarak 2018 tarihine kadar altı genel seçim döneminde kadın adayların listedeki sıralamaları üzerine yaptığımız çalışmada kadın adayların ilk seçimlerde rakamsal olarak da listede yer alamadıkları ve rakamsal olarak artış gösterdiği dönemlerinde sonucun çok farklı olmadığı sadece adil sıralama olduğu takdirde kadınların temsilinin önündeki engellerin kalkacağı çalışmanın bulguları arasındadır. Bu süreç adayların sıralaması üzerinden değerlendirildiği için gerçek başvuruların oranları bilinmemektedir. Aday adaylığı sürecinin incelenmesi kadınların siyasal katılım ve temsil etme konusundaki isteklerini ölçmek bakımından daha verimli olacağı bilinmekte ancak verilere hiçbir şekilde ulaşılamamaktadır. Genel seçimlerin sonuçları meclisteki kadın

sayısının genel olarak artış gösterdiği ancak Mersin seçmen nüfusunun yarısını oluşturan kadınların temsili açısından yeterli sayılara ulaşamadığı görülmektedir.

2002 yılından başlayarak yaptığımız genel seçimlerin sonucunda kadın temsilcilerin yeterli düzeyde olmadığı ve bu çerçevede yerel seçimlerinde analizlerine göre değerlendirmemiz daha da şekillenecektir.

3.4.2.Yerel Seçimler

3.4.2.1. Belediye Başkanlığı

SİYASİ PARTİ	BELDE BELEDİYE BAŞKANI SAYISI	KADIN BELDE BELEDİYE BAŞKAN SAYISI
AK PARTİ	22	0
MHP	21	0
CHP	13	0
DİĞER	4	0

Tablo.9 (28 Mart 2004) Yerel Seçim Partilere Göre Belde Belediye Başkan Sayıları

2004 yerel seçimlerinde Mersin ilinde toplamda 69 belediye başkanı seçilmiş, bunların 22'si AK Parti, 13'ü CHP ve 21'i de MHP'den belediye başkanlığı kazanmıştır. Geriye kalan 13 belediye başkanı, araştırmanın dışında kaldığı için değerlendirmeye alınmamıştır. Çalışmanın içinde yer alan AK Parti, CHP ve MHP'nin çıkardığı belediye başkanları arasında kadın başkanın yer almadığı görülmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi söz konusu partilerin tamamından aday adaylığıyla ilgili verileri alamadığımızdan dolayı başvuru ve kadınların bu konudaki isteklilik durumları değerlendirilememektedir. Bu seçim döneminde Mersin Büyükşehir Belediye Başkanlığını CHP'den Macit Özcan kazanmıştır.

İLÇE	PARTİ ADI	İLÇE BELEDİYE BAŞKANLARI
ANAMUR	CHP	MEHMET SUPHİ ALP
AYDINCIK	CHP	AHMET BAHAR
BOZYAZI	MHP	GÜRSEL KAVUN
ÇAMLIYAYLA	AK PARTİ	YUSUF ÖNCALIR
ERDEMLİ	AK PARTİ	MUSA MUTLU
GÜLNAR	MHP	AHMET GÜNEL
MUT	BAĞIMSIZ	SELAHATTİN ARSLAN
SİLİFKE	MHP	BAYRAM ALİ ÖNGEL
TARSUS	MHP	BURHANETTİN KOCAMAZ

Tablo.10 (28 Mart 2004) Yerel Seçimlerinde Partilere Göre İlçe Belediye Başkanları

9 ilçe ve 60 belde olan Mersin ilinde hiçbir partiden kadın belediye başkanı seçilememesinden ziyade kadın adaya da yer vermemişlerdir (Vikipedi, 2022).

SİYASİ PARTİ	BELDE BELEDİYE BAŞKANI SAYISI	KADIN BELDE BELEDİYE BAŞKAN SAYISI
AK PARTİ	15	0
MHP	20	0
CHP	4	0
DİĞER	2	0

Tablo.11 (29 Mart 2009) Yerel Seçim Partilere Göre Belde Belediye Başkan Sayıları

2009 yerel seçiminde Mersin ilçe sayısı 9'dan 13'e çıkarılmış ve belde sayısı da 60'tan 41'e düşürülmüştür. Büyükşehir Belediye Başkanlığını Cumhuriyet Halk Partisi adayı olan Macit Özcan kazanmıştır. Ayrıca diğer partilerin de büyükşehir adayları arasında kadın aday görülmemektedir. İlçelerin başkan adayları çalışmaya konu olan partilerin tamamında erkek adaylar gösterilmiş ve dolayısıyla kazanılan başkanlıkların tamamı erkeklerden oluşmuştur. Ayrıca beldeler için de aynı durum söz konusudur. Söz konusu partilerden aday dahi gösterilmemişlerdir.

İLÇE	PARTİ ADI	İLÇE BELEDİYE BAŞKANLARI
AKDENİZ	DİĞER	MEHMET FAZİL TÜRK
ANAMUR	MHP	MEHMET TÜRE
AYDINCIK	AKP	FERHAT AKTAN
BOZYAZI	MHP	MEHMET BALLI
ÇAMLIYAYLA	MHP	İSMAİL TEPEBAĞLI
ERDEMLİ	MHP	MÜKERREM TOLLU
GÜLNAR	MHP	AHMET GÜNEL
MEZİTLİ	CHP	UĞUR YILDIRIM
MUT	AKP	MURAT ORHAN
SİLİFKE	MHP	BAYRAM ALİ ÖNGEL
TARSUS	MHP	BURHANETTİN KOCAMAZ
TOROSLAR	MHP	HAMİT TUNA
YENİŞEHİR	CHP	İBRAHİM GENÇ

Tablo.12 (29 Mart 2009) Yerel Seçimlerinde Partilere Göre İlçe Belediye Başkanları

29 Mart 2009 tarihinde yapılan Mahalli İdareler Genel Seçim sonuçlarına göre araştırmamıza konu olan partilerin hiçbirisi büyükşehir belediye başkanlığı, ilçe belediye başkanlığı ve belde belediye başkanlığı aday seçiminde kadın adaylara bir önceki seçim gibi yine yer vermeyerek tercihlerini erkek adaylardan yana kullanmışlardır.

30 Mart 2014 tarihinde yapılan Mahalli İdareler Genel Seçiminde (06.12.2012 tarihinde resmî gazetede 28489 sayılı basımında yayımlanan 6360 sayılı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'la 2011 yılı adrese dayalı nüfus sayım sonuçlarına göre 2000'in altında kalmış olan beldelerin tüzel kişiliklerinin kaldırılması) Mersin ilinde belde belediye başkanlıkları da bu kanun değişikliğiyle kalkmıştır.

30 Mart 2014 Mahalli İdareler Genel Seçiminde Mersin ilinde büyükşehir belediyesi ve ilçe belediye başkanlık yarışında siyasi partilerin adayları incelendiğinde büyükşehirden yine bir kadın adaya yer vermedikleri görülmektedir. Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nı Milliyetçi Hareket Partisinin adayı Burhanettin Kocamaz'ın kazandığı görülmektedir. Bu seçim döneminde CHP Gülnar ilçesinden bir kadın adaya yer vermiş ancak kadın aday belediye başkanlığını kazanamamıştır. AK Parti Yenişehir ilçesinden kadın aday göstermiş ve kazanamamıştır. MHP ise 13 ilçede kadın aday göstermemiştir.

İLÇE	PARTİ ADI	İLÇE BELEDİYE BAŞKANLARI
AKDENİZ	DİĞER	MEHMET FAZİL TÜRK
ANAMUR	MHP	MEHMET TÜRE
AYDINCIK	AKP	FERHAT AKTAN
BOZYAZI	MHP	MEHMET BALLI
ÇAMLIYAYLA	MHP	İSMAİL TEPEBAĞLI
ERDEMLİ	MHP	MÜKERREM TOLLU
GÜLNAR	MHP	AHMET GÜNEL
MEZİTLİ	CHP	NEŞET TARHAN
MUT	MHP	NEBİ YILMAZ
SİLİFKE	CHP	MUSTAFA TURGUT
TARSUS	MHP	ŞEVKET CAN
TOROSLAR	MHP	HAMİT TUNA
YENİŞEHİR	CHP	İBRAHİM GENÇ

Tablo.13 (30 Mart 2014) Yerel Seçimlerinde Partilere Göre İlçe Belediye Başkanları

30 Mart 2014 Mahalli İdareler Genel Seçiminde kadın belediye başkan adaylık sürecinde çalışmaya konu olan partiler üzerinden iki kadın aday gösterilmiş ve bu adaylar seçim sonuçlarına göre kazanamamışlardır.

31 Mart 2019 Mahalli İdareler Genel Seçiminde çalışmanın kapsamı içerisinde değerlendireceğimiz İYİ Parti ve Halkların Demokratik Partisi de dâhil olmuş, ittifakların olduğu bir seçim geçirmiştir. AK Parti ve MHP ittifakı sonucunda AK Parti'nin girdiği ilçelerde MHP aday göstermemiş aynı şekilde MHP'nin aday gösterdiği ilçelerde AK Parti aday göstermemiştir. Söz konusu partilerin hiçbirisi büyükşehir adaylığında kadın aday göstermemişlerdir. AK Parti Akdeniz, Aydıncık ve Yenişehir'den aday göstermiş fakat bu adaylar arasında kadın aday yer almamıştır. MHP 10 ilçe ve büyükşehir aday göstermiş ancak adaylar arasında kadın bulunmamaktadır. AK Parti Akdeniz ve Aydıncık'ta seçimi kazanmış, MHP ise Büyükşehir, Tarsus ve Mezitli'yi kaybetmiş geri kalan bütün belediye başkanlıklarını almıştır.

CHP'nin Büyükşehir Belediye Başkan adayı Vahap Seçer seçimi kazanmış, ilçe olarak Mezitli, Tarsus ve Yenişehir'de başkan çıkarabilmiştir. Kadın aday göstermemiştir dolayısıyla kadın belediye başkanı da çıkarmamıştır.

İYİ Parti Tarsus'tan kadın aday göstermiş ancak o da seçim sonuçlarına göre kazanamamıştır. HDP sadece Akdeniz ilçesinden aday göstermiş ve seçimini erkek adaydan yana kullanmıştır.

İLÇE	PARTİ ADI	İLÇE BELEDİYE BAŞKANLARI
AKDENİZ	AKP	MUSTAFA MUHAMMET GÜLTAK
ANAMUR	MHP	HİDAYET KILINÇ
AYDINCIK	AKP	FERHAT AKTAN
BOZYAZI	MHP	MUSTAFA ÇETİNKAYA
ÇAMLIYAYLA	MHP	İSMAİL TEPEBAĞLI
ERDEMLİ	MHP	MÜKERREM TOLLU
GÜLNAR	MHP	ALPARSLAN ÜNÜVAR
MEZİTLİ	CHP	NEŞET TARHAN
MUT	MHP	VOLKAN ŞEKER
SİLİFKE	MHP	MÜCAHİT AKTAN
TARSUS	CHP	HALUK BOZDOĞAN
TOROSLAR	MHP	ATSIZ AFŞİN YILMAZ
YENİŞEHİR	CHP	ABDULLAH ÖZYİĞİT

Tablo.14 (31 Mart 2019) Yerel Seçimlerinde Partilere Göre İlçe Belediye Başkanları

Bu seçim döneminde HDP ve İYİ Parti belediye başkanlığı kazanmamış, İYİ Parti dışında kadın aday gösterilmemiştir.

Belediye başkanlığı olarak analiz etmeye çalıştığımız dönemler içerisinde kadın adayların neredeyse yok diyeceğimiz kadar az olması kadınların yerel siyasette olabilmesine imkân tanımamaktadır. Şimdiye kadar incelediğimiz seçim dönemlerinin tamamında seçim propagandalarında genellikle ilk söylenen toplumsal cinsiyet eşitliği, önündeki engellerinin kaldırılması gibi açıklamaların sadece o süreçlerde oy toplamının bir aracı olarak görüldüğü bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

3.4.2.2. Belediye Meclis Üyeliği

2004 Mahalli İdareler Belediye Meclis Üyeliği sonuçlarına göre toplamda 779 meclis üyesi seçilmiştir. AK Parti'den 258, MHP'den 219 ve CHP'den 169 meclis üyesi seçilmiş geriye kalan 133 meclis üyesi de konumuz kapsamında olmayan partilerden seçilmiştir. Kadın-erkek oranı ise 2004 yılına ait YSK'de bu bilgiye ulaşılamamıştır. Partilerden de bu konuyla ilgili verilere ulaşılamamıştır. Sadece bir partinin sonucuna ulaşılmamasından dolayı bilginin kullanılmaması tercih edilmiştir.

SİYASİ PARTİ	BELEDİYE MECLİS ÜYE SAYISI	KADIN BELEDİYE MECLİS ÜYE SAYISI
AK PARTİ	258	-
MHP	219	-
CHP	169	-
DİĞER	133	-

Tablo.15 (28 Mart 2004) Yerel Seçim Partilere Göre Belediye Meclis Üye Sayıları

2009 Mahalli İdareler Belediye Meclis Üyeliği Seçimlerinde meclis üyeliklerinin hem adaylık bilgileri hem de seçim sonuçlarına YSK Açık Veri Portalı'ndan ulaşılmış, karşılaştırma yapabilmenin önü açılmıştır. Aday listelerinde asil aday, yedek aday ve kontenjan aday olmak üzere AK Parti toplamda 482 aday göstermiştir. CHP aynı koşullarda 306 ve MHP de 358 aday olarak listesini açıklamıştır.

2009 Mahalli İdareler Belediye Meclis Üyeliği Seçimlerinde AK Parti'de il genelinde toplamda 64 kadın aday listelerde yer almıştır. Bu adayların 16 kadın meclis üyesi seçilebilecek sıralarda yer verilmiş, geriye kalan 121 erkek aday AK Parti'den meclis üyesi olarak seçilmişlerdir. Toplamda AK Parti 2009 seçimlerinde 137 meclis üyesi çıkarmış kadın oranı %10'un üstünde olduğu görülmektedir.

2009 Mahalli İdareler Belediye Meclis Üyeliği Seçimlerinde CHP'nin listesinde toplamda 45 kadın aday yer bulmuş, bunlardan ancak 18 aday seçilebilecek sıralarda yer edinmişlerdir. CHP 2009 yerel seçiminde toplamda 144 meclis üyesi çıkararak bunların 126'sı erkeklerden oluşmaktadır. 2009 Mahalli İdareler Seçiminde Mersin ilinde CHP kadın belediye meclis üyesi oranı %10'un üstüne çıkmıştır.

MHP 2009 mahalli idareler seçim sonuçlarına göre listesinde 32 kadın adaya yer vermiş, bunlardan 17 seçilebilir sıralarda yer bulmuştur. 195 erkek ve 17 kadın üyenin toplam 212 meclis üyesiyle belediye meclislerinde yer almıştır. MHP'de kadın belediye meclis üyesi oranı %10'un altındadır.

Mersin ilinde 2009 yerel seçim sonuçlarına göre edindiğimiz veriler doğrultusunda kadın adayların başvuruları olmasına rağmen AK Partide %25, CHP'de %40, MHP'de ise başvuruda bulunan kadın adayların %53'ü seçilecek sırada yer vermiştir.

SİYASİ PARTİ	BELEDİYE MECLİSİ TOPLAM		BELEDİYE MECLİSİ KADIN	
	ADAY SAYISI	SEÇİLEN ÜYE SAYISI	ADAY SAYISI	SEÇİLEN ÜYE SAYISI
AK PARTİ	482	137	64	16
MHP	308	212	32	17
CHP	306	144	45	18

Tablo.16 (29 Mart 2009) Yerel Seçim Partilere Göre Belediye Meclis Üye Sayıları
(YSK Açık Veri Portalı,2.12.22)

2014 Mahalli İdareler Seçiminde AK Parti'nin 13 ilçede çıkardığı toplam meclis üyesi sayısı 670'tir. Bunlardan 168'i AK Parti, 184 CHP ve 268 MHP'den seçilmiştir. Geriye kalan 50 meclis üyesi çalışmanın kapsamında olmayan partilerden seçilmiştir. Bu seçimde AK Partinin toplam aday listesi 553, CHP'nin 396 ve MHP'nin 439'dur. Bu toplam aday listesinde asil, yedek ve kontenjan adaylar yer almaktadır.

2014 yerel seçim sonuçlarına göre AK Partiden 20 kadın aday listenin seçilebilir sırasından meclis üyesi olmuş, 84 kadın aday listede yer almıştır. Toplamda 168 meclis üyesi çıkarmış 148 üyesi erkektir.

2014 seçim sonuçlarına göre CHP toplamda 184 meclis üyesi çıkarmış bunlardan 42'si kadın aday seçilebilmiştir. Listede yer alan toplam kadın aday sayısı 92'dir.

2014 yerel seçimlerinde MHP 268 belediye meclis üyesi çıkarmıştır. 31 kadın adayın seçilebilir sırada olması ve toplamda 48 kadın adaya listesinde yer vermiştir.

Mersin ilinde 2014 yerel seçim sonuçlarına göre edindiğimiz veriler doğrultusunda kadın adayların listede almasına rağmen AK Partide %24, CHP'de %46, MHP'de ise başvuruda bulunan kadın adayların %65'i seçilecek sırada yer vermiştir.

SİYASİ PARTİ	BELEDİYE MECLİSİ TOPLAM		BELEDİYE MECLİSİ KADIN	
	ADAY SAYISI	SEÇİLEN ÜYE SAYISI	ADAY SAYISI	SEÇİLEN ÜYE SAYISI
AK PARTİ	553	168	84	20
MHP	439	268	48	31
CHP	396	184	92	42

Tablo.17 (30 Mart 2014) Yerel Seçim Partilere Göre Belediye Meclis Üye Sayıları
(YSK Açık Veri Portalı,2.12.22)

2019 yerel seçimlerinde Mersin ilinde AK Parti ve MHP ittifak yapmış, MHP'nin aday gösterdiği ilçelerde AK Parti aday göstermemiştir. Belediye meclis üyeliklerine de

tek liste içerisinde yer verilmiştir. Bundan dolayı AK Parti ve MHP olarak toplamı göz önünde bulundurularak değerlendirme yapılacaktır. Bu seçim döneminde HDP ve İYİ Parti de mecliste olduklarından dolayı bu siyasi partiler de değerlendirilecektir. Mersin’de söz konusu partilerden toplam 672 meclis üyesi seçilmiştir. AK Parti aday listesinde toplamda 165 adaya yer verirken, MHP 471 adaya, CHP 336 adaya, HDP 52 adaya ve İYİ Parti 311 adaya yer vermiştir.

AK Parti sadece üç ilçeden belediye başkan adayı göstermiş ve bu ilçelerde kadın meclis üyesi adayı olarak 62 kadına listesinde yer vermiştir. Bu aday sayısı içerisinde MHP’nin de adayları bulunmaktadır. İki partinin toplamından 17 kadın meclis üyesi seçilebilmiştir. AK Parti toplamda 83 belediye meclis üyesi çıkarabilmiştir.

MHP’nin 471 adayından sadece 86’sı kadın aday olarak listede yer bulabilmiş ve daha önce de belirttiğim gibi AK Partinin adayları da bu listeye dâhil edilmiştir. Bu adayların 42’si belediye meclisine girebilmiştir. MHP toplamda 301 meclis üyesi çıkarmıştır.

CHP’nin 2019 mahalli idareler seçiminde toplamda 336 meclis üyesi adayına listesinde yer vermiş ve bunların 78’i kadın adaydır. Bu kadın adaylardan 50 kadın meclis üyesi seçilmiştir. Toplamda CHP 216 meclis üyeliği kazanmıştır.

İYİ Parti 2019 mahalli idareler seçiminde aday listesinde toplamda 311 aday olarak belirlerken, 50 kadın aday göstermiştir. İl genelinde toplam 52 adayı belediye meclis üyesi olabilirken, sadece 5 kadın yer almıştır.

HDP birçok ilçeden aday göstermemiş ve partinin toplam aday sayısı 52’dir. 11 kadın adaya yer vermiş bunlardan 7’si belediye meclis üyesi olabilmiştir. Toplam 20 meclis üyesi çıkarmıştır.

2019 yerel seçiminde mersin genelinde çalışmamıza konu olan siyasi partilerden 121 kadın meclis üyesi yer bulmuştur.

Mersin ilinde 2019 yerel seçim sonuçlarına göre edindiğimiz veriler doğrultusunda kadın adayların listede almasına rağmen AK Partide %27, CHP’de %64, MHP’de %49, HDP’de %64, İYİ Parti’de ise başvuruda bulunan kadın adayların %10’u seçilecek sırada yer vermiştir.

SİYASİ PARTİ	BELEDİYE MECLİSİ TOPLAM		BELEDİYE MECLİSİ KADIN	
	ADAY SAYISI	SEÇİLEN ÜYE SAYISI	ADAY SAYISI	SEÇİLEN ÜYE SAYISI
AK PARTİ	165	83	62	17
MHP	471	301	86	42
CHP	336	216	78	50
HDP	52	20	11	7
İYİ PARTİ	311	52	50	5

*Tablo.18 (31 Mart 2019) Yerel Seçim Partilere Göre Belediye Meclis Üye Sayıları
(YSK Açık Veri Portalı,2.12.22)*

Çalışmada siyasi partilerden belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği; adaylık ve seçim süreçlerinde kadınların listelerde yer bulması açısından konuya bakıldığında durumun genel seçimlerdeki durumdan çok da farklı olmadığı görülmektedir. Siyasetin doğası olarak içine sinmiş olan ataerkilliği ve erkek egemenliğinin en belirginleştiği durum, seçim sonuçlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Siyaset sahnesinde kadınların yer almasının önündeki engellerin kaldırılması noktasındaki samimiyetin olmadığı verilerle ortaya koyulmuştur. Özellikle 2014 öncesi beldelerin belediye sayıldığı düşünüldüğünde çok sayıda belediye başkanı seçilmiş olmasına rağmen kadın belediye başkanının olmaması dikkat çekicidir.

Genel ve yerel seçimlerdeki bütün bu verilere göre bir değerlendirme yapacak olursak pozitif ayrımcılık, şifa-i kota uygulamalarının verilere yansımadağı apaçık ortadadır. Kadınların seçim süreçlerinde omuzlarına bırakılan yükün karşılığında adaylık sürecinde seçilemeyecek sıralara yerleştirilmesi ile kadın siyasetçiler hayal kırıklığı yaşamaktadır. 1930'larda Atatürk devrimleriyle seçme ve seçilme hakkı kazanan, milletvekili olarak meclise giren kadın siyasetçilerin azmi apaçık ortadadır. Ayrıca o günün koşulları göz önünde bulundurularak, bu günkü koşullarda kadınların siyasetle arasındaki bağın bu derece zayıflaması ve emeğinin karşılığını alamadığını düşünmesi pek de yanlış bir tespit olmayacaktır. Nüfusun yarısının kadın olduğu düşünüldüğünde kesinlikle bir kota uygulaması getirilmeli ve bu kota %30 olan kritik eşiğin altına düşmemelidir. Bunun için gerekli düzenlemeler yapılmalı, gerekiyorsa yasa değişikliği dahi yapılmalıdır. Yasalarımıza göre kadın ve erkek yasalar önünde eşit haklara sahiptir. Ama siyasal katılım söz konusu olduğunda en azından %30 oranda parlamentoda ve yerel siyasetin karar mekanizmalarında kadın temsilciler yer alabilmelidirler.

Kadınların meclislerde etkili temsil edilmesi, başka bir ifadeyle toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda çabalar söz konusudur. Kadın erkek eşitliğinin sağlanabilmesi adına; kadınların aktif katılımında engellerin aşılması, farkındalığı vurgulayan girişimlerde bulunulması ve pozitif ayrımcılığa dayalı uygun yöntemlerin kullanılması önem kazanmaktadır.

Belediye meclisleri bağlamında konuya yaklaşıldığında kadınlar ile erkekler farklı duyarlılıklara, önceliklere ve gereksinimlere sahiptir. Bu farklılıklar karar alma, politika üretme ve hizmet sunum süreçlerinde dikkate alınmayı gerektirir. Ancak kadınların karar süreçlerinde yeterli düzeyde temsil edilmemesi, burada üretilip uygulanan politikalardan olumsuz etkilenmelerine yol açabilmektedir. Diğer taraftan belediye meclislerindeki kadın üye oranı, cinsiyet eşitliği karnelerinin önemli bileşenlerinden birini oluşturmaktadır.

Çalışma boyunca değindiğimiz siyasi temsilin kadın siyasetçiler tarafından tercih veya ilgi açısından isteksiz oldukları konusunda tereddütler yaşanmıştır. Ancak nicel veriler doğrultusunda kadınların siyasete erkekler kadar olmasa da istekli oldukları görülmektedir.

3.4.3. 2018 Genel Seçimine Göre Parti Karşılaştırması

AK Parti'nin TBMM'de toplam 286 milletvekili vardır ve bunların sadece 54'ü kadın milletvekilidir. Partinin toplamında kadın oranı %18,88 iken erkek oranı 81,12'dir. CHP 135 milletvekili ile mecliste yerini alırken bunlardan sadece 16'sı kadın milletvekili olup kadın oranı %11,85, erkek oranı %88,15'idir. HDP 56 milletvekili çıkarmıştır ve bunlardan 23'ü kadın vekildir. Kadın oranı %41,07 iken erkek oranı 58,93 olarak karşımıza çıkmaktadır. MHP 48 milletvekili ile meclise girmiştir ve bunlardan sadece 4'ü kadın milletvekilidir. Oranlama ise şu şekildedir: Kadın oranı %8,33, erkek oranı %91,67 olarak görülmektedir. İYİ Parti genel başkanının kadın olması göz önüne alınacak olursa burada da durum farklı değildir. 36 milletvekili çıkaran İYİ Parti'nin sadece 2 kadın vekili bulunmaktadır. Oranları %5,56'ya %94,44 arasındadır. Türkiye İşçi Partisi sadece 4 milletvekili çıkarabilmiş ve bunlardan biri kadın milletvekili olarak %25'e %75 oranındadır. Demokratik Bölgeler Partisi'nin 1 milletvekili vardır, o da kadındır. (HDP'den 20 Aralık 2019 tarihinde ayrılarak Demokratik Bölgeler Partisi'ne geçmiştir).

Bağımsız kadın aday yoktur (TBMM). Bu veriler de gösteriyor ki kadınların siyasette temsilde görünür olması neredeyse bütün partilerde pek de farklı değildir. Kadınların siyasette temsili perspektifinden AK Parti'yle önceki dönemler ve diğer siyasi partiler arasında çeşitli benzerlikler ve önemli sayılabilecek farklılıklar vardır. Bu bağlamda tek parti Dönemi'ndeki uygulamalar ve eğilimleriyle gözlenen benzerlikler dikkat çekici görünmektedir. İlk olarak kadınların siyasette temsiline yüklenen simgesel anlam tek parti Dönemi'nde ise kadınların çağdaşlaşmanın sembolü olarak görülmesi, benzerliklerden en dikkat çekici olanıdır. Tek partili dönemde hayata geçirilen düzenlemeleri “devlet feminizmi” olarak tanımlamayı AK Parti'de ise başörtüsü mücadelesinin sembolleşen aktörleri olarak ön plana çıkarmaktadır. Bir diğer benzerlik seçim coğrafyaları açısından değerlendirilebilir. Tek parti Dönemi'nde kadın vekillerin birçoğu taşradan aday gösterilirken, AK Parti Dönemi'nde %75 civarında taşranın temsilinde görev almışlardır. Tek parti Dönemi'ndeki büyük farklılıklardan biri ise mesleki kompozisyonlar açısından tek parti Dönemi'nde kadın vekillerin 3'ünde 2'si eğitimci ve mesleki çeşitlilik sınırlıdır. Buna karşılık AK Partili kadın temsilcilerin büyük çoğunluğu profesyonel beyaz yakalı olup, mesleki çeşitlilik vardır. Bu çarpıcı benzerliklerin yanı sıra en çok kadın milletvekili bulunduran AK Parti'yi takip eden diğer iki siyasi parti CHP ve HDP'dir. TBMM'ye giren 104 vekilden 53'ü AK Parti, 26'sı HDP ve 18'i CHP üyesidir. Benzerliklerin başında üç partinin de karar organlarına katılımını sağlamak üzere kadın örgütlerine sahip olması, AK Parti ve CHP'de yan kol niteliğinde olup yöneticileri seçimle gelirken, HDP'de ise kadın meclisleri türünde kendine özgü örgütlenme modeli vardır. En temel farklılıklardan biri ise kota ve benzeri pozitif ayrımcı uygulamalara yaklaşımı bakımından AK Parti'nin kota uygulamalarına mesafeli oluşu, CHP'nin ise kadın erkek eşitliğini sağlamak adına 3'ünde 1 oranında kadın kotası uygulaması olduğu söylenebilir. HDP'de ise eşit temsil kotası yanında eş başkanlık politikası da benimsenmiştir. Partiler arasındaki kota ekseninde görülen ayrışmanın 2018 genel seçimlerinde AK Parti'de %21, CHP'de ise %22 oranında olması dikkat çekici bir sonuçtur. Farklı kutuplarda yer almalarına rağmen toplumsal özellikleri bakımından güçlü benzerlikleri bulunmaktadır. Her iki partinin de kadın temsilcileri yüksek eğitim derecesine sahip yabancı dil ve lisansüstü derecesi gibi göstergeler açısından benzerlik göstermektedir. Mesleki çeşitlilik profesyonel beyaz yakalıların ağırlıkta olduğu mesleki kompozisyonun iki partide de benzerlik gösterdiği ve her iki partide de ilk sırada hukukçuların yer almasıyla kayda

değer benzerlikleri bulunmaktadır. Bu benzerliklerin yanı sıra farklılıkları coğrafi bölgelere dağılımında çarpıcı orandadır. AK Partili kadın milletvekillerinin siyasal hayata girmeden önce sivil toplum faaliyetlerinde aktif bir şekilde görev almaları ve birçoğunun da beyaz yakalı mesleklere mensup, mesleki çeşitlilik söz konusudur. Eğitim seviyeleri yüksek seviyede meslek olarak ilk sırada hukukçular bulunmaktadır.

3.4.4. Mersin Özelinde Genel ve Yerel Seçimlere Göre Parti Karşılaştırması

Genel seçimlerde CHP'den 13 adayın 4'ü kadındır. İlk aday sıralamada 4. Sırada olup, ikinci aday 6. Sırada, üçüncü aday 10. Sırada ve 13. Sıradan gösterilmektedir. MHP'den 13 adayın ancak 8 ve 9. Sırada kadın adaya yer verilmiştir. AK Parti'de ise 3, 7, 9 ve 12. Sıralarda 4 kadın adaya rastlanmaktadır. İYİ Parti listesinde 4 kadına yer vermiş, 4. Sırada, 8. Sıradan, 10 ve 13. sıradan olmak üzere kadın aday göstermiştir. HDP sadece 3 aday göstermiş, 1. sıradan kadın adaya yer vermiş ve diğer 2 aday erkektir. Partileri karşılaştırırken AK Parti, İYİ Parti ve CHP listelerinde 4 kadın adaya yer verirken MHP 2 adaya yer vermiştir. HDP ise ilk sırayı kadın adaya veren ve oransal olarak da en yüksek oranda olan bir siyasi partidir.

2019 Yerel Seçimlerinde AK Parti'nin aday göstermediği Cumhuriyet İttifakı olarak girdiği seçimde CHP'den Vahap Seçer, MHP'den Hamit Tuna ve DP'den Ayfer Yılmaz'ın aday oldukları seçimde Vahap Seçer belediye başkanı seçilmiştir. Büyükşehir belediye başkan adayları arasında DP'den Ayfer Yılmaz ve Vatan Partisi'nden Lerzan Özgenç kadın aday olarak gösterilmiştir. Hiçbir ilçede kadın başkan olmaması dikkat çekicidir. Büyükşehir belediye meclisine toplam 79 aday girmeye hak kazanmıştır ve bunlardan sadece 4'ü kadındır. AK Partiden Aysel Mavioğlu Öner, CHP'den Gülcan Kış ve Ünzile Kuru, Bağımsız olarak da Ahu Koşar Büyükşehir Belediye Meclisinde yer alabilmişlerdir. Belediye seçimlerinde görüldüğü üzere belediye başkan aday adaylığından başlayarak belediye meclis üyeliğine kadar geçen süreçte kadınların siyasal temsilde yer almak için çabalamaktan geri kalmadıkları ve elde ettiğimiz sonuçlarla bir şekilde istedikleri yeri bulamadıkları açıktır. Durum böyleyken kadınların söz konusu siyasal temsilde verdikleri çaba nafi değildir. Diğer partilerle 2019 yerel seçimleri karşılaştırıldığında durum yine çok iç açıcı değildir.

Bu veriler üzerinden değerlendirme yapıldığında genel seçimlerde kadın aday oranının yerel seçimlere nazaran biraz daha iyi olduğu görülmektedir. Mersin örneğinde son yapılan 2018 genel seçimleri ve 2019'da yapılan yerel seçimlerde partiler bazında yapılan karşılaştırmada genel olarak çalışmamıza konu olan siyasi partilerin 2002'den bu yana yaptığı siyaset göz önünde bulundurulduğunda ve kadınların siyasal temsilde bulunmasını destekleyen söylemlerinin karşılığı olup olmadığı sonuçlar üzerinden değerlendirilebilir.

3.5. ARAŞTIRMANIN DEĞERLENDİRİLMESİ: MÜLAKATLARIN ANALİZİ

Mersin siyasetinde kadınların konumunu feminist bir yaklaşımla incelemeye çalıştığımız, literatür taraması ile elde ettiğimiz veriler ile ayrıca pratikte kadın siyasetçilerin karşılaştığı sorunları daha iyi analiz edebilmek için yüz yüze yapılan mülakatlarla sorunu sağlam bir zemine oturtmayı amaçladık. Mülakatlar Mersin ilinde siyasette aktif görev alan kadın ve erkek siyasetçilerle sınırlandırılmış, mecliste grup kurabilen (AK Parti, CHP, MHP, HDP, İYİ Parti) siyasi partilerin temsilcileri ile toplam 25 yüz yüze görüşme yapılmıştır. Her siyasi partiden 2 erkek siyasetçi ve 3 kadın siyasetçi ile yapılan görüşmeler yarı yapılandırılmış sorular doğrultusunda kadınların siyasal temsilde sayısal olarak yetersizliğinin nedenleri bulunmaya çalışılmıştır.

1. Siyasette erkek egemenliği, kadın temsiline önündeki engellerden mi yoksa kadınların siyasete katılımdaki isteksizlikten mi kaynaklanmaktadır?
2. Kadın siyasetçilerin ve erkek siyasetçilerin karar alma süreçleri karşılaştırıldığında aralarındaki farklılıklar nelerdir?
3. Kadınlar genel seçimlerde mi yoksa yerel seçimlerde mi daha fazla istekli oluyor, arasındaki farklılıklar nelerdir?
4. Siyasi partilerdeki kadınların siyasete girmelerini etkileyen unsurlar nelerdir?
5. Siyasi partilerde yer bulan kadın temsilciler karar alma süreçlerinde, cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kalkması için katkı sağlayabiliyor mu?
6. Siyasi partilerde yer bulmuş kadın temsilcilerin cinsiyet eşitsizliği temelli sorunlarla başa çıkma stratejileri nelerdir?
7. Meclisteki kadın siyasetçilerin artması, kadınların yaşadığı sorunların çözümü konusunda daha etkili olabilecek mi?

8. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planının oluşturulması sürecine dâhil oldunuz mu?
 - a. Bu eylem planına ilişkin görüşleriniz nelerdir?
9. Kadınların siyasette eşit temsili için kota uygulanmalı mıdır?
 - a. Kota oranı ne olmalı?
 - b. Kotanın belirlenmesi uygulama için yeterli midir?
 - c. Hangi kota sistemi sorunu çözmek için uygundur?
10. Siyasi partiniz eşit katılımı yeteri kadar destekliyor mu?
 - a. En eşitlikçi politikayı hangi parti uygulamaktadır?

Bu sorular doğrultusunda alınan cevapların analizinde oransal olarak kadın temsiline en az olduğu partinin üyelerinin durumda bir problem olmadığını düşünmeleri, kadınların istemediğini ya da hak etmediğini düşünmeleri ve bunu dile getirmeleri düşündürücüdür. Bir diğer beklemediğimiz sonuç oransal olarak meclise en çok kadın temsilci gönderen partinin ise daha fazla eşitliğin sağlanması gerektiğinin altını çizmesi beklemediğimiz sonuçlardan biri olmuştur.

Birinci soruya verilen cevaplarda, 16 katılımcı, ataerkil toplum yapısından kaynaklanan nedenlerle kadınların siyasete girme konusunda erkek egemenliğinin uzun yıllar sürmesinden dolayı yaşanan özgüven eksikliği ile isteksiz olduklarını belirtmiştir. İlk soruya ikisinin de etkisinin olduğunu belirten 4 katılımcıya karşın 3 katılımcı erkek egemenliğinden kaynaklandığını 2 katılımcı ise kadınların isteksiz olduğunu belirtmiştir.

İkinci soruya verdikleri cevaplarda kadın ve erkek siyasetçilerin karar süreçlerinde hiçbir farkın olmadığına, bulundukları konumda sorumluluk üstlenerek karar verebileceklerini belirten 6 katılımcıya karşın 7 katılımcı erkeklerin egemenliğinden kaynaklı inisiyatif almaları konusunda daha cesur olduklarını belirterek kadınların da uygun şartlarda aynı kararı verebilecekleri yönünde kanaat kullanmaktadır. 7 katılımcı kadınların daha kapsayıcı ve evrensel kararlar alabileceğini, 3 katılımcı erkeklerin cesur kararlar aldığını ve 2 katılımcı da ikisinin de aynı kararları verebileceğini ancak kadınların daha kapsayıcı ve objektif kararlar alabileceğini belirtmiştir.

Üçüncü sorunun cevaplarında 10 katılımcı genel seçimlerde daha istekli olmalarını, sorumluluğun daha az olmasına bağlarken 8 katılımcı ise siyasete ilgi duyan

kişiler için yerel veya genel siyasette yer almanın fark etmeyeceğini belirtmiştir. 7 katılımcı yerel siyaseti tercih ettiklerini buna sebep olarak da yerel siyasetin meclis üyeliklerinin sayısal olarak daha fazla olması nedeniyle yerel siyasette yer bulabilme ihtimallerinin daha fazla olmasına bağlamaktadır. Ayrıca yerel siyasette kendine ve çevresine faydalı olabilmenin, sorunları çözmede söz sahibi olabilmenin önemini belirtmektedirler.

Dördüncü soruya cevaben birçok faktör sıralanabileceği gibi olumlu veya olumsuz olarak da değerlendirme yapılabilir. Bunların başında siyasete ilgi duyma, aileden gelen siyaset merakının yanında çevresinin sorunları ilgili ve çözümü için gayret gösterme dürtüleri etkili olabilmektedir. Ayrıca katılımı engelleyen faktörler arasında ataerkil toplum yapısından kaynaklanan siyasetin erkek işi olarak görülmesi, ekonomik kaynakların yetersizliği kadınların siyasete mesafeli davranmalarına sebep olabilmektedir. Bu doğrultuda verdikleri cevaplarda 10 katılımcı bireysel ilgi, aileden gelen bir ilgi ve çevresel sorunlara çözüm bulabilmek için siyasetin içinde olmanın tercih edileceği fikrini belirtmiştir. Olumsuzlukları sebebiyle uzak durduklarını belirten 5 katılımcı ve ayrıca siyasi parti liderine bağlılıktan dolayı siyasette yer almak isteyen 3 katılımcı görüş belirtmektedir. Sadece çevresine faydalı olmak için 2, ailevi sebeplerden dolayı 2, milliyetçi duygular için 2 ve 1 kişi iş bulabilmek amacıyla siyasette yer aldıklarını açıklamışlardır.

Beşinci soruya 11 katılımcı kadın siyasetçilerin yeterli düzeyde çaba gösterdikleri yönünde görüş belirtirken 4 katılımcı ise hayır demelerini koşula bağlayarak siyasetin eril yapısından etkilendikleri için kadın sorunlarını ötelediklerini belirtmişlerdir. 3 katılımcı yeterli olmadıklarını 3 katılımcı da sayısal olarak yeterli oranlarda olmadıkları için yetersiz olduklarını diğer 2 katılımcı ise örgütlü çalışma ile daha etkili olacakları yönünde fikirlerini beyan etmişlerdir. Kadın siyasetçilerin sayılarının yeterli oranlara ulaşmadan sorunların çözümü noktasında söz yetersiz kalacak, erkeklerin belirlediği siyasete ancak eklemlenerek siyasetin nesnesi olacaklardır.

Altıncı soruya cevaben kadın siyasetçilerin sorunlarla baş etme stratejilerinde erkek katılımcıların çoğu, siyasi partilerin bir üyesi olarak değil kadınların bu durumu siyaset üstü olarak algılayarak örgütlü bir şekilde mücadele etmeleri gerektiğinin altını

çizdi. Katılımcıların 7'si kadınların pes etmeyerek, 6'sı toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kalkması için gayret göstererek çözüme kavuşulacağını, 4'ü kadınların daha fazla bilgi ve beceri kazanarak sorunun çözüleceğini düşünmektedir. Ayrıca hiç sorun yaşamadığı için stratejiye gerek kalmadığını 3 katılımcı belirtirken, 2 katılımcı da pozitif ayrımcılık vurgusu yaparak sorunu çözdükleri kanaati taşımaktadır.

Yedinci soruya verilen cevaplara sadece 1 katılımcı fayda sağlamayacağını ifade etmiştir. Katılımcı, toplumsal olarak eşitlik sağlanmadan sayıların artmasının bir anlam taşımadığını belirtmiştir. Geriye kalan bütün katılımcılar sayı ile orantılı olduğu düşüncesindedirler. Elbette ki bu durumu yine toplumsal cinsiyet eşitliği üzerinden değerlendirecek olursak siyasette yer alan kadın siyasetçilerin erilleşmediği bir ortamda kadınların kendi sorunlarını gündemde tutmaları kolaylaşacaktır.

Sekizinci soru, siyasetçilerin ve özellikle kadın siyasetçilerin kadın sorunları ile olan ilgilerini ölçebilmek açısından önem taşımaktadır. Bütün katılımcıların ortak olarak altını çizdikleri konu şiddetin önüne geçilmesi gerektiği, bir diğer ortak fikir tabana yayılması ve herkesin bilinçlenmesi için daha fazla çalışma yapılması gerektiği konusu olmuştur.

Dokuzuncu soruda katılımcıların 15'i kota uygulamasına gerek olmadığını farklı gerekçelerle dile getirmişlerdir. Kimi ilkel bulduğu için, kimi hak etmeyenlerin getirilmemesi, kimi de kadınları aşağıladığı düşüncesi ile kotanın uygulanmaması gerektiğini belirtmiştir. Kota uygulamasının kullanılmasını savunan 10 katılımcı ise sayısal olarak artışın başka bir çaresi olmadığı düşüncesi ile kota uygulanmasını veya sorun çözülene kadar uygulanması gerektiğini belirtmektedir. Kotanın uygulanması gerektiğini savunanların tamamı kotanın %50 oranında uygulanması gerektiğinin altını çizmiştir.

Son soru birbirine yakın gibi görünse de katılımcıların objektifliği açısından önemlidir. Sayısal verilerle genel seçim ve yerel seçim sonuçlarının en azından siyasetle ilgili olan kişiler tarafından takip edildiği varsayımı ile değerlendirilmiştir. Bu soruya benim partim diyen 20 katılımcı olurken 4 katılımcı başka partinin adını vermiş, 1 katılımcı partisinin eşitlikçi politikalarından emin olmadığını belirtmiştir. Ayrıca şunu da

belirtmek gerekir ki verilen cevapların birçoğu koşullara bağlanmaktadır. Örneğin küçük partilerin eşitlikçi davranmalarının daha kolay olduğunu, partisinin eşitlikçi olduğunu ancak seçimlerde oy kaybetmemek adına kadın aday konusunda yeterince eşitlikçi olamadığını belirtmişlerdir.

Mersin özelinde kadınların siyasetteki konumlarını araştırdığımız çalışmada elde ettiğimiz seçim verileri ve mülakat sonuçları neticesinde kadınların genel seçimlerde ve yerel seçimlerde sayısal olarak Türkiye ortalaması ile yakın ilerlediği görülmüştür. Kadınların siyasete olan ilgileri genellikle toplumsal cinsiyet rollerinin ağırlığı ile zaman içerisinde azalmıştır. Erkek egemenliğinin yeniden üretimini sağlamasına yol açmıştır. Ayrıca kadınlara yüklenen roller sebebi ile kadınlar; zaman yetersizliği, ekonomik olarak bağımlı olma ve ataerkil düzenden kaynaklanan baskılarla siyaset arenasında kendilerini kanıtlamaya olanak bulamamışlardır. Toplum tarafından kabul gören kadın adayların desteklenmediği dolayısıyla siyasi partilerin kadın adaylara oy kaybetme korkusu ile mesafeli yaklaşımı, kadınların görünür olmasını engellemektedir. Çalışmada en çok karşılaştığımız kadına yüklenen cinsiyetçi roller ve ataerkil toplum yapısı sebebi ile ötekileştirilen kadınların yaşamın her alanında yer alabilmesini sağlayabilmek ve daha sağlıklı toplum yapısına dönüşebilmek için cinsiyetçi rollerin eşit dağılımına özen göstermek ve ataerkil düşünceden kurtulmak elzem görülmektedir.

SONUÇ

Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınların; toplumdaki yerini, sosyo-ekonomik, kültürel özellikleri, eğitim alma durumu ve sosyal normlar önemli bir yer tutmaktadır. Bireyin içinde bulunduğu toplumun özelliklerine göre kadın, sosyal hayatta yer bulabilmektedir. Genellikle yaşamın her alanında olduğu gibi çalışma hayatında da kadınlar erkeklerin gerisinde kalmaktadır. Bu durum özellikle siyaset arenasında kendini daha fazla göstermektedir.

Kadınsız bir toplumun düşünülmeyeceği noktasında kadına yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle erkeklerle eşit şartlarda olabilmeleri için daha fazla çabalamaları gerekmektedir. Kadınların sosyal statülerinin yükseltilmesi, siyasi katılımlarının önündeki engellerin kaldırılması, eğitim alabilmeleri için gerekli koşulların oluşturulması ve karar alma mekanizmalarında yer bulabilmeleri için gerekli düzenlemelerin yapılması önem kazanmaktadır. Genel anlayışa göre, toplumsal rollerin temelinde kültürel yapı bulunmaktadır. Toplumsal iş bölümü ayrışmasında ataerkil yapının da etkisiyle kadına ev içi sorumluluklar düşerken erkeğe de kamusal alan ve sorumlulukların yüklenmesiyle toplumsal cinsiyet rolleri kavramı ortaya çıkmıştır. Toplumsal cinsiyet kavramı; toplumsal yaşam içerisinde bulunduğu konum, fizyolojik farklılıklar, toplumsal sorumluluklarımız ve rollerimiz kültürel ve sosyal özellikler açısından eşitlik ve eşitsizlik gibi çok geniş bir alanı kapsayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eşitsiz durum genellikle kadınların aleyhine gelişmektedir. Kadınların geleneksel cinsiyet rolleri anne, eş ve ev sorumluluğu olurken erkeklere evin geçimi, iş yaşamı gibi görevlerle kamusal alanın bir parçası olma imkânı sağlanmıştır.

Kamusal alanın bir parçası olan erkeklerin, siyasi yaşamın da doğal bir parçası gibi görünmesi olağan bir durum gibi yansımaktadır. Kadın ise siyasal yaşama sonradan eklemlenmesiyle tecrübesiz olduğu alana doğal olarak uzak kalmaktadır. Hayatın her alanında eşitsizlikten söz etmek mümkündür ancak en görünür olduğu alan şüphesiz siyaset arenası olmuştur. Siyasette kadın temsili, kadınların sorunlarını çözme noktasında önemli bir konumdadır. Kadınların siyasette eksik temsil sorunsalını aşabilmek için öncelikle kadınların siyasal ve kamusal alanda sayı olarak arttırılması gerekmektedir. Siyasette kadın temsilcilerin artması daha nitelikli siyaset yapmalarına olanak sağlayacaktır. Ancak modernleşen dünya düzeninde kadınlara yasal olarak verilen haklar

olsa da uygulama noktasında gereken önem verilmemiştir. Demokrasinin değerlerinden biri olan eşitlik ilkesine göre doğumla kazandığı vatandaşlık hakları, bulunduğu toplumda siyasal yaşama aktif olarak katılmasına ve karar mekanizmalarında söz sahibi olabilmesi için yeterli bir haktır. Ancak yasalar önünde eşit haklara sahip olması kadın ve erkeğin eşit olma durumu bugün hala tam anlamıyla sağlanabilmiş değildir. Bu sadece ülkemizin değil birçok gelişmiş ülkenin de gündemini meşgul eden konuları arasında yer almaktadır. Kadınların temsil konusu vatandaşlık hakkını elde etmesinin yanı sıra haklarını rasyonel bir biçimde hayata geçirmek için verdiği mücadelenin sonucunda ancak bu seviyelere gelebildiği unutulmaması gereken bir konu olduğunu ve bunun tamamen çözüme kavuşmuş bir konu olmadığını bilmek gerekmektedir. Ayrıca kadınların siyasal temsil konusu sadece kadınların sorunu olmadığı gibi demokrasinin de tam anlamıyla işleyebilmesi adına çözülmesi gereken bir konudur.

Fırsat eşitliği bağlamında ele alınması yüzyıllardır ataerkil yapıyla şekillenen ve 19. yüzyılda görünür olan kadın temsili, pozitif uygulamaların yasal düzenlemelerle aradaki farkın azaltılması ile mümkün olabilecektir. Toplumsal fırsatların dağılımı demokratik devletlerin politika yapan kurumları yani siyasal karar alma organlarının belirlemesine paralel olarak kadınların eksik temsili sonucunda adaletsiz ve sorunların çözümünde yetersiz kalınmasına neden olabilmektedir. Kadın hakları modern dünyanın bir ürünü olarak 18. yüzyılda başlamasına rağmen ancak 19. yüzyılda daha görünür olmuş, 20. yüzyılda feminist akımlar sayesinde birçok ülkede kadınlar siyasal haklara yasal olarak kavuşabilmiştir. Fransız Devrimi ile birlikte milliyetçilik ve millet kavramları ortaya çıkmıştır, Fransız devriminden önce kadınlar vatandaş sayılmadıkları gibi hakları da yok sayılmıştır. Bazı ülkelerde ise vatandaşlık hakkı elde etmelerine rağmen ancak ikinci sınıf vatandaş sayılmışlardır. 1789'da ilan edilen Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi 17 maddeli bildirgeye göre "Her insan kanun önünde eşit olmalıdır." cümlesi sadece erkekler için kullanılmıştır. Hâlbuki kadınlar ve erkekler birlikte mücadele etmiş, sonucunda ise vatandaşlık hakkını sadece erkekler kazanmış, kadınlar ise yok sayılmıştır. Bu durum kadınların her dönemde mücadele ettiğinin rasyonel bir göstergesidir. Türk kadınının siyasi haklarını kazanması bilindiği gibi birçok Avrupa ülkesinden önce olmuştur. Türk kadını ilk kez 1930'da belediye seçimlerinde oy kullanmış, 1933'de Köy Kanunun düzenlenmesiyle muhtar seçme ve köy komitesine seçilme hakkı elde

etmişlerdir. 1934 yılında anayasa değişikliği ile seçme ve seçilme hakkına kavuşabilmiştir. Atatürk devrimleriyle kadına verilen haklar genel anlamda modernleşme sürecinin bir parçası olarak görülmüş, Batı'da başlayan kadınların hak arama mücadelesinin aksine devlet eliyle gerçekleştirilmiştir. Elbette kadınlar bu hak arama mücadelesinde bulunmadıkları anlamı taşımamalıdır. Esasen cumhuriyet kurulmadan önce yani Osmanlı İmparatorluğu'nda da kadınlar kendini görünür kılmak için mücadele vermişlerdir. Kadınlar dergiler, gazeteler, dernek ve vakıf çalışmalarında bulunmuşlardır. Kadınların öncelikle hak arayışları bilindiği üzere ilk olarak batıda başlamış, doğal olarak ilk feminist hareketlerin çıkış noktası da batı olmuştur. Türkiye de ise kadın hareketi 19. Yüzyılın sonlarına Osmanlı dönemine kadar götürülebilir. Dünyadaki kadın hareketine benzer şekilde söylem ve eylemlerde bulundukları görülmektedir. Toplumda yaşanan değişim ve gelişmeler kadınlarında hak ve özgürlük sahibi olma duygularını yükselmiştir. Kadınların ikincil konumda oldukları ve kendilerine uygulanan ayrımcılığın farkında ve bilincinde sorgulamaktadırlar. 1869 da başlayan kadın dergi ve gazetelerinde yazmaya başlayarak sorunlarını dile getirmeye başlamışlardır. Aynı dönemlere paralel olarak kadınların açtığı 30'a yakın yardımlaşma derneği ve vakıf üzerinden bireysel taleplerinin yerini örgütlü birliklere dönüştürmüşlerdir. İlk dernekler yardım amaçlı ve savaşın yaralarını sarmak için kurulmuş daha sonraları kız çocuklarının eğitimi, meslek edindirme ve feminist denebilecek tarzdaki kadınları bilinçlendirmeye yönelik derneklerde bulunmaktadır. Osmanlı'da da kadınlar kendilerine uygulanan ayrımcılığı dünyadaki kadınların sorguladığı gibi onlar da sorgulamıştır.

Dünyada kadın hareketinin tarihi 19. yüzyılda başlayarak bu mücadele 20. yüzyılın ilk yarısına kadar geçen süreçte seçme ve seçilme hakkı elde etmek için çabalarken günümüzde bu durum yerini daha fazla siyasal temsil talebine bırakmıştır. Kadınların siyasal temsili gelişmişlik göstergesi olarak kabul edilmiş, başta ulusal parlamentolar olmak üzere bütün siyasal süreçlerde kadınların karar alma mekanizmalarına katılımını artırmak için değişik stratejiler uygulanmıştır. Türkiye'de de dünyadakine benzer şekilde kadın hareketi tarihinde siyasal temsile katılım mücadelesi verilmiştir. Kadınların bu mücadelesinin yanında cumhuriyetin kurucu seçkinleri çağdaşlaşmanın gereği olarak gördükleri kadınların, siyasal ve toplumsal hayata katılmalarına destek vermişlerdir. Kadınlara erken bir dönemde seçme ve seçilme hakkı tanınmış ve belirleyici aktör devlet

olmuştur. 1930 yılında yerel seçimlerde ve dört yıl sonra da genel seçimlerde seçme ve seçilme hakkı elde etmişlerdir. Kadınlar ilk kez 1935 yılında parlamentoya %4.6'lık bir oranla seçilmiştir. Çok partili dönemde kadın temsili uzun bir süre düşük oranda devam etmiştir. Kadın siyasetçiler aradan geçen seçim dönemlerine rağmen ancak 1999 yılında %4,2 oranına ulaşmışlardır. Kadınlar belli bir tecrübeye sahip olsalar da eğitim, cinsiyet ayrımcılığı gibi çeşitli nedenlerden dolayı karar mekanizmalarında yeteri kadar yer alamamışlardır. Kadınların siyasal katılımının ve temsilinin önünde engeller söz konusudur. Sıklıkla karşılaşılan engeller, toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü, kadının toplumsal rolleri, kadınların siyasetle daha az bağ kurmasından ve siyasete ayırabilecekleri zamanın daha sınırlı olmasından kaynaklandığı görülmektedir. Ayrıca siyasetin, gücü, otoriter yapısı ve siyasetteki erkek egemen söylem, kadınların siyasal hayata katılımını zorlaştırmaktadır. Yine toplumsal ve ekonomik alandaki kadın-erkek eşitsizliği, kadınların siyasal mücadele için gerekli birikimleri oluşturmalarının önünde engel teşkil etmekte ve onları erkek rakiplerinin gerisinde bırakmaktadır. Bu durum kadınların siyasete katılma motivasyonlarını olumsuz yönde etkilemekte ve siyasal alandan uzaklaşmaya zorlamaktadır.

Ülkemizde genel seçimlerde adaylarını partilerin üst yönetimleri belirlemektedir. Bu düzenekle bağlantılı olarak ulusal düzeyde olduğu gibi yerel düzeyde de aday listelerini partilerin üst yönetimleri belirlemektedir. Ancak para, zaman, güçlü kamusal ilişki ağları, eğitim, deneyim gibi politik kaynak ve olanaklara sahip olan adaylara öncelik verilir. Bu kriterlerin birçoğu kadınların dezavantajlı olduğu durumlar arasındadır. Yereldeki siyasi işleyişin de ulusal siyaset faaliyetlerinden farklı olmadığı, siyasal temsilde yer almanın koşulları benzer araçlarla kadınların aleyhine işlemektedir. Günümüz koşullarında siyasal partilerin aday listelerini belirleme ölçüt ve yöntemleri ise demokratik eşitliğin sağlanabilmesi açısından oldukça sorunlu olduğunu görülmektedir.

Çalışmada incelediğimiz 2002-2019 yılları arasında yapılan genel ve yerel seçimlerinde, Mersin ilinde kadın temsilcilerin siyasete duydukları ilginin adaylık ve seçilen temsilciler üzerinden yapılan değerlendirmede altı milletvekilliği ve dört belediye başkanlığı seçiminde sayıca artmasına rağmen istenilen ve nitelikli siyaset yapmalarına zemin hazırlayacak seviyeden uzak olduğunu belirtmek gerekmektedir. Kadın adayların siyasi partilerin hazırladığı listelerin seçilemeyecek sıralarında yer alması, yetersiz

temsilin devam ettiği elde ettiğimiz verilerle ortaya koyulmuştur. Bu veriler doğrultusunda kadınların aday olma süreçlerinde gerekli gayreti göstermelerine rağmen arzulanan sonuçları elde edemedikleri görülmektedir. Daha öncede belirttiğimiz gibi kadınların siyasete girmelerinin önündeki birçok engelin olmasına rağmen siyasete girmeye çabalayan kadınların siyasi partilerin cinsiyet eşitliğini gözetmeden yaptıkları aday belirleme yöntemleriyle kadın siyasetçilerin motivasyonlarını sağlamalarına ve özgüven oluşturmalarına ket vurmaktadır. Siyasi partilerin kadın-erkek eşitliği vurgusuna rağmen kadın oranlarının siyaset ve yönetimlerde eşit olmadığı görülmektedir. Kadınların dezavantajlı olduğu kamusal hayata katılmalarıyla farkındalığın artması ve siyasete katılımı ile demokratik sistemin güçlenmesi mümkün olabilecektir. Bu doğrultuda siyasi partilerin kota uygulamaları kadınların dezavantajlı konumlarından kurtarmak amacıyla uygulanmakta olmasına rağmen kadınların temsil düzeylerini arttırmakta yetersiz kaldığı ve bunların sadece kâğıt üzerinde yapılan düzenlemeler olduğu görülmektedir. Yapılan mülakatlarda çıkan sonuçlara göre kadınların siyasal temsilde bulunmaları siyasetin daha kapsayıcı olacağı, kadın sorunlarının kadın temsilci tarafından daha fazla içselleştirilerek takipçisi olacağı düşüncesi en azından cinsiyete yüklenen rollerin değişimi için gerekli görülmektedir. Sayısal olarak kadın siyasetçilerin artması, siyasetçilerin gündemde olması bakımından rol modellik ve özendiriciliği açısından cinsiyetçi rollerin değişimine katkı sağlayacaktır. Medyanın bu hassasiyetle yaklaşımı ile ataerkil düzen etkilerinin azalmasına olanak sağlayacaktır.

Sonuç olarak kadınların siyasal yaşamda var olabilme mücadelesinde kota uygulamalarının mevcut eşitsizliğin düzeltilmesine kısa ve orta vadeli çözüm olmasına, kadın erkek eşitliğinin sağlanmasında ataerkil düzenin değişmesine, kadınların kendine dayatılan cinsiyetçi rollerden arınarak kamusal alanda başarılı olabileceklerinin de farkına varabilmeleri gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik aileden başlayarak arkadaşlar, okul, medya, sivil toplum örgütleri ve siyasi partiler gibi bütün kesimlerin toplumsal cinsiyetin önündeki engellerin kaldırılması için farkındalık oluşturmaları gerekmektedir. Toplumun yapı taşlarını oluşturan aileden başlanarak toplumsal cinsiyet eşitliği için gerekli olan cinsiyetçi rollerin değişimi için gerekli özenin gösterilmesi gerekmektedir. Çocukların doğumlarından itibaren onlara yüklenen roller alınan oyuncaklardan başlanarak değişime başlamak gerekmektedir. Bu durumun

özümü için gerekli olan farkındalığı oluşturabilmek ve cinsiyetçi rollerin azalmasına katkı sağlamak adına özenli davranılması elzemdir. Medyanın, gündelik yaşantımızın önemli bir kısmını kapsamayı sebebiyle medyanın da toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik çalışmalarda bulunması gerekmektedir. Ataerkil yapı ve toplumsal cinsiyet eşitliği için toplumu oluşturan bütün kurum ve kuruluşların birlikte mücadele etmesine, kadınları siyasal yaşamın bir parçası olması için önündeki engellerin kaldırılmasına aracılık ederek dâhil edilmesinin yolları aranmalıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ve cinsiyetçi rollerin adaletli dağılımı sağlanmadan kadınlar sadece siyasette değil, aile hayatından başlanarak eğitim hayatı ve iş hayatına kadar eşitsizliğin öznesi olmaya devam edecektir. Siyasal temsilde cinsiyet eşitliğinin sağlanması demokrasî ve adaleti sağlamak bakımından önemli bir yere sahip olduğunun farkına varılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adıyeke, N. ve Adıyeke, N. (2004). *Modernleşmenin Doğurduğu Kent: Mersin, Sırtı Dağ Yüzü Deniz: Mersin*, yay. haz. Filiz Özdem, YKY, İstanbul.
- Ağduk, M. (2004). *Cumhuriyet'in Asil Kızlarından '90'ların Türk Kızlarına...1990'larda Bir "Türk Kızı"*: Tansu Çiller, (Der.). Vatan, Millet, Kadınlar, İletişim Yayınları, ss. 295-325, İstanbul.
- Akan , E., & Gürhan, N. (2020, Aralık). Feminizmin “e-Hali”: *Dijital Feminizm Üzerine Bir Araştırma. Hafıza Dergisi*, 2(2), 4-22.
- Ahmad, F. (2021). *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)*, 1. Basım, Kırmızı Kedi Yayınevi.
- AK Parti. (2018). Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve Genel Seçimler Seçim Beyannamesi, Tanıtım ve Medya Başkanlığı, Ankara.
- AK Parti. (2021). AK Parti Programı, Ankara: AK Parti Yayını.
- Akdoğan, Y. (2008). *Yerel Siyaset-Kavramlar*, Yerel Siyaset Sempozyumu, Okutan Yayınları, s. 9–14, İstanbul.
- Akgündüz, A. Baş, Y. Tekin, R. Kaşıkçı, O. (1993). Arşiv Belgeleri Işığında Tarsus Tarihi ve Eshab-ı Kehf, *Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası*, İstanbul.
- Akşit, E. E. (2010a). *Fatma Aliye's Stories: Ottoman Marriages beyond the Harem*, *Journal of Family History*, July, cilt 35, no. 3, s. 207-218.
- Aktaş, C. (2006). Feminizmin Beyaz Batılı Kadın Seçkinciliği, *Uluslararası İnsan Haklarında Yeni Arayışlar Sempozyumu*.
- Alada, A. (2008). *Osmanlı Şehrinde Mahalle*, Sümer Kitabevi, İstanbul.
- Alkan, A. (2005). *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*, Dipnot Yayınları, 1. Baskı, Ankara.
- Alkan, H. & Taş, İ. E. (2007). *Yerel Siyasetin Dönüşümü: Afşin Örneği*, Kesit Yayınları, İstanbul.

- Altuntaş, N. (2012). *Türkiye’de Farklılıklarına Rağmen Kadınlar: Post Feminist Çağda Türkiye’de Farklı Kadın Konumları*, (Der). Orion Kitabevi, Ankara.
- Araslı, O. (1972). Adaylık Kavramı ve Türkiye’de Milletvekili Adaylığı, AÜHF Yayınları, Ankara.
- Araslı, O. (2000). Siyasal Katılma ve Kadın, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü ile Gazi Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü (Editör), *Hukukta Kadın Sempozyumu*, 1.Baskı, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Arat, N. (1986). *Kadın Sorunu*. Say Yayınları, İstanbul.
- Arat, N. (2010). *Feminizmin ABC’si*, Say Yayınları, (2.baskı), İstanbul.
- Arat, Y. (1998). *Türkiye’de Modernleşme Projesi ve Kadınlar*, S. Bozdoğan ve R. Kasaba (ed), *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 82- 98.
- Arendt, H. (2005), “*Kant’ın Siyaset Felsefesi Üzerine Notla*”, Cogito, 41-42, Kış.
- Arıkboğa, E. (2009). Yerel Yönetimlerde Temsil ve Kadın Üyeler: Kadın Adayların Önündeki Görünmez Engeller, *Türk İdare Dergisi*, S. 463–464, Haziran-Eylül, s. 15–43.
- Arıkboğa, E., (2010). Yerel Yönetimlerde Katılım ve Meclislerin Rolü, *Yerel Yönetim Anlayışında Yeni Yaklaşımlar Sempozyumu*, Okan Üniversitesi Yay., İstanbul.
- Arslan, A. (2004). Türk Siyasi Elitleri Arasında Kadının Temsili, *Kadın Çalışmalarında Disiplinler arası Buluşma Sempozyumu*, (s.103-120).
- Arslan, R. (2016). *Siyaset Bilimine Giriş*, Dora Basım Yayın, Bursa.
- Ayata, A. (1995). *Türkiye’de Kadının Siyasete Katılımı, 1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, İletişim Yayınları, Der: Ş. Tekeli, İstanbul.
- Ayata, A. G. (1998). *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Türkiye’de Kadın ve Siyaset*, Tarih Vakfı Yayınları, Birinci Basım, İstanbul.

- Ayata, A. G. (2010). *Türkiye’de Kadının Siyasete Katılımı*, Tekeli, Şirin (Derleyen), 1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar, 4. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Aydemir, D., ve Aydemir, E. (2011). Türk Siyasetinde Kadın: Çok Oluyoruz, Uşak Sosyal Araştırmalar Merkezi, *Uşak Raporları*, No11-05.
- Aydın, A. ve Kahraman, Ö. F. (2017). Türkiye’de Kadın Temsili Sorunsalına Kadın Bakanlar Bağlamında Bir Bakış, *Yasama Dergisi*, sy. 31, y.
- Bağce, E. (2007). Siyaset ve Demokrasi Üzerinde Eleştirel Bir Değerlendirme, *Amme İdaresi Dergisi*, (Kocaeli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kocaeli, Türkiye.
- Baltacı, C. ve Eser, B. ve Tekin, N. (2009). *Tarihsel Süreç İçinde Türkiye’de Kadınların Siyasal Haklarını Elde Etmesi Ve Siyasete Katılımı*, Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü. (s.1-22).
- Başbakanlık (2014). 62. Hükümet Programı Başbakan Ahmet Davutoğlu. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/09/20140907-1.htm> (Erişim tarihi: 12.06.2022).
- Başbakanlık (2015). 64. Hükümet Programı Başbakan Ahmet Davutoğlu. https://www.aa.com.tr/uploads/TempUserFiles/64.hukumet_programi.pdf (Erişim tarihi: 12.06.2022).
- Başbakanlık (2016). 65. Hükümet Programı Başbakan Binali Yıldırım. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/strateji/icerikler/65-hukumet-programi-20180125142728.pdf> (Erişim tarihi: 12.06.2022).
- Baykal, D. (1970), *Siyasal Katılma Bir Davranış İncelemesi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Bayraktar, U. (2011). Yerelin Seçimi, çözümlemenin yereli: Mersin Örneği, *Toplum ve Bilim*, 121, s.9-47.

- Belli, A., & Aydın, A. (2012). Yerel Demokrasi ve Katılım: Kahramanmaraş ve Hatay İllerinin Karşılaştırılması, *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, Kahramanmaraş.
- Bem, S. L. (1981). Cinsiyet Şeması Teorisi: Cinsiyet Tiplemesinin Bilişsel Bir Hesabı. *Psikolojik İnceleme*, 88(4).
- Berber, N. (2011). Özel Sektörde Yönetici Kadınların Cinsiyet Kimliği ve Feminizm Algısı, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Berktaş, F. (2012). Gendering the Writing Subject, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 0 (4), Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iukad/issue/732/7915>.
- Berktaş, F., (1995). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın, Hristiyanlıkta ve İslamiyet'te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*, Metis yayınları, İstanbul.
- Berktaş, F., (2016). Geçmişten Günümüze Kadın Kütüphaneleri ve İstanbul Kadın Eserleri Kütüphanesi, *Türk Kütüphaneciliği, Dergipark*, Cilt 31, Sayı 2 ,263-270.
- Bilir, F. (2007). Siyasi Partilerde Parlamento Adaylarının Belirlenmesi Karşılaştırmalı Bir İnceleme, *Yetkin*, Ankara.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, S.1 (Özel Sayı).
- Bora, A. ve Günel, A. (2002), *90’larda Türkiye’de Feminizm*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bora, T. (2018). *Cereyanlar*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bosuter, K. (1969). *Türk Siyasi Partiler Sisteminde Parti İçi Demokrasi*, Ulusal Basımevi, Ankara.
- Bourdieu, P. (2001). Masculine Domination, *Polity Press*, Cambridge.
- Bozatay, A., vd (2014). Siyasette Kadın Temsili Açısından 30 Mart 2014 Yerel Seçimi Sonuçlarının Çanakkale İli Örneğinde Değerlendirilmesi, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 12 (16).

- Bozkurt, B. ve Bozkurt, İ. (2014). Türkiye'nin İlk Kadın İl Belediye Başkanı 'Müfide İlhan' ve Mersin'deki Çalışmaları, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 10 Sayı 19.
- Bozkurt, İ. (2001). Salnamelerde Mersin, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Mersin.
- Bozkurt, V., (2013). *Değişen Dünyada Sosyoloji*, Ekin Basım Yayın.
- Cansun, Ş. (2013). Türkiye'de Kadınların Siyasal Katılımının Algılanması: AKP ve CHP Örnekleri, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 9-30.
- Cansun, Ş. (2015). Yeni Şafak Gazetesi'nin Penceresinden AK Parti Ve CHP'nin Kadın Politikaları Ve Kadın Siyasetçilerine Bakış, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (25).
- Caporol, B. (1982). *Kemalizm'de ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını (1919- 1970)*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.
- Cevizci, A. (2012). *Bilgi felsefesi*, Say Yayınları, İstanbul.
- CHP. (2022). Parti Programı, Çağdaş Türkiye İçin Değişim.
- Coole, D. (1993). Women in Political Theory. From Ancient Misogyny to Contemporary Feminism, *Harvester Wheatsheaf*, New York, Londra.
- Çadır, M. (2011). *Kadının Siyasal Yaşama Katılımında Siyasi Parti Kadın Kollarının Rolü- Ankara İli Örneği*, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü yayını, Ankara.
- Çadırcı, M. (1997). *Tanzimat Dönemi'nde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Türk Tarih Kurumu, ikinci baskı, Ankara.
- Çağlar, O. N. (2011). Kadının Siyasal Yaşama Katılımı ve Kota Uygulamaları, Süleyman Demirel Üniversitesi, *Vizyoner Dergisi* C.3,S.4, (s.56-79).
- Çaha, Ö. (1996). *Sivil Kadın: Türkiye'de Sivil Toplum ve Kadın*, Vadi Yayınları, Ankara.
- Çaha, Ö. (2015). *Karar Mekanizmalarında ve Siyasal Hayatta Kadın Katılımında Aşılamayan Engeller*, Aydın Yılmaz, Sare/ Çaha, Ömer (Editörler), Uluslararası

- Kadın ve Adalet Zirvesi Panel Sunuları ve Sonuç Bildirisi*, 1. Baskı, Kadın ve Demokrasi Derneği Yayınları, İstanbul.
- Çakır, S. (1994), *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Çakır, S. (1996). *Osmanlı Kadın Hareketi*, İstanbul: Metis Yayınları
- Çakır, S. (2007). *Feminism and Feminist History-Writing in Turkey: The Discovery of Ottoman Feminism*, der. Francisca de Haan, Maria Bucur, Krassimira Daska-lova, Aspasia (A Year Book) Berghahnbooks, cilt 1.
- Çakır, S. (2011). *Osmanlı Kadın Hareketi*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Çakır, S. (2013). *Erkek Kulübünde Siyaset Kadın Parlamenterlerle Sözlü Tarih*, 1. Baskı, Versus Yayınları, İstanbul.
- Çavdar, T. (2004). *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Çelikkol, İ. (2022). *Toplumsal Cinsiyet ve Din*, 3rd International 5 January Social And Humanities Sciences Congress.. Adana: İksad Yayınları.
- Çukurçayır, A. (2000). *Siyasal katılma ve Yerel Demokrasi*, Yargı Yayınevi, Ankara.
- Dağdelen, A. (2021). Platon'dan Hegel'e Akıl ve "Kadınlık": "Kadınlık"tan Kurtuluş Olarak Feminist Teori. *Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi (IJBEMP)*,5(2), 829-841.
- Dahl, R. (1963). *Modern Political Analysis*, New Jersey: Prentice-Hall.
- Demirbilek, S. (2007). Sanal Çalışma Ekseninde Sanal İşgören, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, dergipark.org.tr.
- Demirdirek, A. (1993). *Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi*, İmge yayınevi, İstanbul.
- Demirdirek, A. (2016). *Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikâyesi*, Yayına Hazırlayan: İlknur Üstün, Ankara: Ayizi Yayınları, 2. Baskı, s. 104.

- Develi, Ş. (2008). Dünden Bugüne Mersin 1836-2008, *Mersin Büyükşehir Belediyesi*, Mersin.
- Doğan, S. (2016). *Mahalledeki AKP: parti işleyişi, taban mobilizasyonu ve siyasal yabancılaşma*, İletişim Yayınları.
- Doğru, O. (2001). *İnsan Hakları Uluslararası Mevzuatı*, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- Donald, Q. (2004). *19. Yüzyıla Genel Bakış: Islahatlar Devri 1812-1914, Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, cilt 2, yay. haz. Halil İnalcık, Eren Yay., İstanbul.
- Donovan, J. (1992). *Feminist Teori*, çev. Aksu Bora, Meltem Ağduk, Fevziye Sayılan, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Dökmen, Ü (2003). *Var olmak Gelişmek Uzlaşmak*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Dökmen, Z. (2009). *Toplumsal cinsiyet*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dökmen, Z. Y. (2012). *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açılımları*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Durakbaşı, A. (2000). *Halide Edip: Türk Modernleşmesi ve Feminizm*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Duran, H. (2017). “Meral Akşener’in Siyasal Anlamı ve İYİ Parti”, *SETA Analiz*, Sayı: 223, Kasım.
- Durmuşoğlu, K. ve Ataman, K. (2018). Kutsaldan Sekülere: Değişen Ölüm algısı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme, *BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 / 1 .
- Duroğlu, S. (2007). Türkiye’de İlk Kadın Milletvekilleri, *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Duverger, M. (1974). *Siyasi Partiler*, Çeviren: Ergun ÖZBUDUN, 2.bs., Bilgi, İstanbul.
- Eagly, A. H. vd,(2000). *Social Role Theory of Sex Differences and Similarities: A Current Appraisal*, ECKES, T./ TRAUTHER, H. M. (eds.), The Developmental Social

Psychology of Gender, Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

Ecevit, Y. (2011). *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*, 1. Baskı, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Web- Ofset.

Emin, M. (1995). *Feminizm Nedir?*, TÜRDAV, İstanbul.

Erdoğan Tosun, G. (2006). Siyasetin Kadınlara Ardına Kadar Açık Apolitik Kapısı: Mahalle Muhtarlığı, *Kadın Çalışmaları Dergisi*, 1 (1).

Erdoğan, C. (2017). Cumhuriyet Halk Partisi'nin tek parti dönemi sonrası ideolojik evrimi: Özgürlükçü muhalefet, ortanın solu ve demokratik sol (1950-1980), *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 53, 299-318

Erdoğan, R. T. (2004). Açılış Konuşması, Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu, *AK Parti Yayını*, 7-17, Ankara.

Fidan, F. (2005). ÇALIŞAN KADININ SORUNU: ÇATIŞAN ROLLER, SORUMLULUKLAR VE BEKLENTİLER GIDA SEKTÖRÜ ÖRNEĞİ, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 0(32). Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusiyasal/issue/604/6092>

Freud, S. (1999), *Uygarlığın Huzursuzluğu*, Çev.H. Barışcan, Metis Yayınları, İstanbul.

Geçer H., Kartopu S., ve Hacıkeleşoğlu H. (2017). Toplumsal Cinsiyet ve Dindarlık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (56), 494-521.

Gökçimen, S. (2008). Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi, *Yasama Dergisi*, Sayı 10 (s.1-59)

Gökçimen, S. (2009). Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009, *TBMM Arşivi*, Ankara.

Gökhan, İ. (2010). Türkiye'deki Feminist Akımların Modernite ve Post modernite ilişkilerine Eleştirel Bir Bakış, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Bilim Dalı*.

- Gönenç, L. (2017). Dar Bölge Seçim Sistemi Tartışmaları, *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*.
- Gözübüyük, Ş. (2003). *Anayasa Hukuku*, 12. bası, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Günaydın, B. (2011). Çocuklara Yönelik Programlarda Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Sunumu: *Trt Çocuk ve Yumurcak Tv. Yayımlanmış Uzmanlık Tezi, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu*, Ankara.
- Günaydın, F.Y., vd (2011). *Türkiye’de Toplumsal Sınıf Haritaları: Sınıf Oluşumları ve Sınıf Hareketliliği Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma*, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, No; 1,Ankara.
- Güneş-Ayata, A. ve F. Tütüncü. (2008). Critical Acts Without a Critical Mass: The Substantive Representation of Women in the Turkish Parliament. *Parliamentary Affairs* 61/3,461-475.
- Gürhan, N. (2010). Toplumsal Cinsiyet ve Din, *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, www.e-sarkiyat.com- ISSN: 1308-9633 Sayı: IV.
- HABERMAS J. (1997). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*, çev. Tanıl Bora-Mithat Sancar, İletişim, İstanbul.
- HABERMAS, J. (2004). *Kamusal Alan*, çev. Meral Özbek, Kamusal Alan, der. Meral Özbek, Hil Yayınları, İstanbul.
- HDP. (2018). Seçim Bildirgesi.
- Heywood, A. (2004). *Political Theory An Introduction, third edition*, Published by Palgrave Macmillan, New York.
- Heywood, A. (2011). *Siyaset*, (Çevirenler: Bölüm 1: Bekir Berat Özipek), 4. Baskı, Adres Yayınları, İstanbul.
- Huntington, S. P. ve Nelson, J.M. (1976). No Easy Choice Political Partipation in Developing Countries, *Harvard University Press*, London, Akt. Uluç Vahap, Küçük Ayşe.

- Işık, E. ve Ay, H. (2019). AK Parti yeni Ayşeler Haticeler arıyor, Sabah. <https://www.sabah.com.tr/gundem/2019/12/02/ak-parti-yeni-ayseler-haticeler-ariyor>.
- İba, Ş. (2015). *Siyasi Partiler ve Seçim Hukuku*, Seçkin, İstanbul.
- İba, Ş. (2017). *Siyasi Partiler ve Seçim Hukuku*, Seçkin Yayınları, Ankara.
- İmançer, D. (2006), *Medya ve Kadın*, Ebabil Yayıncılık, Ankara.
- İmançer, D ve İmançer, A. (2006). *Medya ve Kadın*, Dilek İmançer (Ed.). Televizyon Reklamlarında Kadın Sunumuna Özgü Klişeler (ss. 121-144), Ebabil Yayıncılık, Ankara.
- İngün, Ö. (2005). Feminizm ve İslam İlişkisi “İslami Feminizm”, *Yüksek Lisans Tezi*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- İYİ Parti. (2018). Milletimizle Sözleşme: Toplumda Birlik, Ekonomide Güven, Yönetimde Liyakat Seçim Beyannamesi, Ankara.
- Kalaycıoğlu, E. (1979). Siyasal Katılmanın Koşullarına Genel Bir Bakış, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, S.37(1-4), ss.160-199.
- Kalaycıoğlu, E. (1983). *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma*, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Kalaycıoğlu, E. (1984). *Çağdaş Siyasal Bilim Teori Olgu ve Süreçler*, İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Kamışlı, E. (2018). *Toplumsal cinsiyet rolleri ve aile işlevselliğinin problem çözme becerilerine etkisi*.
- Kandiyoti, D. (2015). Cinsiyet ve Milliyetçilik Kuramları Bağlamında Dağa Çıkan Kurt, *Kesit Yayınları, dergipark.org.tr*, İstanbul.
- Kang, A. (2009). Studying Oil, Islam and Women as if Political Institutions Mattered, Faculty Bus., *Political Science*, Papers 42.

- Kant, I. (2010). *Güzellik ve yücelik duyguları üzerine gözlemler*. (Çev. Ahmet Fethi). İstanbul: Hil Yayın. s32.
- Kapani, M. (1999). *Politika Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Kaplan, L. (1998). *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*, Yükseköğretim Kurulu Matbaası, Ankara.
- Kaya, Ş. (2018). Kadın ve Sosyal Medya, *Gaziantep University Journal of Social Sciencess*, 2(17), 563-576.
- Kayhan, F. (1999). *Feminizm*, BDS Yayınları, İstanbul.
- Keleş, R. (2009). *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Kerestecioğlu, İ. (2011). Milliyetçiliğe İlişkin Sınıflandırmalarda Karşılaşılan Sorunlar, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 0(25), Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusiyasal/issue/609/6134>
- Kılıç, Z. (1998). *Cumhuriyet Türkiye'sinde Kadın Hareketine Genel Bir Bakış, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*. Hacımirzaoglu, Ayşe Berkay, (Ed.), Tarih Vakfı Yayınları, ss.347-361, İstanbul.
- Kılıçarslan Cesur, S. ve Akkuş, P. (2016). Türkiye'de heteropatriarkal sistem baskısı altında LGBTİ'lerin sosyal hizmet ihtiyaçları, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, cilt 14-56.
- Kışlalı, A. T. (2006). *Siyasal Sistemler Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Kızıl, Ö. E. (2018). AK Parti Kadın Kollarında % 50 değişim bekleniyor, Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/politika/ak-parti-kadin-kollarinda-yuzde-50-degisim-ekleniyor/1220549>.
- Koçak, M. (2002). *Siyasal Partiler ve Türkiye'de Parti Yasakları*, Turhan Kitabevi, Ankara.

- Koçer, D. (2009). Demokrat Parti dönemi (1950-1960) kadın dergilerinde kadın imajı. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*. 1(2), 131-143.
- Konan, B. (2011). Türk Kadınının Siyasal Hakları Kazanma Süreci, *AÜHF*, c.60, sy. 1, y. ,ss. 157-174.
- Koray, M., (2011). Avrupa Birliği Ve Türkiye’de ‘Cinsiyet’ Eşitliği Politikaları : Sol-feminist Bir Eleştiri, *Çalışma Ve Toplum Dergisi*, calismatoplum.org.
- Kovanlıkaya, E. (2004). Siyasette Kadın Temsiliyeti ve Demokrasi, Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma Sempozyumu, *Yeditepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları*, İstanbul.
- Köybaşı, Z. (2006). Türkiye’de Siyasi Partilerin Aday Tespiti, Yayınlanmamış *Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya.
- KSGM, (2008). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008–2013), T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Kubalı, H. N. (1971). *Anayasa Hukuku Dersleri*, İÜHF Yayınları, İstanbul.
- Kurnaz, Ş. (1991). *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839:1923)*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Kurnaz, Ş. (1996). *Siyasal İktidarın Kadınlara Yönelik Uygulamaları, II. Meşrutiyet Dönemi’nde Türk Kadını*, Eğitim Dizisi, İstanbul.
- Kurnaz, Ş. (2011). *Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923)*, Ötüken Yayınevi, İstanbul.
- Kutlar, M. (2008). Ulviye Mevlan: Yaşamı ve Düşünceleri, *Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları ABD yüksek lisans tezi*, Ankara.
- Kutub, S., (1994). *Kadın Ve Aile*, İhtar Yayınları. S9.
- Küçük, T. S. (2015). *Parti İçi Demokrasi*, On İki Levha, İstanbul.
- Makal, A. (2001). “Türkiye’de 1950-1965 Dönemi’nde Ücretli Kadın Emeğine İlişkin

Gelişmeler”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:56 S:2 s.117-155.

Marshall, G. (2000). *Sosyoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları.

Matland, R. E. (2005). Enhancing Women’s Political Participation: Legislative Recruitment and Electoral Systems. J. Ballington ve A. Karam (Ed.). *Women in Parliament: Beyond Numbers* içinde, *IDEA*, Stockholm.

Mendez-Montalvo, M. ve Ballington, J. (2002). Women In Parliament, *International Idea*, ([Http://www.İdea.İnt](http://www.idea.int)), Stockholm.

MHP. (2018). Milletvekili genel seçimi, seçim beyannamesi.

Michel, A. (1993), *Feminizm*, Tekeli, Şirin, (Çev.), İletişim Yayınları, 1.Baskı, İstanbul.

Minibaş, T. (1996). *Siyasal Partiler Yelpazesinde Kadının Konumu*, Der: N. Arat, Say Yayınları, İstanbul.

Negiz, N. (2008). *Türkiye’de Yerel Siyasette Kadının Konumu: Siyasetçi Kadınlar Gözüyle Eleştirel Bir Değerlendirme*, Yerel Siyaset, Okutan yayıncılık, İstanbul.

Oğuz, İ. (2006). Tarsus Şer’iyye Sicillerine Göre Mersin Kentinin Kuruluş Öyküsü, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Mersin.

Oktay, T. (2013). Belediye Meclisleri Komisyonlarında Kadın Temsili: Bölgesel Bir Analiz. 11th International Conference on Knowledge, *Economoyand Mangament (ICKEM)*, (s.965-997).

Oruç, T. ve Bayrakçı, E. (2018). Yerel Siyasette Temsil ve Katılım: Kadın Aktörler, *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:7, Sayı:2

Önder, T. (2019). Neoliberalizm ekseninde Türkiye’de yerelleşme tartışmaları ve yerelde merkezileşme, *Doktora*, A.MERT(Öğrenci).

Örs, B. (2018). *19. Yüzyıldan 20.Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 10. Baskı, İstanbul.

Örs, B.H. (2006). Siyasal temsil, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, İstanbul.

- Özbudun, E. (1975), *Türkiye’de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Özdemir, E. (2009). Kültürel Farklılıkların Kentsel Siyasete Yansıması: Mersin Örneği, *T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi*, İstanbul.
- Özer, S. (2013). Kadına Seçme ve Seçilme Hakkı Verilmesinin Türk Kamuoyundaki Yankıları, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 29(85), 131-168.
- Öztekin, A. (2003). *Siyaset Bilimine Giriş*, Öden, Ankara.
- Öztürk, A. (2015). *İzlenimler, AKP Türkiye’si*, Gündoğan Yayınları, İstanbul.
- Perinçek, D. (2008). *Anayasa ve Partiler Rejimi (Türkiye’de Siyasal Partilerin İç Düzeni ve Yasaklanması)*, Kaynak Yay.: 48, 4. Baskı, İstanbul.
- Phillips, A. (1995). *Demokrasinin Cinsiyeti*, A. Türker (çev.), Metis Yay., İstanbul.
- Phillips, A. (2012) *Demokrasinin Cinsiyeti*, (Çeviren: Türker, Alev), 2. Baskı, Metis Yayınları, İstanbul.
- Pierre, J. (2011). *The Politics of Urban Governance. Basingstoke: Palgrave Macmillan.*
- Pitkin, H. F. (1995). *Temsil*. Bülent Peker-Nevzat Kıraç (çev.), Blackwell’in Siyasal Düşünce Ansiklopedisi, Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Pitkin, H. F. (2014). *Temsil Kavramı*. Seda Erkoç (çev.). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları.
- Pitkin, H.F. (1972). *The Concept of Representation*. University Of California Press
- Polat, S. ve Aras, M. Ö. (2007). Yerel Yönetimlerde Demokrasi Sorunsalı: “Yerel Katılım”, *Yerel Yönetimlerde Dönüşüm Sempozyumu*, Ankara.
- Quintelier, E. & Hooghe, M. (2012). Political Attitudes and Political Participation: A Panel Study on Socialization and Self-Selection Effects Among Late Adolescents. *International Political Science Review*, Akt. Özkılıççı ve Uzun.

- Rousseau, J.J. (2005). *Yalnız Gezenin Düşleri*, Çev: Ester Yanarocak, Bordo Siyah Klasik Yay, İstanbul.
- Rowbotham, S. (1977). Hidden From History, *Plutp Press*, Londra, s.77-89. Ayrıca bkz. Şirin Tekeli, “Kadınlara Oy Hakkının Öncüleri”, *Çağdaş Liderler Ansiklopedisi*, cilt V, İletişim Yayınları, s.1614-1640.
- Sancar, S. (2011). *Erkeklik: İmkânsız İktidar. Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. Metis Yayınları, İkinci Baskı.
- Sancar, S. (2014) *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sancar, S. (2018). *Siyasal Kararlara Katılımda Cinsiyet Eşitliği: Haritalama ve İzleme Çalışması*, CEİD Yayınları, Ankara.
- Saraç, S. (2013). *Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları*. Der. Atılım Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Savcı, I., (1999) Toplumsal Cinsiyet Ve Teknoloji, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, dergipark.org.tr.
- Sayın, A. (2007a). *Kota El Kitabı*, KA-DER, Yalçın Matbaacılık, Ankara.
- Sayın, A. (2007b). “Parlamentoya Girmek İçin Erkek Olmak Şart”, *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 1 (1), s.153-160.
- Schopenhauer, A. (2014). *Aşkın metafiziği*. (Çev. Veysel Atayman). Bordo Siyah Yayınları. s30, İstanbul.
- Schopenhauer, A. (2017). *İsteme ve tasarım olarak dünya*. (Çev. Levent Özşar). Biblos Kitabevi Yayınları. s314-315, İstanbul.
- Sennett, R. (2010). *Kamusal İnsanın Çöküşü*, (çev. Serpil Durak ve Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Sezgin, S. (2014). Türkiye’de Feminist Söylem ve İslami Feminizm, *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

- Shvedova, N. (2005). Obstacles to Women's Participation in Parliament. J. Ballington ve A. Karam (Ed.). *Women in Parliament: Beyond Numbers içinde, IDEA*, Stockholm.
- Sirman, N. (1989). *Feminism in Turkey: A Short History*, New Perspectives on Turkey, 3, 1-34.
- Som, D. (1995). "Cumhuriyet" , Vaziyet Köşesi, S.13.
- Sumbas, A. (2015). Kadının Politik Temsil Meselesi Üzerine Bir Tartışma, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 53: 103-121.
- Şengül, M. B. (2015). Türk Romanında Feminizm: Kadın Romancılar 1960-80), *Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van*.
- Şentürk, H. (2008). *Seçmenin DNA'sı*, Okutan Yayınları, İstanbul.
- Şıvgın, N. (2015). Cinsiyet rolleri eğitim etkinliklerinin anasınıfına devam eden 60-72 aylık çocukların toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına etkisinin incelenmesi, *Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*.
- Tanilli, S. (2009). *Nasıl Bir Demokrasi İstiyoruz?*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.
- Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri, *Akademik Hassasiyetler*, 163-175
- Taşkın, Y. (2014). *Siyaset Kavramlar, Kurumlar, Süreçler*, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Taşkıran, T. (1973), *Cumhuriyetin 50.Yılında Türk Kadın Hakları*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yayınları: 5 Ankara.
- Tekeli, I. (1999). *Katılımcı Demokrasi, Kamusal Alan ve Yerel Yönetim*, Demokrasi Kitaplığı, İstanbul.
- Tekeli, Ş. (1982). *Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat*, Birikim Yayınları, İstanbul.
- Tekeli, Ş. (1988), *Kadınlar İçin*, Alan Yayıncılık, İstanbul.
- Tekeli, Ş. (2017). *Feminizmi Düşünmek*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Tekin, N. (2009). Ev Kadınları ve Çalışan Kadınlar Arasında Siyasal Davranış Farklılıkları: Isparta Örnek Olay Araştırması, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*.
- Terkan, B. (2010). Siyasi Partilerin Kadına İlişkin Söylem ve Politikaları (AKP ve CHP Örneği), *Selçuk İletişim Dergisi*, 6/2, 115-136.
- Teziç, E. (1976). *100 Soruda Siyasi Partiler*, Gerçek, İstanbul.
- Teziç, E. (2017). *Anayasa Hukuku*, 21.bası, Beta Yayınları, İstanbul.
- Tokgöz, O. (1996). *Siyasal Reklamlarda Kadın Söylemi ve Kadın İmgeleri Örnek Olay Olarak 1987 ve 1991 Genel Seçimleri*, N. Arat (yayına hazırlayan), *Türkiye’de Kadın Olmak*, Say Yayınları, 55-72, İstanbul.
- Tokgöz, O. (2008). *Siyasal iletişimi anlamak*, imge Yay., Ankara.
- Toksabay, E. A. ve Memişoğlu, O. (2007). Siyasetin Cinsiyeti, *Politika Notu*. (s. 1-18).
- Toksöz, M. (2002). An Eastern Mediterranean Port-Town In the Nineteenth Century, Kolokyum: 19. Yüzyılda Mersin ve Akdeniz Dünyası, *Mersin Üniversitesi Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi Yayınları*, No: 1, Mersin.
- Toledano, E. (2006). *Osmanlı Doğu Akdeniz’inde Afrikalı Köleler: Bir Kültürel ‘Melezleştirme’ Örneği*, *Akdeniz Dünyası: Düşünce, Tarih*, Görünüm, yay. haz. Eyüp Özveren, Oktay Özel, Süha Ünsal, Kudret Emiroğlu, İletişim Yay., İstanbul.
- Topaloğlu, B., (2013). *İslam’da Kadın*, Ensar Yay., İstanbul.
- Toprak, B. (2004). Siyaset, Üst Yönetim ve İş Yaşamına Katılamayan Kadınlar, *Görüş*, Sayı: 59, Haziran, s. 52–56.
- Toprak, Z. (2000), Muslihiddin Adil’in Görüşleri: Kadın ve Hukuk-i Nisvan, *Toplumsal Tarih*, Mart, sayı 75, s. 14-17.
- Tuksal, H.Ş. (2012). Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri, *isam.org.tr*.

- Tunaya, T.Z. (1988). *Türkiye 'de Siyasi Partiler*, Hürriyet Vakfı Yayınları, Cilt 2, Baskı, s559.
- Tuncer, E. (2011). *Ortanın Solundan Demokratik Sola ve Sosyal Demokrasiye*, Tesav Yayınları.
- Turner, B. S. (2000). *Statü*. Doruk Yayınları, Ankara.
- Tür, Ö. ve Çıtak, Z. (2013). *AKP ve Kadın: Teşkilatlanma, Muhafazakârlık ve Türban, AKP Kitabı: Bir Dönüşümün Bilançosu*, Der. İlhan Uzel ve Bülent Duru, Phoenix Yayınevi, 614-630, Ankara.
- Türel, N. ve Çağlar, N. (2010). Yerel Yönetimlerde Kadın Temsili-Isparta İli Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi, *Vizyoner Dergisi*, C.2, S.1, (s.16-40).
- Türkoğlu, E. (2015). Uluslararası İlişkiler Kuramında Feminizm, *Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Türküne, M. (2007). *Siyaset*, Lotus Yayınevi, Ankara.
- Ünlü, T. S. (2007). 19. Yüzyılda Mersin'in Kentsel Gelişimi, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Mersin.
- Üşür, S. (2000). *Siyasal Süreçlere Katılımda Kadın Erkek Eşitliği, TÜSİAD, Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset*, 1. Baskı, Lebib Yalkın Yayınları, İstanbul.
- Vargel Pehlivan, P. (2016). Toplumsal Cinsiyet Kuramları, İstanbul Ticaret Üniversitesi *Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Varlık, Ü. & Ören, B. (2003). Demokrasi Ve Temsil. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(5), 172-185. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susead/issue/28438/302941>
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 35.
- Vergin, N. (2000). *Din, Toplum ve Siyasal Sistem*. Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

- Yaraman, A. (1999). *Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Yaylı H. ve Eroğlu G. (2015). Yerel Katılım Bağlamında Türkiye’de Kadın Temsili, *International Journal of Science Culture and Sport*, Special Issue 3:504-524
- Yeğenoğlu, M. ve Coşar, S. (2014). *AKP ve Toplumsal Cinsiyet Meselesi: Neoliberalizm ve Patriarka Arasında Mekik Dokumak, İktidarın Şiddeti*, Der. Simten Coşar ve Gül Yücesan-Özdemir, Metis Yayınları, 158-182, İstanbul.
- Yerasimos, S. (2006). *Doğu ve Güney Akdeniz Kentlerinin Batılılaşma Sürecinde Osmanlı Etkisi, Akdeniz Dünyası: Düşünce, Tarih, Görünüm*, yay. haz. Eyüp Özveren, Oktay Özel, Süha Ünsal, Kudret Emiroğlu, İletişim Yay., İstanbul.
- Yıldırım, D. (2009). *AKP ve Neoliberal Popülizm, AKP kitabı: Bir dönüşümün bilançosu*, 66-107.
- Yılmaz, E. ve Çiftçi, S. (2011). Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Sosyo-Politik Açından Türkiye’de Kentleşme Dönemleri, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (35), 252-267. 2011. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6149/82577>
- Yılmaz, M. (2018). Yetişkinlerde anksiyetenin ve cinsel mitlerin cinsel doyum ile ilişkisinin incelenmesi.
- Yüceer, S. (2008). Demokrasi Yolunda Önemli Bir Aşama: Türk Kadınına Siyasal Haklarının Tanınması, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 14, ss. 131-151.
- Yüksel, M. (2021). Engendering the Parliament: A Study of Women Deputies in Turkey, 1935-2018, Turkey’s Electoral Geography, Der. Edip Asaf Bekaroğlu ve Gülten Kaya Osmanbaşoğlu, *Routledge*, 152-182, London.
- Zeybekoğlu, Ö. (2012). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Televizyon Reklamlarına Yansıması, *Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 5(1), 121-136.
- Zeybekoğlu, Ö. (2013). Günümüzde Erkeklerin Gözünde Babalık ve Aile. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 3 (1).s. 297-328.

Zihnioğlu, Y. (2003). *Kadınsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası*, Kadın Birliği, 1. Baskı, Metis Yayınları, İstanbul.

Elektronik Kaynaklar:

<https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>, Erişim tarihi: 03.04.2018.

<https://www.agos.com.tr/tr/yazi/15463/chpde-1991-sendromu>

<https://www.ysk.gov.tr/tr/03-kasim-2002-xxii-donem-milletvekili-genel-secimi/3009>

<https://www.ysk.gov.tr/tr/22-temmuz-2007-xxiii-donem-milletvekili-genel-secimi/5001>

<https://www.ysk.gov.tr/tr/12-haziran-2011-xxiv-donem-milletvekili-genel-secimi/4929>

<https://www.ysk.gov.tr/tr/7-haziran-2015--25-donem-milletvekili-genel-secimi/3304>

<https://www.ysk.gov.tr/tr/1-kasim-2015--26-donem-milletvekili-genel-secimi/3413>

<https://www.ysk.gov.tr/tr/24-haziran-2018-secimleri/77536>

<https://www.ysk.gov.tr/tr/28-mart-2004-mahalli-idareler-genel-secimleri/2818>

<https://www.ysk.gov.tr/tr/29-mart-2009-mahalli-idareler-genel-secimleri/2820>

<https://www.ysk.gov.tr/tr/30-mart-2014-mahalli-idareler-genel-secimleri/2853>

<https://www.ysk.gov.tr/tr/31-mart-2019-mahalli-idareler-secimi/77916>

<https://acikveri.ysk.gov.tr/secim-sonuc-istatistik/secim-sonuc>

https://tr.wikipedia.org/wiki/2004_T%C3%BCrkiye_yerel_se%C3%A7imleri

https://www.mhp.org.tr/mhp_index.php

<https://www.iyiparti.org.tr/>

<https://www.hdp.org.tr/>

<https://www.akparti.org.tr/>

EK-3. MÜLAKATLAR

AK PARTİ HATİCE Ö.

1. Erkek egemenliğinden kaynaklandığını düşünüyorum.
2. Kadın daha detaylı düşündüğünden dolayı hızlı karar veremeyebilir. Erkekler bu konuda daha yetenekli olduğunu düşünüyorum.
3. Bana göre ikisinde de istekliler ancak yer bulmak konusunda hüsrana uğrayabilmekteler.
4. Benim siyasete katılmamın asıl nedeni cumhurbaşkanımızın kadınlara değer vermesi, başörtüsü ile ilgili yasakların kaldırılması beni etkiledi. Önümüzdeki engelleri kaldırdığı için bugün ben burada özgürce görev alabiliyorum.
5. Bence yeterli düzeyde çaba gösteriliyor.
6. Kadınların anaç yönleri sayesinde başa çıkmaya çalışıyoruz. Bazen duymayarak, bazen açıklama yaparak sorunlarla mücadele ederek başa çıkıyoruz.
7. Faydalı oluyorlar, daha da kadın temsilciler artarsa sorunların çözümü de bir o kadar kolaylaşır.
8. Kişisel olarak bir katılımım olmadı, ancak partimiz kadınların ihtiyaç duyduğu kalkını sağladığına inanıyorum.
9. Kota uygulaması olmasından yana değilim. Ama kadınlara daha fazla yer verilmesini isterim.
10. Bizim partimizde bence eşitlikçi bir politika uyguluyor.

Kesinlikle AK PARTİ

AK PARTİ FATMANUR Y. A

1. İkisinin de etkisi olduğunu düşünüyorum. Kadınlar cesaretlendirilmeye ihtiyaç duyuyorlar. Eşlerin veya ailedeki erkeklerin baskısıyla siyasete uzaklaşabiliyor. Ayrıca eğer ki böyle durumlar yaşamadı ve siyasette yer buldu varsayımıyla, siyasetteki erkeklerin yıllardır hakim oldukları bir alan olduğu için yine kadın ikinci planda kalabiliyor. Netice itibari ile kadınlar siyasette yer almak isteseler dahi önlerindeki birçok engeli aşmak zorunda kalabiliyor.
2. Aynı kararı ikisi de verebilir, arada bir fark görmüyorum.
3. Yerelde daha istekli olduklarını ayrıca daha faydalı olacakları kanaatindeyim.

4. Kadınların siyasete girmelerindeki en büyük sebebin iş bulabilmek olduğunu düşünüyorum. Davası için ve ülkesi içinde katılım sağlayabilmektedirler.
5. Çaba sarf ediyorlar ama başarıya tamda ulaştıklarını düşünmüyorum.
6. Cinsiyete bağlı sorunlardan ziyade erkeklerin daha donanımlı ve bilgili olduğuyla alakalı sorunlar yaşanıyor. Bu durumda kadınların bu donanım ve bilgiyi kullandıkları takdirde sıkıntıları kolaylıkla atlatabileceklerine inanıyorum.
7. Yeterli olduğunu düşünmüyorum. Daha fazlasını yapabilirler. Sayı yeterli olmadığı için sesleri daha cılız çıkıyor. Yeterli orana ulaştıklarında katkı sağlayacaktır.
8. Kadın sayıları azsa uygulamak gerekir. Problem çözüldükten sonra kadın veya erkek fark etmez en iyi olan yer almalı.
9. Destekliyor.
10. AK PARTİ

AK PARTİ ALİ İHSAN G.

1. Erkek egemenliğinden kaynaklandığını düşünmüyorum. Toplum yapımız gereği ataerkil bir düzen içerisinde yetiştiğimizi kabul ediyorum, ancak kadınlar istekli oldukları takdirde engelleri de aşabileceklerine inanıyorum.
2. Erkeklerin karar verme konusunda çocukluğundan başlayarak tecrübe ettiğinden görevler tanımında var olan becerisini kullandığından dolayı inisiyatif almaktan çekinmez. Kadınların ise bu konuda özgüven eksikliği ve toplumsal öğretilerden kaynaklı biraz daha çekingen davranabilmektedirler.
3. Genel seçimlerde daha istekli olduklarını görüyorum. Statü bakımından milletvekiliği görevini kendilerine daha fazla yakıştırıyorlar. Biraz da sorumluluktan kaçmak olarak düşünülebilir.
4. Aile, toplum, yetiştirilme tarzı, eğitim gibi faktörlerin yanısıra siyasete ilgi duymaları gerekmektedir.
5. Çok etkili olduklarını düşünmüyorum. Siyasete giren kadınların birçoğu belirli bir süreden sonra erilleştiği ve kadın sorunlarını erkek siyasetçiler gibi öteledikleri kanaatindeyim.
6. Genellikle olaya duygusal yaklaştıklarını ve pozitif ayrımcılığı vurgulayarak kullanarak baskılamaya çalıştıkları kanaatindeyim.

7. Sayıları çok artarsa belki etkili olabilirler. Şu an için bunu söylemek mümkün değil. Kadınların mevcut siyasette bulunmaları sadece sıfat olarak kadını temsil ettiğini düşünmekteyim. Kadınların gerçek anlamda kadınları temsil edebilme motivasyonu sayılarının artması ile mümkün olacağı kanaatindeyim.
8. Kişisel olarak bir katılım sağlamadım, ancak kadına karşı şiddeti önlemek için gerekli önlemlerin alınması gerektiğini düşünüyorum. Kadına karşı şiddet konusunun temelleri cumhuriyetin kuruluşunda medeni kanunun bir gecede uygulamaya alınması, toplumun adaptasyonu sağlanmadan, yüzlerce yıllık öğretilerinden bir anda vazgeçmesini beklemek yanlış olur. Toplumum bu yönde yetişmesi ve kendini geliştirerek medenileşmesi gerekirken, sadece medeni kanunun bunu düzeltmesi beklemek doğru bir düşünce olmadığı kanaatindeyim. Ne zaman ki bunu çocuğun koduna işleyebilirsek o zaman kadına yönelik şiddetin önüne geçmiş oluruz.
9. Günümüzde evet uygulanmalı ama sürekli uygulanmamalıdır. Kadınların belirli bir oran üzerine çıktığı ve özgüven kazandıktan sonra kadın veya erkek diye bakılmaksızın bilgi, beceri ve yeteneği ile hak etmelidir. Siyasi partilerin böyle bir uygulama getirmesinden ziyade öncelikle zihniyetlerin değişmesi gerekir. Yoksa kotayı yine kullanılır ve kadınlar bunun dışında kalabilir. Nitekim birçok parti bu şekilde uygulamada bulunduğu görülmektedir.
Siyasi partilerin kaynağının oy olduğu bir yerde siyasi partilerin fermuar sistemi uygulamaları çok zor çünkü kadınlara ağırlık verildiğinde oy kaybı kaygısı doğabilir düşüncesiyle mümkün olmayacağını düşünüyorum. Daha öncede belirttiğin gibi öncelikle kadınların siyasette olması gerektiği bilincinde yetiştirilmiş bir toplum haline gelmemiz gerekir.
10. Kadınların siyasette bulunmasını en çok destekleyen parti konumunda olduğunu düşünüyorum. Ancak çözüm noktasında yeteri kadar olmadığı kanaatindeyim. Tabi ki bu durumu sadece siyasi partilerin çözmesini de beklemek yanlış olur.

AKP

AK PARTİ GİZEM DURAN K.

1. Erkek egemenliğinin engel olduğu kanısındayım.
2. Erkeklerin bu alanda daha rahat oldukları ve egemen olduklarından dolayı daha cesur karar alabiliyorlar. Bunun dışında bir fark göremiyorum.
3. Siyasete ilgi duyuluyorsa genel veya yerel diye ayırım yapıldığını düşünmüyorum.
4. Kadınların iş hayatında artışı ile birlikte kadınlar siyasete biraz daha sıcak bakmasına vesile oluyor. Dolayısı ile bir şekilde siyaset bu ilgi ve alaka ile dâhil olabiliyor.
5. Yeterli olmasa en azından çabaladıklarını düşünüyorum.
6. Karakterleri doğrultusunda başa çıkma stratejileri değişebilir. Kadınların erkek egemen alanda daha fazla direnç göstermesi, bilgi ve donanımlarıyla başa çıkması gerekir.
7. Yeterli değil ancak sayı olarak arttığında faydası olacağı kanısındayım.
8. Baronun kadın hakları bölümünde uzunca bir süre görev aldım
9. Uygulanmalıdır, bana göre %50 olmalı ancak bu koşullarda mümkün görünmüyor. Erkeklerin ön planda olma isteğinin bir kota uygulaması sayesinde bastırabilmek için gerekli görüyorum.
10. Eşitlikçi bir uygulama sağlanıyor.
AK Parti çünkü kadınlara apayrı bir önem veriyor.

AK PARTİ BEKİR S.

1. Türk toplumunun ataerkil yapısı ile erkeklerin yetiştirilme tarzı ve sorumluluk alma bilinci ile yetişmesi siyasetin bir erkek işi olduğu fikrinin aşılınması ile siyasetin bir parçası olarak düşünülmesi, kadınların ise sonradan dâhil oldukları siyaset arenasında çekingen davranmasından kaynaklanan erkeğin egemenliğine bağlı olarak isteksiz olduğu fikri ağır basmaktadır.
2. Erkeklerin uzun yıllar tecrübe etmesi ile bağlantılı olarak daha bağımsız kararlar almaktadır. Fakat kadınlarında sayıları artıkça özgüven artacak ve kadınların konulara daha objektif ve kapsayıcı kararlar alabileceğini düşünmekteyim.
3. Kadınların genel veya yerel seçimlerde temsil isteklerinin fark edeceğini düşünmüyorum. Ancak kadınların ilk önce yerel siyasetten başlayarak ilerlemesini daha doğru buluyorum. Yerelin sorunlarını daha yakından analiz edebilir, çözümü için çalışmalarda bulunabilir.
4. Kadınları siyasete iten değişik motivasyonlar olabilir. Öncelikle ilgi duyması gerekir. Toplumun ve çevrenin sorunlarının çözümüne katkı sağlamakla ilgili fikir ve projeler

üretebilme kabiliyeti doğrultusunda yönelmiş olabilir. Ayrıca kadın siyasetçilerin gündelik hayatlarında karşılaştıkları sorunların temsilcisi olma misyonu yüklenerek yönlendirilmiş olabilir.

5. Yeterli olmadığını düşünüyorum. Mecliste yer bulmuş kadınların hangi siyasi partiden olduklarını bir kenara bırakarak kadın konusunda birlikte hareket ettikleri takdirde seslerini daha güçlü çıkaracaklarına inanıyorum. Doğan bu birlikten özgüvenlerinin artmasına ve kadınların bu gücünün olumlu yönde karşılık bularak kadınların siyasi temsilde sayılarının artmasına vesile olacaktır.
6. Kadın temsilcilerinde kendi aralarında örgütlü hareket etmeleri gerekir. Kadınların siyasete girmeleri, yer bulmaları kolay olamadığı gibi sürekli erkek rakipleri ile bir kıyaslama olduğundan dolayı kadınların bilgi, beceri ve donanımları ile bu durumun üstesinden gelebilmektedirler.
7. Birlikten kuvvet doğar, sayıları az olduğundan kaynaklı yeterli olduğunu düşünmüyorum. Sayı arttıkça olacaktır.
8. Hayata geçildiği müddetçe anlamlı olur. Kişisel olarak bir katılımın olmadı ancak destekliyorum.
9. Mevcut sistemde uygulanmalı ancak çözüm olduğunu düşünmüyorum. Kotadan önce toplumsal olarak her alanda kadınların fırsat eşitliğini destekleyen bir bilince ulaşıldığı takdirde kotaya ihtiyaç olunmayacaktır. Ancak toplum olarak o günlerden uzak olduğumuza göre en azından belirli bir orana kadar uygulanmalıdır. Mecliste kadınların sesinin çıkabilmesi için üçte birinin kadın olması gerektiğine inanıyorum.
10. Ak parti Dönemi'nde siyasette kadın oranı %4 %21 ulaştı. Bu rakamlara baktığımızda en eşitlikçi partinin ak parti olduğunu düşünüyorum.

AKP

CHP GÜLŞAH Y.

1. Erkek egemenliğinin baskısı altında olduğunu düşünüyorum. Ataerkil sistemin sonucu olarak kadınların isteksizliğini tetiklemektedir.
2. Ben öncelikle nereyi temsil ettiğimize göre doğan aidiyet duygusuyla hareket edilmesi gerektiğini ve bu doğrultuda kadınların karar alma süreçlerinde bir fark olmadığını belirtebilirim.
3. Bana göre yerel siyasette bulunmayı daha fazla tercih etmektedirler.
4. Siyasete katılım sebepleri farklılıklar gösterebilir. Geleceğe yön verebilmek ve ataerkilliğin etkisini azaltabilmek diyebiliriz. Ancak yine aynı sebepler gösterilerek olumsuz yönde etkilenmelerde olabilmektedir.
5. Parti özelinde kadınların siyasete üye kazandırmak, parti politikasını yaymak olarak verilen cevabın ardından kadınların yeterli çabayı göstermediğini belirtmiş.
6. Cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmaya yönelik kendilerinin parti içerisinde herhangi bir eşitsizliğe uğramadığını ancak toplumsal cinsiyet eşitliği için de parti programında eşitsizliği ortadan kaldırmaya yönelik başlıklar sayesinde aşılabileceğini belirtmektedir.
7. Kadın siyasetçilerin daha etkili olduğunu düşünüyorum. Kadınların siyasette sayılarının artması, kadın sorunlarının azalmasıyla doğru orantılı olduğunu düşünüyorum.
8. Ulusal eylem planı kadınlar açısından uyulduğu takdirde çok faydalı ve İstanbul Sözleşmesinin fes edilmesini çok yanlış buluyor, partimizin bu konudaki en önemli vaadi iktidara geldiğinde ilk 24 saatte tekrar sözleşmeye dönülerek kadınların can simidini korumak. CHP olarak parti bünyesinde kurulan bir telefon hattımız var. Herhangi bir olumsuzluk karşısında destek verilen bir hat ve bu hat aracılığı ile kadınlara destek olmaya çalışıyoruz.
9. Bizim mottomuz “kotalar bize dar rotamız iktidar” kotaların sınırlamasını doğru bulmuyorum ancak kadınların siyasette sayılarının artması içinde kotaya ihtiyacımızın olduğu gerçeğini de unutmamak gerekir. Kadınların siyasi partilerin bunu mutlaka uygulaması gerekir.
Toplunun %50’si kadın olduğu göz önünde bulundurulacak olursa en az %50’si kadın olmalı.
10. Bizim partimiz eşitlik konusunda birçok adım attı ancak diğer partiler desteklemediği için sonuç alamadık. HDP daha eşitlikçi görünüyor.

CHP BİLGİN Y.

1. Toplumsal cinsiyet rollerinin baskısı altında olduğu gerçeği ile bağlantılı olarak erkeklerin egemenliği sebebiyle kadınlar siyasete uzak kalmaktadırlar.
 2. Erkekler ve kadınlar arasında ki farkı kadınların daha evrensel ve kapsayıcı kararlar alabileceği kanaatindeyim.
 3. Genel seçimlerde daha istekli görünüyor, bunun sebebi olarak yerel siyasette çok fazla emek ve zaman ihtiyacı olmasından kaynaklı genel siyaseti tercih etmektedirler.
 4. İdeolojik anlamda ilgi duymaları ve ülkenin geleceğine yön verebilmek için katılma isteği olabilir. Var olmak ve söz sahibi olmak içinde etkili olabilir.
 5. Maalesef sağlayamıyorlar, ötekileştirilme korkusu ile gündeme getirme konusunda yetersiz kalıyorlar. Ancak sayılar arttığı takdirde daha özgürce dile getirebileceklerine inanıyorum.
 6. Daha örgütlü hareket etmeleri gerekir. Bütün siyasi partilerde görev alan kadınların birlikte mücadele etmesi gerekir. Bu siyaset üstü bir durum olduğundan dolayı gerekmektedir.
 7. Türkiye’ de şu anda mümkün olmadığını düşünüyorum. İlk önce zihniyet olarak değişime ihtiyaç olduğunu ve daha sonra fayda sağlayacağı kanaatindeyim.
 8. Baro olarak panellerde bulunduk. Eğitimlerde ve çalışmalara katılarak destek vermeye çalıştım. Uygulanması konusunda yeterli olmadığını düşünüyorum. Kadınların ötekileştirilmesi de bir şiddet sayılabilir.
 9. Kota uygulanmamalı, kadınlara bir şey bahşediyormuş düşüncesi sorunludur ancak ilkel bulmama rağmen sorunun çözüm sürecine de etkili olacaksa ilk etapta kullanılmalıdır. %50 olmalıdır. Yeterli değildir, evrensel bir bakış açısı ile sorun çözülmelidir.
 10. Maalesef yeterli değildir. HDP daha eşitlikçi olduğunu düşünüyorum.
- HDP

CHP NEŞET T.

1. Erkek egemenliğini göz ardı edemeyiz ancak kadınlarda bu konuda yeteri kadar istekli olmadıklarını düşünüyorum. Kadınların bu isteksizlikleri sebepsiz değildir. Yıllar boyunca eve hapsedilmiş kadınların bu durumu içselleştirerek özgüvenlerine bağlayabiliriz. Erkekler ise çocukluklarından başlayarak sorumluluk almaya

yönlendirildiklerinden ve siyasetle de gündelik hayatın karar ve sorumluluk alabilme tecrübe edindiklerini siyasette rahatlıkla kullanabilmenin özgüveniyle siyasette egemen oldukları kanaatindeyim.

2. Kadın siyasetçilerin daha üretken oldukları ve daha objektif yaklaşabilir ve daha temiz siyaset üretecekleri kanısındayım.
3. İstatistiki verileri bilmemekle birlikte kadınların yerel siyasette rol almaları daha değerli oluşunu düşünüyorum. Kadınların yerel siyasette bulunması demek şehrin daha düzenli ve temiz şehir anlamına gelmektedir.
4. Siyasetin çok berrak ve net olmadığı bir ortamda kadınların siyasette yer alma isteklerinin azalacağı kanaatindeyim. Mevcut siyasi tablonun çok sağlıklı bir yer olmadığı ve bu kaosu içinde bulunmaktan imtina ettiklerini düşünüyorum.
5. Çok fazla değil ama son yıllarda bir nebze artmıştır. Avrupa birliği süreci ile alakalı ve uluslararası sözleşmelerin etkileriyle arttığı kanaatindeyim. Yerel için söyleyebilirim ki karar alma süreçlerinde kadın sorunlarını çözme noktasında çok başarılı çalışmalarda bulunuyorlar.
6. Daha cesur olabilirler. Seslerini daha fazla çıkarabilmek için daha örgütlü bir biçimde hareket ederlerse başa çıkmaları daha kolaylaşabilir.
7. Elbette olacaktır.
8. Biz belediye olarak bu çalışmaya dâhil olduk ve ciddi yol kaydettiğimizi belirtmek isterim. Sodev vakfıyla yaptığımız çalışmada ödül aldık. Ayrıca belediye olarak yaptığımız uygulamada eşine şiddet uygulayan çalışanın idari soruşturma tamamlanıncaya kadar maaşı eşinin hesabına yatırılıyor. Daha fazla katılımcıya ihtiyaç olduğunu düşünüyorum. Daha somut ve sürdürülebilir politikaların uygulanması gerekir.
9. Kota uygulanmalı. Ama kotanın uygulama safhası önemli. Tepeden inme liste doldurmak için hazırlanan listelerdense yerel ekseninde değerlendirdiğimizde her kesimi temsil eden kadın ve erkek listelerinin hazırlanması gerekir. Sivil toplum kuruluşları, esnaf odalarından ve toplumu oluşturan belli kesimleri temsil eden kişiler arasında seçilmesi ve bu kotanın ona göre hazırlanması gerekir. Yapılması gereken siyasi partilerin yasalarla bir düzen altına alınması gerekmektedir.
10. Çok yeterli değil ama her geçen gün daha fazlasını yapmak için çabalıyor.

CHP

CHP NEVİN Z.

1. Toplumsal yaşantının etkilerini hayatın her alanına etkisi olduğu için ataerkil toplum yapısından kaynaklı siyasete de sirayet etmektedir. Bu durumun sonucu olarak da kadınlar siyasette isteksiz görünmektedir.
2. Kadın ve erkeklerin istekleri birbirinden farklıdır. Erkeklerin kaygısı biraz daha bireysel ve kendilerini önceleyen bir tutum sergilerken, kadınlar ise daha kapsayıcı kararlar almaktadırlar.
3. Genel seçimlerde daha istekli oluyorlar,
4. İlgi duyduğu siyasi partini kadın erkek eşitliğine dikkat ediliyorsa siyasette yer alabilmektedir. Vatan ve millet uğruna ne yapabilirim motivasyonu etkilidir. Çocuklarının geleceğine yön verebilmek etkileyen unsurlardan olabilmektedir.
5. Gerçek anlamda mücadele veriyorlar, sadece kadın siyasetçilerin çözüme kavuşturması mümkün değil ancak kadın dernekleri ve kadın örgütleri ile birlikte hareket edilirse sonuç alınacağına inanıyorum.
6. Öncelikle kadınların hep birlikte hareket ederek toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kalkması için mücadele etmesi gerekir.
7. Sorunların çözümüne tabi ki katkı sağlayacaktır. Kadınların sorunlarına kadınların daha iyi dile getireceklerine inanıyorum.
8. Parti içerisinde 20 yıllık siyaset hayatımda sürekli bunun takipçisi olduk. Kadına, çocuğa ve zulme uğrayan herkese destek olmak gerekir. Kadınlara sadece fiziksel şiddet değil, fırsat eşitsizliği de şiddet sayılacağı kanaatindeyim. Her konuda eşitliğin sağlanması için çaba gösteriyorum.
9. Kota uygulaması kesinlikle gerekli ve oran olarak nasıl ki kadınlar nüfusun yarısını oluşturuyorsak, siyasal temsilde de en az %50 olmalıdır. Kota uygulaması yeterli değil ancak çözüm bulana kadar katkı sağlayacaktır. Kadınları özgüven kazanması için verimli olabilir.
10. Kesinlikle CHP çünkü bu eşitsizliği ortadan kaldırmak için kanun teklifinde bulundu ancak iktidarda bulunan partisi tarafından reddedildi.

CHP

CHP SİBEL G.

1. Erkek egemenliği ülkemizde kadın temsiliyetinin önünde kadınların siyasete katılımları öncelikleri er beyin kodlarını kırmakla ve daha sonra siyasi partilerin seçim tüzüğünün revize edilmesiyle olur.
2. Siyasette kadın erkek karar alma süreçlerinde farklı bakmamalı. Ortak olan insan odaklı bakılmalı. Bunu savunan birisiyim.
3. Kadınlar iki seçimde de istekli olma yolundalar. Genel seçim ülkemizde paralı siyaset şekline büründüğü için parası olanların isteği daha fazla olabiliyor.
4. Üst yöneticiler, mevcut yöneticiler erkek hegemonyası ile kadınlara biçtikleri kadın kotasıyla en aza indirmek ve kendilerine biat edecekleri kadını siyasette görme arzuları.
5. Mevcut iktidardaki kadınlar bunu sağlayamadı, sağlayamıyor. Sağlamış olsaydı on sekiz senedir her gün artan kadın cinayetlerini duymazdık.
6. Bu durumda yine üst erk güçlerin çoğunluğu ve çoğunluğun ortak kararı geçerli. O yüzden strateji belirlenseler de uygulama aşamasına getirilmiyorlar.
7. Kesinlikle olabilir. Siyasi görüşü farklı olanların parti genel başkanlarının grup karar alma baskısı olmasa sadece kadın odaklı düşünülse kendi hemcinslerine en iyi anlayabilen yine kendisidir. Şiariyle etkili olabilme şansı var.
8. Olmaz mıyım. Hem de tam içinde sürdürülebilir çalışmalar yaptım.
Öncelikle yapılan eylem planları tüm STK yı dâhil edip lobi oluşturmakla başlar. Biz bunu yapmaya gayret ettik. Çoğunluk ve bir olabilmek yasaların değişmesine yeter mi diye çalıştık. İstanbul sözleşmesi için yaptığımız çalışmaların sonucu hüsrarla bitince eylem planlarımızın etkinliğini tartışır durumdayız.
9. Asla. O halde erkek kotası uygulansın derim.
Kotanın kadınlara uygulanmasını eşitliğe aykırı olduğunu düşünüyorum.
10. Asla desteklemiyor.

HDP

MHP KAMİL D.

1. Toplum yapısı ile alakalı olarak kadınların isteksizliğinden kaynaklandığını düşünüyorum.
2. Siyaset sahnesinde bulunan kadın veya erkek siyasetçilerin karar süreçlerindeki tutumları arasında herhangi bir fark yoktur.
3. Bizim partimiz özelinde genel seçimlerde daha fazla istekli oldukları görülüyor. yerel siyasetin maliyetinde dolayı tercih etmediklerini düşünüyorum.
4. Çaba gösteriyorlar, sayı olarak az olduğu için sesleri cılız çıkıyor.
5. Mutlaka etkili olur. Ama sayının az olması tam anlamıyla yapabilmelerine engel olmaktadır.
6. Pes etmemeleri gerekir.
7. Sayıları olarak arttığında sesleri daha gür çıkacaktır.
8. Parti olarak kadınların ötekileştirilmesine karşıyız. Kişisel olarak bir katılım sağlamadım ancak kadınların şiddette maruz kalmadığı bir dünya için topyekün mücadele etmemiz gerekir.
9. Kota uygulaması doğru değil, kota bir zorlama olduğunu düşünüyorum. Kotayı doldurmak adına vasıfsız kişilerle yola devam etmenin doğru olmadığını düşünüyorum.
10. Eşit katılımı destekliyor ancak uygun aday bulmakta zorlanıyoruz.
11. MHP

MHP ASLI Ö.

1. Kadınların isteksizliğinden kaynaklanıyor.
2. Karar alma süreçlerinde daha detaylı düşündükleri için süreç uzaya biliyor.
3. Şu anki durumda kadınlar her iki seçimde de istekli görünüyorlar.
4. Genel başkanların kadınlara öncelik vermesi etkiliyor.
5. Elbette ki faydalı oluyorlar. Kadın sorunları konusunda daha araştırmacı oluyorlar.
6. Bizim partimiz içerisinde sıkıntı yaşamıyoruz, dolayısı ile strateji geliştirmemize de gerek kalmıyor. Bunun üzerine sorulan partinizde ilk sıralarda erkeklerin oluşu sıkıntı oluşturmuyor mu cevap hayır hak eden kimse onlara yer veriliyor.
7. Elbette ki etkili olur.
8. Eylem planı dâhilinde partimizle birlikte toplantılar yapılıyor. Destekliyoruz. Kadınların bilinçlenmesi için programlar yapılıyor.

9. Kota uygulamasına karşıyız. Sırf kota doldurmak için birileri gelmemeli
10. Kesinlikle en eşitlikçi politikaları MHP uyguluyor.
11. MHP

MHP VELİ Ö.

1. Erkek egemenliğinden kaynaklanıyor.
2. Şu anda aralarında fark var ancak sayı arttığında kadınların daha özgüvenli bir şekilde karar alacaklarını düşünüyorum.
3. İki arasında bir fark göremiyorum.
4. Siyasete girmelerini etkileyen unsurların başında ilgi duymaları gerekiyor. Yerelde ise yaşadığı çevrenin geleceğine katkı sunmak amacı taşıyabilir.
5. Kadın veya erkek siyasetçi olarak ayırmadan bizim siyasi partimizde kadınların yaşadığı problemleri çözümü noktasında gerekli çaba gösteriliyor.
6. Hemen pes etmemeleri gerekir, mücadele ederek başarıya ulaşılabilir.
7. Tabi ki sayı ile alakalı bir durumdur. Sayı arttıkça katkı sağlayacaktır.
8. Destekliyorum.
9. Kota uygulanmamalı, temsilde bulunmak isteyen kişilerin özellikleri bilgi, beceri ve donanımlarını yarıştırmaları gerekir.
10. Mümkün olduğunca destekliyor.
11. AK Parti ve MHP

MHP FERDA E.

1. Siyasette erkeklerin egemenliği bir gerçek, ancak kadınlarımızın da çok istekli olduklarını düşünmüyorum.
2. Kadınlar duygusal zekalarını daha ön plana alıyor artısı olduğu görüşündeyim.
3. Genel seçimlerde daha istekli olduklarını düşünüyorum.
4. İlk önce bir ilgi duyması veya ailede böyle bir ilginin olması olabilir. Ayrıca siyasi erkin yaklaşımı da önemli siyasete katılmada etkili olabilir. Bence yeterli derecede katkı sağlıyorlar.
5. Bir kadının siyasi partide yer almak istemesi ve sonuna kadar sürdüreceği ırayeti ve sabrı göstermesi gerekir.
6. Kesinlikle faydası olacaktır. Konusuna hakim vekillerin artması ile daha da artacaktır.

7. Parti olarak kadınları bilgilendirme toplantıları yapıyoruz. Barodan yetkili kişilerin yönlendirmeleri doğrultusunda sorun yaşayanları hukuki olarak destek alacakları birimlere yönlendiriyoruz.
8. Kota uygulamaya gerek yok, siyasette başarılı olmak isteyen kadın mücadelesini verir ve hak ettiği konumu da alır diye düşünüyorum. Kadınların kotaya ihtiyacı yoktur.
9. Kesinlikle destekliyor
10. MHP

MHP DİLBER K.

1. Kadınlar isteksiz
2. Hiçbir fark göremiyorum. İkisi de aynı şekilde karar verebilir.
3. Yerel seçimlerde daha istekli çünkü yer bulabilme imkanı daha fazla
4. Vatan millet uğruna katılmak gerektiğine inanıyorum.
5. Çok yeterli olduğunu düşünmüyorum.
6. Sıkıntılı bir durumla karşılaşmıyoruz.
7. Ne kadar çok kadın siyasetçi olursa o kadar çok sorun çözülecektir.
8. Ulusal eylem planı sadece kağıt üzerinde değil her şekli ile desteğini ve koruyuculuğunu hissetmemiz gerekiyor.
9. Sayının çoğalması için uygulanmalıdır. Meclisin yarısı kadın olmalıdır.
10. Eşit katılımı sağlıyor.
11. MHP
12. Kotanın oranlaması yapılır. 5 meclis üyesi seçilecekse 2 si kadın olsun. 5 milletvekili olacaksa 3 vekil olsun. Çarpan etkisi nitelikli kasın sayısı fazlaysa eşit sayıda neden olmasın.
13. Maalesef.
14. Üzülererek söylüyorum ki kendi ideolojimdeki parti değil YSP uyguluyor.

İYİ PARTİ TUĞBA D.

1. Erkek egemenliğinden kaynaklandığını düşünüyor ayrıca sadece siyasette değil hayatın her alanında erkeklerin egemen olduğunun altını çiziyor. Kadınlar isteksiz değil ama kadına yüklenen cinsiyetçi roller sebebiyle geri planda kalabilmektedir.
2. Kadınlar fitrat gereği daha çözüm odaklı ancak erkeklerde daha cesur kararlar alabilmekte.
3. Şu andaki durum gereği genel seçimlere daha fazla ilgi göstermektedirler.
4. Kadınların siyasete girme sebepleri analık ve çocuklarının geleceğine dokunabilmek adına siyasette yer almak istemektedirler. Olumsuz yönleri olarak cinsiyet rollerinden dolayı siyasete girmek ötelenebilmekte.
5. Artık evet çünkü kadınların siyasete etkileri olumlu yönde olduğu kanaatindeyim. Genel başkanımızın da kadın olması olumlu etkilemektedir.
6. Her alanda neler yapabileceğimizi, kadınların siyasi partilerin kadın kollarında “sadece broşür dağıtan” olarak adlandırılması rahatsız edici bizim partide bu konuda hassasiyetle davranmaya çalışıyorum. Kadınlarında karar alma süreçlerinde bulunabilmeleri için özen gösteriliyor. Yeri geldiğinde elini masaya vurarak kendi kararını verebilmelidir.
7. Kendi sorunlarımızı bir erkek siyasetçiye kıyasla kadının daha içselleştirerek çözümü noktasında da kadının takip etmesi daha olasıdır. Kadınların olması önemlidir.
8. Çok fazla dâhil olamadım ama ulusal eylem planı uygulanmalı.
9. Uygulanmaya ihtiyaç yok.
10. Kesinlikle destekliyor.
11. Bizim partimiz
12. İYİ PARTİ

İYİ PARTİ İSMET B.

1. %60 erkek egemenliğinden %40 kadınların isteksizliğinden kaynaklanıyor.
2. Bana göre erkekler daha cesur kararlar verebilmekte ancak kadınlar ise annelik içgüdüleri sebebiyle daha duygusal davranabilmektedirler.
3. Bana göre pek fark gözetmiyorlar. İkisinde de eşit oranda istekli veya isteksizler.
4. Kadınların siyasete girmesi ya da girememesi olumsuzluklara bağlanabilir. Ataerkil toplum yapısıyla da ilişkilendirilebilir.

5. Elbette ki katkı sağlıyor.
6. Kendilerini ön planda tutarak yapabileceklerini kanıtlama çabası göstermektedirler.
7. Kadınların siyasette sayılarının artması kadın sorunlarının çözümüne elbet katkı sağlıyor.
8. Gönülden destekliyorum ayrıca parti politikalarımızda bu yönde kadına yönelik şiddet veya istismarda en ağır ceza uygulamaları gerektiğini düşünüyorum.
9. Bence %60 kadın, %40 erkek oranı uygulanmalı çünkü kadınların daha iyi yöneteceğini düşünüyorum. Şimdiye kadar hep erkeklerin yönettiği bir Türkiye oldu Atatürk'ten sonra çok iyi yönetilemediğimizi ve bundan dolayı kadınların daha detaycı olmaları bu kanaati oluşturdu.
10. Siyasi partilerin kota uygulamasını programlarında açıkça belirtmeli ve uygulamalıdır. Gençleri de kapsamalıdır.
11. Bizim partimiz destekliyor. Bizim partide %25 cinsiyet kotası uygulanıyor.
12. En eşitlikçi politikayı bizim partimiz uyguluyor çünkü bizim genel başkanımız bir kadın olmasından ve hassasiyeti bilmesi açısından İYİ Parti diyebilirim.
13. İYİ PARTİ

İYİ PARTİ İLKSEN D.

1. Erkek egemenliği ile sindirilen kadınlar, sonuç alamayacakları düşüncesi ile isteksizlikleri artabiliyor. Bu iki durumda aslında aynı kefeye konabilir.
2. Hiçbir fark yoktur ve hatta kadınların daha objektif kararlar vereceğine inanıyorum.
3. Genel seçimlerde daha istekli görünüyorlar.
4. Kadınların siyasete girmesi ilgi durumları ile alakalıdır. Çevresel ve toplumsal olaylara duyarlılığı etkili olabilir.
5. Faydası olur. Ancak Kadınlar siyasete girdikten sonra kadın gibi düşünmekten uzaklaşıyor ve kadın sorunlarından uzaklaşıyor, sayısal olarak artarlarsa özgüven kazandıkları takdirde faydalı olabilir.
6. Genel başkanımızın da bir kadın olması sebebiyle kadın erkek arasında adaletli bir sistem işliyor. Kadınlar eğer siyasete girmeye karar vermişse sonuna kadar mücadele ederek pes etmemelidir. Kadınların erkeklere nazaran daha bilgi ve donanımı ile başa çıkabilir.
7. Etkili olur, kadın vekillerin kadın sorunlarını daha fazla sahipleneceği ve çözüm üretmek için çabalayacağı kanaatindeyim.

8. Kadına şiddet sadece fiziksel değil bütün şiddet türlerine ve ötekileştirilmesine de karşı birlikte mücadele etmemiz gerekmektedir.
9. Kota uygulamasının kesinlikle getirilmeli ve oranı da en az %50 olmalıdır. Fermuar sistemi bile kadınların meclisin yarısını oluşturmaya olanak sağlamazken sistem partileri ve belli bir oranın üstündeki partilerin kadın adaylara daha az yer vermektedirler. Kotayı uyguluyor görünüyorlar ancak kadınlar seçilemeyecek sıralardan aday gösteriliyor.
10. Görünür oran olarak HDP, yalnız onlarında belli bir oranın üstüne çıktıktan sonra uygulayacağını sanmıyorum.
11. HDP

İYİ PARTİ ZAFER Ö.

1. Uzun süredir siyasetin içinde yer aldığım ve gözlemlerime dayanarak söyleyebilirim erkekler engel olabilmekte sadece siyasette değil aile ve iş hayatında da engel olduğu söylenebilir.
2. Karar alma süreçlerinde herhangi bir fark yoktur. Hatta kadınların daha anaç olması daha iyi karar verebilirler. Bütün detayları düşünüyor.
3. Genel seçimlerde daha fazla isteklidirler. Yerel seçimlerde olmamaları zaman sıkıntısı ile ilişkilendirilebilir. Daha maliyetli olduğunun da altı çizilmektedir.
4. Türk toplum yapısının etkili olduğunu gösteriliyor.
5. Kadınların siyasette olması daha farkındalık yaratmakta ve genel başkanımızın kadın olması sebebiyle bu duruma daha özen göstermektedir.
6. Bizim partimizde kadın erkek ayırımı yoktur. Biz burada kadın veya erkek olarak değil sadece siyasetçi olarak gördüğümüz için bir sorun yaşanmamakta ve dolayısı ile stratejiler üretmelerine gerek kalmamaktadır.
7. Tabi ki etkili olur. Çünkü her cinsiyet kendi sorununu daha iyi temsil eder ve sorunları konusunda daha etkili olur. Kadın haklarını daha fazla savunur.
8. Devlet memuru olduğum için katılmam yasaktı. ancak bu uygulamanın yanlış olduğunu düşünüyorum. Kadınların, annelerimizin, eşlerimizin, kızlarımızın haklarını hepimiz savunabilmeliyiz.

9. Kota uygulamasına kesinlikle karşıyım çünkü kadınların dilediği oranda girmesini sınırlayacak bir uygulama olmamalıdır. Kadınlar daha fazla çaba göstermeli
10. Bence destekliyor.
11. Bizim partimiz ne kadar etkili o konuda bir şey diyemiyorum. Emin değilim.
12. HDP

İYİ PARTİ BURCU D.

1. Erkek egemenliği kadınların siyasi temsilinin önünde bence önemli bir engel sayılabilir. Toplum olarak cinsiyet eşitliğinden uzak olduğumuz için, ayrıca siyasetin erkek işi olarak görülmesiyle etki edebilir. Kadınlar isteksiz değildir.
2. Karar alma süreçlerinde daha iyi karar verebilir. Detaylı düşünceleri bakımından erkeklerin daha hızlı karar vermektedirler. Bu konuda erkekler daha iyi olabilir.
3. Genel seçimlerde daha istekli görüyorum. Yerel seçimlerde daha az istekli olma sebeplerini yerelin daha fazla sorumluluk gerektirmesi sebebiyle tercih edilmediğini belirtmektedir.
4. Kadınların bir kısmı siyasete girmelerine aile olarak siyasetle ilgili olmaları, kir kısım gerçekten bu konuda yetenekli olduğu için
5. Ne yazık ki yeterli bulmuyorum. Çünkü siyasete giren kadınların belli bir süreden sonra erkek gibi düşünüp, kadın sorunlarını göz ardı edebiliyorlar. İşin açıkçası toplumsal cinsiyet eşitsizliği bir toplumsal problem olarak karşımıza çıkmakta ve bununla başa çıkmayı da toplum olarak çözmemiz gerekmekte. Dolayısı ile bunu özümsemiş bir milletvekili mantığının oluşması gerekmektedir.
6. Sayı artıkça kendilerini ifade edebilmeleri artacaktır. Bu sebeple örgütlü çalışma bir strateji olabilir.
7. Evet dâhil oldum. Yerel yönetimlerde görev aldım. İşin açıkçası ulusal eylem planları uygulanıyormuş gibi yapılması değil de gerçek manada uygulanması için çabalamamız gerekmekte.
8. Kota dediğimiz şey bir sınırlamadır. Sınırlamanın olduğu yerde eşitlikten söz etmek mümkün değildir. Toplumsal cinsiyet eşitliğini içselleştirmeyen kadın vekillerin artmasının çok bir önemi olduğunu düşünmüyorum. Sayıca çok olmaları bir anlam ifade etmemektedir.

9. Fermuar sistemi kota uygulaması yeterli sayıya ulaşana kadar etkili olabilir.
10. Yeterli olduğunu düşünmüyorum ancak daha öncede belirttiğim gibi nitelikli siyaset yapabilmeleri daha önemli.
11. HDP bu konuda daha eşitlikçi görünüyor.

HDP MEHMET Ş.

1. Bu soruya oransal olarak cevap vermek gerektiğini düşünüyorum. Çoğunlukla toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle kadınların isteksiz olduğunu ve ataerkil toplum yapısından kaynaklanan engeller olduğunu belirtmektedir.
2. Kadının karar alma sürecinde daha hassasiyet göstereceği kanaatindeyim. Daha kapsayıcı kararlar alacağını düşünüyorum.
3. Bizim siyasi partimizde eşitlikçi politika uygulandığı için hiç fark etmiyor. İkisinde de katılımın eşit olduğunu düşünüyorum.
4. Bu soruya siyasete girmeleri ve girememeleri olarak ele almak gerekiyor. Sistem partilerinden farklı olarak, kadın partimizin kırmızı çizgisidir. Kadınları önceleyen bir parti olduğumuzdan dolayı kadınları siyasete girmeleri konusunda cesaretlendirmektedir.
5. Genel siyasette kesinlikle yok çünkü sayısal olarak azınlıkta oldukları için seslerini yeteri kadar çıkaramamaktadırlar. Az öncede belirttiğim gibi temsiliyette eşitlik olmadığı için karar alma süreçlerinde de beklemek yanlış olur.

Elbette ki etkili olacak, temsiliyet ne kadar artarsa kadın sorunları da doğrultuda azalacaktır.

Bir erkek vekilin kadın sorunlarını anlayıp anlatması konusunda yetersiz kalacağı kanaatindeyim.

6. Kadınların öncelikle erkek egemenliğinde olan siyasetin eşitlikçi dağılımı adına birlikte hareket etmeleri gerekir. Birlikten kuvvet doğar.
7. Sayı olarak arttığı takdirde düşüncelerini daha özgürce dile getirirler ve kadın sorunlarının çözümü de o denli kolaylaşır.
8. Kota uygulamasını yanlış buluyorum, kota denince kadına lütufta bulunulmuş düşüncesi uyandırıyor. Eşit temsiliyet kadını ötekileştirmeyen eksiltmeyen bir uygulama olduğunu düşündürmektedir. Eşit temsiliyetle kastımız kadınların seçimlerde seçilebilir sıralar içerisinde eşit temsiliyetinden söz ediyoruz. Örneğin diğer partilerde kadın erkek sayısı

üzerinden eşitlikçi olduklarını belirtmeler de gerçekçi olmadıkları kadınları seçilemeyecek sıralarda göstererek gerçekliğini kaybediyor.

9. Kanıtlanır şekilde HDP diyebiliriz ve hatta bizim uygulamamızdan etkilenerek diğer siyasi partilerde az da olsa biraz değişim göstermektedir.
10. HDP

HDP NURAN A.

1. Yüzyıllardır süre gelen ataerkil toplum yapısında erkeklerin iktidar hırsları etkili olmuştur. Bu ataerkil zihniyetin ürünü olarak eve hapsolan kadın, sindirilmiş, ezilmiş kadının siyasetten uzaklaşması veya erkeklerin egemenliği diye adlandırdığımız olgu birbirini yeniden üreten durumlar olduğunu belirtmek gerekir. Ayrıca şunu belirtmek gerekir kadının istemesi gerekir, kadına zorlukları aşmak için mücadele etmesi gerekir. İlk aşamayı geçtikten sonra kadınların yapamayacağı şey yoktur.
2. Kadınların karar alma sürecinde erkeklerden pek bir farkı olmamakla birlikte, kadınlar daha kapsayıcı kararlar alır. Kadının fitratında bireycilik yoktur. Kadın duygusallığı ile konuya yaklaşır, bu duygusallık zayıflık olarak algılanan biçimde değil toplumun her bireyini düşünerek alınan kararlardır. Erkekler ise biraz daha bireysel ve yüzeysel kararlar alabilmektedir.
3. Aslında yerel olmalı ve yerelden başlayarak ilerlemesi gerektiğine inanıyorum. Yerel siyasette tecrübe edinilerek genel siyasette yer almanın daha değerli olduğunu düşünüyorum.
4. Kadınların tahribata uğradığı öz güvenini bulabilmesi, kendi geleceğinde söz sahibi olabilmesi için siyaset önemlidir. Olumsuz yönde etkileri de mevcuttur. Bizim partimizde olmasa da diğer partilerde siyaset yapmaya çalışan kadınların sadece üye toplama ve seçim dönemlerinde sahaya sürülmeleri, karar alma süreçlerinde ise göz ardı edilmeleri kadınları siyasetten uzaklaştırmakta ve öz güvenlerini kırmaktadır.
5. Elbette faydalı olacaktır. Ancak erilleşmeyen kadın siyasetçilerle mümkün olabilir.
6. Siyaset üstü bir durum olarak ele alınarak bütün kadın siyasetçiler örgütlü bir biçimde sorunlarla baş etmelidirler.
7. Evet faydası olacaktır.

8. Evet dahi oldum. Kadınların birlik olarak kadına şiddetin önüne geçebileceğine inanıyorum. Ayrıca sadece fiziksel şiddet değil şiddetin her türünü ortadan kaldırmak için gerekli önlemlerin yasalarla alınması gerektiğine inanıyorum.
9. Kota uygulamasını konuşmanın bu yüzyılda doğru olmadığı kanaatindeyim. Gelişmiş bir ülke olduğumuzu savunuyorsak eğer eşit temsil olması gerekli, sayısal olarak değil temsilde eşitlik daha doğru olacaktır.
10. Evet eşitlikçi politikayı en çok içselleştiren ve uygulayan parti olduğunu söyleyebiliriz.
11. HDP

HDP HAMDİYE K.

1. Bana göre ikisi ile de alakalıdır. Kadının isteyipte yapamayacağı hiçbir şey yoktur. Elbette engeller de vardır. Evdeki eş, baba, siyasete girdiğinde çalışma arkadaşları olan erkekler engel olabilmekte. Bu durumda söyleyebilirim ki ikisi de engel sayılabilir.
2. Kadın ve erkeğin doğası gereği farklılıkları bulunmaktadır. Kadınlar daha uzlaşmacı ve kapsayıcı kararlar verirken, erkekler ise daha sert kararlar verebilmektedirler.
3. Kadın adaylar yerel seçimlerde daha istekli olduklarını düşünüyorum.
4. Kadınların siyasete girmelerini etkileyen unsurların başında aile gelmektedir. Devamında çevresel etkiler ve özgüven diyebiliriz. Olumsuzluklarını da yine aynı başlıkların baskısı altında katılmamalarındaki unsurlar olarak göstermek mümkündür.
5. Muhakkak ki olumlu katkıları oluyordur. Bunun sayısal olarak artması kadın sorunlarının daha fazla dillendirilmesine sebep olacak ve çözümüne katkı sağlayacaktır.
6. Kadının siyasi bilinci artıkça baş etmesi kolaylaşmaktadır.
7. Kadın temsilcilerin artması kadın sorunlarının çözümüne büyük katkı sağlayacaktır.
8. Daha önce sempozyumlara katıldım. Kadınların birlik içerisinde hareket etmesi gerektiği görüşündeyim. Birliğin verdiği gücün karşısında durulamaz. Şiddetin de önlenmesi ve gerekli yasaların çıkması ancak birliktelik gücüyle yapılabilir.
9. Aslında uygulanmaması gerekir. Ancak mevcut sistemde kadınların siyasette var olması bizim partimiz dışında gerekli gibi görünmektedir.
10. Destekliyor ve hatta tek destekleyen parti bizim partimiz diyebilirim. Eşit temsil uygulanmakta ilk sırada bir kadın varsa, ikinci sırada bir erkek aday vardır.

HDP HEDİYE K.

1. Kadınların siyasete katılması veya hayatın herhangi bir alanında istekli olduktan sonra önünde engel tanımaz. İstemekte alakalıdır. Ancak toplumsal olarak ataerkil bir düzen içerisinde bulunduğumuzdan dolayı kadınların geri planda kaldıkları söylenebilir. Eril zihniyetin kadınlar üzerindeki tahakkümü de göz ardı edilemeyecek boyutlarda olduğunu da bilmek gerekir. Kadının gelişmesinden, bilinçlenmesinden rahatsız olan bir yapının içerisinde olduğumuzu da bilerek kadın yine de isterse her şeyin üstesinden gelir.
2. Kadınların karar almasının sayısal olarak kendine güvenebileceği oranda olduğu takdirde aralarında bir fark olacağını düşünmüyorum. Ancak mevcut sistemde kadınların siyasi temsilde sayılarının az olması sebebiyle ve hata yapmamak adına daha çekingen davrandıkları söylenebilir. Mevcut durumda erkekler daha cesur kararlar alabilmektedirler.
3. Genel siyasette sayıların daha sınırlı olması sebebiyle yerel siyasette daha fazla yer almak istediklerini düşünüyorum. Ayrıca kadınların kendi yaşadığı çevrenin sorunlarının bilinci ile de alakalı olduğunu düşünüyorum.
4. Kadınların omuzlarındaki yükü baş edebilmesi çerçevesinde dâhil olduklarını düşünüyorum. Ekonomik sebeplerden tutun ailevi sorunlara kadar kadının merkezde olduğu için etkilenmesi mümkün görünmektedir.
5. Kadınların siyasi temsilde artması elbette katkı sağlayacaktır. Sayı olarak yeterli olmadıkları için kadınlar adına cesur kararlar almak konusunda çok yeterli olduklarını düşünmüyorum. Siyasi partilerin kadın temsilcileri kadın konusunda bile ortak karar almaktan çekiniyorlar.
6. Kadınların siyasette yer alması öncelikle çevresel baskılara maruz kaldığımızı ve bununla baş etmek için çok mücadele ettiğimizi belirtmek gerekir. Bu kazanımları bize kimse altın tepsilerde sunmadı.
7. Kesinlikle katkı sağlayacaktır.
8. Kendi şahsım olarak bulunmadım. Parti politikamız gereği kadını önceleyen ve kadına değer veren bir yapı içerisinde bulunmaktan gurur duyuyorum. Sadece kadın da değil şiddetin her türüne karşı savunmasızların tarafında olmak gerektiğini savunmaktayım. Kadınları bilinçlendirme adına toplantılar yaptık. Kadın platformuyla birlikte kadına yönelik şiddetle mücadele toplantı ve eylemlerde yer aldık.

9. Kota uygulamasının doğru olmadığını düşünüyorum. Bizim partide kota uygulaması değil eşit temsil olarak kadına daha fazla değer veren bir uygulama kullanılıyor. Dünyanın yarısı kadınsa en %50 kadınların temsilde olması gerekir.
10. Bizim partimizin temel hedefi eşitliktir. Dolayısı ile kadın ve erkeklerin siyasette ve hayatın her alanında eşitliği savunmaktadır.
11. HDP diğer partilerin açık ara önündedir.

HDP İSMET K.

1. Erkek siyaseti kadınların siyasetine hiçbir engel teşkil etmez.
2. Kadın siyasetçiler daha detaycıdır. Bu sebepten kararları geç olur ama etkili olur.
3. İkisinde de eşit aktiflik vardır. Sadece benimseme konusunda değişkenlik gösterebilir.
4. Uğradıkları haksızlık, eşitsizlik, adaletsizlik doğrudan etkilemektedir.
5. Tabi ki sağlar. hegemonyaların kontrol edilmesi konusunda büyük bir etkindir.
6. Kullanılabilecek bütün alanlarda eşit şartların sağlanması, Kadının kendini güvende hissetmesini sağlanması, Özgürlükçü yapıların veya yasaların sağlanması.
7. İlerleyen zamanlarda belki sağlayabilir. Şimdilik sağlamadığına inanıyorum.
8. Hayır dâhil olmadım.
9. Hayır. Uygulanmasını doğru bulmuyorum, eşit düzen içerisinde eşit katılım olmalıdır.
10. Evet destekliyor. Bu konuda meclis ve yerel yönetimlerde örnek olmuşuzdur her zaman.
11. HDP.

EK-4. MÜFİDE İLHAN

Müfide İlhan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk il belediye başkanı olmuştur. 1950 Türkiye'sinde DP Belediye meclis üyesi seçimlerini kazanarak yapılan seçimde oy birliğiyle belediye başkanı olmaya hak kazanmıştır. Müfide İlhan 1911 yılında İstanbul'da dünyada gelmiş Fevzi Çakmak'ın kardeşinin kızıdır. Kandilli Kız Lisesinden mezun olan Müfide İlhan 1927-1928 yılları arasında İstanbul Öğretmen Okulundan diploma almaya hak kazanmış ve ilkokul öğretmenliği yapmıştır. Bir dönem Almanya'da bulunmuş ve oradaki okullarda incelemelerde bulunmuştur. Evlendikten sonra eşi Faruk İlhan'ın yurt dışında görevlendirilmesiyle Kabil'e yerleşmiştir. Kabil'de görevinin bitmesinin ardından Çocuk Esirgeme Kurumunda Gündüz Bakımevi Müdürlüğü görevinde bulunmuş, 1946'da eşinin doğum yeri olan Mersin'e yerleşmiştir. Bu dönemde aktif siyasete katılmıştır. DP'den siyasi çalışmalara katılan Müfide İlhan 1950 yılındaki yerel seçimlerde liste başı olarak seçilmiş ve belediye başkanlığı görevine getirilmiştir. Müfide İlhan birçok dernek ve sosyal hizmet alanında görev almıştır. Bu dernekler Mersin Liseleri Derneği, Geri Zekalı Çocukları Koruma Derneği, Türkiye Eski Muharipleri Derneği, Köy Öğretmenleriyle Haberleşme Derneği, Sosyal Hizmetler Araştırma Derneği gibi derneklerde yer almıştır.

DP'nin iktidara geldikten sonraki ilk yerel seçimlerde 600 belediyenin 560'ını alarak büyük bir başarı sağlamıştır. Mersin'de de seçimi kazanan DP 27 belediye meclis üyesi çıkararak liste başı olan Müfide İlhan oy birliğiyle belediye başkanı olmuştur. Müfide İlhan Belediye Başkanı olması ulusal basında ve yerel basında gündem oluşturmuştur. Uluslararası basında "bir kadın da bir erkek gibi belediye başkanı olmasına engel bir durumun olmadığı" sözleriyle dikkatleri çekmektedir. (Bozkurt ve Bozkurt, 2014)

Müfide İlhan yerel basında da çok fazla ilgi görmüş Yeni Mersin gazetesinin yayımladığı yazıda Müfide İlhan'ın eşinin işleri sebebiyle yurtdışında kaldığını şehirlerin ihtiyaçlarını ve imar işleriyle ilgili sorunları daha iyi fark edebilecek kapasitede olduğunu belirtmiştir. Ayrıca kişisel özelliklerine değinen yazıda Müfide İlhan'ın çok çalışkan olduğu "şehrin her tarafını gezer, her ihtiyacını tespit eder ve şehir halkına faydeli olur" diye belirtmiştir (Bozkurt ve Bozkurt, 2014). Müfide İlhan'ın belediye başkanı

seçildikten sonraki ilk röportajında şehri bir eve benzeterek evin rahatını huzurunu sağlamak için bir anne titizliğinde sorunlara yaklaşıp çözümü noktasında, şehirde yaşayan bütün fertlerin desteğiyle çözüme kavuşturacağını belirtmiştir (Bozkurt ve Bozkurt, 2014). Müfide İlhan belediye başkanlığı Dönemi'nde Bozkurt'un çalışmasında her sabah esnafları gezerek temizlik ve sağlık kurallarına uymaları konusunda uyarılarda bulunduğu 'kentin hafızasında kalan en önemli görüntü; çizmelerini giyip sabahın erken saatlerinden itibaren kentte yaptığı çalışmalarda bulunduğu dikkat çekilmektedir (Bozkurt ve Bozkurt, 2014).

Mersin'de uzunca yıllar süren liman problemiyle uğraşmış o yıllarda elektrik, yol, su ve toplu taşıma gibi problemlere çözüm bulabilmek için çabalamıştır. Müfide İlhan sorunların çözümü noktasında partililikten ziyade bütün şehri kucaklayan parti ayırmaksızın belediye teşkilatında görevlendirilmesiyle kendi partisinde huzursuzluğa sebep olmuştur. Ancak siyasetin bu karmaşık yapısıyla daha fazla mücadeleye edemeyen Müfide İlhan 11 Aralık 1951'de Belediye başkanlığı görevinden ve partisinden istifa etmiştir (Bozkurt ve Bozkurt, 2014). Müfide İlhan'ın belediyecilik yapmasından çok ondan istenen 'partici' bir tutum içinde olması ve kendi partisinin kadrolaşması gerçekleştiremediğinden eleştirilere maruz kalmış ve görev süresi dolmadan ayrılmak zorunda bırakılmıştır.